

TAHTIN KUDRETİ MİSAFİRLERİ

OSMANLI PADİŞAHLARI

SALİH GÜLEN

Tahtın Kudretli Misafirleri

OSMANLI PADİŞAHLARI

Tahtın Kudretli Misafirleri

OSMANLI PADİŞAHLARI

Sultan III. Ahmed tarafından yazılan Arz Odası'nın girişindeki Besmele.

Salih GÜLEN

YİTİK HAZİNE YAYINLARI - 2009

Tahtın Kudretli Misafirleri Osmanlı Padişahları

Copyright © Yitik Hazine Yayınları, 2009

Bu eserin bütün yayın hakları Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'ye aittir. Tarihî görsellerin telif hakları ilgili kuruluşlara aittir. Eserde yer alan metin ve resimlerin Işık Yayıncılık Tic. A.Ş.'nin önceden yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi veya herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör

Mehmet Bahadır DÖRDÜNCÜ

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Grafik-Tasarım

Murat ARABACI

Fotoğraf

Mustafa Yılmaz: 54, 63, 64, 66, 68, 74, 78, 85, 88, 91, 92, 98, 99, 105, 108, 110, 111, 116, 118, 122, 128, 129, 130, 139, 141, 142, 143, 144, 152, 154, 155, 159, 172, 179, 184, 185, 187, 194, 200, 201, 202, 206, 207, 211, 213, 215, 217, 229, 234, 235, 236, 268, 269, 274 Ekrem Tez: 16, 30, 37 Salih Gülen: 36, 37, 72, 75, 196, 212, 245, 251, 254, 255, 257 Murat Arabacı: 47, 48, 49, 231 Ahmet Özdemir: 22, 23 Halit Ömer Camcı: 37, 51, 52 Özer Akpınar: 263

Kapak Resmi

Stanislaw Chlebowski, 1867,

Sultanahmet Camii önünde Osmanlı Padişahları (Sultan Abdülaziz'e kadar)

ISBN

978-9944-766-12-8

Yayın Numarası

29

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası

Sarıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR

Tel: (0232) 252 20 96

Nisan 2009

Genel Dağıtım

Gökkuşaklı Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi

Mahmutbey/İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Yitik Hazine Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.hazineyayinlari.com

hazine@hazineyayinlari.com

İçindekiler

Takdim (<i>Şehzade Osman Osmanoğlu</i>)	7
Ön söz.....	9
Osman Gazi (<i>Birinci Osmanlı Padişahı</i>)	12
Orhan Gazi (<i>İkinci Osmanlı Padişahı</i>)	20
Sultan I. Murad (<i>Üçüncü Osmanlı Padişahı</i>)	26
Sultan I. Bayezid (<i>Dördüncü Osmanlı Padişahı</i>)	34
Sultan I. Mehmed (<i>Beşinci Osmanlı Padişahı</i>)	44
Sultan II. Murad (<i>Altıncı Osmanlı Padişahı</i>)	50
Sultan II. Mehmed (<i>Yedinci Osmanlı Padişahı</i>)	58
Sultan II. Bayezid (<i>Sekizinci Osmanlı Padişahı</i>)	76
Sultan I. Selim (<i>Dokuzuncu Osmanlı Padişahı</i>)	84
Sultan I. Süleyman (<i>Onuncu Osmanlı Padişahı</i>)	94
Sultan II. Selim (<i>On Birinci Osmanlı Padişahı</i>)	106
Sultan III. Murad (<i>On İkinci Osmanlı Padişahı</i>)	114
Sultan III. Mehmed (<i>On Üçüncü Osmanlı Padişahı</i>)	120
Sultan I. Ahmed (<i>On Dördüncü Osmanlı Padişahı</i>)	126
Sultan I. Mustafa (<i>On Beşinci Osmanlı Padişahı</i>)	132
Sultan II. Osman (<i>On Altıncı Osmanlı Padişahı</i>)	136
Sultan IV. Murad (<i>On Yedinci Osmanlı Padişahı</i>)	140
Sultan İbrahim (<i>On Sekizinci Osmanlı Padişahı</i>)	150
Sultan IV. Mehmed (<i>On Dokuzuncu Osmanlı Padişahı</i>)	156
Sultan II. Süleyman (<i>Yirminci Osmanlı Padişahı</i>)	164
Sultan II. Ahmed (<i>Yirmi Birinci Osmanlı Padişahı</i>)	168
Sultan II. Mustafa (<i>Yirmi İkinci Osmanlı Padişahı</i>)	170
Sultan III. Ahmed (<i>Yirmi Üçüncü Osmanlı Padişahı</i>)	182
Sultan I. Mahmud (<i>Yirmi Dördüncü Osmanlı Padişahı</i>)	190
Sultan III. Osman (<i>Yirmi Beşinci Osmanlı Padişahı</i>)	198
Sultan III. Mustafa (<i>Yirmi Altıncı Osmanlı Padişahı</i>)	204
Sultan I. Abdülhamid (<i>Yirmi Yedinci Osmanlı Padişahı</i>)	210
Sultan III. Selim (<i>Yirmi Sekizinci Osmanlı Padişahı</i>)	216
Sultan IV. Mustafa (<i>Yirmi Dokuzuncu Osmanlı Padişahı</i>)	226
Sultan II. Mahmud (<i>Otuzuncu Osmanlı Padişahı</i>)	228
Sultan Abdülmecid (<i>Otuz Birinci Osmanlı Padişahı</i>)	240
Sultan Abdülaziz (<i>Otuz İkinci Osmanlı Padişahı</i>)	248
Sultan V. Murad (<i>Otuz Üçüncü Osmanlı Padişahı</i>)	254
Sultan II. Abdülhamid (<i>Otuz Dördüncü Osmanlı Padişahı</i>)	258
Sultan V. Mehmed Reşad (<i>Otuz Beşinci Osmanlı Padişahı</i>)	280
Sultan VI. Mehmed Vahdeddin (<i>Otuz Altıncı Osmanlı Padişahı</i>)	286
Saltanatın Kaldırılmasından Günümüze Kadar Gelen Osmanlı Hanedan Reisleri	294
Kaynakça	295

TAKDİM

Osmanlı hanedanlığı, dünya tarihinde kesintisiz bir şekilde erkek neslinden altı asrı aşan bir süre imparatorluk yönetmiş tek hanedandır. Âzası olmaktan şeref duyduğum bu hanedanlığın gerek dünya tarihinde gerekse Türk İslam tarihinde oynadığı ehemmiyetli rolün günümüz insanlarıncı da doğru bir şekilde öğrenilmesinin çok mühim olduğuna inanıyorum.

Otuz altı Osmanlı padişahı içinde müstesna kumandanlar, dâhi devlet adamları, büyük sporcular, usta müzisyenler, meşhur hattatlar, güçlü şairler, ünlü bestekârlar çıkmıştır. Hükümdarların hepsi tebaasını asırlarca koruyup kollamayı, halkını aç ve açıkta bırakmamayı, Türk ve İslam âlemini muhafaza etmeyi, Osmanlı medeniyetini geliştirmeyi kendine düstur edinmiştir.

Asırlarca süren yönetimleri esnasında idareleri altındaki bütün milletlerin dil ve dinlerini hoşgörü içinde yaşamalarını temin etmişlerdir. İnsanî değerlere saygılı bir yönetim, Osmanlı devlet anlayışının temelinde vardır. Osmanlı padişahlarının günümüzde Türkiye’de sevilmesinde, İslam dünyasının pek çok yerinde rahmetle anılmasında, Balkanlar’da, Uzakdoğu’da, Orta Doğu’da, Afrika’da ve Orta Asya’da tanınmasında, öyle sanıyorum ki, gösterdikleri bu idare anlayışının büyük tesiri vardır. Tarihteki bazı krallık ve imparatorluklar yıkıldıktan sonra kötü bir şekilde yâd edilirken Osmanlı’nın itibar görmesinin sebebi de bu anlayışın bir iktizasıdır.

On beş, on altı ve on yedinci asırlarda dünyanın en güçlü devletini yöneten Osmanlı padişahları; kıtalara, devletlere, milletlere hükmederken ne maddî ne de manevî bir sömürge niyetinde olmuştur. Dört asrı aşan bir zaman Osmanlı toprağı olan Balkanlar ve Orta Doğu’da Türkçenin çok az bilinmesi, kültürel bir baskının yapılmadığının en mühim ispatıdır. Bugün Güney Asya’da ve Afrika’da Batılı lisanların, ana dil gibi yaygın olması göz önüne alındığında Osmanlı’nın adalet ve hoşgörüsü daha iyi anlaşılacaktır.

Osmanlı’nın çok hukuklu devlet anlayışı; farklı dil, din, mezhep ve milletleri bir arada tutmaya muvaffak olmuştur. Bugünün ileri demokrasilerinde dahi görülmeyen bu sistem, Devlet-i Aliyye tarafından asırlarca uygulanmıştır. Osmanlı hukuk sistemi ve kültür birikimi; çağdaşı olan pek çok devletten daha ileri ve daha medenidir.

Osmanlı idaresi; sosyal barışı, içtimaî adaleti ve çevre bilincini müesseseleştirmiştir. Bizzat padişahın ve hanedan mensuplarının tahsis ettiği vakıflar, günümüze kadar gelen hayır kurumlarıdır. Başta Haremeyn olmak üzere Osmanlı memalikinin pek çok köşesinde inşa edilen cami, çeşme, imarethane, medrese gibi hayır müesseselerinin masraflarını karşılayan evkaf, insanlık tarihinde içtimaî bir devletin nasıl olması gerektiğinin en güzel misalini vermiştir. Fakirlere, yolculara, talebelere bu hizmet asırlarca bedelsiz verilmiştir. Allah rızası için yapılan işler, aynı zamanda bu topraklarda İslam inancının nasıl algılandığını ve hayata nasıl tatbik edildiğini de gözler önüne sermektedir.

Osmanlı hükümdarları, fethettikleri yerlerde kendi medeniyetlerini kurarken kendilerinden önceki medeniyetlere de saygı duymuş, onlardan kalanların üzerine yeni ilaveler yapmaya çalışmışlardır ki bu yaklaşım bütün tarih boyunca “insanlığın evrensel mirasına” yapılan en mühim katkılardandır. Roma ve Bizans dönemine ait pek çok eser günümüze ulaşmasını Osmanlı’nın medeniyetlere duyduğu saygıya borçludur.

Osmanlı sarayları, Avrupa’daki ve Asya’daki imparatorluk sarayları ile mukayese edilince sultanların ne kadar mütevazı bir hayat sürdükleri görülür. Ancak onlar Kubbealtı’ndan milyonlarca kilometrekareye hükmetmenin sırrını bulmuşlardır. Viyana önlerinden, Sahra çöllerine;

Kafkaslardan, Arabistan'a uzanan devasa coğrafyanın pek çok yerinde Osmanlı'dan sonra huzur kalmamıştır. Bunun sebebini araştıranların Osmanlı yönetim anlayışını da bilmelerinde fayda olacaktır.

Kimilerinin iddia ettiği gibi hiçbir padişah; kendi devletinin, mensubu bulunduğu milletin, inandığı dinin aleyhinde çalışmış değildir. Bu gelenek saltanatın kaldırılmasının ardından zorunlu olarak başlayan diyar-ı gurbet zamanlarında da devam etmiş ve hiçbir hanedan mensubu Türk devletini zor durumda bırakacak faaliyetler içinde yer almamıştır.

Bugün hanedan mensuplarının bazıları yurt dışında bazıları da Türkiye'de yaşamaktadır. Mühim bir kısmı Türk vatandaşı olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin dünya sahnesinde söz sahibi güçlü bir devlet olması ailemiz üyelerinin ortak temennisidir.

"Tahtın Kudretli Misafirleri Osmanlı Padişahları" isimli bu eser; sultanların Türk milletine ve İslam âleminde hizmetlerini anlatması bakımından ehemmiyet taşıyor. Salih Gülen Bey'e ve Yitik Hazine Yayınlarına şükranlarımı sunuyorum.

Bu vesileyle 1299'dan 1922'ye kadar süren dönemde Osmanlı tahtına misafir olan bütün ata ve dedelerimi rahmet ve minnetle anıyorum.

*Osman Osmanoğlu
3 Ocak 2009 - Beylerbeyi*

ÖN SÖZ

Osmanlı gibi topraklarının üç kutada yirmi milyon kilometrekareyi aştığı bir devletin tahtında olmak demek bütün dünyanın yükünü almak demektir. Sanırsınız bunu da padişahların bizzat kendilerinden başkası bilemez. Osmanlı tahtının; saltanat ve hilafetin bütün ağırlığını omuzlarında hisseden padişahlar gibi hanedan üyeleri de aynı sorumluluğun altında kalmışlardır. Osmanlı tarihinin kısa bazı dönemlerinde görülen kardeş katillerini günümüzde bir takım çevreler bütün bir Osmanlı tarihiye teşmil etmekte ve amansızca eleştirmektedir. Bu yapılırken katledilen şehzadenin padişahın kendi kardeşi olduğu unutulmaktadır. Hükümdarların bu uygulamadan memnun olduğunu kimse iddia edemez. Bu “Devlet-i Ebed Müddet” için kendi kardeşini feda etmenin adıdır.

Tahtan indirilince yıllarca gözetim altında tutulmak da kaderin bir cilvesidir. Bu yüzden saltanat ile mahpusluk, padişahlık ile yağlı urgan, taht ile tenesir arasındaki mesafenin ne kadar kısa olduğunu Osmanlı hanedanı çok iyi bilir. Osmanlı’nın dünya tahtından tarih kitaplarına kaydığı bugünde, hepimizin padişahların hayatlarından alacağı mühim dersler olduğunu düşünüyorum. Tarih hayat tecrübesinin kâğıda dökümü ise bu tecrübenin günümüzde bilinmesinde büyük fayda vardır.

Bu çalışmada mümkün olduğunca padişahların siyasi özellikleri yanında, Türk kültürünün gelişmesine verdikleri emekleri ve en mühimi insanlığın ortak mirasına yaptıkları katkıları göz önüne sermeye çalıştık. Sınırlı bir sayfada bütün padişahları anlatmamızın zorluğu bazı hususlarda teferruata girmemize mani oldu. Özellikle yirmi yıldan fazla padişahlık yapanları belirli sayfalarda anlatabilmek için özetin de özetini yapmamız iktiza etti.

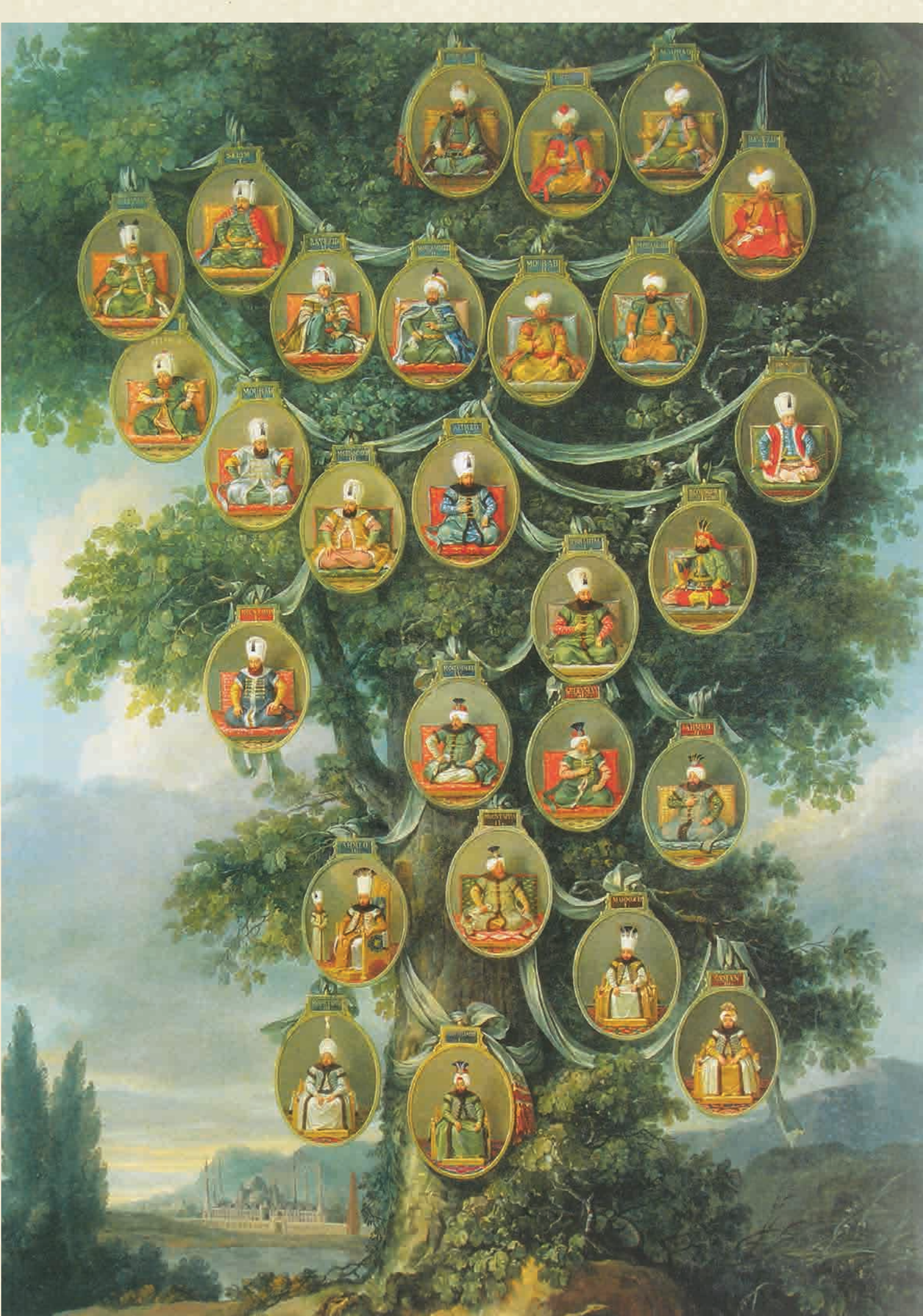
Eserde yer alan metinlerin oluşturulmasında en son araştırmalar göz önünde bulunduruldu. Tarihî hususlarda muteber kaynakların görüşleri nazarı dikkate alındı ve sayfa sınırlamasından dolayı bütün mülhazalara yer verilemedi. Eserde ana hatları ile Osmanlı tarihinin büyük resmi çizilmeye ve padişahların bu resimdeki yerleri gösterilmeye çalışıldı. Bütün bunlar yapılırken padişah, bir insan ve devlet başkanı olarak ele alındı. Bazı padişahların şahsi zaafı yahut hususi hayatları ile alakadar olunmadı.

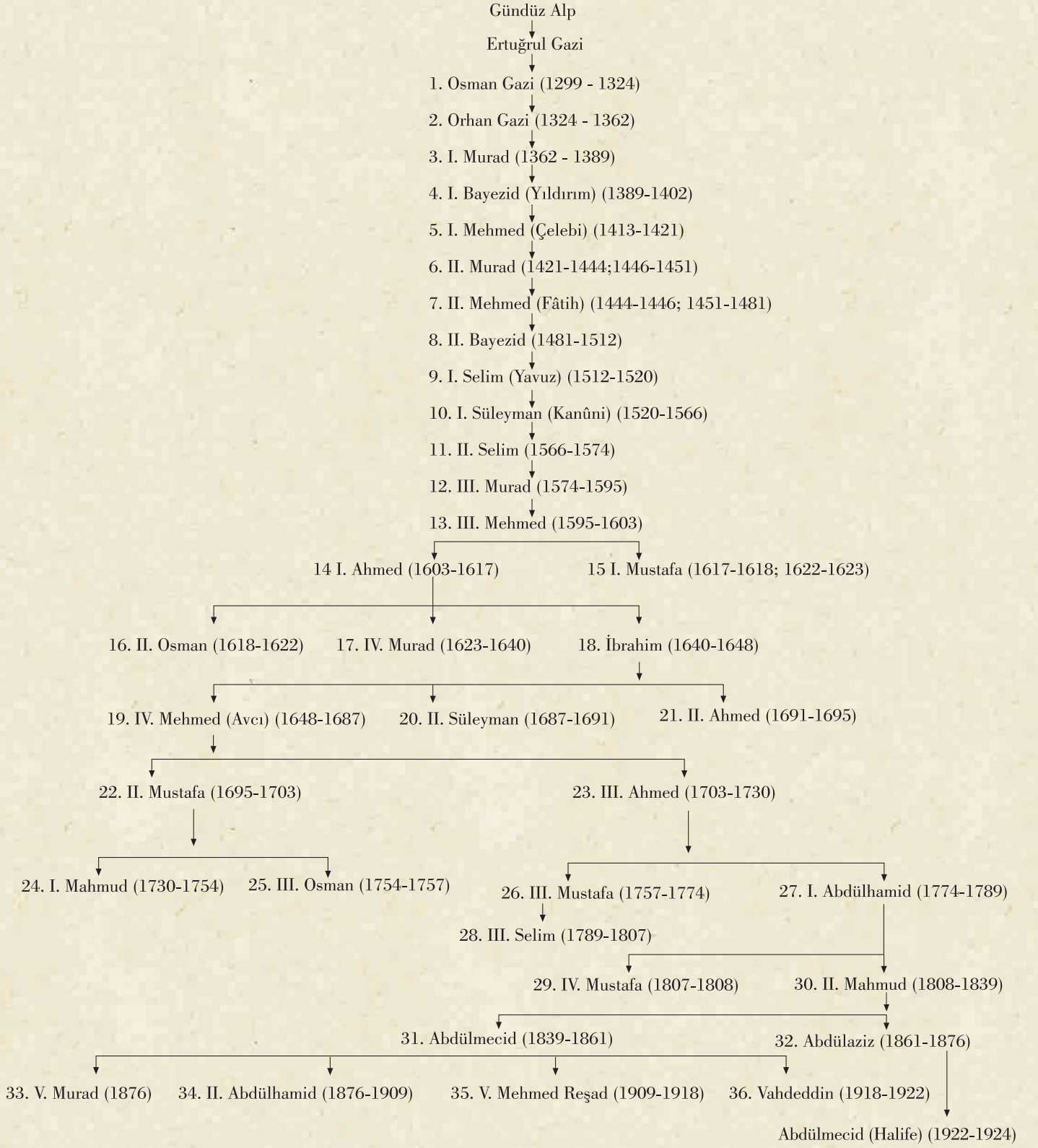
Görsellerin mümkün olduğunca bilinmeyen karelerden seçilmesine dikkat edildi. Bu itibarla pek çok tarihî fotoğraf, minyatür, gravür ve obje ilk defa yayımlanmış oldu. Günümüzden bazı eserler profesyonel çekimlerle fotoğraflanarak belki defalarca gittiğimiz hâlde göremediğimiz teferruatlar ve güzellikler ortaya konuldu. Eserde bölüm başlarında bulunan ve Sultan III. Ahmed dönemine kadar olan yirmi üç padişah portresi Levni’nin çizimlerinden alındı. İlerleyen dönemlerde çizilen tablolarının çoğunda bu minyatürlerin esas alınmış olmasından dolayı böyle bir tercih yaptığımızı belirtmek isteriz.

Eserin ortaya çıkmasında çok kişinin emeği oldu. Baba tarafından Sultan V. Murad ile anne tarafından Sultan Mehmed Reşad’ın soyundan gelmesi hasebiyle iki taraftan padişah torunu olan tek erkek hanedan azası: Şehzade Osman Osmanoğlu Efendi Hazretleri’nden hanedan gelenekleri, son devir padişahlarının bilinmeyen yönlerine dair mühim bilgiler edindim ve koleksiyonlarından değerli katkılar aldım. Takdim yazma ve zamanlarından mühim bir kısmını ayırıp eserle alakadar olmalarındaki inceliğe minnettarım.

Görsel desteklerinden dolayı Topkapı Sarayı Müzesi’ne, İstanbul Üniversitesi’ne, profesyonel manada çektikleri fotoğraflarla esere büyük renk katan kıymetli fotoğraf sanatçılarına, grafik tasarım ve uygulamayı başarıyla yapan kıymetli arkadaşlarıma şükranlarımı sunuyorum.

Salih GÜLEN 5 Ocak 2009/ Çamlıca

OSMAN GAZİ

1299-1324

Birinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Osman Gazi. Levni, Kebir Musavver Silsilenâme

Osmanlı Devleti'ne adını veren Osman Gazi, hakkında en az bilgi bulunan Osmanlı hükümdarıdır. Bunun sebebi Osman Gazi'nin beyliğinin ilerde bu kadar büyük bir devlete dönüşeceğine kimsenin ihtimal vermemiş olmasıdır. Onunla alâkalı Türkçe kaynakların büyük kısmı kendi devrine ait olmayıp sonraki dönemlerde sözlü tarihin yazılı hâle getirilmesiyle oluşmuştur.

Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi'nin, Anadolu Selçuklu Hükümdarı Alâeddin Keykubad'a bir savaşta yardım ettiği, buna karşılık olarak da Selçuklu sultanı tarafından Kayı aşiretine evvela Karacadağ'ın ardından Söğüt'ün yurtluk, Domaniç'in de yaylak olarak verildiği rivayet edilir.

Osman Gazi'nin beyliğini Söğüt gibi uçta (Bizans sınırında) kurmuş olması kısa sürede büyümesini sağlamıştır. Gazinin bir büyük başarısı da yurtsuz kalmış Türkmenleri, topraklarına gelen garipleri eğiterek bir sancak altında toplayıp cihada hazırlayan bir kumandan olmasıdır.

Osman Gazi'nin hükümdar oluşu ile alâkalı kaynaklarda verilen rivayetlerde; uçlara gelen Türkmenlerin Oğuz töresi mucibince padişahlığın Kayılar varken başka beylerde olamayacağını ifade ettikleri, Selçuklu sultanlarından kimseye çare kalmadığını belirttikleri ve "Siz han olun ve biz kullar bu tarafta hizmetinizde gazayla meşgul olalım." dedikleri anlatılır. Osman Bey de gelen bu teklifi kabul eder.

Yine eski kaynaklarda bazı farklılıklar olmakla birlikte Osman Gazi'nin soy kütüğü Oğuz-Gökalp- Kızıl Boğa- Kayaalp- Mîr Süleyman Alp-Şahmelik,-Gündüz Alp - Ertuğrul Gazi- Osman Gazi şeklinde yer alır.

Unvan ve Mahlâsları: Osmancık, Fahreddin, Gazi, Kara

Baba Adı: Ertuğrul Gazi *Ana Adı:* Hayme Ana

Doğum Yeri ve Tarihi: Söğüt (?) 1258 *Beyliği:* 1299 -1324 *Beylik*

Yaşı: 41

Vefat Sebebi ve Tarihi: Gut - 1324

Vefat Yeri ve Türbesi: Söğüt (?) - Bursa'da kendi adını yapılan türbesinde

Erkek Çocukları: Orhan, Çoban, Melik, Hamid, Pazarlı.

Kız Çocukları: Fatma Melek.

Ertuğrul Gazi'nin Gündüz Alp, Sarubatu, Osman isminde üç oğlunun olduğu ve ölüm döşeyindeyken oğullarının en küçüğü olan Osman'ın bey olmasını istediği ağabeylerinin de en küçük kardeşlerinin emri altında savaşmaktan geri durmadıkları bildirilir.

Osman Gazi'nin beyliğini kurarken en mühim silah arkadaşları Turgut Alp, Aykut Alp, Saltuk Alp, Hasan Alp, Konur Alp, Abdurrahman Gazi, Akçakoca gibi alperenlerdir. İlerleyen dönemde bu gazilerin çocukları ve torunları Osmanlı devlet ve ordu yönetiminde söz sahibi olacaktır.

Osman Gazi'nin Bizans'a karşı yürüttüğü fetih politikasında iki temel prensibi vardır: gaza ve istimâlet (meylettirme, gönül kazanma). Burada gaza, düşman ordularını mağlûp ederek yeni topraklar fethedilmesini, istimalet ise bu fethin gönüllerde gerçekleşmesini sağlama çabasıdır.

Sanıldığının aksine fethedilen bölgelerdeki halk zorla Müslüman yapılmaz. Cebren İslâm dinini kabul edenleri Osmanlılar gerçek Müslüman saymaz. Osmanlılar için en mühimi halkın gönlünü alarak, koruyup gözeterek, şehirlerini imar ederek, kazançlarına ve ticaretlerine kolaylıklar getirerek, inandıkları dini yaşamalarına müsaade ederek onlara İslâm'ın güzelliklerini

göstermektir. Böylece kendi rızasıyla pek çok halk Müslüman olmuştur.

Bugün Bosna-Hersek, Arnavutluk gibi ülkelerdeki Müslümanlar o fetihlerden sonra Müslüman olanların torunlarıdır. "Zulm ile âbad olanın ahiri berbat olur." anlayışı Osmanlı fetihlerinde de mühim bir düstur olmuştur.

Osman Gazi, fetihler yahut devlet işlerinde alınacak kararların İslâm fıkıhındaki yeri, izlenecek siyasetin dinî açıdan münasip olup olmayacağı gibi hususları Şeyh Edebâli ve Dursun Fakih'e sormuş beyliğini İslâm Şeriatı'na aykırı bir şekilde idare etmekten sakınmıştır.

Bizans kaynakları, Osman Gazi'yi Bizans topraklarına akın yapanlar içinde en atılgan komutan olarak tanıtmaktadır. Uçtaki gaziler, alper, en başarılı komutan olan Osman Gazi'nin bayrağı altında toplanmıştır. Sadece Müslümanlar değil fethedilen bölgelerin tekfurları da "nöker-kul" olarak Osman Gazi'nin silah arkadaşı olmuştur.

Osman Gazi'nin belki de en büyük askerî başarısı birbirinden pek çok konuda farklı bütün askerleri bir bayrak altında toplayabilmesidir. Bu başarıda cihad düşüncesi yanında hoşgörünün, farklılıkları kabullenmenin ve diyalogun büyük rolü vardır. Bu sistem ileride daha da gelişecek ve yeniçeri, timarlı sipahi

Tophane taraflarından Bursa'nın görünüşü. Abdullah Biraderler.

Osman ve Orhan Gazilerin Türbesi Bursa. Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

Bursa'nın Otel Bellvue'den görünüşü Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

Bursa Şehadet Camii Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

gibi askerî sınıfların doğmasını sağlayacaktır.

Osman Gazi askerî güç, ekonomik imkân, izlenen siyaset ile beyliğin maddi kanadını sağlamlaştırdığı gibi, uçlardaki ahi dervişlerin, fakihlerin desteğini alarak, Şeyh Edebali gibi devrin çok sevilen bir din büyüğünü kendine hoca edinerek mânevi kanadını da sağlam tutmuştur. İslâm hukukunu, Sünnî akidelerini, İslâm'ın hayata nasıl tatbik edileceğini çok iyi bilen fakihler, -Dursun Fakih gibi- bizzat beyliğin İslâmî esaslar üzerinde kurulmasını sağladıkları gibi fethedilen yerlerdeki şehir, kasaba ve köylerde imamlık hizmeti vererek de halkın eğitilmesinde büyük rol oynamışlardır. Onlara bu hizmetleri yaparken maddi ihtiyaçlarını karşılamaları için gerek Osman Gazi gerekse Orhan Gazi zamanında çok sayıda vakıf toprağı tahsis edilmiştir. Günümüze kadar ulaşan tahrir defterlerinde bu kayıtlar mevcuttur. Beyliğin ilk vezirleri de onlar arasından seçilmiştir.

Osmanlı kuruluş döneminde İlhanlı Moğolları, Anadolu Selçuklu Devleti'ni mağlûp etmişler ve Anadolu'da hâkim duruma gelmişlerdi. Anadolu'daki Moğol hâkimiyeti beraberinde memnuniyetsizlik getirmişti. Bu dönemde Memlûklar da Türkmenlerle bir olarak İlhanlılara karşı Anadolu'daki Moğol valilerinin isyanlarını destekliyordu. Anadolu'nun bu isyanlarla çalkalanması Osman Gazi'nin Bizans üzerine herhangi bir Moğol tehdidi olmadan rahatlıkla gitmesini sağladı.

İlk dönemlerde Osman Gazi aşiretini toparlamak ve eğitmekle meşguldü. Tekfurlarla yaptığı ilk mücadele, Söğüt-Domaniç yolu üzerinde "Ermenibeli" denilen yerde İnegöl Tekfuru ile yaşanmıştı. Bu çatışmada yeğeni şehid düştü, Osman Gazi'nin birliği mağlûp oldu.

Bu çatışma Osman Gazi'yi tekfurlara karşı gazaya başlatan ilk hâdisedir. Önce İnegöl Rumlarına gece baskını yaparak İnegöl yakınlarındaki Kulaca Hisarı ele geçirir. (1285)

Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi'nin Söğüt'te bulunan türbesinin bir asır evvelki hâlini gösteren bir tablo.

Bunun üzerine İnegöl tekfuru ile Karacahisar tekfuru birleşir. Bu birleşme Osmanlı'ya karşı yüzyıllarca yapılacak Haçlı birlikteliklerinin belki de ilk misalidir.

İkizce yakınlarında çetin bir savaş yapılır. (1286) Bu savaşta galip gelirse de gazinin kardeşi Sarubatu Savcı şehid düşer. Osman Gazi iki yıl sonra Karacahisar'ı fethederek bölgeye hâkim olur. Adına hutbe okutur, bağımsız beylik olduğunu ilan eder. (1299) Kaleye bölgeden ve diğer beyliklerden halkın gelmesiyle Karacahisar, Müslüman bir şehir olur.

Osman Gazi bundan sonra Sakarya Nehri'nin doğusunu kendine hedef seçti. Köse Mihal ve bölgede yaşayan müttefiki Samsa Çavuş'un destekleriyle bölgedeki pek çok şehri kendine

bağladı. Çevresindeki tekfuruları dize getirdi.

Osman Gazi, beyliğin sınırlarının kısa zamanda genişlemesiyle birlikte yeni toprakları ailesine veya fethi gerçekleştiren silah arkadaşlarına paylaştırarak yönetimini onlara bıraktı.

İnönü'yü, oğlu Orhan Bey'e; Yarhisar'ı, Hasan Alp'e; İnegöl'ü, Turgut Alp'e verdi. (1299) Fethedilen yerlerin fetheden kumandana yurtluk olarak verilmesi Osmanlı'nın ilerleyen dönemlerinde Rumeli fetihleri için uygulanan bir sistem olarak devam edecektir.

Kuruluş döneminde Osman Gazi'nin takip ettiği siyaset sadece savaşlara dayanmıyordu. Gazi'nin Harman kaya Tekfuru Mihael (Köse Mihal) ile yaptığı ittifak, kurduğu diyalog hem kendisine Bizans tarafından istihbarat getiren bir

Osman Gazi'nin kabri.

müttefik kazandırmış hem de ilerde Mihael'in Müslüman olarak Osmanlı saflarında yer almasını sağlamıştır.

Yenişehir'e yerleşen gazinin bundan sonraki faaliyet sahası İznik oldu. İlk akınlardan sonra gelip İznik'i kuşattı. Kuşatmanın haber alınması üzerine Bizanslılar İznik'i kurtarmak için bölgeye birlik gönderdi. Bursa, Kestel ve Orhanlı tekfurları da Kayıların üzerine yürüdüler. Bunu haber alan Osman Gazi düşman kuvvetleriyle yaptığı Koyunhisar (Dinboz) Savaşı'nda (27 Temmuz 1302) büyük bir zafer kazandı. Kurtulan Rumlar, İzmit Kalesi'ne kaçtı.

Osman Gazi, İznik'in kuşatmasına devam ederek şehrin teslim olmasını beklediysen de İznik kendisine nasip olmayacak ve Orhan Gazi

tarafından teslim alınacaktır. (1331)

Koyunhisar Zaferi, Osman Gazi'nin ve Kayıların adının yayılmasını ve etraftaki gazilerin onun bayrağı altına girmesini sağladı. Bizans'ın Marmara'nın güneyindeki egemenliği tehlikeye girdi.

Bursa'nın üç tarafının Osmanlılar tarafından fethi gerçekleştiği için artık yeni kızılma Bursa oldu. Şehir, savaşın ardından 1303'te abluka altına alındı.

Bizans kaynaklarında 1304 yılına kadar geçen dönemde Türklerin İstanbul Boğazı'na kadar her yerde görüldükleri kaydedilmektedir.

Osman Gazi, beyliği ailenin diğer üyeleriyle birlikte idare etmiştir. Bu uygulama Osmanlı'nın ilerleyen dönemlerinde görülmez, tam tersine

Osman Gazi Türbesi - Bursa. Türbe en ciddi bakım Sultan II. Abdülhamid tarafından yapılmış ardından fotoğraflanmıştır.

merkezî otoritenin başında sadece padişahın olduğu bir monarşi görülür.

Osmanlılar kuruldukları dönemden itibaren Kayı damgasını bir egemenlik sembolü olarak sancaklarında ve sikkelerinde kullanmıştır.

Osman Gazi, rahatsızlığından dolayı beyliğinin başında olamadığı ömrünün son demlerinde oğlu Orhan'ı fiilen kendine vekil bırakır. Orhan Gazi'den sürekli Bursa'nın fethi haberini beklediği ve bu şehre gömülmeyi vasiyet ettiği bilinir. Aşiretin başında yirmi yedi yıl bey olduktan sonra vefat eder. (1324)

Osman Gazi oğluna daima şeriat hükümlerine riayet etmesi, emrindekileri koruyup onlaraiyilikte bulunması, devlet işlerinde istişareli hareket etmesi, âdil olması ve halkı her

zaman koruması yönünde vasiyetler bırakır.

Her zaman beyliğini ve halkını düşünen bir lider olan Osman Gazi, sade yaşamayı seven, daima halkının içinde bulunmaktan hoşlanan bir beydir. Devlet işlerinde her zaman istişareye ehemmiyet vermiş ve alacağı kararlarda istişare neticesine riayet etmiştir. Terekesinden çıkan, sarığı için birkaç metrelik bez, atı için zırh takımı, bir heybe, bir elbise, bir tuzluk, bir kaşıklık, bir çift çizme, iri taneli bir tesbih, sade bir kılıç, bir kalkan, bir mızrak, birkaç at, misafirlerine ikram için beslediği birkaç koyundur. Bu miras bir devlet adamının nasıl yaşaması gerektiğini de gösteren mühim bir misaldir.

19.yüzyıl sonlarında Bursa Setbaşı Caddesi. Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

ORHAN GAZİ

1324-1362

İkinci Osmanlı Padişahı

الغازي

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Orhan Gazi. Levni, Kebir Musavver Silsilenâme

Orhan Gazi, küçük yaşlardan itibaren müstakbel bey olacağı düşünülerek eğitilir. Osman Gazi onu Akça Koca, Konuralp, Köse Mihal gibi tecrübeli kumandanlarla pek çok sefere gönderip beylik için hazırlar. Ömrünün son dönemlerinde gut rahatsızlığından dolayı artık yürüyemez hâle gelince de beyliği

fiilen Orhan Bey'e bırakır. Osman Gazi'nin vefatının ardından Orhan, rakipsiz hâlde beylik tahtına geçmiştir. Başka erkek kardeşleri olmasına rağmen bey olmasına kimse itiraz etmemiştir.

Orhan Gazi'nin, bey olması aynı zamanda bir büyük fetihle birlikte gerçekleşir ve Bursa fethedilir. (1324) Beyliğin yeni merkezi de bu şehir olur. Fethi müteakip yaptırılan pek çok eserle şehrin mamur hâle geldiği bilinir. Orhan Gazi, Bursa'nın bir ticaret merkezi hâline gelmesi için bir pazar, bedesten ve kapalı çarşı kurmuştur. Seyyah İbn Batuta, fetihten on yıl sonra geldiği (1334) Bursa'yı çok beğenmiş ve "Güzel çarşıları, geniş sokakları olan büyük bir şehir..." olarak tasvir etmiştir.

Osman Gazi'nin beyliğin başına geçtiği ilk dönemde Osmanlılar sadece bir uç beyliğidir. Orhan Gazi zamanında yapılan çok mühim icraatlar kısa zamanda beyliği Balkanlar'da kendine sınırsız bir fetih alanı bulan ve otuz sene içinde diğer beylikleri kendine bağlayan bir yapıya kavuşturmuştur.

Bursa'nın ardından Osmanlı gazileri Kocaeli, Kartal ve Aydos'a kadar fetihler yapar. Bizans İmparatoru III. Andronikos'un kaybettiği

Unvan ve Mahlâsları: Gazi, İhtiyareddin, Seyfeddin, Şücaeddin

Baba Adı: Osman Gazi **Ana Adı:** Malhun Hatun

Doğum Yeri ve Tarihi: Söğüt (?) 1281

Keyliği: 1324 -1362 **Keylik Yaşı:** 45

Vefat Sebebi ve Tarihi: Depresyon -1362

Vefat Yeri ve Türbesi: Bursa (?) - Bursa'da kendi adını yapılan türbesinde

Erkek Çocukları: Süleyman, Murad, Halil, İbrahim, Kasım

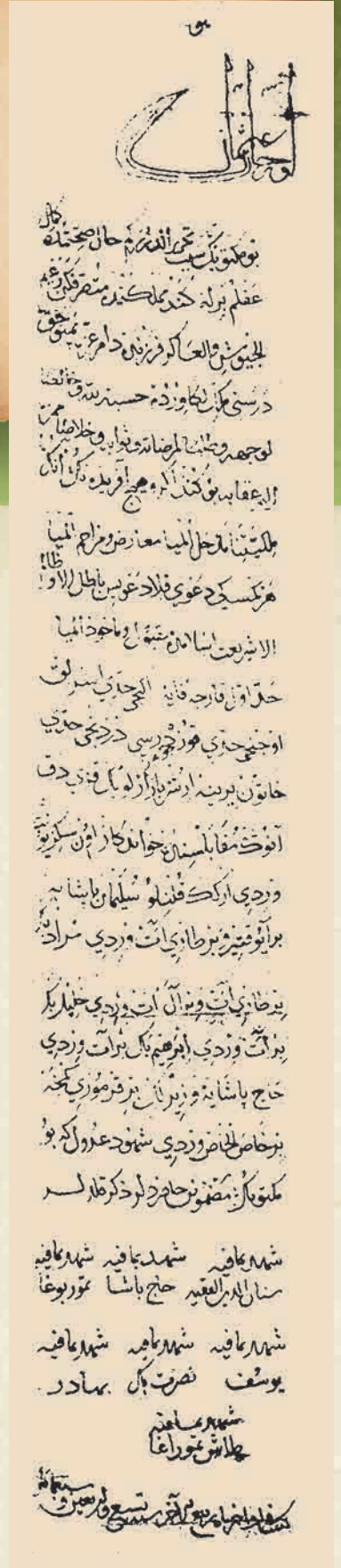
Kız Çocukları: Fatıma Hatun, Hadice Hatun

toprakları geri almak ve kuşatma hâlindeki İznik'i kurtarmak için Darıca yakınlarında yaptığı Palekanon Savaşı (1329) Osmanlıların zaferiyle neticelenir. Bu zafer Osmanlıların otuz yılda aldığı büyük mesafeyi de göstermektedir. Zaferin ardından İznik (1331), Gemlik (1334) ve İzmit (1337) fethedildi. Böylece Orhan Gazi'nin çevresinde "küffardan fethedilecek yer" kalmaz.

Orhan Gazi'nin şahsında Osmanlı başarısı birbirine bağlı hâdiseler zinciriyle gelmiş ve Orhan Gazi'ye belki de hiç ummadığı kapıların açılması nasip olmuştur.

Karesioğulları Beyliği'nin yaşadığı iç çekişme Orhan Gazi'ye bu beyliği kendine bağlama fırsatı doğurmuştur. Osmanlılara bağlanan ilk Anadolu beyliği olan Karesilerin Osmanlı hizmetine girmeleri (1345) ile denizcilik faaliyeti başlamıştır. Karesili gaziler, Çanakkale'nin öte yakasına geçmek istemektedir.

Bizans tahtını ele geçirmek isteyen Yohannis Kantakuzenos'un yardım talebi karşısında oğlu Süleyman Paşa kumandasındaki orduyu Edirne'ye gönderen Orhan Gazi, Sırp ve Bulgar baskısından Kantakuzenos'u kurtardı. (1352) Gelibolu'daki Çimpe Kalesi'ne yerleşen Osmanlılar, Balkanlar'a fetihler yapmak için bir üs elde etmiş oldu. (1353) Sanılanın aksine bu kale Kantakuzenos tarafından verilmemiş bilâkis kendisi Osmanlıların kaleyi boşaltmaları için defalarca istekte bulunmuştur. Ardından Gelibolu Kalesi'ni kuşatan Süleyman Paşa kalenin düşmesini beklerken gece meydana gelen şiddetli bir deprem, kalenin yüksek duvarlarını düşürür ve Osmanlılar hiç ummadıkları bir şekilde kaleyi kolayca ele geçirip, gerekli tamiratları yapıp yerleşir. Balkanlar'da hiç silinmeyecek İslâm imzasının

Osmanlı Arşivleri'nde bulunan en eski belge. Orhan Gazi zamanında verilmiş bir temlikname

İznik Yeşil Cami.

ilk harfi böylece yazılmaya başlanır.

Gelişmeler Bizans ve Hristiyan dünyasında büyük bir endişeye yol açtı. Avrupa, bu defa Kudüs'ü değil Kostantinapol'ü (İstanbul) Osmanlılardan korumak için Haçlı seferi düzenlemeyi planlıyordu. O yıllarda Osmanlılara esir düşen Selanik Başpiskoposu Palamas, kurtulduktan sonra Osmanlıların kendisine “İslâm'ın Doğu'dan Batı'ya sürekli ilerlemesinde Allah'ın kendilerine yardım ettiğinden ve bunun İslâm'ın hak din olduğunun açık ispatı olduğundan” bahsettiklerini belirtir.

Balkanlar'da yapılan fetihlerin kalıcı olması için mükemmel bir iskân siyaseti izleyen Orhan Gazi, Anadolu'dan pek çok Müslüman aileyi fethedilen yerlere yerleştirerek Balkanlar'da yeni yeni Müslüman köyler kurdu. Kalıcı olarak

yaşadıkları yerleri terk ederek bilmedikleri farklı yerlere yerleşme fedakârlığı gösteren bu insanlar da göçleriyle İslâm'ın yayılmasında ve beyliklerinin büyümesinde büyük rol oynamıştır.

Bu dönemde iki hâdisе Osmanlıların Balkanlar'da ilerlemesine mani olmuştur. Bunlardan ilki küçük yaştaki Şehzade Halil'in İzmit kıyılarında kayıkla gezdirildiği esnada Cenovalı korsanlarca kaçırılmasıdır. (1356) Osmanlılarla anlaşılan Bizans İmparatoru V. İoannes donanmasıyla Foça'ya gitmiş ve 100.000 altın ödeyerek şehzadeyi kurtarıp İzmit'te babasına teslim etmiştir. (1359)

İkinci büyük hâdisе ise bir süre avı esnasında attan düşerek feci şekilde vefat eden Süleyman Paşa'nın yokluğudur. Orhan Gazi, Rumeli fetihlerine Şehzade Murad'ı tayin eder.

İznik'te günümüzde müze olarak kullanılan Nilüfer Hatun İmaret.

Şehzade Murad ağabeyinin yokluğunu aratmak için elinden geleni yaparak lalası Şahin Paşa ile birlikte Rumeli'de fetihleri sürdürür.

Yetmişli yaşlarına dayandığı bir dönemde çok sevdiği büyük oğlunu kaybeden Orhan Gazi'yi bu haber âdeta yıkar. Devlet işleriyle Şehzade Murad'ın ilgilenmesini isteyerek bir kenara çekilir ve birkaç yıl sonra muhtemelen Bursa'da vefat eder. (1362)

Orhan Gazi, Bursa, İzmit ve İzmit gibi üç mühim kenti fethederek beyliğin büyümesinde büyük rol oynamıştır. Rumeli'de fetihler yaparak üç asırdır Anadolu'ya hapsolmuş Müslümanları Avrupa kıtasına taşımıştır.

Osman Gazi, aşiretten beyliğe geçişi sağlamış, Orhan Gazi de beylikten devlet olma sürecini başlatmıştır. Onun döneminde ilk defa idarî,

askerî ve yargı örgütlenmesi yapılmış; hükümdarın başkanlık ettiği divan toplantıları tertip edilerek Divan-ı Hümayun'un temelleri atılmıştır. Babası zamanında fethedilen vilâyetler gazilere taksim edilerek bir manada feodal bir yapı oluşturulurken ulema sınıfından vezirlerin idaresinde fethedilen yerlere görevlilerin atandığı merkeziyetçi bir idare kurulmuştur.

İzmit kuşatmasının ardından beyliğin düzenli bir orduya ihtiyacı olduğunu düşünen Orhan Gazi, yaya ve müselleme (atlı) sınıflarından oluşan düzenli bir ordu kurmuştur.

İznik'te ilk Osmanlı medresesi de bu dönemde açılmış (1331), medresenin başına da devrin meşhur âlimlerinden Davud-i Kayserî getirilmiştir.

Bursa'da ve İzmit'te Orhaniye adında iki

camii ve imarethane yaptıran Orhan Gazi kendisi de bazen bu imarete gelerek fakirlere çorba dağıtır.

Dindar bir hükümdar, zeki bir kumandan ve savaşa bizzat atılmaktan çekinmeyecek kadar cesur bir asker olan Orhan Gazi, sürekli halk içinde bulunarak babasının vasiyetini yerine getirmiştir.

Alçak gönüllülüğü ile meşhur bir bey olan Orhan Gazi, babasının yerine kimin beyliğin başına geçeceği konusu gündeme gelince kardeşi Alaaddin Ali'yi teklif etmiştir. Onun ısrarı üzerine beyliği kabul etmiş olduğu Osmanlı kaynaklarında vurgulanır.

Bursa'da Orhan Gazi ile görüşen Seyyah İbn Batuta onu "Türkmen padişahlarının en ulusu..." olarak anlatmakta ve gittiği hiçbir kentte bir aydan fazla kalmayarak sürekli fetihlere çıktığını vurgulamaktadır.

Orhan Gazi'nin eserlerinden Orhaniye Camii

SULTAN I. MURAD

1362-1389

Üçüncü Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan I. Murad. Levni, Kebir Musavver Silsilenâme.

Üçüncü Osmanlı padişahı olarak tahta çıkan Sultan I. Murad, şehzadeliğinde Bursa ve Eskişehir’de sancak beyliği yaptı. Ana baba bir kardeşi, Rumeli Fatih Süleyman Paşa’nın vefatı üzerine ağabeyinin yerine Rumeli fetihlerine devam etti. Papalık ve

Bizans donanmasının 1359’da Lapseki ve Saros Körfezi’ne çıkarma yapmasını önlediği gibi, Edirne’nin fethi esnasında şehre yardım gelmemesi için akıncıları İstanbul önlerine kadar gönderdi. Lala Şahin kumandasındaki orduyu da öncü olarak Edirne üzerine sevk etti. Lala Şahin’in kumandasındaki ordu Sazlıdere Vadi-si’nde Edirne tekfurunun kuvvetlerini bozguna uğrattınca Şehzade Murad ordusuyla Edirne’ye girdi. (5 Mayıs 1361) Edirne’den yeni fetihlere girişmek istediği esnada babasının vefat haberi geldi.

Saltanatının ilk yıllarında Karamanoğulları ve Eretna Devleti ile mücadelelere girişti. Ankara onun zamanında Osmanlı hâkimiyeti altına girdi.

Sultan Murad’ın İstanbul’un yakınlarında yaptığı fetihler Bizans’ın Osmanlılara karşı bir Haçlı seferi düzenlemek için çaba göstermesine sebep oldu. Ardından da bir Haçlı ordusu 1366’da Gelibolu’yu Osmanlılardan alarak Bizans’a teslim etti. Rumeli’deki Osmanlı varlığını tehlikeye düşüren bir durum karşısında Sultan I. Murad, Gelibolu’nun kendilerine yeniden iadesi için Bizans’a baskı yaptı ve yapılacak muhtemel bir barışta Gelibolu’nun teslimini ön

Unvanları: Gazi Hünkâr, Hüdâvendigâr, Bey,
Emîr-i A'zam, Han, Padişah,
Sultânü's-Selâtîn, Melikü'l-Mülûki'l-Arab ve'l-Acem
Baba Adı: Orhan Gazi **Ana Adı:** Nilüfer Hatun
Doğum Yeri ve Tarihi: Bursa 1326

Saltanat Yaşı: 36

Vefat Sebebi ve Tarihi: Savaş meydanında şehid -1389

Vefat Yeri ve Türbesi: Kosova, iki türbesi vardır
Kosova- Bursa

Erkek Çocukları: Yakub Çelebi, Yıldırım Bayezid,
Savcı Bey ve İbrahim Bey

Kız Çocukları: Nilüfer Hatun ve Melek Hatun

şart olarak öne sürdü.

Bizans İmparatoru kıskaç altına alınmaya başlandığı bu dönemde Gelibolu'yu geri vererek barış yapmak yerine Sırplarla ittifak kurarak Osmanlıları Rumeli'den tamamen çıkartmayı planladı.

Trakya'dan Arnavutluk'a kadar uzanan geniş bir coğrafyada yerli Rum ve Sırp kuvvetlerinden müteşekkil güçlü bir orduya sahip olan Sırplar, Lala Şahin Paşa üzerine yürüyüşe geçti. O sırada Bursa'da bulunan Sultan I. Murad, kumandanından gelen imdat haberi karşısında kuvvetlerini topladı. Ancak Gelibolu'yu ellerinde tutan Bizanslılar Osmanlı ordusuna geçit vermedi. Öte yandan Sırp ordusu Çirmen'e kadar ilerlemiş ve Edirne'yi tehdit etmeye başlamıştı. Anadolu'dan yardım alamayan Edirne Muhafızı Lala Şahin Paşa tek başına Sırplarla savaşmak zorunda kaldığının farkındaydı. Paşa öncü Osmanlı akıncılarını Sırpların üzerine gönderdi. (26 Eylül 1371) Hacı İlbeyi kumandasındaki Osmanlı öncü birlikleri, Sırp askerlerini gece yarısı tedbirsiz bir hâlde yakalayınca anı bir baskın yaptı. Çıkan karışıklıkta Sırplar birbirlerine girdi, bir kısmı çarpışmalarda bir kısmı Meriç Nehri'ne düşerek öldü ve tam bir

bozguna uğradı. Osmanlı tarihlerine Sırpsındığı Zaferi olarak geçen bu hâdisede yardım alamayan Osmanlı kuvvetlerinin 60.000 kişilik Sırp ordusunu mağlûp etmesi Hristiyan dünyasında büyük şaşkınlık ve korku meydana getirdi.

Savaşın sonra Sırp prensleri ve Balkan hanelerini Sultan I. Murad'a baş eğip haraç ödemeyi kabul ettiler. Papalık Hristiyanların mağlûbiyetini altı ay sonra haber aldı. Papa XI. Gregor, Macar kralına yazdığı mektupta Türklerin Sırpları mağlûp ederek Macaristan, Sırbistan ve Arnavutluk'un arasına sokulduklarını, Adriyatik Denizi kıyılarına kadar gelmelerinden korkulduğunu belirtmekte ve Türklerin Hristiyan topraklarının dışına atılması gerektiğinden bahsetmektedir.

Sultan Murad'ın Rumeli'de bulunduğu ve Bizans imparatorunun kendisine destek verdiği ve muhtemelen yanında olduğu sırada İstanbul'da bırakılmış olan Veliaht Andronikos kendini Bizans imparatoru, Bursa'da bulunan Şehzade Savcı Bey ise kendini Osmanlı sultanı ilân etti. Birlikte isyan etmeleri, gerek Osmanlıları gerekse Bizans'ı zor durumda bıraktı. I. Murad'ın, isyanı duyunca Biga taraflarına gelip gelişmelerden habersiz görünerek oğlunu buraya ava çağırdığı rivayet edilir.

Savcı Bey ise çevresindekilerin kışkırtmalarının tesirinde kalarak devlet hazinesini dağıtmış, kendi adına hutbe okutmuş ve babasının davetine gitmediği gibi, asker toplayıp babasıyla savaşmaya karar vermiştir. Bunun üzerine Bursa üzerine yürüyen Sultan Murad, Bursa yakınlarında Kite Ovası'ndaki karşılaşmada şehzadeyi ele geçirmiş ve onu sultan olmaya kışkırtanları ortadan kaldırmıştır. Oğlunu suçunu itiraf ile itaat etmesi karşılığında bağışlamayı düşünen Sultan I. Murad genç şehzadesine nasihatlerde bulunduyorsa da Şehzade Savcı Bey'in babasına karşı kaba ve sert sözlerle karşılık vermesi sultanı hiddetlendirmiş ve bir daha böyle bir fitneye sebebiyet vermemesi için Savcı Bey'in gözlerine mil çekilmiştir. (1374)

Rumeli fetihlerine yeniden ağırlık veren padişah, seferleri Edirne'den idare etmiş ve özellikle Çandarlı Kara Halil Hayreddin, Gazi Evrenos ve Lala Şahin Bey gibi komutanlar Balkanlar'da fetihlerde bulunmuştur.

Ardından Bulgar Kralı İvan Şişman (Susmanos) üzerine yürüyen I. Murad, Bulgar kralını da itaati altına almış, Şişman bundan sonra Osmanlılara haraç verme ve sultanın her seferine katılmayı kabul etmiştir.

Sultan I. Murad'ın, bu dönemde Kara Timurtaş Paşa'yı Rumeli beylerbeyi yapması Rumeli'deki Osmanlı hâkimiyetinin tesisi yönünde atılmış mühim bir adımdır ki bu durum I. Murad'ın çalıştığı insanların da işinin ehli olduğunu göstermektedir. Kara Timurtaş Paşa, sultanın da rızasıyla 1375-1381 döneminde Rumeli'de ilk defa tımar faaliyetini başlatarak yerli Hristiyan askerlere tımar verdi. Eskiden yaşadıkları toprakların bir kısmında yeniden yaşamalarına müsaade etti ve karşılığında Osmanlı ordusunda hizmet etmelerini şart koştu. Böylece, Balkanlar'da, Müslüman ve Hristiyan askerlerden oluşan bir Balkan Osmanlı

ordusu kurulmuş oldu.

Sultan I. Murad dış politikada diplomatik araç olarak evlilikleri kullanır. Osmanlı hanedanı ile Anadolu beyliklerinin hanedanları ve Balkan hanedanları arasında evlilik yoluyla bağ kurmaya gayret etmiştir. Bu dönemdeki ilk evlilik büyük oğlu Şehzade Bayezid ile Germiyanoglu Süleyman Bey'in kızı Devlet Hatun'un düğünüdür. Bu düğünün ardından savaş yapılmadan çeyiz olarak Kütahya, Tavşanlı, Simav ve Emet Osmanlı topraklarına katılmıştır. Kızı Nefise Hatun'u da aynı düğünde Karamanoğlu Alaaddin Ali Bey ile nişanlayan padişah daha sonra da evlendirmiştir. Yine bu düğüne katılan Hamidoğullarından Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta'yı satın almıştır. Türk devlet geleneğinde ölümüne savunulan ve bir karışımı dahi düşmana vermemek çaba sarf edilen toprağın çeyiz veya para yoluyla el değiştirmesi mümkün değildir. Burada çeyiz ve para sadece toprak değişimi için bahane olarak görülmekte olup bu durum Osmanlıların diğer beylikler tarafından mühim bir siyasi güç olarak kabul edildiğinin ispatıdır.

Sultanın hedefi Anadolu'da güvenliği sağlayarak Rumeli fetihleriyle meşgul olmaktır. Ancak Hamidoğullarından alınan Göller Yöresi, Karamanoğulları ile Osmanlıların arasını açtı ve Sultan Murad, Rumeli'de iken bölgeyi işgal eden Karamanoğlu üzerine sefere çıktı. (1386) Frenkyazısı Savaşı'nda Karamanoğulları mağlûp oldu, Sultan Murad, Konya'yı da kuşattıysa da kızının araya girmesi ve damadının gelip elini öpmesi üzerine padişah kuşatmayı kaldırdı.

Bu dönemde Kastamonu beyinin oğlu Süleyman ile de akrabalık bağı kuruldu ve I. Murad yeğeni Sultan Hanım'ı Süleyman Bey ile evlendirdi. Kastamonu bu şekilde Osmanlı'ya

Sultan I. Murad'ın I. Kosova Savaşı'nda şehid olduktan sonra iç organlarının gömüldüğü Kosova Ovası'ndaki türbesi (yaklaşık 1895). Bu türbeyi 16 Haziran 1911'de ziyaret eden Sultan Mehmed Reşad, burada on binlerce Kosovalı ve Arnavut tarafından karşılanmış ve onlarla birlikte cuma namazı kılmıştır.

Sultan Murad Türbesi - Bursa

bağlılığını bildirmiştir. Doğu'da bulunan Kadı Burhaneddin Devleti ile de mücadeleler sürmüştür. Memlûk Devleti ile Osmanlılar arasında I. Murad döneminde müspet ilişkiler kurulmuş ve iki devlet Haçlı orduları karşısında birbirlerini desteklemiştir. Bu durum Sultan'ın vefatına kadar sürmüştür.

Arnavutluk Uç Beyi Şahin Bey'in Bosna seferi esnasında Ploşnik'te pusuya düşerek bozguna uğraması (1388) neticesinde Balkanlar Osmanlılara saldırmak için cesaret bulmuştur. Sırp Knezi Lazar'ın Sırp, Kosovalı, Boşnak, Bulgar, Katalan, Macar, Çek, Arnavut ve Eflaklardan müteşekkil ordusu Sultan Murad'a saldırmayı göze almıştır. Lazar'ın haraç vermeyi reddetmesi ve sınırdaki Müslüman köylere saldırarak masum halkı katletmesi yetmezmiş gibi bir de Sırp kilisesi tarafından "ulu hükümdar" ilan edilmesi Sultan Murad'ı altıncı defa Rumeli'ye sefere çıkmaya mecbur bırakmıştır. Balkanlar'da Osmanlılara haraç veren devletlerin orduları da Osmanlı ordusuna katılmıştır.

Sultan Murad, Osmanlıların düşman sayısını azaltma siyasetinin gereği olarak önce Bulgarların üzerine ordunun bir kısmını göndererek Bulgaristan'ı Balkan ittifakından çıkartmıştır.

Ardından Haçlı ordusunun üzerine yürüyen Padişah, Kosova ovasında ordugâhını kurmuştur. Lâkin padişahın mücadele ettiği sadece düşman değil, aynı zamanda ordunun üzerine çöken toz bulutudur. Düşman tarafından esecek bir rüzgârın Osmanlı askerlerinin görüş mesafesini daha da düşüreceğini bilen sultan gece boyunca dualar eder. Ardından başlayan yağmurla toz bulutu dağılır. Sultan Murad'ın savaştan evvel bir duası daha vardır: "Beni bu meydanda bulunan bulunmayan bütün Müslümanlara kurban et Allah'ım. Canımı al ama bizi muzaffer eyle! Beni gazi kıldın şimdi de şehid eyle Rabbim."

Günün ilk ışıklarının ardından başlayan Osmanlıların bu ilk büyük meydan muharebesi fasılasız sekiz saat sürmüştür. İki taraf da bu savaşta yeni bir silahı, -Dubrovnik'teki ustaların

Sultan Murad Türbesi - Bursa (Yaklaşık 1895)

yaptığı topları- kullanmıştır.

Osmanlı ordusunun iki kolunu Şehzade Bayezid ile Şehzade Yakup Bey komuta etmektedir. Ordunun sol cenahı çökmeye başlayınca sağ cenah komutanı Şehzade Bayezid'in yetişmesi ile ordu bir hezimetten kurtulmuştur. Lazar'ın yanında savaşa giren hükümdarların savaş meydanından kaçmaları Balkan ittifakını çökertmiş ve Osmanlılar Kosova'da büyük bir zafer kazanmıştır.

Sultan Murad, savaş meydanını gezerken hafif yaralı Miloş Kobilovic, Osmanlı padişahını öldürerek isim yapmayı planlamış müdahale etmek isteyen çavuşlara fırsat vermeden padişaha yaklaşarak etek öpme bahanesiyle eğilmiş çizmesinden çıkarttığı hançeri padişahın kalbine saplamıştır. Tacü't- Tevarih'de bu hâdiseler "Şaha yandan vurup açtı yara/ Kanıyla döndü her yer lâlezara/ Bu keskin hançer düşürdü sultanı/O anda sardı bir feryad cihanı" şeklinde anlatılır. Kaçmaya çalışan Miloş yakalanır ve paramparça edilir.

Sultan I. Murad ise yaptığı bütün duaların

kabul olduğunun mutluluğu içindedir. Yarasını cana minnet sayar. Babasının ağır yaralı ve baygın hâlini gören Yıldırım Bayezid, büyük bir şok yaşar üzüntüden ağlar. Yaralı padişah kendinden sonra Şehzade Bayezid'in sultan olmasını murat dilemiştir. Bu arada diğer şehzade Yakup Bey hâlâ düşmanı kovalamakta olduğundan hâdiselerden habersizdir. Devlet erkânı ve beyler Savcı Bey Hâdisesi'nde devletin düştüğü durumu hesaba katarak genç devletin yeni bir şehzade mücadelesine tahammülü olmadığını düşündükleri için "fitne, ölümden daha zararlıdır" fikriyle diğer şehzadenin din ve devlet yolunda feda edilmesine karar vermiştir. Alınan karar Kosova'da uygulanmıştır. Yakup Bey'in tabutu da babasıyla birlikte Bursa'ya gönderilmiştir. Bu hâdiseler Osmanlı'da İslâm devletinin yaşaması, her daim cihad etmesi ve bölünmemesi için ilk kardeş fedasıdır ki sanılanın aksine Osmanlı padişahlarının bu vaziyetten memnun olduğu söylenemez. İlerde Fetret Devri gibi çok acı hâdiselerin yaşanması

Sultan I. Murad'ın yaptırdığı Edirne Eski Saray'ın kalıntılarını gösteren bir kartpostal.

bu uygulamanın zaman zaman tekrar edilmesine sebep olacaktır. Lakin Osmanlı tarihinin tamamında bir kardeş katli söz konusu değildir.

Kosova Savaşı neticesinde I. Murad'ın şehid olduğu haberi Hristiyan dünyasında büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Savaş meydanlarının yenilgi tanımayan bu hükümdarının artık kendileri için tehlike olmaktan çıkması Bizans İstanbul'unda, Paris'te büyük sevinç meydana getirmiştir.

Avrupa'da Osmanlı padişahının öldürülmüş olması beraberinde bazı uydurma haberlerin de doğmasına yol açmıştır. Bunlara göre Türkler tam bir bozguna uğramış, Osmanlı padişahı ile bir oğlu ve ordusunun büyük kısmı öldürülmüştür. (!) Osmanlı saflarını yarıp ellerinde kılıçlarla Sultan I. Murad'ın çadırına kadar ilerleyen ve onu ortadan kaldıran “on iki kahraman”dan (!) bahsedilir olmuştur.

Sırpların son büyük direnişini temsil eden Kosova Savaşı, Sırpların millî bir destanı olarak

görülmüştür. Sırp tarihleri “Knez Lazar'ın büyük başarısından” ve “Sırpların zaferinden” (!) söz etmiştir ancak daha sonraki dönemlerde yazılan eserlerde mağlûbiyet açıkça kabul edilmiştir. Savaşa Vlatko Vukovic'i gönderen Bosna Kralı I. Tvrtko ise yazdığı mektuplarda savaşı kendi zaferi (!) gibi göstermiştir.

Osmanlı tarihinin savaş meydanında düşman tarafından şehid edilen ilk ve tek padişahı olan Sultan I. Murad fizikî olarak orta boylu, yuvarlak yüzlü, koç burunlu, kalın kaşlı ve iri yapılıdır. Düz omuzludur, kolları kalın ve güçlüdür. Beyaz tenli, gür bıyıklıdır. Sakalı açık kumral renktedir.

Gazaya ve cihada çok ehemmiyet verir ki sadece saltanatında altı defa Rumeli seferine çıkarak Balkanlar'a İslâm'ı götürmesi bunun ispatıdır. Aynı dinden aynı soydan geldiği Anadolu beylikleriyle mücadele etmeyi hiç sevmemiş ve onlarla savaşmak yerine anlaşmayı, evliliklerle akrabalık bağı

“Kosova’da şehid olan Sultan Murad” yazılı bir minyatür. Anonim.

kurmayı yeğlemiştir. Döneminde taht için kardeşler arası ilk mücadele görülmüş ve iki şehzade İbrahim ve Halil devlete feda edilmek zorunda kalmıştır.

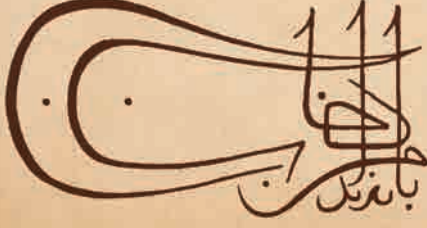
Osmanlı kaynakları onu dini bütün bir insan ve veli bir zat olarak anlatır. Sakin bir yapısı vardır, şefkatli, hayırsever ve âdildir. Hristiyan halka karşı İslâm hoşgörüsünü gösterip onların da sevgisini kazanmış, pek çok Hristiyan, padişahın bu davranışıyla Müslüman olmuştur. Ulemaya sanatkârlara hürmet gösterir. Zeki bir komutan ve teşkilatçı bir devlet adamıdır. Az konuşur konuştuğu zaman da hikmetli sözler söyler. Dengeli ve oturaklı bir yapısı vardır.

Haçlılara karşı cihad yapan Sultan I. Murad’a Anadolu’da ve çevre ülkelerde genellikle sempati duyuluyordu. Türk İslâm memleketlerinden gelip Osmanlı hizmetinde savaşmak isteyen Türkler, Araplar, Acemler ve diğer çeşitli

milletlerden askerler ise sarayda sipahi oğlanları bölüklerine alındı. Böylece kapıkulu sipahileri, teşkilatı kurulmuş ve sarayda padişahın ve devlet adamlarının güvenliğini sağlayacak olan bir hassa ordusu teşkil edilmiştir.

Sultan I. Murad Bursa’da, Hüdâvendigâr Külliyesi, Hüdâvendigâr Camii, Hisar Camii; Ayvacık’ta Hüdâvendigâr Camii, Bilecik ve Yenişehir’de birer cami; annesi Nilüfer Hatun adına İznik’te bir imaret, Edirne’de mütevazı bir saray yaptırmıştır. Edirne’nin fethinden sonra kale içinde ve Filibe’de birer kiliseyi camiye dönüştürmüştür. Sultan I. Murad’ın Türbesi, Balkan Savaşlarının ardından Osmanlı toprakları dışında kalmış ve Sırp tarafından harabe bir hâle dönüştürülmüştür. Türk devleti türbenin restorasyonu yaparak ziyarete açılmasını sağlamıştır.

SULTAN I. BAYEZİD

1389-1402

Dördüncü Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan I. Bayezid. Levni Kebir Musavver Silsilenâme

Osmanlı tarihinde “Yıldırım” unvanı alan ilk ve tek padişah olan Sultan Bayezid’a bu unvan, şehzadeliği döneminde Karamanoğlu Alâeddin Bey’le yapılan Frenkyazısı Savaşı’nda (1386) gösterdiği şecaat üzerine verilir.

Savaşlardaki gözü pekliği, atılganlığı, silah kullanımında ve binicilikteki yetenekleri bir yana, emrindeki askerleri sevk ve komuta etmesi ile meşhur bir padişaktır. Şehzadeliği döneminde evlendiği Germiyanoglu Süleyman Çelebi’nin kızı Sultan Hatun’un çeyizi olarak Osmanlılara bırakılan topraklarda sancak beyliği yaparak tecrübe kazanmıştır. I. Kosova Savaşı’nın kazanılmasında mühim rol oynamıştır.

Savaşın sonunda yaralanan Sultan I. Murad’ın kendisinden sonra tahta geçecek kişi olarak onu vasiyet etmesinde büyük oğul olmasından ziyade üstün kabiliyetlere sahip bulunmasının tesiri vardır.

Bu tahta çıkış, beraberinde Osmanlı’daki ilk kardeş katlini de doğurmuş ve Şehzade Yakup, herhangi bir iç savaşa sebep olmaması, cihad eden devletin bekası ve memlekette fitne çıkması için devlet adamlarının istişaresi neticesinde devlete feda edilmiştir.

Bayezid tahta çıktığının ilk aylarında Batı Anadolu’da bulunan beyliklerle mücadele etmiştir.

İstanbul’u kuşatan ilk Osmanlı padişahıdır. Dört defa kuşatmada bulunsa da şehri ele geçirmek kendisine nasip olmamıştır. 1396’daki

Unvanları: Yıldırım

Baba Adı: I. Murad **Ana Adı:** Gülçiçek Hatun

Doğum Yeri ve Tarihi: 755 (1354) Edirne

Saltanat Yaşı: 35

Vefat Sebebi ve Tarihi: Depresyon - 8 Mart 1403

Vefat Yeri ve Türbesi: Akşehir- Bursa'da kendi türbesinde

Erkek Çocukları: Musa Çelebi, Süleyman Çelebi,
Mustafa Çelebi, İsa Çelebi,

Mehmed Çelebi, Ertuğrul Çelebi, Kasım Çelebi

Kız Çocukları: Hundi Hatun, Oruz Hatun,
Fatma Hatun, Erhondü Hatun

kuşatmayı kaldırmak isteyen ve Bayezid'in Yunanistan, Bulgaristan ve Arnavutluk'ta gerçekleştirdiği fetihlerden rahatsız olan Macarlar ve Venedikliler ittifak kurarak yeni bir Haçlı seferi başlatır. Macar Kralı Sigismund idaresindeki Haçlı kuvvetleri Niğbolu Kalesi'ni kuşatınca derhâl İstanbul önlerinden Niğbolu'ya ulaşan Yıldırım Bayezid, Haçlıları Niğbolu Kalesi önünde büyük bir bozguna uğratmıştır. (25 Eylül 1396)

Anadolu'da siyasî birlik kurmak için çaba sarf etmiş ve özellikle Batı Anadolu'da siyasî birliği sağlamıştır. Doğu'da Kadı Burhaneddin Devleti ile mücadeleleri olmuştur. Karamanoğullarının bu devletle ittifak yapmaları Bayezid'in Konya kuşatmasını kaldırmasına Karamanoğulları ile antlaşma yapmasına sebep olmuştur. Candaroğulları üzerine sefer düzenleyerek Sinop hariç Candaroğlu topraklarını hâkimiyet altına almıştır. Kadı Burhâneddin Devleti ile yaptığı mücadelede Osmanlıların mağlûp olması Doğu'daki dengeleri değiştirmişse de ilerleyen dönemde Amasya'nın Osmanlılara bağlanması ve mahalli beylerin Osmanlı yanında yer alması dengeleri yeniden Sultan Bayezid tarafına döndürmüştür.

Yıldırım Bayezid Camii'nin bir asır evvelki hâli
Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

Yitik Hazine Arşivi

Hükümdar, daha sonraki dönemde mücadelede ağırlığı Batı'ya vermiştir. Bizans üzerindeki ağırlığını arttırmış, sınır boylarındaki akıncı beylerini Balkanlar'da fetihlere göndermiştir. Bu dönemde Balkanlar'da Venedik ve Macar tehdidi bulunmakta olup Bulgarlar Osmanlı'ya bağlıdır. Balkanlar'a hâkim olmaya çalışan Yıldırım Bayezid, Yunanlıların Venediklilerden yardım

İstanbul'un fethetmek için Osmanlı'nın yaptığı ilk bina Anadolu Hisarı.

istememesi üzerine Yunanistan üzerine yürümüş ve Selanik'i yeniden Osmanlı topraklarına dâhil etmiştir. (1394) Niğbolu Savaşı'nda düşmanını yendikten (25 Eylül 1396) sonra Bulgarlardan Vidin'i de alan Bayezid, İstanbul üzerindeki baskısını arttırmıştır. Sultan Bayezid'in isteği üzerine Bizans İmparatoru Manuel, İstanbul'da bir Türk mahallesi kurulması, cami yapılması ve bir kadı yerleştirilmesi teklifini kabul etmek zorunda kalmıştır. Ertesi yıl Atina Osmanlı topraklarına katıldığı gibi Niğbolu Savaşını fırsat bilen Karamanoğlu Alâeddîn Bey üzerine de sefere çıkılarak yapılan Akçay Savaşı'yla Karamanoğlu tehlikesi sona ermiş, Konya ve Karaman Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Doğu'da Memlûkların elinde bulunan Malatya ve civarının ele geçirilmesi Osmanlı-Memlûk ilişkilerini bozmuştur. Timur tehlikesi karşısında Memlûk gibi bir müttefike ihtiyaç duyulurken tam tersi yapılmış ve yeni bir düşman kazanılmıştır ki bu Yıldırım Bayezid'in hatası olarak tarihe geçer.

1399 sonlarında Doğu Anadolu'ya gelen Timur batı taraflarını da ele geçirmeyi düşünmektedir. Kendini Büyük Selçukluların ve İlhanlıların vârisi görerek Anadolu'ya hâkim olmak isteyen Timur, gaza ve cihad eden Yıldırım Bayezid'e karşı savaşmakta mütereddit kalır. İki Müslüman Türk hükümdarının ilişkileri Yıldırım Bayezid'e karşı isyan ederek Timur'a sığınan ve Timur'un düşmanı olup da Bayezid'in himayesine giren beyler yüzünden bozulur. Timur'un Sivas'ı ele geçirmesi ve yağma yapması, hükümdarlar arasındaki ağır ifadelerin yer aldığı mektuplaşmalar, iki devleti Ankara Çubuk Ovası'nda karşı karşıya getirir. (28 Temmuz 1402) Sultan Bayezid, Ankara Savaşı'nda hem ordusunu hem kurduğu

Anadolu siyasi birliğini hem de hükümdarlığını kaybeder yedi ay sonra üzüntüden kaynaklanan derin ruhsal depresyon neticesinde esaret altında Akşehir’de vefat eder. (8 Mart 1403)

Ankara Savaşı, Osmanlı Devleti’nin çökmesine yol açar. Eski topraklarına yeniden sahip olan Anadolu beyleri ve ülkenin geri kalan kısmı için birbirleriyle mücadeleye giren Osmanlı şehzadeleri de Timur’un hâkimiyetini tanır. “Fetret Devri” adıyla bilinen bu saltanatın sahipsiz olduğu döneme Sultan I. Mehmed tahta çıkarak son verdiği gibi devletin Yıldırım Bayezid devrindeki Anadolu siyasî birliğine de yıllar sonra ancak onun devrinde geçilebilmiştir.

Yıldırım Bayezid Anadolu Beylerini ve Balkanlar’daki hanedanları Osmanlı hâkimiyeti altına alarak Osmanlı’yı İslâm devlet esasına dayanan merkezî bir devlet yapmaya çalışmıştır. Böylece Osmanlı Devleti eski dünya kıtalarının birbirine en yakın olduğu bölgede milletlerarası siyasetin belli başlı merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Bu merkezî devletin Timur darbesiyle ağır yara alması ve Anadolu’da I. Murad devri başlarındaki sınırlarına kadar çekilmesi büyük sıkıntı doğurmuş ancak Rumeli topraklarının devletten kopmaması sayesinde Fetret Devri aşılmış yeniden toparlanma mümkün olabilmıştır.

Hayatının neredeyse tamamı savaş ve mücadelelerde geçen başarılı bir kumandan ve iyi bir asker olan Sultan Bayezid son derece cesur, faal, yetenekli ve âdil bir idarecidir. Sert bir mizaca sahiptir, özellikle rüşvet alan ve adaletsizlik yapanları şiddetle cezalandırmaktan çekinmez.

Uzun boylu ve beyaz tenlidir. Çatık kaşları ve iri, siyah gözleriyle bakışının düşmanlarını korkutmaya yettiği bilinir. Koç burunlu, gür bıyıklıdır. Yuvarlak çenesini bıyıklarından daha

Sultan Yıldırım Bayezid’in yıllara meydan okuyan eseri, yaşayan bir hat sergisi Bursa Ulu Cami

Sultan Yıldırım Bayezid’in Bursa’daki kabri.

Yıldırım Bayezid Türbesi, camii ve medresesi

Yıldırım Bayezid Türbesi'nin bir asır evvelki hâli. Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

açık renkte olan sakalı çevreler. Gür ve tok bir sesi vardır.

Altı oğlundan Süleyman, İsa, Musa ve Mehmed Çelebiler Fetret Devri'nde saltanat mücadelesine girişmiş, Mustafa Çelebi ise "Düzmece" lâkabıyla özellikle II. Murad zamanında taht iddiası olarak ortaya çıkmıştır.

Saltanatı boyunca Bursa'da pek çok zaviye, medrese, imaret, han, dârüşşifa yaptırmış, âdeti bir hüsn-ü hat sergisi olan Ulu Cami'yi de yine Yıldırım Bayezid inşa ettirmiştir. (1400) İstanbul kuşatmalarında kullanmak için Güzelhisar diye de bilinen Anadoluhisarı da onun devrinin eserlerindendir. (1396-1397), Anadolu'nun diğer

bazı şehirlerinde ve Rumeli'de de çeşitli hayır eserleri bulunur.

Osmanlı'nın asırlarca Haremeyn'deki ihtiyaçları ve görevlilerin maaşlarını karşılamak için gönderdiği surre alayı geleneğini ilk başlatan padişah da Yıldırım Bayezid'dir. İlk surreyi 1389'da Edirne'den göndermiştir. Surre Sultan Vahdeddin'e kadar Osmanlı'da Peygamber sevgisinin bir simgesi olarak gönderilmeye devam edilmiştir.

İstanbul'dan yola çıkan Surre Alayı'na Şam'da Mevleviler tarafından yapılan ziyaret.

Yazam arşivinden

Bursa Ulu Cami

SULTAN I. MEHMED

1413-1421

Beşinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan Mehmed Çelebi. Levni, Kebir Musavver Silsilenâme.

Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda mağlûp olması Anadolu birliğinin dağılmasına ve şehzadeler arasında taht mücadelesinin yaşanmasına sebep olmuştur. İzmir'i kuşatan Timur, Süleyman Çelebi'ye Rumeli'ye hâkim olduğunu belirten bir berat vermiştir.

Mehmed Çelebi'yi de Kütahya'ya çağırsa da Mehmed Çelebi bu emre itaat etmemiştir.

Tokat ve Amasya'da beyliklerle mücadele eden Mehmed Çelebi beylikleri kendine bağlamış ve onların desteğini alarak askerî kuvvetini arttırmıştır. Mehmed Çelebi, ilk mücadelesini Bursa'yı Musa Çelebi'den almayı başaran İsa Çelebi'ye karşı vermiş ve yapılan Ulubat Savaşı'nın ardından Bursa'yı ele geçirmiştir. Bursa'yı ele geçiren üçüncü şehzade olan Mehmed Çelebi hükümdarlığını ilan etmiştir.

Mücadelede sonradan Musa Çelebi, Mehmed Çelebi'nin; İsa Çelebi ise Süleyman Çelebi'nin yanında yer almıştır. Mehmed Çelebi, Anadolu beylikleriyle anlaşılan İsa Çelebi'nin yaptığı saldırıya başarıyla karşı koymuştur. Böylece İsa Çelebi tehlikesi ortadan kalkmıştır. (1403)

Rumeli hâkimi Süleyman Çelebi'nin Mehmed Çelebi'den Bursa'yı ve Ankara'yı alması üzerine Bursa dördüncü defa el değiştirmiş (1404), Mehmed Çelebi ise Amasya taraflarına çekilmiş ve Süleyman Çelebi'ye karşı Musa Çelebi'yi Rumeli'ye göndermiştir.

Musa Çelebi'nin Doğu Balkanlar'daki başarıları Rumeli hâkimi olan Süleyman Çelebi'yi

Unvanları: Çelebi, Kirişçi

Baba Adı: Sultan Yıldırım Bayezid **Ana Adı:** Devlet Hatun

Doğum Yeri ve Tarihi: Edirne 1387

Padişahlıktan Evvel Aldığı Vazifeler: Amasya, Tokat,

Sivas ve Ankara'yı da içine alan, bölgede valilik yaptı.

Saltanat Yaşı: 26 **Vefat Sebebi ve Tarihi:** Mayıs 1421

Vefat Yeri ve Türbesi: Edirne- Bursa

Erkek Çocukları: Murad, Mustafa, Kasım, Ahmed,

Yusuf, Mahmud

Kız Çocukları: Selçuk Hatun, Hafsa Hatun, Ayşe Hatun,

Sultan Hatun, İlaldı Hatun

Bursa'yı terk etmek zorunda bırakmıştır. Musa ve Süleyman'ın mücadelesinin sonunda Edirne'yi ele geçiren Musa Çelebi bu sefer kendisi Edirne'de hükümdarlığını ilan etmiştir.

Bunun üzerine Musa ve Mehmed Çelebiler karşı karşıya gelmiş ve yapılan ilk mücadelelerde Mehmed Çelebi başarılı olamasa da Sofya yakınlarında 5 Temmuz 1413'te yapılan savaş kazanmasıyla on bir yıl süren Fetret Devri sona ermiştir.

Tarihçi Neşrî, 1402 Ankara Savaşı'ndan itibaren Süleyman Çelebi'nin sekiz yıl, on ay, on yedi gün; Musa Çelebi'nin iki yıl yedi ay yirmi gün ve Mehmed Çelebi'nin yedi yıl on bir ay hükümdarlık yaptıklarını yazar. Fetret Devri'nin çok uzun sürmesinin başlıca sebebi şehzadelerin mücadelelerinin başta Bizans olmak üzere Balkan devletleri ve Anadolu beylikleri tarafından kışkırtılması ve desteklenmesidir.

Sultan Mehmed Çelebi, saltanatı ele geçirin- ce, önce Bizans, Eflak Prenslığı, Mora Despotluğu gibi ülkelerle antlaşma yaparak Batı sınırını güvence altına almış, ardından da Anadolu'da bozulan siyasî birliği yeniden kurmaya girişmiştir. Böylece devleti Doğu'da ve Batı'da aynı anda

savaşma tehlikesinden uzak tutmuştur.

Ankara Savaşı'nın ardından şövalyelerin elinden İzmir'i alan Timur, şehri Aydınogullarına vererek Orta Asya'ya geri dönmüştür. Timur'un Anadolu'daki en büyük hizmeti İzmir'i İslâm topraklarına katmasıdır. (1403) Mehmed Çelebi'nin Anadolu'da yaptığı ilk iş ise Aydınoglu Cüneyd Bey'in kontrolündeki İzmir'i Osmanlı topraklarına dâhil etmektir. Sultan, af dileyen Cüneyd Bey'i Niğbolu sancak beyliğine getirmiştir.

Bu dönemde Batı Anadolu'daki beylikler bağlılıklarını bildirmiş, Musa Çelebi ile mücadele esnasında Osmanlı topraklarına saldıran Karamanoğulları ile mücadeleye girişilmiş ve bu mücadele sonunda Beyşehir, Akşehir toprakları Mehmed Çelebi'nin eline geçmiştir. Candaroğulları üzerine de yürüyen sultan, bu sefer sonunda beyliği Osmanlı'ya bağlamış ve Candaroğlu Beyi Kasım bölgenin valiliğine atanmıştır.

Simavna kadısının oğlu Şeyh Bedreddin'in çıkarttığı ayaklanma da Mehmed Çelebi'nin uğraştığı hâdiselerden biri olmuştur. Batıl inançlarla çıkartılan isyanın yaktığı fitne ateşinin daha fazla büyümesine fırsat vermeyen Mehmed Çelebi, Şeyh Bedreddin'i yakalayarak yargılatmış ve

Sultan Mehmed Çelebi'nin Bursa'ya hediyesi Yeşil Cami. Cami kapısında bir Osmanlı çocuğu bekliyor. (Yaklaşık 1895) Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

yargı kararı neticesinde idam ettirmiştir. (1416) Sadrazam Bayezid Paşa ise Karaman üzerine giderek bu isyanın Anadolu'da meydana getirdiği uzantı isyanları bastırmıştır. (1420)

Timur, Ankara Savaşı'ndan sonra Yıldırım Bayezid'in oğullarından Mustafa Çelebi'yi yanına da Semerkant'a götürmüştü. Timur'un vefatı üzerine yönetime geçen Şahruh, Mehmed Çelebi'nin Osmanlı'da düzeni yeniden sağlamasını Timur Devleti'ne karşı bir meydan okuma olarak gördü ve Mustafa Çelebi'yi yeni bir karışıklık çıkarması için serbest bıraktı. Bu davranışına karşı Mehmed Çelebi de Şahruh'a Osmanlı Devleti'nin bölünmesinin sadece İslâm düşmanlarına yaradığını belirten bir mektup gönderdi. Anadolu'ya dönen ardından da Eflak'a geçen Mustafa Çelebi, taht iddiasında bulundu. Osmanlı tarihlerine

“Düzmece Mustafa” olarak geçen şehzadenin saltanat mücadelesine Bizans da karıştı.

Selanik ve Teselya civarında isyan çıkartan Mustafa Çelebi'ye Niğbolu'da sancak beyliği yapan Aydınoglu Cüneyd Bey de destek oldu. Mustafa Çelebi'nin sahneye çıkması, yeni bir iç kargaşa bekleyen Anadolu'daki ve Rumeli'deki devletleri heyecanlandırdı.

Eflak Voyvodası Mirçe'den askerî destek almalarına rağmen Mustafa ve Cüneyd'in, Osmanlı uç kuvvetlerini kendi yanlarına çekme çabaları neticesiz kaldı. İkili geri İstanbul'a döndü. Bizans'ın şehzadeyi bu sefer Selanik'e göndermesi üzerine (1416) Mehmed Çelebi, Bizans'a savaş ilân etti. Mehmed Çelebi'nin asilerin kendilerine teslim edilmesini istegine bu işten menfaati olan Bizans İmparatoru Manuel karşı çıktı. İmparator, Mustafa Çelebi'yi, Sultan Mehmed Çelebi hayatıta olduğu müddetçe hapiste tutacağını taahhüt etti. Bunun karşılığında da Mehmed Çelebi'den para istedi ve yıllık 300.000 akçe (10.000 altın duka civarında) para ile ikna oldu.

Saruhan, Aydın, Menteşe Beyliklerini Osmanlı'ya bağlayarak Ege Denizi'ndeki varlığını arttıran Mehmed Çelebi; Ege'de faaliyet gösteren Venediklilerle karşı karşıya gelmiş 1416'da yapılan Osmanlı Venedik deniz savaşında Çalı Bey'in kumandasındaki Osmanlı donanması Gelibolu yakınlarında mağlûp olmuştur. Bu mağlûbiyet Osmanlıların denizlerde yeterli güce henüz sahip olmadığını da göstermektedir. Bu savaşın ardından Bizans'ın arabuluculuğunda yapılan antlaşma ile iki taraf da ellerindeki esirleri serbest bırakacak ve Venedikli tüccarların Osmanlı ülkesinden ihtiyaçları olan malları alabilmelerine müsaade edilecekti.

Mehmed Çelebi, Fetret Devri'nde taht

Sultan Mehmed Çelebi zamanında tamamlanan Eski Camii Edirne.

kavgalarına karışan Eflâk Voyvodası Mirçe üzerine de sefer düzenleyerek Eflâk'ı vergiye bağlamıştır. Macar baskısı karşısında Osmanlılardan yardım isteyen Bosna halkı için sefer düzenleten Mehmed Çelebi, bu baskıyı kaldırmış ve Bosnalıların Osmanlılara bağlılıklarını bildirmesini sağlamıştır.

Bizans'ın Osmanlı'daki muhtemel karışıklıkları fırsat bilerek Mustafa Çelebi'yi serbest bırakacağından endişe eden Mehmed Çelebi, kendisinin vefatıyla devletin yeniden Fetret Devri'ne gireceğinden çok korkmuştur. Büyük şehzade Murad'ın herhangi bir sıkıntı çıkmadan kendi yerine tahta çıkmasını arzu etmiş ve hastalığını gizlemiş, vefat ederse de Şehzade Murad Amasya'dan gelmeden vefatının kimseye bildirilmemesini istemiştir. Osmanlı tarihinde vefatı gizlenen ilk padişahdır.

Bu arada Şehzade Murad'ı destekleyenler bu çok hassas dönemde mühim bir kamuoyu

faaliyetine girişerek gerçek Mustafa Çelebi'nin öldüğünü, Bizans'ta bulunan ve taht iddiasında bulunanın gerçek şehzade olmayıp "Düzmece Mustafa" olduğunu iddia ettiler ve bu iddiayı kısa sürede yaydılar.

Osmanlı Devleti'ni dağılmaktan kurtaran Mehmed Çelebi, Devlet-i Aliyye'nin ikinci kurucusu sayılır. Saltanatı boyunca en temel mesele olarak Ankara Savaşı felâketinin Anadolu ve Balkanlar'da açtığı yarayı sarmaya çalıştı. Ankara Savaşı'na, Balkanlar'da ve Anadolu'da bütün menfi çalışmalara rağmen Osmanlı'yı yeniden bölgede hâkim bir güç hâline getirdi.

Karakter olarak sakin yaradılışlıydı, öfkesini dizginlemesini bilen, ciddî ve kararlı bir insandı. Sağlam duruşu devlet adamlarına ve ordusuna güven verirdi. Çok iyi silah kullanır, savaşlarda en ön saflara kadar gitmekten çekinmezdi. İştirak ettiği yirmi dört savaştan kalan kırktan fazla yarası olduğu rivayet edilir.

Yeşil Türbe içinde Sultan Mehmed Çelebi'nin kabri - Bursa

Yardımsaver bir insandı. Bursa'da çok büyük imar faaliyetlerinde bulunmuş, camii, medrese, imaret ve kendisine de bir türbe yaptırmıştır. Ayrıca Edirne'de yaptırılan Eski cami onun zamanında tamamlanmıştır. Müslüman olsun gayrimüslim olsun bütün halka adaletle hükmederdi.

Fizikî olarak iri yapılı, geniş göğüslü olan Mehmed Çelebi, yay kırımlarını eliyle çekebilecek kadar güçlüydü. Güreşmeyi severdi. İnce uzun çatık kaşlı, koyu elâ gözlü idi. Koç burunlu, gerdanı uzundu. Nurlu ve mütebessim bir

çehresi vardı. Dengeli bir çeneye, etli ve güçlü ellere sahipti.

İçi kürklü ve yakası dik olan parlak kumaştan kaftan giymeyi tercih ederdi. Sarığı sade çatma kumaştandı. Altın işlemeli kavuğu ile gayet güzel görünürdü.

Babası zamanında başlayan Haremeyn'e yardım gönderme geleneğini (surre) Mehmed Çelebi de aynî ve nakdî yardım yollayarak devam ettirmiştir.

Sultan Mehmed Çelebi'nin medfun olduğu Yeşil Türbe- Bursa

SULTAN II. MURAD

1421-1444

1446-1451

Altıncı Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan II. Murad, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme.

Mehmed Çelebi tarafından ölüm döşenindeyken gizlice Bursa'ya çağrılan en büyük oğul Şehzade Murad, şehre ulaştığında padişah olan babası Edirne'de çoktan vefat etmişti. Bir iç karışıklığa sebep olması ve Bizans'ın Mustafa Çelebi'yi bırakmaması

için padişahın vefatı uzun süre devlet sırrı olarak saklandı. Sultan II. Murad, on yedi yaşında büyük bir sorumluluğun altına girdi.

Sultan Murad'ın kardeşlerinden Şehzade Mustafa on iki yaşında Hamidili sancak beyliğinde bulunuyordu. Şehzade Yusuf sekiz ve Şehzade Mahmud yedi yaşındaydı. Kendisi kardeşler arasında mücadeleyi çok iyi bilen Mehmed Çelebi, oğullarının arasında bir mücadele ve kardeş katli olmaması, Düzmece Mustafa Çelebi hâdisesinin yeniden patlak vermemesi için Bizans İmparatoru ile bir anlaşma yaptı. Anlaşmada Şehzade Murad'ın Edirne'de kendisinin halefi olacağı, Anadolu'ya Şehzade Mustafa'nın bakacağı, diğer küçük kardeşler Yusuf ve Mahmud'un ise masrafları Osmanlılarca karşılanmak üzere İmparatorun yanına gönderileceği bunlara karşılık da Bizans'ın Mehmed Çelebi'nin kardeşi Düzmece Mustafa'yı serbest bırakmaması kararlaştırıldı. Sultan II. Murad tahta çıkınca küçük kardeşlerinin Bizans'a gönderilmesine karşı çıktı. Bunun üzerine Bizans da meşru sultan olarak gördüğü Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa Çelebi'yi, Aydınolu Cüneyd Bey'le birlikte taht mücadelesi yapması için Gelibolu'ya gönderdi.

Unvanları: Ebu'l-hayrât

Baba Adı: Mehmed Çelebi

Ana Adı: Dulkadiroğulları'ndan Emine Hatun

Doğum Yeri ve Tarihi: Amasya- Haziran 1404

Padişahlıktan Evvel Aldığı Vazifeler: Amasya valiliği

Saltanat Yaşı: 17 *Vefat Sebebi ve Tarihi:* 3 Şubat 1451

Vefat Yeri ve Türbesi: Edirne-Bursa

Erkek Çocukları: Fatih Sultan Mehmed, Ahmed, Alâeddin, Orhan, Hasan, Ahmed

Kız Çocukları: Şehzade Sultan ve Fatma Sultan

Mustafa Çelebi, Osmanlı hükümdarı olduğunda Bizans İmparatoru Manuel'e Teselya bölgesi ile Gelibolu'yu verecekti.

II. Murad'ın uğraşmak zorunda olduğu tek sıkıntı Bizans tarafından desteklenerek bir dayanma eşliğinde Gelibolu'ya gönderilen amcası değildi. Bu dönemde, Anadolu beylikleri de yeniden harekete geçti. Germiyanogulları, Sultan II. Murad'ı tanımadıklarını bildirerek Mustafa Çelebi'yi destekledi. Karamanogulları, Hamidoğullarının; Menteşeoğulları Aydınoğulları ve Saruhanogullarının topraklarını işgal ettiler. Mehmed Çelebi tarafından Candaroğlu İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım'a verilen yerleri babası İsfendiyar Bey'in geri alması üzerine Osmanlı Devleti büyük bir iç kargaşanın içine girdi.

Mustafa Çelebi, Gelibolu'ya çıktıktan sonra Aydınoğlu Cüneyd Bey'i Gelibolu Kalesi'nin alınması için bırakarak Edirne üzerine yürüdü. Sultan II. Murad ise amcasının üzerine ilk olarak Rumeli Beylerbeyi Bayezid Paşa'yı gönderdiyse de bu kuvvetler, Mustafa Çelebi'nin saflarına katıldı. Genç padişah zor duruma düşmüştü. Mustafa Çelebi, Edirne'ye girerek hükümdarlığını ilan etti. Bunun üzerine kuşatma altında bulunan

Sultan II. Murad'ın inşaatında bizzat çalıştığı
Edirne Dar'ül Hadis Camii

Gelibolu Kalesi de teslim oldu. Mustafa Çelebi ile mücadele eden Bayezid Paşa idam edildi. Halk, Mustafa Çelebi'yi padişah olarak kabul etmişti.

Mustafa Çelebi'nin Bizans İmparatoru Manuel'e, Gelibolu'yu vereceği vaadini yerine getirmemesi Bizans'ın Mustafa Çelebi'den desteğini çekmesine sebep oldu. II. Murad ise

Sultan II. Murad'ın Edirne'ye yadigarı Üç Şerefeli Camii.

Cenevizlilerin borçlarını affederek onların kendisi için donanma ve asker hazırlamasını sağladı. Böylece Osmanlı donanmasına, Rumeli kuvvetlerine ve Gelibolu geçişlerine hâkim olan Mustafa Çelebi'ye karşı güç dengesini sağlamış oldu.

Mustafa Çelebi'nin bu sefer Bursa üzerine yürümesi Ulubat'a kadar gelmesi karşısında zor durumda kalan Sultan II. Murad iyi bir siyaset izleyerek asi amcasına karşı hazırlık yaptı. Önce Mustafa Çelebi'nin en mühim destekçisi Cüneyd Bey'e İzmir ve Aydın illerini vaat ederek Mustafa Çelebi'den ayrılmasını sağladı. Komutanlarını Rumeli askerleri ve uç beyleri ile görüşmeye göndererek onları da kendi tarafına çekmeyi başardı. Böylece Mustafa Çelebi'nin kuvvetlerinin sayısı birden azaldığı gibi psikolojik olarak da büyük darbe yedi. Mustafa Çelebi'nin ordusu iyice zayıflamıştı ki kalan kuvvetleri Sultan II. Murad'ın ordusu imha etti. Edirne'ye geri çekilen Mustafa Çelebi'nin peşinden Cenevizlilerin yardımı ile giden Sultan, Mustafa Çelebi'nin yakalanmasını sağladı. Mustafa Çelebi Bizans'ın kışkırtmalarıyla isyan çıkarmasının, boş yere Müslüman askerini kırdırmasının cezasını canıyla ödedi. (1422)

Padişah ardından da Mustafa Çelebi'yi taht mücadelesi için sürekli kışkırtarak kardeş kanı dökülmesine, cihad faaliyetlerinin engellenmesine sebep olan Bizans'ın cezasını vermek için İstanbul'u kuşattı. (1422) Kuşatmanın devam ettiği esnada bir Şehzade Mustafa hâdisesi daha patlak verdi.

Amcasının ardından bu defa on üç yaşındaki kardeşi Şehzade Mustafa, Karaman ve Germiyan beyliklerinin desteğini sağlayarak Bursa'yı kuşattı. Sultan II. Murad, İstanbul kuşatmasında az bir kuvvet bırakarak Edirne'ye gitti. Şehzade Mustafa, üzerine gönderdiği Mihaloğlu, Şehzade Mustafa'nın kuvvetlerini dağıttı. Genç şehzade önce Bizans

imparatoruna sığındı ardından da imparatorun desteğiyle İznik'e geldi. Bizans'ın bu hâdisedeki desteğini öğrenen II. Murad, İznik üzerine yürüdü. Şiddetli çarpışmalar neticesinde Şehzade Mustafa ve adamları ortadan kaldırılarak devlet içinde çıkan bir fitnenin daha yayılmasına mani olundu. (1423)

Sultan II. Murad amcası Mustafa Çelebi ile kardeşi Şehzade Mustafa'nın ayaklanmalarını bastırdıktan sonra Anadolu'da birliği sağlamaya çalıştı. İlk olarak Candaroğlu İsfendiyar Bey'i Osmanlı'ya bağladı. Şehzade Mustafa Çelebi hâdisesinde şehzade ile iş birliği yapan Aydınoğlu Cüneyd Bey'in Osmanlılarla yeniden mücadeleye girişmesi üzerine Anadolu Beylerbeyi Hamza Paşa bölgeye gönderilerek İzmir alındı. Aydın, Menteşe ve Teke beyliklerine son verildi. Çocuğu olmayan Germiyanoglu Yakup Bey'in vefat etmesi hâlinde topraklarının Osmanlılara bırakılmasını vasiyet etmesinden dolayı vefatından sonra Germiyanogulları bir defa daha Osmanlılara bağlanmış oldu. (1429) Böylece Ege kıyılarının güvenliği sağlama alındı.

Karamanoğlu Mehmed Bey'in ölümünden sonra Karamanoğulları arasında çıkan taht kavgaları üzerine Sultan II. Murad, İbrahim Bey'in Karamanoğullarının başına geçmesine yardım etti. Hatta akrabalık bağı maksadıyla kız kardeşini İbrahim Bey'le everdiyse de Karamanoğlu beyi, aldığı yardımlara ve akrabalık bağına rağmen Osmanlılara karşı düşmanca tutumunu sürdürdü ve Macarlarla ittifak yaptı. II. Murad, Karamanoğulları üzerine sefer düzenlemek zorunda kaldı. Bu sefer sırasında yenilen ve af dileyen eniştesi İbrahim Bey'i beyliğinin başında bırakarak geri döndü.

Sultan II. Murad döneminde Osmanlıların Makedonya'dan Adriyatik'e ve Ege'nin karşı kıyılarına ulaşması denizci bir devlet olan

Üç Şerefeli Camii (Yaklaşık 1895).

Edirne Muradiye Camii-

Venediklileri endişeye sevk etmişti. Venedik'in güçlü bir donanmaya sahip olması ve Ege adalarının mühim bir kısmını hâkimiyeti altında bulundurması Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli bağlantısını her an kesebileceği manasına da geliyordu.

Sultan II. Murad, Rumeli'deki çalışmalara ağırlık verdi ve Bizans'ın daha evvelden Venedik'e

bıraktığı Makedonya'nın mühim liman şehri Selanik'i ele geçirdi. (1430) Ertesi sene de Kuzey Yunanistan'ında Yanya ve Serez fethedilerek Güney Arnavutluk'ta Osmanlı egemenliği sağlandı.

Osmanlı-Venedik Savaşlarının ardından Sırp, Belgrat'ı Macarlara verdi. Eflâklılar ve Bosnalılar da Osmanlılara bağlı olmayı reddettiler. Böylece Macarlar, Sırp, Boşnaklar ve Eflâklılar, Osmanlılara

karşı birlik oluşturdu. Bu durum bir süre sonra kurulacak Haçlı ittifakına zemin hazırlayacaktır.

Macar Kralı Sigismund'un ölümü ile Macaristan'da başlayan taht mücadelesi esnasında Osmanlı kuvvetleri de Balkanlar'da Sırp'ların merkezi Semendire'yi ele geçirerek Sırp despotluğuna son verdi. (1439) Bosna ve Hersek vergiye bağlandı. Belgrat kuşatıldı ancak alınamadı.

Sultan II. Murad için mağlûbiyetler Belgrat kuşatmasındaki muvaffakiyetsizlikle başladı. Macar tahtına çıkan Kral Ladislas'ın Erdel Voyvodalığına tayin ettiği Hunyadi Yanoş'un, Osmanlılara karşı saldırılara kalkışması ve bu saldırıların Semendire'nin kaybedilmesiyle neticelenmesi gelecek kötü günlerin habercisi gibiydi. Osmanlıların mağlûbiyeti Venedik'te büyük sevinçle karşılandı ve günlerce kutlamalar yapıldı. Ne acıdır ki Karamanoğulları da bu mağlûbiyetin üzerine harekete geçerek Akşehir ve Beyşehir üzerine yürüdü.

Felâketler zincirini Sırbistan uç beyi Mezid Bey'in pusuya düşürülerek şehid edilmesi, (1441) ertesi sene de Rumeli Beylerbeyi Şehâbeddin Şahin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun yenilgiye uğraması takip etti. Bu arada Sultan II. Murad Karamanoğullarına karşı harekete geçti. Diğer taraftan Şehzade Alâeddin'in Amasya kuvvetleriyle üzerine yürümesiyle Karamanoğulları mağlûp oldu. Konya ve Lârende (Karaman) Osmanlıların eline geçti. Rumeli'deki hassas durumu göz önünde bulunduran Sultan II. Murad barış imzalayarak Edirne'ye geri döndü.

Avrupa'da üst üste gelen bu mağlûbiyetler, Avrupalılarda büyük bir heyecan ve sevinç doğurdu. Osmanlılar üzerine yeni bir Haçlı seferi düzenleyerek Müslümanları Balkanlar'dan tamamen atma düşüncesi yeniden ortaya atıldı.

Bizans da Osmanlılardan kurtuluşu bir Haçlı seferine bağlıyordu ki bu konuda 1437'de Ortodoks ve Katolik kiliselerinin birlikte hareket etmesi ve Haçlı seferi düzenlenmesi için bir anlaşma yapılmasını dahi sağlamıştı. Neticede Erdel Voyvodası Hunyadi Yanoş, Macar Kralı Ladislas, Sırp despotu ve Eflâk beyinin bulunduğu Haçlı ordusu, Tuna'yı geçerek Osmanlı topraklarına girdi. İlk savaş Osmanlı öncü birlikleri ile Haçlılar arasında Niş çevresinde oldu ve Osmanlılar bir mağlûbiyet daha aldı. Niş ve Sofya kaybedildi. (1443)

II. Murad, bu Haçlı ordusunu İzladi Geçidi'nde (Zlatica) karşıladı ve kısmen durdurdu. Kışın şiddetli geçmesi üzerine Haçlılar geri çekildi. Ancak Macarların Balkan içlerine kadar ilerlemesi yeni gelişmelere sebep oldu. Arnavutluk Beyi İskender kaçarak ülkesinde ayaklandı. Bu sırada gelen bir başka haber Sultan II. Murad'ı derinden sarstı. Çok sevdiği büyük oğlu Alâeddin Ali Çelebi Amasya'da aniden vefat etmişti. Padişah için üzücü hâdiselerin arkası kesilmedi. Bu sefer de Karamanoğulları vaziyeti fırsat bilerek Osmanlı topraklarına yeniden saldırdı.

Balkanlar'da yaşananlar karşısında II. Murad barış için Macarlara başvurdu. İki taraf arasında on yıllık barış şartlarını içeren Edirne - Segedin Antlaşması imzalandı (1444), II. Murad, Sırp Despotu Vılkoğlu'na alınan toprakların geri verilmesi, her iki tarafın Tuna'yı aşmaması, Bulgaristan'da padişahın hâkimiyetinin tanınması, Eflak beyinin padişaha tâbi olmaya, vergi vermeye devam etmesi hükümlerini içeren antlaşmanın barışı sağlayacağına inanıyordu.

Sultan II. Murad, Balkanlar'da antlaşma yoluyla düzeni sağladıktan sonra Karamanoğulları üzerine yürüdü, lâkin bu sefer Karaman'ı

istilâya girişmeyip Bursa Yenişehir’de Karamanoğulları elçileriyle bir anlaşma (sevgendnâme) imzaladı. Karamanoğullarının Osmanlılara her sene kuvvet göndermesi şartıyla evvelden alınan yerler (Beyşehir, Seydişehir, Oklukhisarı, Akşehir) geri veriliyordu.

Sultanın yaşadığı üst üste mağlûbiyetler, büyük oğlunun ölümü, uç beylerinin kendisine muhalefetinden dolayı bu kararları almış olma ihtimali yüksektir. Yapılan anlaşmalar neticesinde II. Murad, Batı’da ve Doğu’da aldığı mühim merkezlerden çekilmiş oluyordu. Yaptığı anlaşmalarla da Anadolu’da ve Balkanlar’da barışı sağladığına inanıyordu. Bu duygu ve inançla 1444 Ağustosunda Mihaliç’te kapıkulu ve beyler önünde oğlu Şehzade Mehmed’in tahta çıkması için saltanatı bıraktı. Saltanatı kendi isteğiyle bırakan ilk padişah oldu ve Bursa civarında kendisini ibadet hayatına verdi.

Osmanlı tahtına çocuk yaşta bir padişahın geçmesi Avrupalılar için bulunmaz bir fırsat gibi görüldü. Papa, Edirne - Segedin Antlaşması’nın kabul edilmeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine Macar Kralı Ladislas yeminini çiğnedi ve onun başını çektiği Macar, Leh, Hırvat ve Venedik’ten müteşekkil bir Haçlı ordusu kuruldu. Haçlılar Tuna’yı geçerek Balkanlar’daki Osmanlı topraklarını istilâ etti. Venedikliler Çanakale Boğazı’nı Osmanlı gemilerine kapattı. Haçlıların sınırı geçip Bulgaristan’ın kuzeyindeki Varna önlerine kadar gelmesi devlet içinde de büyük bir bunalım meydana getirdi. Edirne’den Anadolu’ya doğru göç başladı.

Gelişmeler üzerine Veziriazam Çandarlı Halil Paşa ve devlet ileri gelenlerinin çağrısı ve Sultan II. Mehmed’in mektubu üzerine oluşan bunalıma karşı kayıtsız kalamayan II. Murad,

Edirne’ye gelerek ordusunun başında Haçlıların karşısına dikildi.

Tarihe Varna Savaşı olarak geçen mücadelede ilk başta Macar ağır süvari kuvvetlerinin şiddetli taarruzu hedefine ulaştı ve Osmanlı hatları dağıldı. Haçlılar Sultan’ın karargâhına çok yaklaştıkları ve II. Murad’ın ric’at düşünmeye başladığı bir anda Karaca Bey buna karşı çıktı ve askerin II. Murad’ın etrafında tekrar toplanmasını sağladı. Macar Kralı Ladislas’ın yeniçeriler tarafından sıkıştırılıp imha edilmesi ile Haçlı ordusu paniğe kapıldı, Hünyadi Yanoş canını zor kurtardı.

Varna Zaferi, Edirne’de, Osmanlı coğrafyasında ve İslâm dünyasında duyuldu ve sevinçle karşılandı. Bu zafer, Bizans’ın yıkılacağına işareti olmuş ve Balkanlar’daki Osmanlı hâkimiyetini kesinleştirmiştir. (1444)

Varna Zaferi’nden sonra II. Murad’ın Manisa’ya çekilmesi ile Macarlar ve Eflak beyliği yeniden harekete geçti. Bu arada Edirne’de çıkan bir yeniçeri isyanı eski padişahı tahta çıkmaya mecbur bıraktı. Sultan II. Murad üçüncü defa tahta geçti.

Sultan II. Murad tahta çıkınca önce Mora ardından da Arnavutluk Beyi İskender’in üzerine sefere çıktı. Mora, Osmanlı egemenliğini yeniden tanıdı.

Varna mağlûbiyetinin izlerini silme düşüncesinde olan Haçlılar Macar komutan Hunyadi Yanoş’un liderliğinde Macar, Eflâk, Leh ve Almanlardan oluşan orduyla Sırbistan’ı işgal ederek Osmanlı topraklarına girdiler. Sultan II. Murad düşmanlarını, Kosova’da karşıladı. Üç gün süren savaşlar sonunda Osmanlı ordusu Haçlıları bir defa daha mağlûbiyete uğrattı. (1448) Bu zafer neticesinde Balkanlar’daki Osmanlı hâkimiyeti tesis edildiği gibi Eflâk yeniden Osmanlılara tâbi olmuş, Haçlıların Osmanlı’ya saldırma cesareti kırılmıştır. Bu savaştan sonra Balkanlar’da

taarruz eden taraf Müslümanlar olmuş Haçlılar savunma durumuna geçmiştir. Bu savaşta Karmanoğullarının Sultan II. Murad'a askerî yardım göndermesi de dikkati çeken hâdiselerdendir.

Şehzade Mehmed'in Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı Sitti Hatun ile Edirne'de yapılan düğününün ardından hastalanan Sultan II. Murad, birkaç ay sonra kırk sekiz yaşında vefat etti. (10 Şubat 1451)

Vefatından beş yıl evvel yazdırdığı vasiyetnamesinde, "Bursa'da medfun oğlu Alaaddin'in yanında ve üzeri açık bir türbeye defnedilmesini, soyundan ölenlerin kendi yanına defnedilmesini" vasiyet etmiştir.

Hiçbir zaman ve hiçbir mazeretle cihaddan geri kalmamasıyla meşhurdur. Halkına karşı cömert, iyi huylu ve âdildir. Devlet yönetiminde mümkün olduğunca risk almaz, aynı anda hem Anadolu'da hem Rumeli'de savaşmaz. Anadolu'da vaziyet müsait olunca Balkanlar'a; Balkanlar'daki durum uygun olunca da Anadolu'ya yönelir.

Müslümanların durumlarını yakından görmek ve müstakbel bir Haçlı seferi için bilgi toplamak maksadıyla Kudüs dönüşünde Osmanlı topraklarına gelen Seyyah Broquiere, "Le voyage d'outremer" isimli eserinde padişahın çok kuvvetli olduğunu vurgulayarak, "Bildığım hükümdarlar arasında bu Osmanlı padişahı tebaası tarafından en ziyade itaat gösterilen hükümdardır." demektedir. 1432'de Edirne'ye gelen Broquiere, padişahın kudretini şöyle tasvir etmektedir: "Bana söylendiğine göre o, savaştan hoşlanmaz. Bana da öyle görünüyor; zira elindeki kuvvetleri ve büyük geliri kullanmak istediği takdirde, Hristiyan âleminde gördüğü az mukavemet göz önüne alınırsa Avrupa'nın büyük bir

kısmını fethetmek onun için işten değildir."

Osmanlı ilim hayatı Sultan II. Murad devrinde büyük bir ilerleme göstermiş, Arabistan, Türkistan ve Kırım'dan Molla Gürânî, Atâeddin et-Tûsî, Şerefeddin Kırîmî, Şeydi Ahmed Kırîmî gibi pek çok ulema gelmiştir, Fatih Sultan Mehmed devrinin birçok üstadı ve âlimi bu dönemde yetişmiş bir manada fethin ilim erbabının yetişmesinin temelleri atılmıştır.

Osmanlılar arasında tasavvuf çalışmaları bu dönemde artmış Zeyniyye, Mevleviyye ve Bayramiyye tarikatları halk arasında devlet kademelerinde yayılmıştı. Sultan II. Murad, Hacı Bayram-ı Velî'nin müritlerinden vergi almazdı.

II. Murad, Bursa'da kendi adını taşıyan caminin yakınına bir zaviye ve bir medrese yaptırmıştır, şehrin "Muradiye" adını taşıyan bu köşesinde Sultan II. Murad'ın ve oğlu Alâeddin'in türbeleri de bulunmaktadır.

II. Murad büyük eserlerini Edirne'de yaptırmıştır. Tunca kenarındaki Dârülhadis ile Yeni-cami (Üç Şerefeli Cami) bunların başında gelir. Üç Şerefeli Cami Osmanlı'nın büyük cami tipinin ilk örneği olarak kabul edilir, Sultan II. Murad, Macaristan seferine çıkarken (1438) caminin temelini atmış, 1447'de de cami ibadete açılmıştır. Selanik, Üsküp, Alacahisar ve Merzifon'da Sultan'ın adını taşıyan camiler ve hayratlar bulunur ki lâkaplarından birinin "ebü'l hayrât/ hayır işlerinin babası" olması bu muazzam eserlerinden kaynaklanmıştır.

Sultan II. Murad da dedesi Yıldırım Bayezid zamanında başlayan ve babasının devam ettirdiği Haremeyn'e surre gönderme geleneğini sürdürmüş ayrıca kendi ülkesinde yaşayan Peygamber soyundan gelen insanlara her yıl kendi eliyle altın dağıtmayı âdet edinmiştir.

SULTAN II. MEHMED

1444-1446

1451-1481

Yedinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Fatih Sultan Mehmed, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Sultan II. Murad'ın vefatı (1451) ile tahta çıkan Sultan II. Mehmed, İstanbul'u fethederek Türk İslâm ve dünya tarihinde çağ açıp çağ kapatan bir hükümdar olarak tanınır.

Şehzadelğinde Manisa valiliği yapmış, ağa-beyi Alaaddin'in anî vefatı üzerine tahtın tek varisi olmuştur. 1444'te babasının Edirne'de Macar kralı, Sırp despotu ve Eflak beyinin elçileriyle barış antlaşması imzalarken yanında bulunmuştur.

Tahta ilk defa 1444 yılında babasının Bursa'da inzivaya çekilmesi üzerine çıkmış ve Haçlıların yeni bir ittifak kurmaları üzerine Varna Savaşı'nda babası ordu kumandanlığını üstlenmiştir. Paşalar arasındaki mücadeleler ve Edirne'de çıkan yeniçeri isyanının ardından da tahtı babasına geri vermiştir.

1444 -1446 arasındaki iki yıllık saltanatı genç sultan için büyük bir tecrübe olmuş, iktidarı elde etme, askere hâkim olma, devlet yönetiminde otorite sağlama gibi pek çok hususta kendini yetiştirmiş ve tahta çıktığı vakit zihnen İstanbul'un fethine yakın bir hükümdar olarak planladığı düşüncelerini hayata geçirmiştir. Şehzadelğinde Ege'de Venediklilerle yapılan mücadelelere, asi İskender Bey üzerine yapılan sefere şahit olmuş ve II. Kosova Savaşı'nda ordunun sağ kanadında bizzat savaşmıştır. Bu faaliyetler aktif gaza siyaseti izlemeyi düşünen genç şehzade için

Unvan ve Mahlâsları: Fatih, Avni, Ebu'l Feth, Gazi Hünkâr

Baba Adı: II. Murad *Ana Adı:* Hümâ Hatun

Doğum Yeri ve Tarihi: Edirne 30 Mart 1432

Saltanat Yaşı: (İlk) 13, (İkinci) 19

Vefat Sebebi ve Tarihi: Nikris, Zehir (?) 3 Mayıs 1481

Vefat Yeri ve Türbesi: Gebze-İstanbul Fatih Camii

yanındaki türbesinde

Erkek Çocukları: Bayezid, Cem, Mustafa

Kız Çocukları: Ayşe Sultan, Gevherhan Sultan

büyük askerî tecrübeler olmuştur.

İkinci defa tahta çıkışı babasının vefatı üzerine olmuş ve 18 Şubat 1451'de on dokuz yaşında Osmanlı tahtına yeniden çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'ndeki taht değişikliğinden faydalanmayı düşünen Karamanoğullarının Venedik ile anlaşması ve Anadolu beylerini Osmanlılara karşı kışkırtması üzerine padişahlığının ilk yıllarında onlarla uğraşmıştır. Sefer sonunda Karamanoğlu İbrahim Bey'in isteği üzerine barış yapılmıştır.

Sultan II. Mehmed, İstanbul'un fethine girişmeden evvel Karamanoğulları ile anlaşarak ve Memlûklarla iyi ilişkiler kurarak Anadolu'da devletini güvence altına aldı. İtalya'daki Venedik, Napoli ve Sicilya devletlerinin kendi aralarındaki mücadele ve çekişmelerinden faydalandı. Venedik ve Cenevizlilere ticarî kolaylıklar sağlayarak kendi yanında olmalarını sağladı.

Sultan II. Mehmed'in İstanbul'u fethetmek istemesinin başında "İstanbul elbette fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, o asker ne güzel askerdir." Hadis-i şerifindeki muştuya nail olmak vardır. Peygamber (s.a.s.) tarafından "ne güzel" denilerek övülen askerin ahrette gideceği yeri

İstanbul'un Fethi'ni gösteren Hasan Rıza'nın tablosu. Ressam kendini de resme eklemiştir. (Fatih'in solunda eli tüfekli asker)

iyi bilen Osmanlılar, kuruluşlarından hemen sonra İstanbul'u fethetmek için çaba göstermiş, bizzat Yıldırım Bayezid, Musa Çelebi ve Sultan II. Murad şehri kuşatmış ancak düşürememiştir.

İstanbul'un fethi demek aynı zamanda Osmanlı'nın iki farklı kıtada -Rumeli ve Anadolu'daki- topraklarının birleşmesi manasına gelmektedir. Anadolu'dan Rumeli'ye kuvvet sevk edilmesine Bizans'ın bazı zamanlar yaptığı engellemeler de İstanbul'un fethiyle ortadan kalkmış olacaktır.

Hristiyan Avrupa'yı bulduğu her fırsatta Osmanlılara karşı kışkırtarak Haçlı seferleri düzenleyen Bizans, fetihle birlikte ortadan kalkacaktır. Bizans'ın yıllarca bir fitne kaynağı olarak Anadolu beylerini Osmanlı'ya karşı kışkırtmış, Osmanlı şehzadelerini himaye ederek, istediği dönemlerde taht kavgaları çıkartmış böylece kardeş kanı dökülmüş ve devlet güç durumunda kalmıştır. Bizans'ın Osmanlı şehzadelerini tahrik ederek çıkarttığı isyanlar Osmanlı fetihlerine engel olmuş, Anadolu'daki huzuru bozmuştur.

Uzun zamandır bu fethin planlarını yapan Sultan II. Mehmed, Karaman Seferi'nden döner dönmez İstanbul'un fethi için hazırlıklara başlar. İstanbul'un fethi için yaptığı hazırlıklar genç padişahın geçmişteki tecrübelerden ders aldığını göstermektedir. Anadolu Hisarı'nın karşısına Boğazkesen'i (Rumeli Hisarı) yaptırarak Bizans'a Karadeniz üzerinden gelebilecek yardımları kesmesi de bu durumun bir ispatıdır.

Anadolu'da Karamanoğullarıyla anlaşma yaptığı gibi Avrupa'da da Veziriazam Çandarlı Halil Paşa vasıtasıyla Venedikliler, Macarlarla antlaşmalar yaptı. Sırp despotu ve Bosna kralının Osmanlı tarafında olmasını sağladı. Vize ve Silivri Kalelerini alarak Bizans'ın, İstanbul dışındaki topraklarını alarak Batı ile bağlantısını kesti.

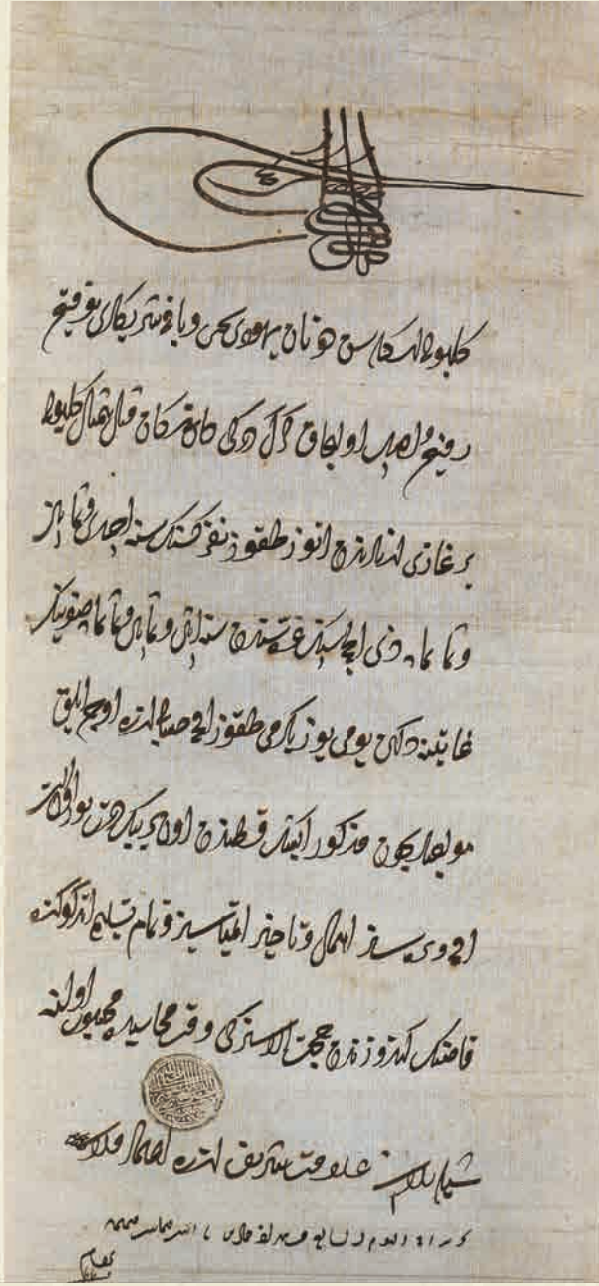
Devletin gerek Doğu'dan gerekse Batı'dan güvence altına alınmasıyla fetih düşüncesini

açan padişah yine de Mora ve Balkanlar'a ihtiyat askeri göndererek babasının ve büyük dedesi Yıldırım Bayezid'in başına gelenlerden ders aldığını göstermekteydi.

İstanbul Muhasarası'nı denizden desteklemek maksadıyla donanma hazırlatmış, Edirne'de Bizans surlarını yıkacak güçte toplar döktürmüştür ki en büyüklerine "şahi" denir. Ayrıca surları aşacak havan topları da hazırlatır. Fetih konusunu Edirne'de istişare meclisinde açan II. Mehmed, bir kısım devlet adamlarının ihtiyatlı oluması yönündeki telkinlerine rağmen çoğunluğun kararıyla İstanbul'un fethine girişir.

Edirne'den hareket eden padişah 6 Nisan 1453'te İstanbul Muhasarası'nı başlatır. "Otağ-ı Hümayun'unu Edirnekapı ile Topkapı karşısına kurduran genç padişah şehrin barış yoluyla teslim edilmesi için Bizans imparatoruna elçi gönderdiyse de Bizans bunu reddeder. Osmanlı toplarının Bizans surlarını dövmeye başlamasıyla Osmanlı taarruzu başlar. İstanbul Muhasarası'nda en büyük güçlük İmparatorun, Haliç'in girişini eski gemiler ve zincirlerle kapatmasıyla yaşanır. Bizanslıların Grejuva (Rum ateşi) dedikleri suda da alev alabilen yanıcı madde Osmanlı ordusunu zorlar. Grejuva yüzünden pek çok asker yanarak şehit olur.

Devrin İstanbul'unda yaşayan iki farklı millet vardır: Rumlar ve Latinler. Latinlerden nefret eden halk, Batı'yı harekete geçirmek için Aya-sofya Kilisesi'nde papa ile önceden imzalanmış olan kiliselerin birleşmesi esaslarına göre yapılan ilk ayini, -İmparatorun katılmasına rağmen- ret ve protesto etmiştir. Şehirde, o devirde genel kanaat "Latin külâhı görmektense Türk sarığı görmek evlâdır." görüşüdür.

Fatih Sultan Mehmed'in 16 Eylül 1477 tarihli Gelibolu İskelesi ile alakalı bir fermanı. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, Osmanlı Fermanları'ndan alınmıştır.

6 Nisan 1453 ila 29 Mayıs 1453 tarihleri arasında elli dört gün süren kuşatma sonunda 29 Mayıs 1453 Salı günü İstanbul fethedilir.

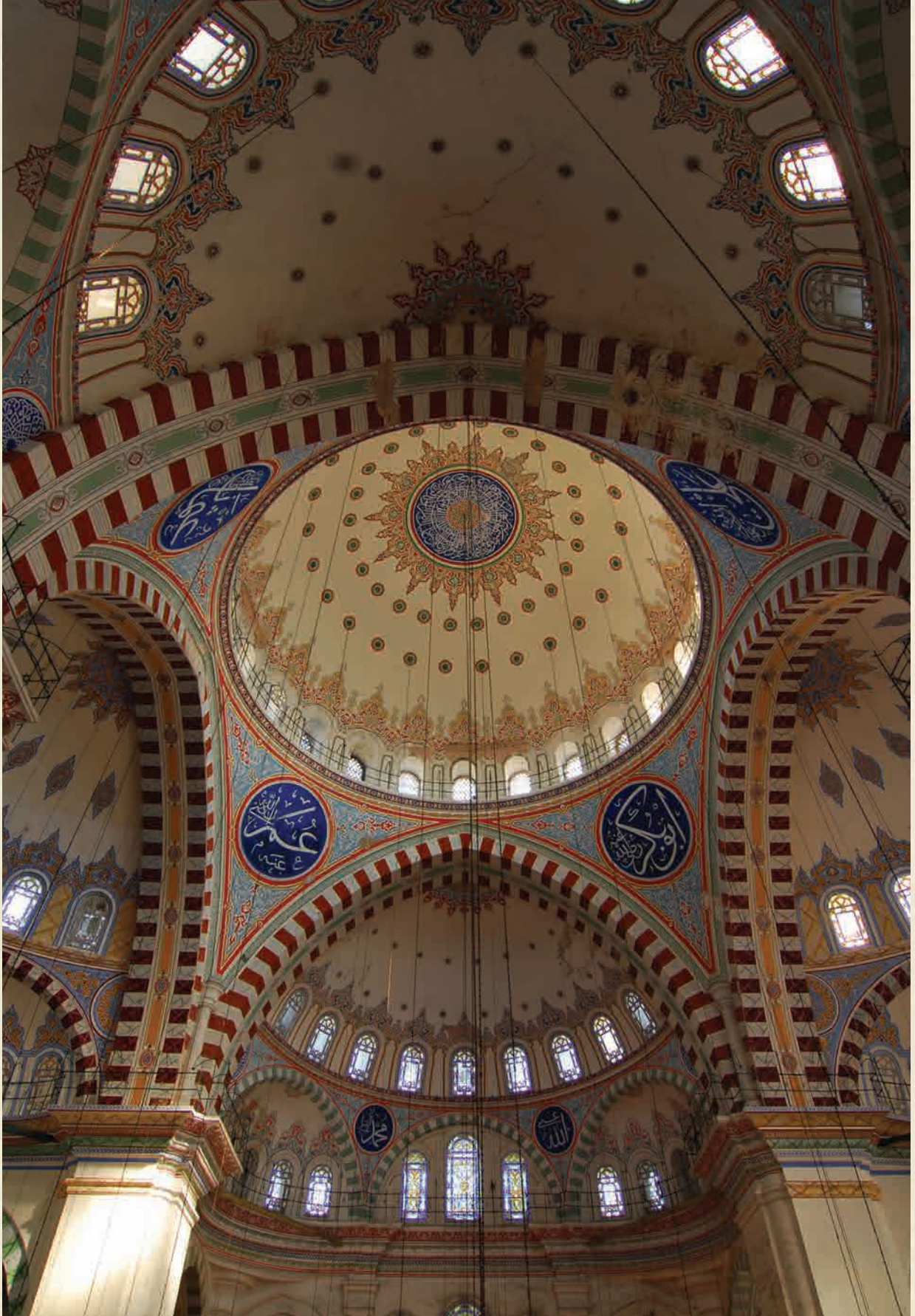
Ayasofya'ya sığınan Bizanslıların can ve mal emniyetinin garanti altına alındığını bildiren Fatih, fidyesini veren Rumların İstanbul'da kalmasına izin verdi, onları vergi dışı bıraktı ve kendilerine evler tahsis etti. Hristiyan (Ortodoks) halka din

ve inanç hürriyeti vererek, onların gönüllerini de fethetti. Ortodoks kilisesini kendi kontrolüne aldı ve Katoliklerle birleşmesine mani oldu.

Fatih Sultan Mehmed Han'ın fetihten sonraki çalışmaları perişan hâldeki İstanbul'u yeniden imar-iskân etmek ve ekonomisini canlandırmak üzerine oldu. Yeni başkent, Türk İslâm kültürüne göre baştan imar edildi.

İstanbul'un fethi, Avrupalıların Osmanlı tehlikesini daha yakından hissetmelerine sebep oldu ve papanın kışkırtmalarıyla yeni bir Haçlı birliği kurulması için çalışmalar başlatıldı. Fatih Sultan Mehmed, Avrupa Hristiyanlarının kendi karşısında birleşmesini önlemek için evvela Venedik'le anlaşarak (1454) İstanbul'da balyos (elçi) bulundurmalarına müsaade etti, ticaret ve gümrük işlerini kolaylaştırdı. Fetih, Osmanlıların İslâm dünyasında itibarını artırdı.

Balkanlar'da babası döneminde sarsılan Osmanlı egemenliğini yeniden tesis etmek ve Osmanlı hâkimiyetini kalıcı hâle getirmek için fetih hareketlerine girişti. Belgrat dışındaki Sırbistan toprakları Osmanlı ülkesine katıldı. (1459) Fatih, Bizans ile akrabılığı bulunan ve Bizans'ı yeniden kurabilecek olan Mora ve Trabzon üzerine sefere çıkarak önce Mora Yarımadası'nı aldı. (1460) Böylece İtalya'ya yapılacak seferler için bir üs kazanmış oldu. Ertesi sene Trabzon seferine çıktı. Trabzon Rum İmparatorluğu'nun Osmanlı Devleti'ne karşı papadan yardım istemesi ve Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'la iş birliği içinde bulunması da sefere çıkılmasını zorunlu kıldı. Zor ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Trabzon'a ulaşan genç padişah, Bizans'tan sonra bir başka imparatorluğa daha son verdi. (1461)

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'a bir hediyesi Fatih Camii.

İnşaatını Fatih Sultan Mehmed'in başlattığı Topkapı Sarayı.

Fatih Sultan Mehmed'in
kılıcından detay.

Padişahın Trabzon Seferi'nde bulunduğu esnada Macarlarla anlaşılan Eflâk Beyi Vlad Drakul'un (Kazıklı Voyvoda)'un Osmanlı topraklarına saldırması üzerine rotasını yeniden Balkanlar'a çeviren Fatih, Eflâk seferiyle Eflâk'ı Osmanlı hâkimiyeti altına aldı. (1462) Yıldırım Bayezid zamanında vergiye bağlanan ve Eflâk Beyi ile birlikte hareket eden Bosna, düzenlenen bu sefer sonucu Osmanlı topraklarına katıldı. Bosna'da sancak teşkilâtı kuruldu. (1463) Bosna'da İslâmiyet yayıldı. Hersek dukalığı da Osmanlılara bağlılığını bildirdi. (1465) Eflâk'ın kuzeyindeki Boğdan Osmanlılara bağlı bir beylik hâline getirildi. (1476)

Osmanlı Devleti'ni uzun süre uğraştıran Arnavutluk Beyi İskender'in ölümünden sonra Arnavutluk tamamen Osmanlı Devleti'ne katılınca (1479) Balkan Yarımadası'nın fethi tamamlanmış oldu.

Batıdaki fetihlerden sonra Anadolu'ya yönelen Fatih'in maksadı, Anadolu'da birliği sağlamlaştırmak ve Karadeniz ticaretini kendi uhdesi altına almaktı. Bunun için Amasra, Cenevizlilerden alındı. (1460) İsfendiyoğulları Beyliği'ne son verilerek Kastamonu ve çevresi Osmanlılara katıldı. (1461) Trabzon'un fethiyle birlikte Karadeniz'in Anadolu'ya olan kıyılarında Osmanlı egemenliği kuruldu.

Karamanoğullarının bu defa Osmanlılara karşı Venedik'le anlaşması üzerine Fatih Sultan Mehmed, Karamanoğulları üzerine bir sefer düzenleyerek Konya ve Karaman'ı Osmanlı topraklarına kattı, beyliğin büyük bir kısmı Osmanlı hâkimiyeti altına girdi. (1466) Karamanoğlu beyi Pir Ahmed'in, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'a sığınması Osmanlılar ile Akkoyunluların arasını açtı.

Doğu Anadolu'da XV. yüzyıl başlarında güçlü bir devlet kuran Akkoyunluların ülke sınırlarını Osmanlı Devleti yönünde genişletmek istemesi iki devleti karşı karşıya getirdi. Uzun Hasan, Osmanlılara karşı Karamanoğulları, Trabzon Rum İmparatorluğu ve Venedik ile ittifak kurdu.

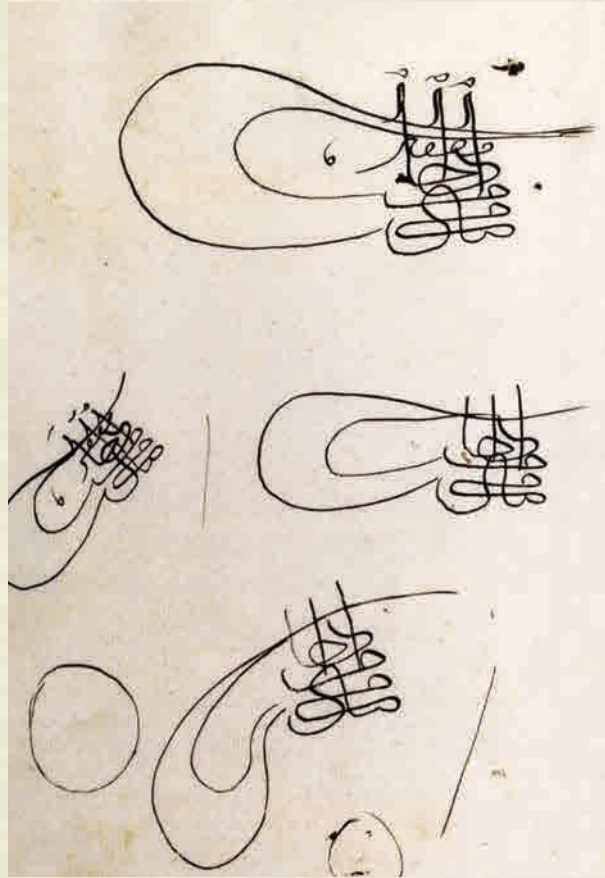
Fatih, Osmanlı'ya karşı Hristiyan devletlerle ittifak yapan Uzun Hasan'ın üzerine yürüdü. Otlukbeli'nde yapılan savaşı Osmanlılar kazandı (1473) ve Akkoyunlu Devleti, Osmanlılar için bir tehlike olmaktan çıktı. Fatih, devletini Doğu'da güvenlik altına aldı.

Mısır, Suriye ve Hicaz bölgesinde egemen olan Memlûk Devleti ile Fatih, bir süre dostane münasebetler izledi. İlerleyen dönemde Fatih'in Karamanoğlu topraklarını alması, Maraş ve civarına hâkim olan ve Memlûklere bağlı bulunan Dulkadiroğulları Beyliği ile irtibatlı bulunması Osmanlı-Memlûk ilişkilerinin bozulmasına sebep oldu. Memlûklerin Dulkadiroğulları topraklarını ele geçirmek istemesi, Dulkadiroğullarıyla hanedandan dolayı ile arasında akrabalık ilişkisi bulunan Osmanlıların tepkisini çekti ve ilişkiler gerginleşti.

Orta Doğu'nun mühim bir kısmı Memlûklerin elindeydi. Hacıların Hicaz yolunda çok su sıkıntısı çektiklerini padişaha bildirmeleri üzerine Fatih bölgede kuyular açtırmak, mevcut kuyuları da ıslah ettirmek için İstanbul'dan ustalar gönderdi. Bölgeye giden ustalara hac yolunun kontrolünü elinde tutan Memlûkler engel olunca mevcut gerginlik daha da artmıştı.

Ege, Akdeniz ve Karadeniz ticaret yollarına hâkim olarak Avrupa'yı ekonomik yönden kendine bağımlı kılmayı düşünen Fatih Sultan Mehmed; Gelibolu, İzmit, Gemlik ve İstanbul'da tersaneler kurarak denizlerde Venedik ve Cenevizlilerle mücadele edecek seviyeye geldi.

Fatih'in Ege adaları, Mora, Sırbistan, Bosna ve Arnavutluk'ta hâkim durumda olması; Venedik'in doğu ticaretine zarar verdiğinden dolayı Venedik; Macar Krallığı ve Arnavutluk Prenslığı ile ittifak yaptı. Karamanoğulları ve Akkoyunluların da desteklediği bu ittifakla Osmanlı Devleti arasında fasılalarla on altı sene süren savaşlarda Eğriboz başta olmak üzere birçok yeni ada Osmanlıların eline geçti. Zor durumda kalan Venedik'in barış istemesi üzerine antlaşma yapıldı. (1479) Bu antlaşmaya göre;

Fatih Sultan Mehmed'in şehzadelik yıllarında tuttuğu not defterinden kendi tuğrasını çizme çalışmaları.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Arnavutluk'taki Akçahisar (Kroya) ve İşkodra Osmanlılarda kalacak, Venedik, savaş tazminatı ve yıllık vergi ödeyecek, Osmanlı sularında ticaret yapma ve İstanbul'da balyos (elçi) bulundurma hakkına sahip olacaktı.

Karadeniz'in Anadolu kıyılarında Türk egemenliğini sağlayan Fatih, Gedik Ahmed Paşa'yı Karadeniz'in kuzeyine göndererek Kefe, Azak ve Menkup gibi Ceneviz kolonilerini, Osmanlı topraklarına kattı. (1475) Kırım Hanlığı'nda Hacı Giray'ın vefatının ardından oğulları arasında başlayan taht kavgaları iç karışıklığa sebep olmuştu ve Altın Orda hükümdarının Kırım'a saldırması kargaşayı daha da artırdı. Vaziyeti takip eden Gedik Ahmed Paşa, düzenlediği seferle Kırım'ı Osmanlı Devleti'ne bağladı. (1477) Kırım'ın Osmanlı Devleti'ne bağlanması ile

Ayasofya

Fatih Sultan Mehmed'in Gentine Bellini tarafından yapılan portresi. (24 Kasım 1480) Resmin solunda zor okunan kısımda "[Vic]tor Orbis" yazılıdır ki bu ifade Dünyanın Fatih'i" demektir. Resmin üzerinde yer alan üçer kral tacı Fatih'in fethettiği üç devleti sembolize eder (Bizans, Trabzon Rum, Akkoyunlular (Solda) Fatih Sultan Mehmed 'in Şiblizade Ahmed tarafından yapıldığı sanılan minyatürü Yaklaşık 1475)

İstanbul'un fethetmek için yapılan Rumeli Hisarı.

Karadeniz Osmanlıların kontrolüne geçti. Ceneviz Karadeniz'den tamamen çıkartılmış oldu.

İtalya'daki Napoli Krallığı'nın Ege ve Akdeniz'de Osmanlılara karşı düşmanca davranışlar sergilemesi üzerine Fatih, Gedik Ahmet Paşa'yı bu defa İtalya seferine memur etti. Seferde Zenta, Kefalonya ve Ayamavra adaları ile Napoli Krallığı'nın Güney İtalya'daki Otranto şehri fethedildi. (1480) Fatih'in anı vefatı (1481) İtalya Seferinin yarım kalmasına sebep oldu ve Gedik Ahmed Paşa İtalya'dan ayrılınca Napoli Krallığı, Otranto'yu geri aldı.

Fatih Sultan Mehmed, yeni bir sefer için Üsküdar'a geçtikten sonra Üsküdar ile Gebze arasındaki Hünkârçayırı'nda (Günümüzde Maltepe yakınlarında) 3 Mayıs 1481'de vefat etmiştir. Her ne kadar Doğu'ya doğru sefere çıkmış

gibi gözükse de bunun bir aldatmaca olduğu Roma seferine çıktığı ve bu yüzden Venedik asıllı bir doktor tarafından zehirletildiği rivayet edilir, vefatına nikris hastalığının sebep olduğu da kaynaklarda zikredilir.

Fatih Sultan Mehmed, fizikî bakımdan, uzun boylu, dolgun yanaklı, koç burunlu, güçlü bir yapıya ve adaleli bir görünüme sahiptir. Zeki, sert mizaçlı, zevk ve sefadan hoşlanmayan bir hükümdardır. Türkçe, Arapça, Farsça, Rumca ve Slavca olmak üzere en az beş dile vâkıf olduğu bilinir. Ulemaya, ilim ehline son derece saygılıdır onlarla görüşmeye ehemmiyet verir ve ilmi çalışmaları destekler.

Bütün dünyaya inandığı dini yaymayı kendine maksat edinmiş kudretli bir asker ve ufuk

Fatih Camii'nin bir asır evvelki görüntüsü. Fotoğraf: Sebah-Joallier.

sahibi bir kültür adamıdır. Bizzat katıldığı yirmi beş sefer bu durumun ispatıdır. Milletlerarası alanda Devlet-i Aliyye'yi her bakımdan dünyanın en üstün, en güçlü ve en itibarlı devleti hâline getirmek için gece gündüz demeden çalışmıştır.

Devlet yönetiminde tamamen merkeziyetçi bir anlayışı benimsemiş, devlet yönetiminde söz sahibi olmaya çalışan ailelerin etkisini kırmıştır. Kendine mutlak surette bağımlı vezirleri devletin en kritik organlarının başına getirip yetkilerini arttırarak başarılı bir ekip kurmuştur. Ekibinde Floransalı, Cenevizli ve Raguzalı danışmanlarının bulunduğu da bildirilir.

İlk saltanatı esnasında gördüğü Yeniçeri ayaklanmasından ders çıkarmış ve devlet yönetimine ikinci defa geçtiğinde otoritesini gölgeleyen

yeniçerilerin ve uç beylerinin başlarına buyruk tutumunu kırarak bizzat kendine bağlamış ve orduya tam manasıyla hâkim olmuştur. Askerin idarede göreceği en ufak boşluğu bizzat dolduracağını iyi bilen genç sultan, Osmanlı hükümdarları içinde orduya tam manasıyla elinde tutan birkaç padişahdan biridir.

Tarihe çok meraklıdır, daha şehzadeliliği sırasında sarayında İtalyan bilim adamlarından Roma tarihini öğrenmiştir. Fatih, Ortodoks patriği, Ermeni patriği ve Yahudi başhahamının payitahtında yaşamasına müsaade ederek İslâm hoşgörüsünü gösterdiği gibi bir yandan da Amirutzes'e dünyanın haritasını yaptırmıştır. (1456) Bütün bunlar padişahın cihan hâkimiyeti fikri taşıdığı'nın işaretleridir. Bu hâkimiyet ise bir maksattan

Topkapı Sarayı'nda Fatih Köşkü. (Hazine Dairesi) Fatih Sultan Mehmed'in bu eyvanı çok sevdiği ve burada Boğaz'ı seyrederek devlet işlerinin stresinden uzaklaştığı rivayet edilir.

ziyade araçtır. Fatih için cihad etmek, Müslüman memleketlerin her türlü saldırıya karşı muhafazasını sağlamak, hâkimiyetten çok daha mühim hususlardır. Bu yüzden gaza ve fütuhât siyasetinde hep en önde olur. «Karındaşlarının nizâm-ı âlem için katline cevaz» verirken de hâkimiyetin bölünmezliğini sağlamayı ve devleti ileride taht iddiacılarının tehlikelerinden kurtarmayı düşünmüştür. Böylece devlet, içte taht mücadeleleriyle boğuşmak zorunda kalmayacak bunun yerine dışta fetih üzere olacaktır.

“Avnî” Mahlâsıyla şiirler de yazan Fatih, çağının şiir diline hâkimdir, açık anlaşılır ifadeler kullanır ve akıcı bir üslûba sahiptir. Şiirleri Türk şiirinin güzel örnekleri arasında sayılır.

Dinî ilimlerin yanında coğrafya, matematik, astronomi ilimlerine de alâka duyan Fatih, bu ilimleri tahsil için kendisine hoca tayin ederdi.

Her gün belirli saatlerde ilgili hocalar ona ders okuturdu. Molla Gürânî, Hocaîade Muslihuddin, Molla İlyas, Sirâceddin Halebî, Molla Abdülkâdir, Hasan Samsunî, Molla Hayreddin gibi devrin mühim âlimleri hocalarındandır. Ayrıca Akşemseddin'in de Fatih'in yetişmesinde büyük tesiri olmuştur.

Eğitime apayrı bir ehemmiyet vermiştir. Fetihten sonra İstanbul'daki sekiz kiliseyi, medrese hâline getirmiş; Ayasofya Medresesi'ni açmış, Fatih Camii yakınında meşhur Sahn-ı Seman Medreselerini yaptırmıştır. Kendisi medreseleri bizzat teftiş eder, dersleri dinler ve talebelere çeşitli hediyeler vermiştir. (Günümüzde İstanbul Üniversitesi köken olarak kendini bu medreselerin devamı olarak görmekte ve 556. yaşında olduğunu belirtmektedir.)

Eyüp Sultan Camii ve Fatih Sultan Mehmed'in diktiği rivayet edilen çınar ağacı.

Batılı felsefecilerle rahatlıkla müzakereler yapabilecek kadar felsefeye vâkıftı. Huzurunda; Amirutzes, Ali Kuşçu, Georgios Trapezuntios, Hocaîade Muslihiddin gibi Doğu'yu ve Batı'yı temsil eden devrin büyük zekâları kendi ilimlerini anlatabiliyordu.

Fatih'in kütüphanesinde Batı kültürüyle ilgili elli eser bugüne intikal etmiş olup kırk ikisi Rumcadır. Eserlerden sekizi tarihe, altısı matematik ve astronomiye dairdir. Tarihe ve coğrafyaya ait eserler mevcudun üçte birinden fazladır. Ayşe ve Gevherhan isimli iki kızı vardır. Gevherhan Sultan, Uzun Hasan'ın oğlu Mehmed Bey ile evlendirilmiştir. Sonraki dönemde Akkoyunlu tahtına çıkan Göde Ahmed, Gevherhan Sultan'ın oğlu ve Fatih'in torunudur.

İstanbul Topkapı Sarayı'nda ilk inşaa çalışmalarını Fatih yaptırmıştır, bunun dışında kendi adına yaptırdığı cami, kurduğu medreselerle adını tarihe altın harflerle yazdırmıştır. Fethederek Türk İslam âlemine hediye ettiği daha sonra da imar ettirerek güzelleştirdiği İstanbul, onun en mühim eseri olarak tarihteki yerini almıştır.

SULTAN II. BAYEZİD

1481-1512

Sekizinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan II. Bayezid, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Daha yedi yaşındayken Amasya valiliğine gönderilen II. Bayezid, ilim ve sanata çok düşkün bir babanın oğlu olarak çok iyi eğitim aldı. Otlukbeli Savaşı'nda sağ kanat komutanı olarak görev yaptı. Babası Fatih Sultan Mehmed vefat ettiğinde kardeşi Cem de

Karaman'da sancak beyiydi. Yeni padişahın kim olacağı hususunda bazı devlet adamları Bayezid, bazıları da Cem taraftarı oldu. İstanbul'da ise Yeniçeriler, Şehzade Bayezid'in tahta geçmesi için gösterilerde bulunuyordu. İstanbul Muhafızı İshak Paşa, II. Bayezid'in İstanbul'a gelmesine kadar saltanatta bir boşluk oluşmaması için II. Bayezid'in oğlu Korkud'u babasının yerine vekâleten tahta çıkartmıştı. II. Bayezid İstanbul'a ulaşınca Korkud'un saltanatı babasına devrettiği duyuruldu.

Şehzade Cem ise saltanattaki hakkından vazgeçmedi ve Türkmen kökenli devlet adamlarının desteğini alarak ağabeyine karşı mücadeleye girişti. Anadolu'dan topladığı taraftarlarıyla Bursa'ya yürüdü ve şehri ele geçirdi. Ağabeyinin kuvvetlerini yendi ve adına para bastırıp hutbe okuttu. Kendisinin Anadolu'da, Bayezid'in Rumeli'de hükümdar olması teklifinde bulunduyorsa da Bayezid reddetti. Yenişehir'de yapılan savaşı Sultan II. Bayezid kazandı ve Cem Sultan önce Karaman'a çekildi ardından da Mısır'a giderek Memlûklere sığındı. (1481) Mısır'dayken hacca gitti. Karamanoğlu Kasım Bey'in kışkırtmalarıyla Anadolu'ya tekrar geldi. Ağabeyine karşı

Unvan ve Mahlâsları: Veli, Adlî, Sofu

Baba Adı: Fatih Sultan Mehmed

Ana Adı: Gülbahar Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: Dimetoka 3 Aralık 1448

Saltanat Yaşı: 33

Vefat Sebebi ve Tarihi: Nikris, Zehir - 21 Mayıs 1512

Vefat Yeri ve Türbesi: Çorlu – İstanbul Bayezid Camii
yakınındaki türbesinde

Erkek Çocukları: Mahmud, Ahmed, Şahinşah, Yavuz Sultan

Selim, Mehmed, Korkud, Abdullah, Âlimşah

Kız Çocukları: Aynışah Sultan, Gevher Sultan,

Mülûk Sultan, Hadice Sultan, Selçuk Sultan ve Hüma Hatun

giriştiği ikinci mücadelede de başarısız oldu. Osmanlı şehzadesi bu sefer babasının denizlerde alamadığı Rodos'a sığındı. Rodos'ta bulunan Saint-Jean (Sen Jan) Kilisesi'ne bağlı şövalyeler, genç şehzadeyi Osmanlı'ya karşı kullanmak maksadıyla Fransa'ya götürdü. Oradan Roma'ya götürüp papaya teslim ettiler. II. Bayezid kardeşini kaçırmak için gizlice bazı çalışmalarda bulunduysa da başarılı olamadı. Bu sırada Fransa Kralı VIII. Charles (Şarl), İtalya seferinin ardından papanın yanında bulunan Cem Sultan'ı aldı ve Fransa'ya götürürken büyük ihtimalle zehirlenen Şehzade Cem vefat etti. (1495) Cenazesi dört yıl sonra Bursa'ya getirilebildi.

Avrupalıların Cem Sultan'ı Osmanlılara karşı bir koz olarak kullanmaları, fetihleri yavaşlatmıştır. II. Bayezid'in dış siyasetten ziyade iç düzeni sağlama çabalarının da bunda tesiri vardır. Bu dönemde Anadolu'da sürekli birliği bozan ve son olarak Cem Sultan hâdisesine karışan Karamanoğullarına kesin olarak son verilmiştir. (1487)

Daha önce Osmanlı egemenliğini tanıyan Hersek, 1483'te kesin olarak Osmanlı'ya bağlandı. Osmanlı Devleti'nin Kırım ile kara

bağlantısını kesen ve Karadeniz ticaretini engelleyen Kili ve Akkırman Kaleleri, Boğdan prensinin Osmanlılara karşı Macarlarla iş birliği yapması üzerine sefere çıkan II. Bayezid, tarafından ele geçirildi. (1484) Karadeniz'in batı kıyıları da Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş oldu.

Venedik'in Mora Yarımadası'ndaki liman ve kaleleri, Osmanlıların Akdeniz'de rahat hareket etmelerini engelliyordu. II. Bayezid döneminde Osmanlı donanması daha da güçlendi ve Venedik donanmasına meydan okur seviyeye geldi. Bu dönemde Venedik ile yapılan savaşlarda İnebahtı, Modon, Koron ve Navarin fethedilmiştir. İnebahtı'nın fethi Osmanlı donanmasına Adriyatik Denizi'nde mühim bir üs kazandırmıştır.

İspanya'daki Müslüman ve Yahudilere, Katolikler tarafından engizisyon mahkemelerinde uygulanan zulüm, işkence ve baskı karşısında Endülüs Müslümanları devrin en güçlü İslâm devleti olan Osmanlılardan yardım istedi. Sultan II. Bayezid, Müslümanlara yardım etme niyetinde olmasına rağmen Cem Sultan Hâdisesi sebebiyle bu isteği tam olarak yerine getiremedi. Yine de onları bu Haçlı soykırımından kurtarmak için Kemal Reis'i İspanya'ya göndererek İspanya'daki

Sultan II. Bayezid'in yaptırdığı İstanbul Bayezid Camii.

Müslümanları Kuzey Afrika'ya; Yahudileri de İstanbul ve Selanik'e gemilerle taşıdı. (1505)

Sultan II. Bayezid devrinde, babası zamanında Hicaz su yolları meselesinden dolayı bozulmaya başlayan Osmanlı Memlûk ilişkileri Memlûkluların Cem'i himaye etmeleri, Dulkadiroğulları Beyliği üzerindeki baskıyı artırmaları ve Türk hacılardan vergi almaları sebebiyle daha da bozuldu. Memlûklerle altı yıl kadar (1485 -1491) sürecekt olan savaşlar başladı. İki tarafın da kesin üstünlük sağlayamadığı bu savaşlara Tunus hükümdarının arabuluculuğu ile son verildi. Yapılan anlaşmayla Osmanlı Devleti savaşta aldığı Adana ve Tarsus'u, bu toprakların Haremeyn'in evkafı olmasından dolayı geri vermeyi kabul etti.

1490 yılında Akkoyunlu Devleti'nde taht kavgalarının başlaması, Şah İsmail'in 1502 yılında Azerbaycan'a tek başına hâkim olması ve Safevî Devleti'nin kurulması ile neticelendi. Şiîliği resmî devlet politikası hâline getiren Safeviler bu dönemde Anadolu'da da Şiîliği yayma faaliyetine girişti. Şah İsmail'in asıl maksadı Osmanlı topraklarını ele geçirmektir ve bunun için Anadolu'ya kendi propagandalarını yapmaları adamlarını gönderdi. Şah'ın siyaseti Anadolu'da tesirini artırırken bu tehlikenin ilk farkına varan ve tedbir almaya çalışan kişi Trabzon Sancakbeyi Şehzade Selim oldu.

Şah İsmail'in Anadolu'ya gönderdiği adamlarından "Şah Kulu" lakaplı Nûreddin Ali'nin 1511'de Teke yöresinde çıkarttığı ayaklanma Anadolu'da büyük bir Sünnî-Şii çatışmasını doğurdu. Üzerine gönderilen kuvvetleri yenen Şah Kulu Bursa yakınlarına kadar geldi oradan Sivas'a geçerek Safevilere sığındı. Bu isyanı bastırmakla vazifelendirilen Şehzade Ahmed'in başarısızlığı Şehzade Selim'in padişah olmasında etkili olmuştur. Bu ayaklanmalar sırasında Tokat'ta Şah İsmail adına hutbe dahi okutuldu. İsyân büyük güçlüklerle bastırılabilirdi, Artan huzursuzluklar

Kong. Küt. Arşivi

Yaklaşık 1905'de Beyazid Camii avlusunda seyyar satıcılar. Eski ramazanlarda Beyazid Camii civarı en mühim ticari merkezlerden biridir ve bir nevi fuar mekânı olarak kullanılmıştır.

Bayezid Camii. (Yaklaşık 1870)

Bayezid'in tahtı kaybetmesinde büyük rol oynadı, oğulları arasında taht mücadelesi başladı.

Trabzon Valisi olan Şehzade Selim, oğlu Şehzade Süleyman'ın (Kanunî Sultan Süleyman) sancak beyi olduğu Kefe'ye giderek babası Sultan II. Bayezid'den kendisini -İstanbul'a daha yakın olduğu için- Silistre'ye naklettirmesini istediysede teklifi kabul görmedi. Şehzade Selim'in topladığı kuvvetlerle Kili'ye geçip Edirne'ye doğru yürümesi üzerine Sultan II. Bayezid, Selim'i Semendire'ye naklettiğini ve Şehzade Ahmed'i tahta çıkarmayacağını bildirdi, ancak anlaşma daim olamadı. Bir süre sonra babasının üzerine yürüyen Selim, babasının kuvvetleriyle yaptığı Uğraşköy Savaşı'nda yenildi ve Kefe'ye geri döndü. Şehzade Ahmed'in İstanbul'a çağırılması

üzerine yeniçeriler ayaklandı (Eylül 1511) ve Şehzade Selim'in kendilerine serdar tayin edilmesini istedi. Şehzade Selim İstanbul'a geldi ve Topkapı Sarayı'na gidip babasının elini öptü. Bayezid da saltanatı ona bıraktı. Gariptir ki yeniçeri isteğiyle tahta çıkan II. Bayezid 31 yıllık bir saltanattan sonra yine yeniçerilerin baskısıyla tahttan çekildi. (24 Nisan 1512)

Dimetoka'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrılan II. Bayezid'ı, Sultan Selim şehir dışına kadar uğurladı. II. Bayezid Çorlu yakınlarındaki Abalar köyüne vardığında fenalaştı ve 21 Mayıs 1512'de vefat etti. Vefat sebebi çok şüpheli olup pek çok kaynakta zehirlendiği belirtilmektedir.

Fizikî olarak uzun boylu, geniş göğüslü, yağız çehreli, elâ gözlü olan Bayezid yumuşak

Bayezid Camii. (Yaklaşık 1900)

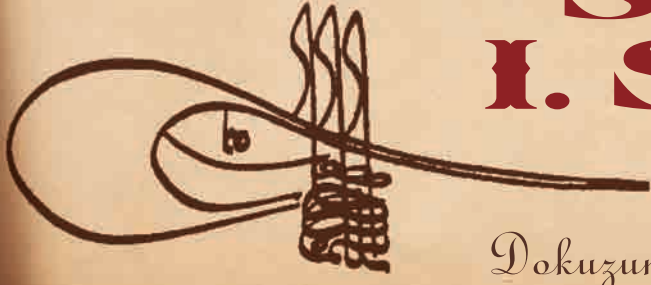
huylu bir tabiata sahipti. Dindardı, ibadetlerine ve hayır işlerine ehemmiyet vermesinden dolayı Bâyezîd-i Velî diye anıldı. Barış yanlısıydı, mecbur kalmadıkça savaştan hoşlanmazdı.

Şehzadeliğinden beri etrafına ünlü bilgileri topladı ve kendisini yetiştirmeye çalıştı. Aynı zamanda şair olan ve şiirlerinde “Adlî” mahlâsını kullanan Bayezid’in çoğunluğu gazellerden müteşekkil küçük hacimli bir divanı vardır, hat sanatında oldukça yeteneklidir. Uygurca ve İtalyanca bilir.

Babasının hocası Molla Gürani’nin cenaze törenine katılmış ve onun borcunu hazineden karşılamıştır. İlmi ve edebi çalışmaları desteklemiş Molla Lütfî, Müeyyedzâde Abdurrahman, İbn Kemal, İdris-i Bitlisî, Tâcîzâde Cafer

Çelebi, Zenbilli Ali Efendi, Necâtî, Zatî, Visâlî, Firdevsî gibi devrinde pek çok âlim ve sanatkâr yetişmiştir. Avrupa’daki bazı sanatçılarla temas kurmuş, Leonardo Da Vinci, padişaha yazdığı ve bugün Topkapı Sarayı Arşivinde bulunan bir mektupta Haliç’e ve Boğaz’a bir köprü yapmaya hazır olduğunu bildirmiş, yine Michelangelo da köprü projesini duyunca bir ara İstanbul’a gelmeyi istemiş, ancak bu projeler gerçekleşmemiştir.

Sultan II. Bayezid; İstanbul, Amasya, Edirne, Osmancık, Geyve ve Saruhan’da pek çok eser inşa ettirmiştir ki Amasya’da, İstanbul’da ve Edirne’de cami, medrese, imarethane gibi pek çok sosyal tesisi barındıran külliyele, Bursa’daki Piring Hanı bu eserlerden bazılarıdır.

SULTAN I. SELİM

1512-1520

Dokuzuncu Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Yavuz Sultan Selim, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

I. Bayezid'in küçük oğullarından olan Şehzade Selim, padişahlığından evvel İstanbul'a oldukça uzak olan Trabzon'da valilik yapmıştır. Bölgede Gürcülere ve Safevilere karşı başarılı askerî harekâtlar yapmasıyla diğer kardeşlerinden farkını ortaya koymuştur. Babasının

Safevi tehlikesi karşısında yeterli tedbirleri almaması üzerine babasıyla mücadeleye girişen Yavuz'un bu mücadelesi yeniçerilerin takdirini toplamış ve onların desteğiyle padişah olmuştur.

Yavuz Sultan Selim'in en büyük hedefi İslâm ve Türk dünyasında birliği sağlamaktır. Saltanatının ilk döneminde Avrupa ülkeleri ile barış yaparak siyasetini Doğu'ya yönlendirir. Hedeflerini gerçekleştirmek için dedesi Fatih gibi bir dünya haritası yaptırır ve fethetmek istediği yerleri bu haritada gösterir.

Safevîlerin Anadolu'yu hedef alan tehditleri üzerine Yavuz Sultan Selim ilk olarak İran sınırını kapatmış, böylece Safevîlerin Anadolu ile olan ticarî ilişkilerini kesmiştir. Safevî Hükümdarı Şah İsmail'in, Yavuz'a karşı Memlûkler ve Venedik ile anlaşması ilişkileri daha da germiş ve İstanbul'dan hareket eden Osmanlı ordusu, İran'a doğru sefere çıkmıştır.

Muhtemel bir ayaklanmaya veya ordunun yürüyüş yolunda karşılaşılabileceği tehditlere karşı Sivas - Kayseri arasında kırk bin kişilik ihtiyat kuvveti bırakılmıştır. Seferin uzun oluşu ve erzak sıkıntısı yaşanmasından dolayı askerden şikâyetler gelmiş, bir ara yeniçeriler ayaklanma girişiminde

Unvan ve Mahlâsları: Yavuz

Baba Adı: II. Bayezid

Ana Adı: Ayşe Hatun

Doğum Yeri ve Tarihi: Amasya - 10 Ekim 1470

Saltanat Yaşı: 42

Vefat Sebebi ve Tarihi: Kanser - 21 Eylül 1520

Vefat Yeri ve Türbesi: Çorlu-İstanbul kendi adını taşıyan caminin yanındaki türbesinde

Erkek Çocukları: Kanunî Sultan Süleyman

Kız Çocukları: Hadice Sultan, Fatma Sultan, Hafsa Sultan, Şah Sultan

bulunmuştur. Yavuz'un, yeniçerileri el altından teşvik eden ve Dulkadiroğullarıyla gizli görüşmeler yapan Dukakinzade Ahmed Paşa'yı şiddetle cezalandırması isyan düşüncesinde olanlara da ders olmuştur. Yavuz, Türk tarihinde ordusuna en hâkim hükümdarlardan biridir.

Çaldıran Ovası'nda Safevî ordusuyla karşılaşan Osmanlılar İran ordusunu bozguna uğrattı. (1514) Şah İsmail bütün ağırlıklarını bırakarak harp meydanından kaçarken Osmanlı orduları bu zaferle Tebriz'i Osmanlı sınırlarına kattılar. Askerin hoşnutsuzluğunu bilen padişah Türkistan'a kadar ulaşmak niyetindeyse de daha ileri gitmeden Amasya'ya geri çekilerek kışını burada geçirdi. Yavuz Sultan Selim, İran Seferi ile Safevîlerin Anadolu'yu hedef alan tehditlerine son verdi. Anadolu'nun doğusu artık güvendedi. Bu zaferden sonra İpek Yolu'nun Tebriz - Halep, Tebriz - Bursa arası denetim altına alındı.

İran seferi dönüşünde Dulkadiroğulları ile yapılan Turnadağ Savaşı neticesinde bu beyliği Osmanlılara bağladı böylece Osmanlılar ile Memlûkler komşu oldular.

Fatih devrinden beridir bozuk olan Osmanlı

Yavuz Sultan Selim'in getirdiği Peygamber Efendimizin Hırka-i Saadet'i beş asırdır İstanbul'a şeref vermektedir. Fotoğrafta Hırka'ya Sultan Abdülaziz'in yaptırdığı altın mahfaza görülmektedir.

Memlûk ilişkileri, bu dönemde Memlûk hükümdarı Kansu Gavri'nin Osmanlılara karşı Safevîlerle anlaşması ve Dulkadiroğulları Beyliği'nin Osmanlılara katılması sebebiyle savaşın eşiğine gelir. Kızıldeniz'de Portekiz saldırılarından korkuya kapılmış olan Arap dünyasının derdine Mekke Şerifi tercüman olarak, -devrin en mühim

İslâm gücünden- Yavuz'dan yardım isteme teklifinde bulunur. Kansu Gavri bu teklife şiddetle karşı çıkmış, ancak Araplar Mukaddes Beldele- rin korunması için Yavuz'un desteklerini beklemiştir. Yavuz Sultan Selim, Mısır seferi başarıya ulaşırsa Hint Okyanusu'ndaki Portekizlilerin Müslümanlara ve Mukaddes Topraklara verdiği zararlara derman olmayı ve Baharat Yolu'nu Osmanlı nezareti altına almayı hedeflemektedir. Yavuz'un Mısır Seferi'nden bir maksadı da Türk İslâm birliğini kurma düşüncesidir.

Malatya ve Divriği'ye hâkim Memlûkler, İran Seferi için gönderilen Sadrazam Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusuna Fırat Nehri'ni geçirmemiş ve Memlûk Sultanı Kansu Gavri, Şah İsmail'le ittifak yapmıştır. Yavuz Sultan Selim, bu hâl üzere Memlûk hükümdarına karşı ne yapılması gerektiğini ulemaya sormuş ve onların Memlûkler üzerine sefere çıkılmasına müsaade etmeleri ile bir İslâm devleti üzerine sefere çıkılmıştır.

Sultan Selim, karadan yaptığı yürüyüş yanı sıra donanmasını da Suriye sahillerine göndermiştir. Osmanlı ordusu, Adana'dayken Ramazanoğulları Beyliği de Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Osmanlı ve Memlûk orduları Halep yakınlarında Mercidabık'ta karşılaşmış ve savaşı üstün savaş tekniklerine sahip olan Osmanlı ordusu kazanmıştır. Bu zafer neticesinde Yavuz Sultan Selim; Suriye, Lübnan, Filistin topraklarını sınırlarına katmayı başarmış ve Mısır yolunu Osmanlılara açmıştır. Halep Ulu Camii'nde Abbasî Halifesi el-Mütevekkil'in huzurunda "Hakimü'l Haremeyn" unvanına karşı çıkarak "Hadimü'l Haremeyn (Haremeyn'in hizmetkârı)" olarak anılmak istemiştir. Oysa Memlûk sultanları "Hamîü'l Haremeyn" (Haremeyn'in koruyucusu) unvanını kullanırdı.

Yavuz savaştan sonraki kışı Şam'da geçirmiştir.

Yavuz Sultan Selim, Kansu Gavri yerine Memlûk Sultanı olan Tomanbay'a elçi göndererek Osmanlı hâkimiyetini tanınmasını istediye de Tomanbay bu teklife karşı çıktı. Mısır alınmadığı müddetçe Mercidabık Zaferi'nin geçici olacağını düşünen Sultan Selim, bu defa doğrudan Mısır üzerine yürüdü. Seferde hedefin sadece Memlûk ordusu olduğunun Mısır halkına veya köylüsüne düşmanca bir tavır alınmayacağını garantisini verdi. Tomanbay ise Cengiz ve Timur'un yaptığı gibi Osmanlı ordusunun Filistin'den geri döneceğini Mısır'a yürümeyi göze alamayacağını düşünüyordu. Yavuz Sultan Selim komutasındaki Osmanlı ordusu geçilmez sanılan Sina Çölü'nü hiç beklemediği lütuflarla karşılaşarak geçti, çöle yağın yağmur ve Hz. Peygamber'in mihamdarlığında yapılan bir yürüyüşü bu ve ordu Kahire önlerine geldi.

Tomanbay'ın ordusunun ön cephesini Venedik'ten aldığı sabit toparlarla desteklediği, hendekler ve siperler kazdırdığı istihbaratını alan Yavuz Sultan Selim, el-Mukaddam Dağı'nı dolaşp Memlûk ordusuna güneydoğudan taarruz etti. Memlûklerin toparlarını kullanma imkânı olmadı. Savaşta bir ara Osmanlı sağ kanadı dağılmaya başlarken Veziriazam Hadım Sinan Paşa'nın yaralanma pahasına yaptığı müdahale ile sağ cenahı toparladı. Savaş Osmanlıların büyük zaferiyle sonuçlandıysa da yaralanan Sinan Paşa şehid düştü.

Yavuz Sultan Selim, Kahire'de bulunduğu sırada Mekke Emiri Şerif Berekât b. Muhammed el-Hasenî, on iki yaşındaki oğlu Şerîf Ebû Nümeyy'i elçilik heyetiyle Mısır'a gönderip Sultan Selim'e bağlılığını bildirdi. Mekke'nin anahtarlarını ve muhafaza ettiği bazı Mukaddes Emanetleri takdim etti. Yavuz da heyeti geri uğurlarken Şerif Berekât'ı Mekke emirliğine

tayin ettiğine dair bir menşur, Haremeyn halkına dağıtılmak üzere 200.000 duka altın ve bol miktarda erzak gönderdi. Heyetle birlikte giden sur-re emini ve iki kadı para ve erzakı halka dağıttı. Bu dönemde Portekizliler Kızıldeniz'e girmiş, bölgedeki Müslümanlar arasında Portekizlilerin Mekke ve Medine'ye saldıracaklarına dair bir endişe yayılmıştı. Sultan Selim, Kahire'de bulunduğu günlerde bu tehlikeye karşı Süveyş'te bir filo inşa edilmesini emretti ve bölgeye Amiral Selman Reis'i gönderdi. Mekke şerifinin bile kaçtığı bir dönemde Selman Reis, Cidde'ye saldıran Portekizlileri püskürterek Mekke'nin tehlikeye girmesine mani oldu.

Padişah, İstanbul'a hareketinden önce Kahire'de bulunan Abbasî halifesini ve akrabalarını idarî tedbir olarak; İslâm âlim ve şeyhlerini de Osmanlı medreselerinde yararlanmak için İstanbul'a getirdi. Mukaddes Emanetler'in ilk parçaları Topkapı Sarayı'na getirildi. Bu emanetlerin saraya gelmesiyle Has Oda'da aralarında sultanın da bulunduğu kırk hafız her gün yirmi dört saat Kur'an-ı Kerim okumaya başladılar ki bu gelenek beş asırdır Topkapı Sarayı'nda hâlâ yaşatılmaktadır.

İslam dünyasının liderliğinin Osmanlı'ya geçmesiyle birlikte devlet işlerinde İslâm huku-ku çok daha fazla ön planda tutulmuş, Mekke ve Medine'ye Yıldırım Bayezid devrinden itibaren gönderilen surre alayları daha düzenli olarak gönderilmiş ve bütün dünyadaki Müslümanların koruyuculuğunu Osmanlılar üstlenmiştir.

Yavuz Sultan Selim, Mısır Seferi ile Memlûk Devleti'ne son verdi; Suriye, Filistin, Hicaz ve Mısır, Osmanlı topraklarına katıldı. Böylece İslâm dünyasının mühim bir kısmı Osmanlı Devleti'ne bağlanmış oldu. Kızıldeniz üzerinden

gelen Baharat Yolu da Osmanlı kontrolüne geçti, savaşlarda elde edilen ganimetlerin yanında Baharat Yolu'nun getirdiği maddi imkânlar da Osmanlı hazinesini dolduracaktır. Venediklilerin, Kıbrıs için Memlûklere ödedikleri vergiyi Osmanlılar almaya başladı.

Yavuz döneminde seferlerden getirilen ganimetler Topkapı Sarayı'nın hazine daire-sine sığmamış hazinenin bir kısmı Yedikule Mahzenleri'ne aktarılmıştır.

Yavuz Sultan Selim Han'ın "Benim altun-la doldurduğum hazineye ahlâfımdan (benden sonra gelenlerden) her kim mangırla doldurursa hazine anın mührü ile mühürlensin ve [yok-sa] illâ benim mührümle mühürlenmekte devam olunsun" yolundaki emri gereği Hazine'nin dış kapısı, Topkapı Sarayı müze oluncaya kadar Yavuz Sultan Selim'in mührüyle mühürlenmiştir. Mührün üzerinde ortada "Sultan Selim Şah" yazısı, bu yazının etrafında da "Tevekkülü alâ Hâlikî / Yalnız Allah'a tevekkül ederim." ibaresi bulunur.

Yavuz Sultan Selim, hazineyi ağzına kadar doldurarak kendinden sonra gelecek oğlu Şeh-zade Süleyman'ın dünyayı fethetmesi için büyük bir maddi imkân bırakmıştır.

Türk İslâm tarihinin en büyük cihangirlerinden biri olarak kabul edilen Yavuz Sultan Selim, sekiz buçuk yıllık saltanatına seksen senede yapılabilecek işleri sığdırmayı başarmış müstesna bir padişah'tır. Özellikle Osmanlı'nın son dönem-lerindeki padişahların gıpta ettiği, hayran olduğu bir hükümdar olarak da tarihteki yerini almıştır.

Yavuz Sultan Selim, Mısır'dan İstanbul'a dönüşünde yeni bir sefer için donanmanın hazırlanması emrini verir, donanma gücünü en üst seviyeye çıkartmak için hummalı bir çalışmaya

Yavuz Sultan Selim'in adına Kanuni tarafından yaptırılan Yavuz Sultan Selim Camii

Yavuz Sultan Selim'in yaptırdığı Has Oda'nın kubbesi.

girilir, tersane büyütülür, gemi ustaları getirilir, Kızıldeniz'deki donanma komutanı İstanbul'a çağrılır. Kısa süre içinde 250 civarında gemiden müteşekkil donanma savaşa hazır hâle getirilmiştir.

Sultanın -hedefini sadece kendisinin bildiği- sefere başlamasını iki engel durdurur. Bunlardan biri Bozoklu Celal'in Anadolu'da çıkarttığı isyandır ki kısa sürede bu isyan bastırılmıştır. Gariptir ki bundan sonra Anadolu'da çıkan isyanlara Bozoklu Celal'den dolayı "Celali isyanları" denecektir. İkinci büyük engel de Edirne'den hareketinden evvel padişahın sırtında çıkan ve şirpençe teşhisi konulan çıbandır, yardımcılarında Hasan Can tarafından sıkılarak patlatılan çıban, büyük bir yaraya dönüşür ve padişah İstanbul'a nakli yapılırken babası gibi Çorlu yakınlarında 21 Eylül 1520'de vefat eder. Ömrünün son dakikalarında Yasin-i Şerif okuduğu rivayet edilir.

Son seferini İtalya'da Sicilya veya Ege'de Rodos üzerine yapacağı tahmin edilmektedir.

Babası ve dedesi gibi şiire meraklıdır. Bir divan oluşturacak kadar şiiri vardır. İlmî çalışmalara destek olduğu, âlimlere karşı büyük sevgi beslediği bilinir. Devri, Zenbilli Ali Efendi ve İbn Kemal gibi âlimlerin yaşadığı bir dönemdir. Günlük hayatında sade ve sakin bir yapısı varken konu devlet işleri olduğu zaman oldukça otoriter ve sert bir padişahtır.

Kendi fikrine aykırı da olsa fikirlerin açıkça beyan edilmesini sever ve beğenmediği fikirleri dahi dinler. Günlerce düşündükten sonra nadiyen fikrini değiştirdiği de olur, devlet işlerinde çoğunluk kararına saygı gösterir, son karar alındıktan sonra karar aleyhinde gizlice konuşanlar olursa şiddetle cezalandırır. Çalışmayı çok sever,

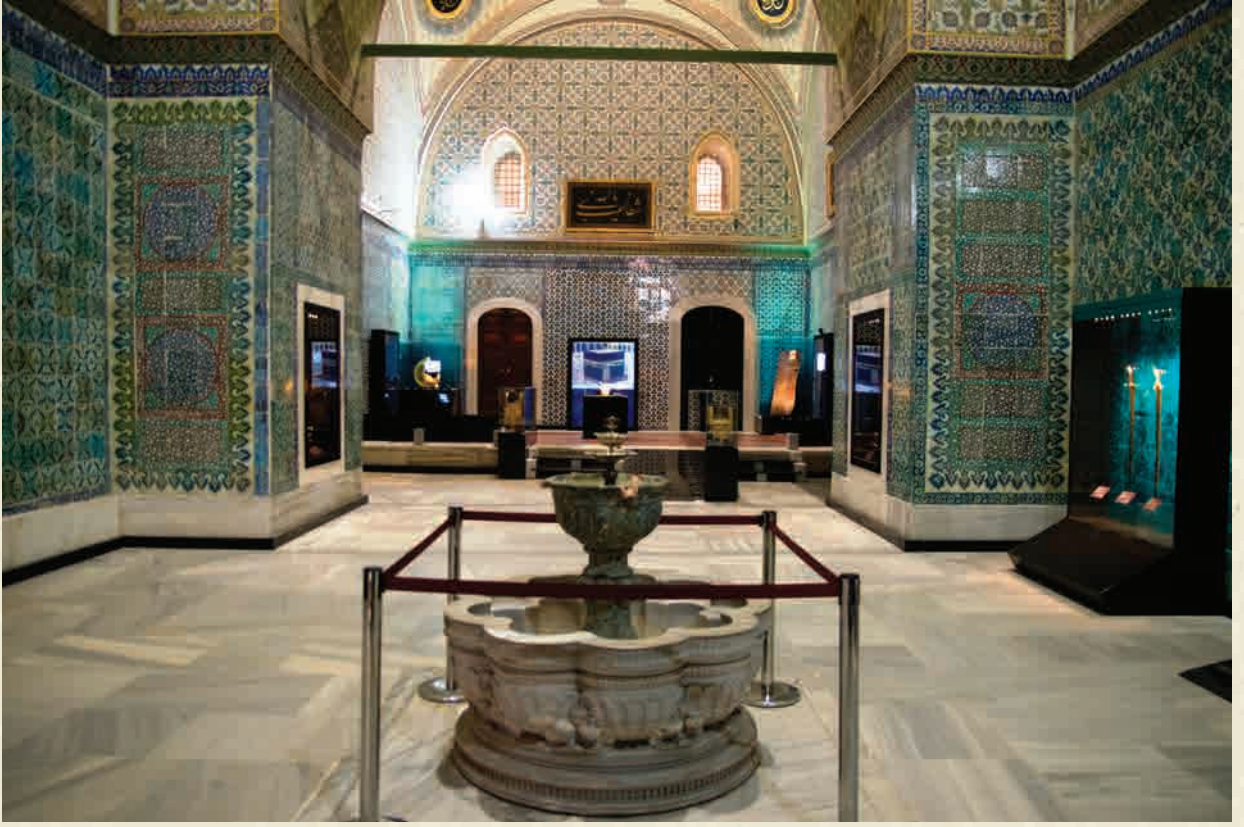
Yavuz Selim Camii sağ ön pencere, Âl-i İmran Sûresi 37. ayet

Yavuz Sultan Selim Türbesi'nin dıştan görünüşü.
Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

Yavuz Sultan Selim'in kabri.

Has Oda'nın (Mukaddes Emanetler Dairesi) şadırvanlı sofası. Burası padişahların çalışma mekanı olup avlunun sol tarafındaki Taht Odası padişahın odasıdır. Yavuz Sultan Selim pek çok gece işlerinin yoğunluğundan Harem'deki dairesine gitmeyip bu odadaki minderler üzerinde uyumuştur.

Padişah tabutlarının konulduğu musalla taşı ve sadece Mukaddes Emanetler Dairesi'nin temizliğinde çıkan tozların atıldığı buhur dibeği. İhtiva ettiği emanetlerin kıymetinden dolayı bu odadan çıkan tozun ayak altında olmaması için böyle bir hassasiyet geliştirilmiştir.

zamanını çok iyi kullanır. Bütün hiddet ve şiddetine rağmen kadirşinastır. Yanında çalışmak çok zordur, ama işini iyi yapan adamların kıymetini bilir. İsfraftan, lüksten, gösteriştten, kesinlikle hoşlanmaz, yemekte tek çeşit yemeyi, tahta eşyalar kullanmayı tercih eder.

Kendi için köşk, yalı vs. yaptırmayarak her zaman hazinenin dolu olmasına çalışmıştır. Az konuşur ve az güler, konuşurken bazı kelimeleri birkaç defa tekrar eder. Şiir yazacak derecede Arapça ve Farsçaya hâkimdir.

Şair, filozof ve âlim bir padişah olan Yavuz Sultan Selim, Osmanlı padişahları içinde ilim yönünden en ileri padişahlardan sayılır.

Mısır dönüşünde zafer alayı düzenletmeyip gece olmasını beklemesi ve Topkapı Sarayı'na sessizce girmesi tevazuunun göstergesiydi. Çok kitap okuduğu, seferlere giderken dahi çok sayıda kitap götürdüğü bilinir. Kahire'den İstanbul'a dönüş yolunda İbn Tagrıberdi'nin "Nücumu'z zâhire" isimli eserini İbn Kemal'e tercüme ettirmeye başlamış ve parça parça yapılan tercümeleri yolda okumuştur.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Has Oda'nın havuzlu sofasında (bknz: s.92) Şehzadeleri Cihangir ve Beyazid'in sünnet merasimi esnasında çalınan musikiyi dinlerken gösteren bir minyatür. Süleymanname.

SULTAN I. SÜLEYMAN

1520-1566

Onuncu Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Kanunî Sultan Süleyman Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Yavuz Sultan Selim'in tek oğlu olarak babasının şehzadelik yaptığı Trabzon'da doğan Süleyman, küçük yaşlardan itibaren çok iyi bir eğitim aldı ve büyük bir titizlikle yetiştirildi. Eğitiminde devlet ve ordu yönetimi ile İslâmî ilimlere ağırlık verildi. 13

yaşındayken Şebinkarahisar, ertesi sene Bolu, ardından da Kefe sancakbeyliğine gönderildi. Babasının Trabzon'dan İstanbul'a yaptığı yürüyüşte destek oldu.

1512'de Yavuz Sultan Selim'in padişah olması üzerine İstanbul'a gelerek babasının amcalarıyla yaptığı taht mücadelesi esnasında İstanbul'da ve Edirne'de oturdu. Babasının vefatına kadar Saruhan (Manisa) sancak beyliğinde bulundu. Babasının vefat ettiğine dair haber gelince süratle İstanbul'a doğru yola çıktı. Sekiz günde İstanbul'a ulaşarak 30 Eylül 1520'de Topkapı Sarayı'nda yapılan cülûs merasiminin ardından tahta çıktı. Böylece devlet yönetiminde boşluk olmasına mani oldu. Ertesi gün, Edirnekapı'da babasının cenazesini karşıladı.

Hazine Dairesi'ne sığmayacak büyüklükte bir devlet hazinesi, padişaha tam bağlı güçlü bir ordu ve donanma ile saltanatına rakip olacak şehzadenin olmadığı bir ortamda padişah oldu. Osmanlı tarihlerine Kanunî adıyla geçen I. Süleyman'ın ilk kanunu ibrişim ithaline dair olan yasağı kaldırmak oldu.

Saltanatına çok büyük imkânlarla başlamasına

Unvan ve Mahlâsları: Kanunî, Gazi, Muhibbi, Muhteşem, Sahibkiran; Sahib-ül aşiret el-kamilet.

Baba Adı: Yavuz Sultan Selim *Ana Adı:* Hafsa Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: Trabzon 6 Kasım 1494

Saltanat Yaşı: 26

Vefat Sebebi ve Tarihi: Kanser – 7 Eylül 1566

Vefat Yeri ve Türbesi: Zigetvar- İstanbul

Süleymaniye'deki türbesinde

Erkek Çocukları: II. Selim, Bayezid, Abdullah, Murad, Mehmed, Mahmud, Cihangir, Mustafa

Kız Çocukları: Mihrimah Sultan, Raziye Sultan

rağmen ilk yıllarda gerek Anadolu'da gerekse Mısır'da çıkan ayaklanmalarla uğraşmak zorunda kaldı. Anadolu'da Yozgat civarlarında Safevi etkisiyle çıkan Baba Zünnun (1526) ve Karaman civarında tımar meselesinden çıkan Kalenderoğlu (1527) ayaklanmalarıyla uğraştı. Mısır'da Memlûkleri yeniden kurmak için çıkan Canberdi Gazali (1521) ve Ahmed Paşa ayaklanmalarını (1524) bastırdıktan sonra dış fetihlere girişti.

Kanunî döneminde Roma-Germen İmparatoru Şarlken'in gerek Macaristan gerekse Avusturya ile akrabalık bağları bulunmaktadır. Şarlken'in Akdeniz'de ve Orta Avrupa'da Osmanlı varlığını tehdit eder duruma gelmesi, padişahın sefer yönü olarak Avrupa'yı seçmesine sebep olmuş ve Yavuz devrinde daha çok Doğu ve Güney'e yönelen Osmanlı orduları Kanunî devrinde ekseriyetle Batı'da görülmüştür.

19 Mayıs 1521'de İstanbul'da atalarının ve Eyüp Sultan'ın türbeleri ziyaret eden padişah, Halkalıpınar'da ordugâhını kurmuş ve Edirne üzerinden Filibe-Sofya-Niş istikametini takip ederek Belgrat'a gelmiş, yirmi sekiz günlük bir kuşatmanın ardından Belgrat'ın düşmesiyle ilk fethini

gerçekleştirmiştir. (1521) Belgrat'ta kiliseden camiye çevrilen ilk ibadethanede cuma namazı kılan padişah, büyük dedesi Fatih Sultan Mehmed'e nasip olamayan Belgrat'ı düşürerek "Belgrat Fatihi" unvanıyla İstanbul'a dönmüştür. Belgrat'ın fethi Osmanlılara Macaristan yolunu açmış ve Avrupa fetihleri için mühim bir üs kazandırmıştır.

Kanunî ilk deniz seferini ertesi yıl yine büyük dedesi Fatih'in denizde kuşattığı hâlde alamadığı tek yer olan Rodos'a yapmıştır. Adanın korsan yatağı hâline gelmesi, adada bulunan Sen Jan (Aziz Yahya) şövalyelerinin Osmanlıların Akdeniz ticaretine engel olması ve Batı Anadolu kıyılarını tehdit etmesi Rodos'un fethini zaruret hâline getirmiştir. Fetih, Mısır ve Suriye'den Anadolu'ya ulaşan deniz yolunun güvenliğini sağlamıştır. (21 Ocak 1522)

Fransa ile Kutsal Roma Germen İmparatorluğu arasında cereyan eden savaşta Fransa Kralı I. François (Fransuva), Pavia'da Şarlken'e yenilerek esir düştü. Fransızlar son çare olarak Osmanlılardan yardım istemeyi uygun buldu ve I. Fransuva'nın annesi, oğlunun kurtarılması için Kanunî'den yardım istedi. Fransuva; Osmanlılar, Macaristan üzerine sefer

Kanuni Sultan Süleyman'ı Mohaç Savaşı'nda tasvir eden bir minyatür
Hünernâme.

düzenlerse Şarlken'in kendisini serbest bırakacağını düşünüyordu. Belgrat'ın fethi de Osmanlılar ile Macarların arasını açmıştı.

29 Ağustos 1526'da Sultan Süleyman'ın kumandasındaki Osmanlı ordusu, dünyanın en kısa süren meydan savaşlarından biriyle Macar ordusunu Mohaç'ta mağlûp etti. Fransa kralı serbest kaldı. Kral Fransuva'nın Venedik elçisine Osmanlı'nın Şarlken'in yayılmacılığına karşı Avrupa devletlerini güven altına alabilecek tek güç olarak gördüğünü söylemesi Kanunî'ye karşı Avrupa'daki bakışı çok iyi yansıtmaktadır. Mohaç Zaferi sonunda Macaristan, Osmanlı Devleti'ne bağlı krallık hâline geldi ve Kanunî, Macar asilzadelerinden Yanoş'u (János Zápolya), Macar kralı olarak seçti.

Macaristan gibi Tuna'nın ötesinde Osmanlı merkezine uzak, yabancı bir ülkeyi doğrudan doğruya Osmanlı yönetiminde tutmanın zorluğunu bilen Kanunî, bu devletin -kralını kendisinin seçebildiği- bağlı bir krallık olarak kalmasını istedi. Bu durum üzerine Şarlken'in kardeşi olan Avusturya Kralı Ferdinand, akrabalık sebebiyle Macar tahtının kendisine ait olduğunu ileri sürdü. Yanoş'u kral olarak tanımadı ve Budin'i (Budapeşte) ele geçirerek Yanoş'u sürdü, kendini Macar kralı ilân etti. Mevcut durum Kanunî'nin yeniden Macaristan'a sefer düzenlemesine sebep oldu.

Budin'i geri alan padişah, Yanoş'u yeniden kral ilân etti. (8 Eylül 1529) Yanoş her sene haraç ödemeyi kabul ediyor, Kanunî ise kalede bir yenîçeri garnizonu bırakıyordu.

Sefer vakti geçmesine rağmen Sultan Süleyman, Ferdinand'a bir ders vermek için yürüyüşünü sürdürerek Viyana'yı kuşattı. (1529) Ancak maksat Viyana'yı almak olmadığı için gerekli askerî hazırlık yapılmamıştı. Kışın da yaklaşması üzerine üç hafta süren kuşatma kaldırıldı. Böylece Ferdinand rahat bir nefes aldı.

Avusturya Kralı Ferdinand, Kanunî Sultan Süleyman'a elçi göndererek Macar kralı olarak Yanoş'un değil kendisinin tanınmasını teklif etti. Bir yandan da Osmanlıların elindeki Budin'e yeniden saldırdı. Kanunî; bu defa Şarlken'in, Ferdinand'a olan desteğini kesin biçimde ortadan kaldırmak için Alman Seferi'ne çıktı. Avusturya ve Almanya içlerine kadar ilerleyen Kanunî, Ferdinand'ı meydan savaşına davet ettiyse de karşısında savaşacak ne Ferdinand'ı ne de Şarlken'i buldu. Padişahın bu seferi sonunda Ferdinand barış istemek zorunda kaldı. İran tehlikesinin başladığını hesaba katan Sultan, bu barış teklifini kabul etti. (1533) Böylece Ferdinand, Kanunî'nin üstünlüğünü kabul ettiği gibi

Yanoş'un Macaristan krallığını da tanıdı. Osmanlılara yılda otuz bin duka altın vermeyi kabul etti.

Şarlken'in deniz kuvvetleri komutanı Andrea Doria, Koron'u Osmanlılardan almıştı. Mücadelenin Akdeniz'de de süreceğini anlayan sultan, bütün Osmanlı deniz kuvvetlerini ünlü Türk denizcisi ve Cezayir Fâtihî Barbaros Hayrettin Paşa'nın komutasına verdi. Fransızlar Osmanlı ile resmi ittifak kurarak kendilerini güven altına almak istiyordu. Fransızların bitmek bilmeyen ısrarları karşısında 1536'da ittifak yapıldı.

Yavuz devrinde Çaldıran Savaşı'yla zayıflayan Safevîler'de Şah İsmail'in yerine oğlu Şah Tahmasb geçmişti. Yeni şahın Avusturya Krallığı ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'na elçiler göndererek ittifak kurmaya çalışması Kanunî döneminde İran üzerine sefer düzenlenmesine sebep oldu.

Şahın Anadolu'daki bazı beyleri Osmanlılara karşı kışkırtması ve Osmanlıların Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki hâkimiyetini tehdit etmesi Kanunî'yi İran Seferi'ne çıkmaya sevk etti. Annesinin vefatından birkaç ay sonra Kanunî ilk İran seferine çıktı. Sadrazam İbrahim Paşa, ordusuyla Tebriz'e girdi. Kanunî, bütün Azerbaycan'ı ele geçirerek Hemedan'a yöneldi. Osmanlı Devleti ile savaşı göze alamayan Şah Tahmasb İran içlerine kaçtı. Sultan, güneye yönelerek Bağdat'ı fethetti. (1534)

Bu sefer neticesinde Bağdat'ın fethedilmesiyle İslâm'ın altı kenti (Mekke, Medine, Şam, İstanbul, Kudüs, Bağdat) Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir. Kanunî bu seferiyle İpek Yolu ticaretini kontrol altına almıştır.

Akdeniz'de ise Şarlken 1535'te Tunus'u almıştı; Barbaros'un kaptanıderyalığındaki Türk donanmasının Ege Denizi'nde bazı Venedik

Kanunî'nin cenazesinin defnini gösteren Lokman Tarih-i Sultan Süleyman'dan bir minyatür. Cenazenin önünde giden sandukanın içinde padişahın iç organları olduğu iddia edilmekle birlikte bu sandukanın Hırka-i Saadet olması da muhtemeldir.

kalelerini alması, İtalya kıyılarına baskınlar düzenlemesi ile Avrupa'da ortaya çıkan büyük korku, Korfu adasında üç devletin (Venedik, Ceneviz ve Malta) Akdeniz'deki Türk varlığına son vermek için birleşmesine sebep oldu. Bu defa denizde bir Haçlı donanması kuruldu ve Andrea Doria komutasına verildi.

Haçlıların faaliyetleri haber alan Barbaros Hayrettin Paşa, Preveze önlerine geldi. Salih Reis, Seydi Ali Reis ve Turgut Reis gibi kıymetli Türk amirallerinin bulunduğu Osmanlı donanması kendinden kat kat üstün Haçlı donanmasını çok kısa sürede dağıttı ve Osmanlı tarihinin en parlak deniz zaferini kazandı. (28 Eylül 1538) Andrea Doria kaçarak canını zor kurtardı.

Kanunî'nin İstanbul'a en büyük hediyelerinden biri Süleymaniye Camii.

Preveze Deniz Zaferi ile Akdeniz hâkimiyeti Osmanlı'nın eline geçti. Bu zaferin yıl dönümü olan 28 Eylül, ülkemizde hâlen "Türk Deniz Kuvvetleri Günü" olarak kutlanmaktadır. Bu zaferle Mora ve Dalmatya kıyılarındaki kaleler ve Barbaros'un fethettiği yerlerin Osmanlılara ait olduğu Venediklilerce de kabul edilmiştir.

1540'ta Şarlken'in barış için gönderdiği elçilere Kanunî, Fransa'ya toprakları geri verilmedikçe barış yapmayacağını söyledi. Bu dönemde Fransa, Osmanlı gibi bir süper gücün desteğini almış olmanın nimetlerini görüyordu.

Macar Kralı Yanoş 1541'de ölünce yerine küçük yaştaki oğlu Sigismund'un geçmesi üzerine Ferdinand, Sigismund'un krallığını tanımadığını bildirerek Macaristan'ı yeniden istila etti. Bu defa da Sigismund'un annesi Kanunî'den yardım istedi. Sultan Süleyman, bir kez daha Macar seferine çıkarak Macaristan'ı bir beylerbeyi idaresinde Osmanlı vilâyeti olarak doğrudan doğruya Osmanlı yönetimi altına aldı.

Şarlken'e karşı yaptığı mücadelelerde başarılı olamayan Fransa Kralı Fransuva'nın Kanunî'den tekrar yardım istemesi üzerine padişah, Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı donanmasını Fransa'ya yardıma gönderdi. 1543'te Marsilya'ya ulaşan Barbaros, buradan İspanyolların elindeki Nis Kalesi'ni fethederek Fransızlara verdi. Aynı yıl Avrupa devletlerinin Macaristan'a müdahalede bulunması üzerine Estergon Seferi'ne çıkan Kanunî, Estergon ve İstoni Belgrat'ı fethetti. Sefer dönüşünde Manisa'daki şehzadesi Mehmed'in vefat ettiği haberini

alması Padişah'ın fetih sevincini sona erdirdi. Cenazenin İstanbul'a getirilmesini istedi. Onun adına Şehzade Camii'ni yapılmasını emretti. Cenaze namazını Bayezid Camii'nde halkla birlikte kıldı.

Kanunî'nin Orta Avrupa'da yaptığı mücadelelerden faydalanan Safevilerin karşı saldırıya geçmeleri üzerine Sultan, ikinci defa İran seferine çıktı. (1548) Aralıklarla yedi sene süren mücadeleler 1555'de Amasya'da bir antlaşma yapılmasıyla sona erdi. Kanunî ile Şah Tahmasp arasında yapılan tarihteki bu ilk Osmanlı-İran Antlaşması ile Doğu Anadolu, Azerbaycan, Tebriz ve Bağdat Osmanlılarda kaldı.

Trablusgarp'taki, Şariken'in Rodos'tan getirip yerleştirdiği Sen Jan şövalyeleri üzerine Turgut Reis gönderilerek Avrupa'nın deniz üssü olan Trablusgarp, Osmanlı toprakları arasına katıldı. (1551)

Haçlıların, Osmanlıları Afrika'dan atmaya ve Turgut Reis'in Akdeniz egemenliğine mani olmaya çalışmaları üzerine Reis, İspanyolların elinde bulunan Cerbe adasını kuşattı. Kuşatmayı haber alan Andrea Doria komutasındaki Haçlı donanması Cerbe önlerine gelince, Turgut Reis de yardım istedi ve Kaptanıderya Piyale Paşa komutasındaki Osmanlı donanması Haçlıları denizlerde ikinci defa bozguna uğrattı. Cerbe fethedildi. Batı Akdeniz hâkimiyeti ve Kuzey Afrika'nın Osmanlı toprağı olduğu kesinlik kazandı. (1560)

Malta fethine memur edilen Turgut Reis, kuşatma esnasında şehid düştüğü için kuşatma kaldırıldı. (1565) Bir daha da Malta kuşatılmadı. Ertesi sene Sakız adası Osmanlı toprakları arasına katıldı.

Fatih döneminde Avrupa devletleri ile denizlerde başa baş mücadele edecek seviyeye

Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesinin içten ve dıştan görünüşü
Dünyanın "Sultan Süleyman'a dahi kalmadığının" ispatı gibidir.

Şam Süleymaniye Camii

Kanuni döneminde Müslümanlara yardım için çıkılan Hind Deniz Seferleri'nden sonuncusu. Seydi Ali Reis'in kumandasındaki Osmanlı donanması Portekizlilerle savaşıyor.

gelen Osmanlı donanması, Kanunî döneminde altın çağını yaşamış ve denizdeki düşmanlarına karşı büyük zaferler kazanmıştır.

İstanbul'un ve Mısır'ın fethi, mühim ticaret yollarının Osmanlı denetimine geçmesini sağlayınca Avrupalılar, yeni ticarî yollar aramaya başladı. Portekizliler Hint Okyanusu'na açıldı. Hindistan'da sömürgeler elde ederek Hint deniz ticaret yolunu denetim altına aldılar. Ayrıca Hindistan'daki İslâm devletlerine baskı yaparak Müslüman tüccarların gemilerine saldırıp mallarını yağmalamaları ve Hindistan'da İslâm devleti olan Gücerat Devleti'nin Kanunî'den yardım istemesi üzerine Hindistan'a dört sefer düzenlendi.

Hadım Süleyman Paşa kumandasındaki birinci seferde (1538), Yemen, Aden, Sudan ve Habeşistan'ın bir kısmı Osmanlı toprağına katıldı.

İkinci seferde (1551) Piri Reis kumandasındaki Osmanlı donanması, Arap Yarımadası'nın güneydoğusundaki Maskat'ı ele geçirdi. Bundan sonra Murad Reis'in 1552'de ve Seydi Ali Reis'in 1553'de gerçekleştirdikleri üçüncü ve dördüncü Hint seferleri başarısız olmuştur. Hint deniz seferleri Osmanlıların hilâfet sorumluluğunu yerine getirme çabasıdır.

Uzun zamandır sefere çıkamayan Kanunî Sultan Süleyman, Avusturya'nın barışı bozarak Erdel'e saldırması üzerine sefer kararı aldı ve Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın ısrarı üzerine yetmiş iki yaşında hasta hâlde ordunun başında sefere çıktı. At üzerinde gidemeyecek kadar hasta olan hükümdarın rahatsızlığı Edirne'yi geçtikten sonra daha da arttı. Ordu Zigetvar Kalesi'ni kuşattı. Bir aya yakın süren kuşatmayı hasta yatağından takip eden Kanunî, kuşatma

sırasında vefat etti. (7 Eylül 1566) Osmanlı ordusunun çözülmemesi için padişahın vefatı askerden ustalıklı gizlendi. Otuz dört gün süren kuşatmanın ardından kale alındı. Zigetvar Seferi, Kanunî'nin son seferi oldu.

Kanunî Sultan Süleyman kırk altı yıllık hükümdarlığını kültür, medeniyet alanında gelişmeler ve fetihlerle süsledi. At sırtında yaklaşık 48.000 km yol kat ederek Doğu'da ve Batı'da kendine yakıştırılan "Muhteşem" sıfatına lâyık oldu. 16. yüzyılda coğrafi keşiflerin yapılmasıyla Avrupa devletlerinin ekonomik gücü artmaya başlayınca siyasetini Avrupa ve Akdeniz ülkeleri üzerine yoğunlaştırdı.

Kanunî Sultan Süleyman karakter olarak ne dedesi kadar yumuşak huylu ne de babası kadar sert ve asabîydi. İleri görüşlüydü ve çok dikkatli hareket ederdi. Babasından sadece dolu bir hazine, güçlü bir ordu değil aynı zamanda komutanlık kabiliyeti ve yönetim becerisini de miras olarak aldı. Ordusunun başında batıya, doğuya birçok sefer yaptı ve son seferinde sarayında değil, ordu kumandanı olarak hasta yatağında da olsa savaş meydanında vefat etti.

Kanunî Sultan Süleyman, Doğu'da ve Batı'da kazandığı büyük zaferler haricinde devlet teşkilatlanmasına getirdiği yenilikler ve koyduğu kanunlarla da meşhurdur. Sistemli işleyen bir devlet teşkilatına, güçlü modern ve son derece hızlı bir orduya sahiptir. Devrinde ordu ve donanma gücü bakımından kendisinden daha güçlü bir ordu veya donanma dünya üzerinde bulunmamaktadır ve padişah bu ordu üzerinde mutlak otorite sahibidir.

Vazife taksimatında isabetli kararları, işi ehline vermesi, başarılı bir ekip kurması ve adam yetiştirme kabiliyeti sayesinde sadece kendi devrinde değil, oğlu ve torunu dönemlerinde de

Aya İrine'nin askerî müze olarak kullanıldığı yıllarda sergilenen Osmanlı silahları.

devlet işleri başarılı bir şekilde sürdürülmüştür.

Haremeyn'de en esaslı çalışmalar Kanunî devrinde yapılmıştır. İlk olarak Mekke'de geceyi dışarıda -Mescid-i Haram müstemilâtında- geçiren hacı adayları için bir barınak, güçsüzlerin Mescid-i Haram'ı kirletmemeleri için de hamam yaptırmıştır. (1556)

Mekke'de bilinen en eski medrese de Sultan Süleyman devrinde inşa edilmiştir. (1565) Planını Mimar Sinan'ın çizdiği medrese, 30.000 altın harcanarak dört mezhep için ayrı ayrı yapılmıştır. Hac mevsimlerinde zaman zaman görülen bedevî saldırılarının Medine'deki hacıları tehdit etmesi ve şehrin mevcut surlarının bu saldırıları durduraktan yoksun olması üzerine Medine halkı Kanunî Sultan Süleyman'a başvurmuş Sultan'ın emriyle Medine surları yedi yıllık bir çalışma neticesinde Osmanlı askerî tecrübesine dayanarak yükseltilmiştir. (1533)

i.Ü. Yıldız Alb. 90789--0002

Mekke ve Medine'ye ilk ciddi tamiratları yaptıran padişah Kanuni Sultan Süleyman'dır. Fotoğrafta 1890'lı yıllarda Osmanlı'dan bütün izleriyle Mescid-i Haram görülmektedir.

Cennetü'l-baki'yi de içine alan surlara burçlar ilave edilmiş, surların içine bir de iç kale yapılarak doksan Osmanlı askeri yerleştirilmiş, böylece Peygamber'in köyü muhafaza altına alınmıştır. Osmanlı tarihinde Mescid-i Nebevî'de ilk imar faaliyetini Kanunî başlatmış İstanbul'dan gönderdiği mühendis ve ustalarla Hücre-i Saadet'in batı duvarı başta olmak üzere Mescid-i Nebevî'de tamirat ve yenileme yaptırmıştır. (1540) Yine Medine'de Mescid-i Nebevî'de ders veren âlimler daimî statüde değerlendirilmiş, bu konumda olmayanlara ise yıllık tahsisat ayrılmıştır. Cennetü'l-baki'de bulunan Hz. Âişe'nin türbesi Kanunî Sultan Süleyman tarafından yenilenmiş, Kibleteyn Mescidi'ne Ömer b. Abdülazîz'den sonra ilk ciddî imar çalışması onun döneminde yapılmıştır.

Abbasî Halifesi Harun Reşid'in eşi Zübeyde Hanım'ın yaptırdığı Ayn-i Zübeyde Suyu Kanunî devrinde padişahın kızı Mihrimah Sultan tarafından çok büyük masraflar yapılarak Arafat'tan Mekke'ye getirilmiştir.

Kanunî'den itibaren Kâbe'nin dış örtüsü Mısır'da, iç örtüsü İstanbul'da hazırlanmaya başlanmıştır. Padişahın hizmetleri sadece Mukaddes Topraklarda olmamış oraya hac veya umreye gidenlerin yollarda rahatlığı için Mekke yolu üzerindeki Ma'an'da bir kale yaptırılmış, yeni su kuyuları kazılarak içme suyu çoğaltılmıştır. Zâtü'l-Hac'da da benzer şekilde bir Osmanlı kalesi inşa edilmiş, su kuyuları kazdırılmıştır. İran'dan hacca giden seyyahlar padişahın Uhud'da yaptırdığı kaleyi anlatırken "Buranın harcı, İstanbul'da bile bulunamayacak mahiyette"dir diyerek hayranlıklarını göstermiştir.

Süleymaniye'de gece.

SULTAN II. SELİM

1566-1574

On Birinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan II. Selim, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

İlk İstanbul doğumlu padişah olan II. Selim, kaderin garip bir cilvesidir ki yine İstanbul'da vefat eden ilk padişah olmuştur. Uzun süre Topkapı Sarayı'nda eğitim almış ardından da sırasıyla Konya, Manisa tekrar Konya ve son olarak da Kütahya valiliği yapmıştır.

Şehzadeliğinde taht için ayaklanan kardeşi Şehzade Bayezid'in isyanını bastırmıştır. Kanunî Sultan Süleyman'ın Zigetvar'da vefatı Sokullu tarafından kendisine gizlice bildirilince Kütahya'dan İstanbul'a gelerek padişah olduğunu bildirmiş ardından da babasının naaşını karşılamak için Belgrat'a kadar gitmiştir. (1566) Bu sırada cülûs bahşişi sebebiyle yeniçeriler huzursuzluk çıkarmıştır. Çiçeği burnunda padişahın yeniçerilerin isteklerini kabul ederek huzuru sağlaması, adını taşıdığı Yavuz Sultan Selim'in de Kanuni Sultan Süleyman'ın da izlemediği bir siyasettir ve yeni padişahın dedesi ve babası kadar ordu üzerinde hâkim olamayacağını işaretlemiştir.

Babası devrinde yetişen Sokullu Mehmed Paşa'nın başarısı devlet işlerinin daha iyi işlenmesini sağlamış, Sultan II. Selim de devlet işlerini büyük güven duyduğu sadrazamına bırakmıştır.

Saltanatının ilk hâdisesi Yemen'de İmam Mutahhar'ın ayaklanmasıdır. Bölgeye gönderilen Sinan Paşa ve Habeşistan Beylerbeyi Özdemiroğlu Osman Paşa tarafından isyan bastırılarak Yemen yeniden Osmanlı yönetimine katılmıştır.

Rus Çarı IV. İvan'ın Astarhan'ı zapt etmesi (1557) üzerine hacı adayları zor durumda kalmış

Unvan ve Mahlâsları: Sarı, Mest, Selimî

Baba Adı: Kanunî Sultan Süleyman *Ana Adı:* Hürrem Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul 30 Mayıs 1524

Saltanat Yaşı: 42

Vefat Sebebi ve Tarihi: Beyin Kanaması – 15 Aralık 1574

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- Ayasofya'daki türbesinde

Erkek Çocukları: III. Murad, Mehmed, Abdullah, Cihangir,

Mustafa, Osman ve Süleyman

Kız Çocukları: Fatma Sultan, Şah Sultan,

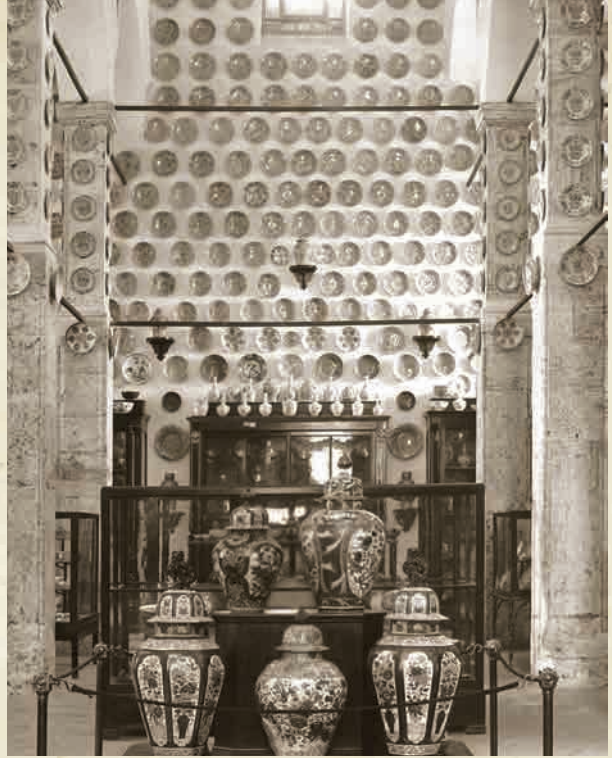
Gevherhan Sultan, Esmahan Sultan

bütün Müslümanların hamisi olan dönemin Osmanlı Padişahı II. Selim, Müslümanların hacca rahatlıkla gidebilmeleri için sefer düzenletmiş, fakat Kırım hanının bu sefere de gereken desteği vermemesi sebebiyle şehir kurtarılamamıştır.

Endonezya'nın batısında bulunan Sumatra adasında hüküm süren Müslüman Açe Sultanlığı, Portekiz zulmü karşısında ilk olarak Kanunî zamanında yardım istemiş ve kendilerine askerî yardım gönderilmişti. Sultan II. Selim zamanında tekrar yardım isteyen Açe'ye padişah Süveyş Kaptanı Kurdoğlu Hızır Reis Komutasında 22 gemiden müteşekkil bir filo ve bol miktarda silah göndermiştir. (1569) Bölgeye gönderilen Türk askerlerinin bir bölümü geri dönmeyerek Sumatra'da kalmış ve bu askerlerin torunları günümüze kadar Türklük bilinciyle varlıklarını sürdürmüştür. Açe bayrağı, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti bayrağına çok benzer ve hâlen de Türkiye'ye karşı büyük bir sevgi bağı söz konusudur.

Venediklilerin Kıbrıs adasına hâkim olma avantajını kullanarak Müslüman ticaret ve hac gemilerine saldırması, Mısır ve Anadolu kıyılarını tehdit etmesi ayrıca adanın korsan yatağı hâline gelmesi üzerine Venedik'e elçi gönderilerek

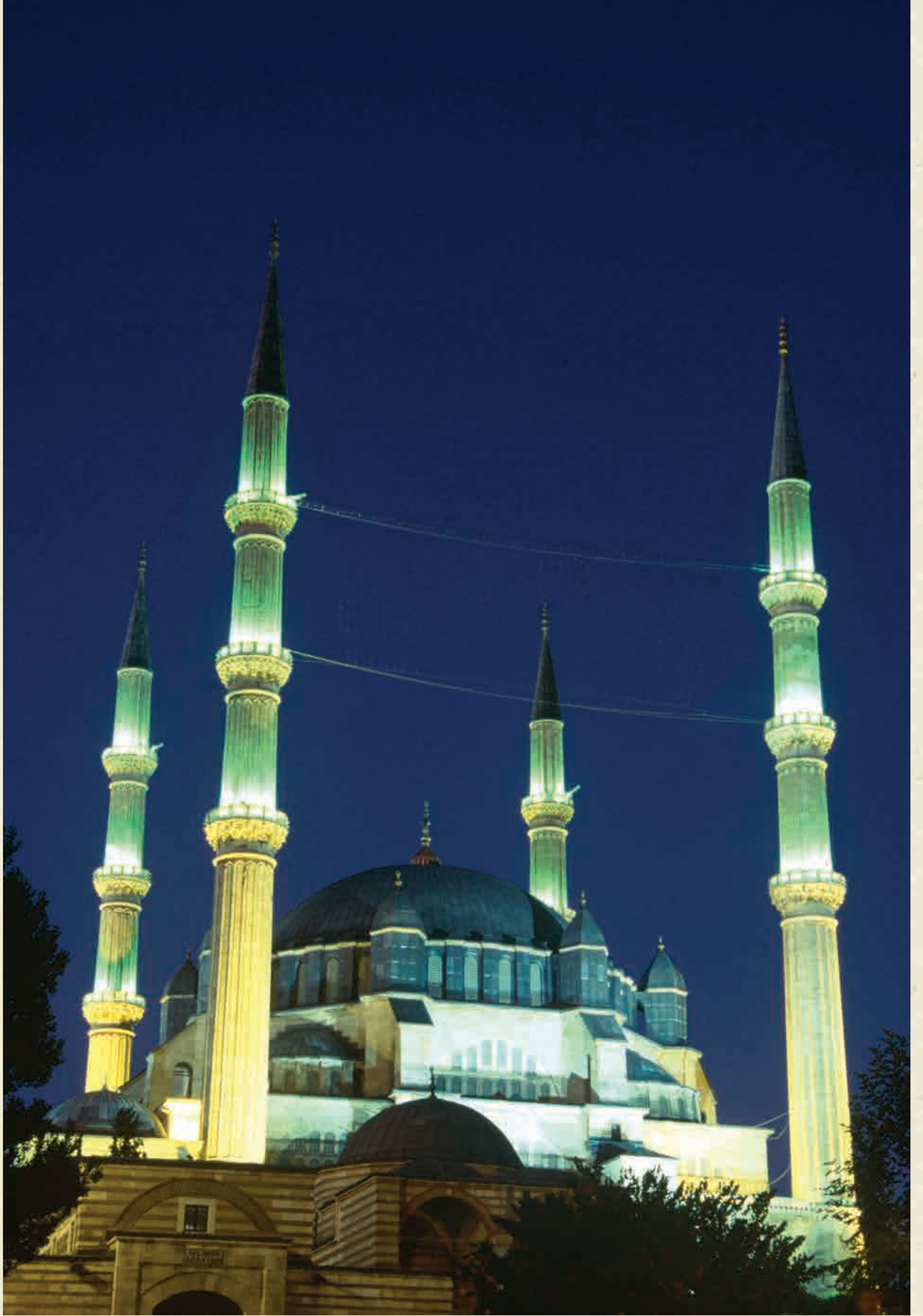
Sultan II. Selim zamanında Matbah-ı Amire'de (Saray Mutfağı) ciddi tadilat yapılmıştır. Fotoğrafta sarayın müze olarak kullanıldığı ilk yıllarda sergilenen çini ve porselenler görülmektedir. Matbah-ı Amire dünyanın sayılı çini ve porselen koleksiyonlarından birine sahiptir. Bu büyüklükte bir mutfak Avrupa saraylarında mevcut değildir.

“Ya korsanlığı bırakın yahut adayı alırız.” mesajı verildi. Venediklilerin yapılan teklifi reddetmeleri üzerine ikinci defa gönderilen elçilik heyeti Venediklilerin adayı terk etmesini istedi. Yapılan istişarelerde Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa, Kıbrıs'ın Fethi'ne girişilmesine -yeni Haçlı

Sultan II. Selim'in şehzadeligi esnasında Mevlâna Türbesi yakınına yaptırdığı Konya Selimiye Camii.

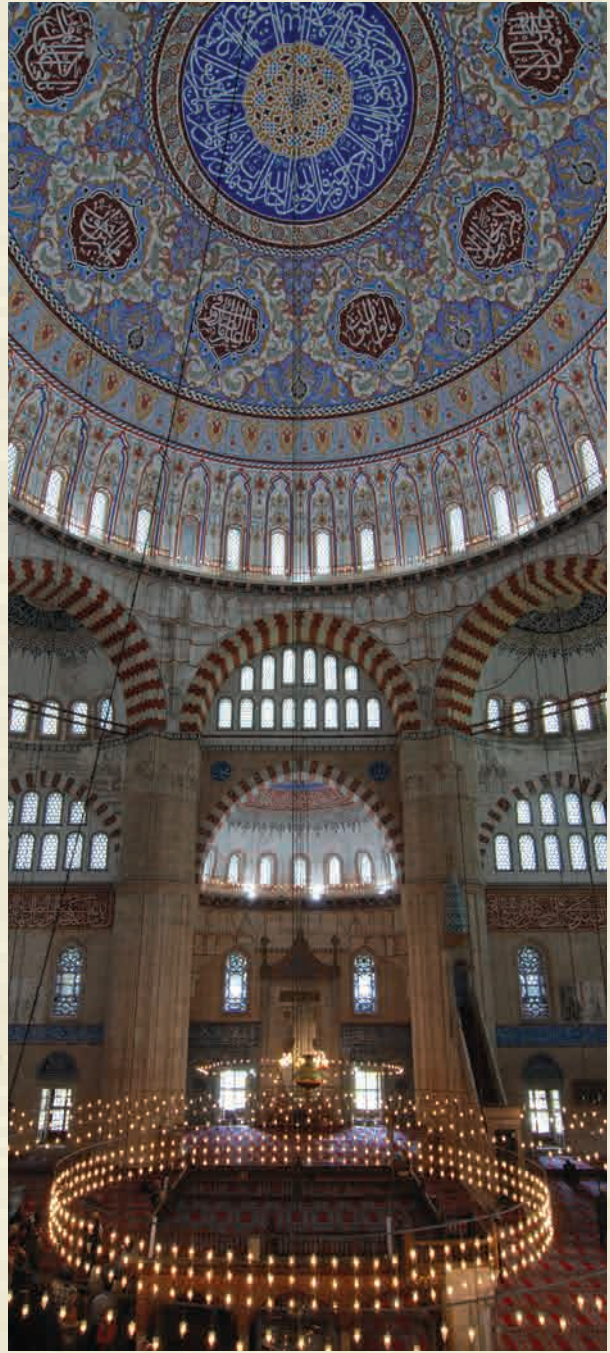
Selimiye'de gece.

Seferlerine sebep olacağı endişesiyle- karşı çıktı ancak padişah ve diğer devlet adamlarının çoğunun tercihi üzerine sefere çıkılması yönünde karar alındı. Vezir Lala Mustafa Paşa kumandasındaki Osmanlı donanması bir yıllık kuşatmanın ardından Akdeniz'in en büyük adalarından birini fethetmeye muvaffak oldu. (1571) Adaya Karaman'dan getirilen Türkmenler yerleştirildi.

Kıbrıs'ın Fethi esnasında Magosa kuşatılınca Osmanlı donanması geri dönmüştür. Donanma, Haçlıların Kıbrıs üzerine muhtemel bir saldırısına karşı faaliyet alanını Adriyatik Denizi kıyılarına kaydırmıştır. Ardından kışı geçirmek için İstanbul'a gelen donanma baharla birlikte tekrar Akdeniz'e açılmış ancak bir türlü Haçlı donanmasını bulamamıştır. Osmanlı Donanmasının İnebahtı Limanı'nda demirli olduğu bir esnada Osmanlılarla savaşmak yerine pusuya düşürmeyi tercih eden ve papanın öncülüğünde birleşen İspanyollar ve Venedikliler, İnebahtı'da Osmanlı donanmasını yakmıştır. (Ekim 1571) Sadece Cezayir Beylerbeyi Uluç Ali Paşa, yirmi kadar gemiyle düşman kuşatmasını yaparak İstanbul'a gelmeyi başarmıştır.

Bozgun haberi Sultan II. Selim'i çok üzmüş, padişah, İnebahtı'dan kurtulan Uluç Ali Paşa'ya, "Kılıç" unvanı vermiş ve kaptanıderya vazifesini vermiştir. Yeni kaptanıderyanın donanma kurulması hususundaki endişesini gören Sokullu Mehmed Paşa'nın "Paşa paşa, bu devletin kudret ve kuvveti o derecededir ki bütün donanma lengerleri (gemi demiri) gümüşten, resenleri (halat) ibrişimden, yelkenleri atlastan yapılmak ferman olursa lâyıktır. Hangi geminin malzemesi yetişmezse gel benden al." dediği rivayet edilir.

Hummalı bir çalışmanın ardından dört ay gibi çok kısa bir sürede iki yüzden fazla

Selimiye ve muhteşem kubbesi.

gemiden oluşan yepyeni bir donanma inşa edilmiştir. Yapılan gemilerden sekiz tanesi o devirde rastlanılmayan büyüklüktedir ve Avrupa'da büyük bir korku meydana getirmiştir.

İnebahtı yenilgisinin Osmanlı üzerindeki tesirini öğrenmek için gelen Venedik elçisine, Sokullu Mehmed Paşa'nın söylediği "Biz

Kıbrıs'ı almakla sizin kolunuzu kestik. Siz ise İnebahtı'da donanmamızı yakmakla sakalımızı kestiniz. Kesilen kol yerine gelmez, fakat tıraş edilen sakal, eskisinden daha gür çıkar.” sözü Osmanlı'nın 16. Asırdaki tartışmasız gücünü göstermektedir ki üç yıl sonra Kaptanıderya Kılıç Ali Paşa'nın Tunus'u İspanyollardan alması (1574) bunun güzel bir ispatıdır.

Sultan II. Selim zamanında Süveyş'e bir kanal açılarak Akdeniz ve Kızıldeniz'in birleştirilmesi hedeflenmiştir. Bu düşünce ilk olarak dedesi Sultan I. Selim zamanında gündeme gelmiş, ancak ne dedeye ne de toruna bu kanalı açmak nasip olmamıştır.

Osmanlıların Süveyş'e kanal açmaktaki temel maksadı Akdeniz ve Kızıldeniz donanmalarını birleştirerek Portekiz tehlikesine karşı Mukaddes Toprakları, İslâm coğrafyasını, Müslüman tüccarları ve hacıları korumaktır. Kanal açılabilirse Baharat Yolu yeniden Akdeniz'e çevrilecektir. Kanal sayesinde Avrupalıların Ümit Burnu'nu dolaşarak kullandığı Hint deniz yolu çok kısaltacaktır. Böylece Asya ile yapılan ticaret Osmanlı topraklarından geçecektir. Bu durum Osmanlı Devleti'ni ekonomik bakımdan da güçlendirecektir. Proje araştırması için Mısır valisi görevlendirilmişse de netice alınamamıştır. Kanal ancak 1869'da İngiltere tarafından açılmıştır.

Sultan II. Selim döneminin bir diğer kanal açma teşebbüsü de Don ve Volga Nehirleri arasında açılacak bir kanalla Karadeniz ile Hazar Denizi'ni birleştirmektir. Proje donanmanın İran'la mücadelelerde daha aktif kullanımını sağlayacağı gibi Kafkas bölgesinde hâkimiyet kurulabilecek ve Rusya'nın Türk-İslâm ülkelere yayılmasına mani olunacaktı. Orta Asya Türkleri ile doğrudan irtibat kurulabilecekti.

Kanalın yaklaşık üçte birlik kısmı kazılmasına karşın Kırım hanının gerekli çabayı ortaya koymaması ve Rusların aleyhte faaliyetleri sebebiyle yarıda kaldı. (1569) Kanal, ancak yaklaşık dört asır sonra Ruslar tarafından açılabilirdi.

Sultan II. Selim, Topkapı Sarayı'nın günümüzde bulunmayan eski Hünkâr Hamamı'nda düşerek başını mermer zemine çarpması sonucunda beyin kanamasından vefat etti. Topkapı Sarayı'nda ve İstanbul'da vefat eden ilk padişah'tır. Adını taşıdığı dedesi gibi saltanatı sefer yollarında geçmemiş, devleti saraydan idare etmiştir. Yine dedesi gibi sekiz yıl saltanat sürmüştür. Döneminde Sokullu gibi bir yardımcısının olması devlet işleyişinde ciddi bir mesele çıkmasına mani olmuştur.

Şair bir padişah olan Sultan II. Selim, ok atmada mahirdir. Osmanlı padişahları içinde ilk sarışın ve mavi gözlü padişah'tır. Döneminde ilim adamlarını korumuş, imar faaliyetlerine ehemmiyet vermiştir. Mimar Sinan'ın ustalık eseri olan Edirne Selimiye Camii'ni o yaptırmıştır. Padişah İstanbul'dan ziyade Edirne'yi sever. Bu yüzden de yaptırdığı muhteşem cami, başkenti değil Edirne'yi süslemektedir. Saltanatının büyük kısmı Topkapı Sarayı'nda geçse de burada sadece Hünkâr Hamamı'nı ve mutfakları yenilemiştir. Mimar Sinan gibi dâhi mimara sarayda yeni köşkler yaptırmaktansa Selimiye gibi bir ihtişam abidesi diktirmeyi tercih eder. Padişahlığı babası ve dedesine göre silik geçse de döneminde oturmuş devlet sistemi ve Sokullu gibi kabiliyetli devlet adamları sayesinde Osmanlı büyümeyle devam etmiştir.

Sultan II. Selim zamanında Mekke'nin güvenliği ve hacıların rahatlığı için büyük bir imar faaliyetine girişilmiştir.

SULTAN III. MURAD

1574-1595

On İkinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan III. Murad, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Sultan II. Selim'in anî vefatı üzerine Sokullu Mehmed Paşa'ya yeniden bir şehzadeye mektup göndermek vazife olmuş ve III. Murad'ı tahta davet etmiştir. Böylece 123 yıl sonra Osmanlı tahtı, bir Murad daha görür. Burada dikkate değer bir başka husus da üçüncü, altıncı

ve on ikinci gibi birbirleriyle ilişkili rakamlardaki padişahların Murad ismini taşımasıdır.

Sultan III. Murad, şehzadeliğinde Akşehir ve Saruhan (Manisa) sancak beyliklerinde bulunmuş. Dedesi Kanunî'nin isteğiyle şehzadeliğinde İstanbul'a gelmiş ve padişah dedesi ile görüşmüştür.

III. Murad'a sarayda yapılan biattan sonra tahtta iddiada bulunarak fitne çıkaracağından endişe edildiği için boğdurulan beş şehzade ile Sultan II. Selim'in aynı gün cenaze merasimleri yapılır.

Tahta çıktığında ilk icraatlarının başında Kâbe'yi tamir ettirmek gelir. İlk cuma namazını Ayasofya'da kılan padişah ramazanın yirmi ikinci günü bir Osmanlı geleneği olarak Eyüp Sultan Türbesi'ne giderek kılıç kuşanır ve dede padişahlarının ve babasının kabirlerini ziyaret eder.

Dedesinin ve babasının sadrazamı Sokullu Mehmed Paşa'nın vazifesine devam etmesini ister. Böylece Sokullu Mehmed paşa üç padişaha da sadrazamlık yapan ilk ve tek devlet adamı olarak tarihe geçecektir. Sokullu kendi adını bir döneme verecek kadar meşhur ve tesirli olmuştur. Sultan III. Murat'ın saltanatı, Sokullu

Unvan ve Mahlâsları: Muradî

Baba Adı: II. Selim *Ana Adı:* Nurbanû Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: - Manisa, Bozdağ 4 Temmuz 1546

Saltanat Yaşı: 28

Vefat Sebebi ve Tarihi: Sara, felç, böbrek rahatsızlığı (?) 16.1.1595

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- İstanbul Ayasofya Camii Hazinesi

Erkek Çocukları: III. Mehmed, Selim, Bayezid, Mustafa, Osman, Cihangir, Abdurrahman, Abdullah, Hasan, Ahmed, Yakub, Alemşah, Yusuf, Hüseyin, Korkud, Ali, İshak, Ömer, Alâeddin, Davud

Kız Çocukları: Ayşe Sultan, Fatma Sultan, Mihrimah Sultan, Fahriye Sultan

Mehmed Paşa'nın bir suikast neticesinde öldürülmesine kadar onun gölgesinde kalır.

Yeni padişahın Avrupa'daki ilk icraatı iki yıl evvel ölen Leh kralının yerine Erdel Prensi Batıri'yi yeni kral yapmasıdır. Bu karar, farklı bir kral çıkarmak isteyen Rusya ve Almanya'nın bölgedeki nüfuzunu sona erdirmiş Lehistan Osmanlı himayesine girmiştir. (1575) Böylece Osmanlı hâkimiyeti Baltık Denizi'ne kadar dayanmıştır.

Osmanlı sınırlarının dayandığı bir başka nokta ise güneyde Afrika'da Atlas Okyanusu'dur. Sultan III. Murad, Cezayir Beylerbeyi Ramazan Paşa'yı Fas'ın fethi için görevlendirir. Ramazan Paşa'nın Abdülmelik bin Muhammed'i Fas Sultanı yapmasıyla Fas da Osmanlı himayesine alınmış olur. (1576) Portekizlilerin; Papalık, Fransız ve İspanyol desteğiyle kurdukları Haçlı kuvvetlerini, Faslılardan da destek alan Osmanlı kuvvetleri Tanca yakınlarındaki Kasrû'l-Kebir'de (Vadiü's-seyl) büyük bir mağlûbiyete uğratırlar, savaşta Portekiz kralı da ölür. (1578) Böylece bütün Kuzey Afrika Osmanlı hâkimiyeti altına girer.

Şah Tahmasb'tan sonra İran tahtı için başlayan mücadeleyi Şah II. İsmail'in kazanması ve

yeni hükümdarın Kanunî devrinde yapılan Amasya Antlaşması (1555) şartlarına uymayarak Osmanlı sınırlarını ihlâl etmesi üzerine III. Murad, Lala Mustafa Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunu, İran üzerine göndermiştir. Harekâtı bizat kendisi takip eder. Çıldır Ovası'nda Safevîler mağlûp edilerek (1578) Gürcistan'a girilir ve Kafkasların en büyük şehri Tiflis alınır. Ertesi sene İran ordusu bir kere daha mağlûp edilmiştir.

Özdemiroğlu Osman Paşa evvela başarısız olsa da 1583'te gece meşaleler altında sürdürüldüğü için "Meşaleler Savaşı" olarak adlandırılan savaşta İranlılara karşı büyük bir zafer kazanır. Ardından Kefe'ye hareket ederek İslâm Giray'ı Kırım hanı yaptıktan sonra İstanbul'a dönen Paşa, Sultan III. Murad'a dört saat boyunca başlarından geçenleri anlatır. Duyduklarından çok memnun olan padişah zaman zaman heyecanlanmış, çokça dua etmiş ve hediyeler vermiştir. Özdemiroğlu bu muvaffakiyetlerine binaen Sultan III. Murad tarafından veziriazamlığa kadar yükseltilmiştir. Yeni veziriazam Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Tebriz'in zaptı ve muhafazasıyla vazifelendirilmesinin ardından da Tebriz ele geçirilmiştir. (1585) Ancak şehirde hâkimiyet

Sultan III. Murad'ın annesi Valide Nurbanu Sultan'ın cenazesinin saraydan çıkartılışını gösteren bir minyatür.

Topkapı Sarayı Harem Dairesi'ndeki III. Murad Has Odası.

sağlamak kolay değildir. Bu dönemde Osman Paşa da hastalanarak vefat eder, vefat haberi İstanbul'a ulaşınca şehre hüznün çöker. Kumandasına Ferhad Paşa'nın geçtiği Osmanlı ordusunun ilerleyişi ve Safevî tahtında yaşanan sıkıntılar yeni bir barışı yeniden gündeme getirmiş ve fethedilen ülkelerin Osmanlı sınırlarına dâhil olması şartıyla anlaşma yapılmıştır.

İran ile savaşlar 1578'den 1590'a kadar sürmüş İran'ın barış istemesi üzerine Ferhad Paşa (İstanbul) Antlaşması imzalanarak savaşlara ara verilmiştir. (1590) Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin Doğu'da en geniş sınırlarına ulaşmasını sağlamıştır. İran savaşlarının malî açıdan getirdiği sıkıntılar başka meseleleri de tetiklemiş, çıkan yeniçeri isyanı padişahın tahtını tehdit eder seviyeye yükselmiş ve güçlkle bastırılmıştır.

İran'la mücadeleler devam ederken gelen bir vefat haberi daha hüznle karşılanmıştır. Süleymaniye, Selimiye gibi şaheserlerin mimarı Mimarbaşı Koca Sinan vefat etmiştir. (1588)

Sultan III. Murad devrinde "Düşmanımın düşmanı benim dostumdur." siyaseti izlenmiştir. Osmanlı düşmanı olan İspanya ve Portekiz'le mücadele ettiği için İngiltere ile ilişkilere ehemmiyet verilmiş ve İngiliz tüccarlarının Osmanlı sularında serbestçe ticaret yapmasına müsaade edilmiştir. (1580) Orta Asya Türklerinden Özbek Hanlığı ile de ilişki kurulmuş, Rus tehlikesinin Kafkasya ve Sibirya'ya sarkması iki devleti yeniden birbirine yakınlaştırmıştır. Özbek elçilerinin padişaha, Astarhan'da yerleşen Rusların meydana getireceği tehlikeyi arz etmeleri ve ortak bir harekâta girişilmesi teklifi Batı'daki gelişmelerden dolayı mümkün olamamıştır.

III. Murad Has Odası'ndan detay.

Avusturya ile Osmanlılar arasında yapılan İstanbul Antlaşması (1533) 1568'de yenilenince bu antlaşmadan dolayı Avusturya'nın ödemesi gereken vergiyi ödememesi, Osmanlı hudutlarına taarruzlarda bulunması, Eflâk, Erdel ve Boğdan beylerini Osmanlılara karşı kışkırtması Osmanlı ve Avusturya'yı savaşın eşiğine getirdi. Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa'nın öldürülmesi, bardağı taşıran son damla oldu. (1593) Avusturya üzerine sefere çıkıldı. Sadrazam Koca Sinan Paşa kumandasındaki ordu, ilk yıllarda başarılar kazandı. Ancak bu sırada Eflâk, Erdel ve Boğdan beylerinin ayaklanması, Osmanlı ordusunu güç durumda bıraktı.

Savaşlar esnasında Sultan III. Murad'ın vefat ettiği haberi geldi. (1595) Sultan'ın vefat sebebi olarak kaynaklarda mutabakat yoktur. Vefat

sebebi olarak Soğuk algınlığı, mide kanaması, sara, bağırsak iltihabı gibi çeşitli hastalıklar gösterilmektedir.

Edebiyat, hat ve sanata düşkün, tarihe hussusen dünya tarihine meraklı bir padişah olarak bilinen III. Murad'ın kadınlarına, çocuklarına ve onların hocalarına karşı cömert olduğu, neşeli, halim selim bir tabiatı olduğu kaynaklarda belirtilir. Kan dökmekten çekinir. Ağzından “hayır” kelimesinin nadiren çıktığı bilinir. Devlet idaresine alâkasız kişileri özellikle de kadınları karıştırdığı ve sefere çıkmadığı için eleştirilir. Savaşçı bir yapısı olmasına karşın devleti saraydan yönetmek gerektiğini savunan çevresi sultanın sefere çıkmasına mani olmuştur. Devrinde görülen veba salgınları ve İstanbul depremi padişahı zor durumda bırakmıştır.

Fizikî olarak kumral ve orta boyludur. İhtişamlı elbiseler giyer, kavuğu üzerine kıymetli taşlardan oluşan sorguçlar takar. İyi derecede silah kullanır ve usta bir binicidir. Döneminde girilen İran ve Avusturya Savaşları; tımar sisteminde bozulmaları, köylerin boşalmasını, İstanbul'a göçün artmasını, kapıkulu asker sayısının fazlalaşmasını, kapıkulları arasına liyakatsiz kişiler alınmasını ve ulûfe ödemelerinde ekonomik sıkıntılar yaşanmasını beraberinde getirmiştir.

Sultan III. Murad, hayırsever bir padişaktır. Döneminde Kâbe'nin, Mescid-i Nebevî'nin ve hac su yollarının tamiri yapılmış Mescid-i Haram'a mimarî açıdan kesin şekil verilmiş, Haremeyn'e birer medrese, bir imaret, mektep ve zaviye yaptırılmıştır. Şehzadeligini geçirdiği Manisa'da Mimar Sinan'ın planlarını çizdiği kendi adını (Muradiye) taşıyan bir cami, medrese, imaret, han ve kervansaraydan müteşekkil külliye inşaat ettirmiştir. Mora ve Navarin'de camiler yaptırmıştır ki Navarin'deki hâlâ ayaktaadır. Ayrıca Topkapı Sarayı'nda III. Murad Has Odası, Ayasofya Camii'nin kuzeyindeki iki minareyle minber, kürsü ve mahfil ilâvesi, caminin içine şadırvan yapılması, Fethiye Camii'nin kiliseden camiye çevrilmesi onun devrinde gerçekleşmiştir. Babası zamanında başlanan Mekke'nin imarına devam edilerek hacıların rahatlıkla ibadetlerini yapabilmelerine ve Mekke'de bulunan Peygamber hatıralarının korunmasına çalışılmıştır.

Peygamber Efendimiz'in Uhud Savaşı'nda kullandığı sonradan Hz. Ömer'e hediye ettiği, ondan da Emevî, Abbasî ve Memlûk hükümdarlarına geçen kılıç İstanbul'a getirilerek Sultan III. Murad'a sunulmuştur. Bu kılıç hâlen Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Dairesi'ndedir.

Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) kılıcı Suyuf-u Mübareke. Topkapı Sarayı Müzesi. Süslemeler kılıcın aslında olmayıp sonraki devirlerde yapılmıştır.

SULTAN III. MEHMED

1595-1603

On Üçüncü Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan III. Mehmed, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme.

Rivayete göre büyük dedesi Kanunî Sultan Süleyman'ın Zigetvar Seferi esnasında dünyaya gelen şehzadeye Kanunî, kendi büyük dedesinin (Fatih Sultan Mehmed) adını vermiştir. Babası III. Murad'ın vefatı üzerine Manisa'da sancakbeyliği yapan

III. Mehmed 1595'te Osmanlı tahtına çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde sancak beyliğinden gelerek tahta çıkan son padişah olarak tarihteki yerini almıştır.

Dedesi II. Selim'in padişahlığı sırasında babası III. Murad'ın veliaht olması kendisini de III. Murad'ın veliahdı konumuna getirdiği için sıkı bir denetim altında tutuldu, bu durum ilerde içine kapanık bir yapıya bürünmesine ve annesinin etkisinde kalmasına sebep oldu. Bu etkiden olsa gerek cülûs merasiminin ardından iç karışıklığa sebep olmaması için saraydaki on dokuz şehzade boğularak öldürüldü. Bir rivayete göre şehzadelerin en büyükleri ağabeylerinin huzuruna çıkarak padişahlığını tebrik etmiş ve canlarına kıyılmasını istemiş Sultan III. Mehmed ise herhangi bir cevap verememiş, hüznle başını başka yöne çevirmiş, “atalarının kanununa karşı koyabilecek cesareti” gösterememiştir. Ertesi gün on dokuz şehzadeye ait tabutların Topkapı Sarayı'ndan çıkarılması halkın büyük tepkisini çekmiş, padişahın halk nezdinde itibarı zedelenmiştir.

Sultan III. Mehmed, saltanatı boyunca bu hâdisenin etkisi altında kalmıştır. Önceki dönemlerde bu kadar çok sayıda gerçekleştirilmeyen

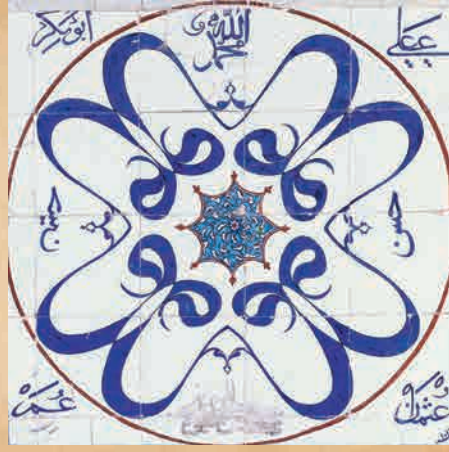
Unvan ve Mahlâsları: Gazi, Eğri Fatihi, Adlî
Baba Adı: III. Murad *Ana Adı:* Safiye Sultan
Doğum Yeri ve Tarihi: - Manisa Şart ovasında,
26 Mayıs 1566

Saltanat Yaşı: 29

Vefat Sebebi ve Tarihi: Kalp krizi, 20 Aralık 1603

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- Ayasofya Camii
Haziresi'nde

Erkek Çocukları: I. Ahmed, I. Mustafa, Selim,
Mahmud, Cihangir

uygulamanın daha sonraki yıllarda kaldırılmasında bu hâdisenin büyük etkisi olmuştur.

Sultan III. Mehmed tahta çıktığında Osmanlı-Avusturya savaşları devam etmekteydi. Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Eflâk, Boğdan ve Erdel beyliklerine karşı Sadrazam Sinan Paşa'nın bazı yanlış davranışlarda bulunması bu beyliklerin ayaklanmasına ve Avusturya ile ittifak kurmasına sebep oldu. Bu sırada Avusturya, kuşattığı Esterгон ve Vişegrat Kalelerini ele geçirdi. Özellikle Esterгон'un kaybı Osmanlı'da büyük üzüntüyle karşılandı. "Esterгон Kalesi su başı durak/ Kemirir içimi bir sinsi firak" şeklinde başlayan türkî Esterгон'a duyulan hasretin bir göstergesidir.

Avusturya karşısında uğranılan başarısızlıklar üzerine devlet erkânı ve yeniçeriler padişahın sefere çıkmasını istedi. Annesi Safiye Sultan'ın bütün engellemelerine karşı Padişah III. Mehmed, sefere çıktı, böylece Kanunî'den sonra bir padişahın sefere çıktığını gören askerin ve halkın maneviyatı kuvvetlendi. Kafile İstanbul'dan hareket ederek Belgrat'a vardı. (1595) Sefer esnasında padişahın üç aylık oğlu Cihangir'in vefat haberi geldi. Daha evvel fethedilemeyen büyük kalelerden Eğri kuşatılarak fethedildi. Fetihten

sonra III. Mehmed Eğri Fatihi unvanı ile anıldı.

Eğri Kalesi'nin fethedilmesi üzerine Avusturya'nın tertip ettiği Haçlı ordusu Osmanlıların üzerine yürüdü Haçova'da karşılaşan iki ordu arasında büyük bir savaş cereyan etti. Sultan III. Mehmed, otağını savaşı yakından yönetebileceği bir yere kurdurdu. Ağır kayıplar veren Osmanlı ordusu dağılmaya ve kaçmaya başladı. Haçlı kuvvelerinin sultanın otağına doğru yaklaşması büyük heyecana sebep oldu. Padişaha kıyafet değiştirip kaçması teklifinde dahi bulunuldu. Padişahın hocası, Şeyhülislâm Hoca Sâdeddin Efendi'nin sözleri padişahın ordusunu terk etmemesini sağladı. Peygamber hırkasını giymiş, Peygamber kılıcının elinde olduğu padişah gidişatın değişeceği inanmıştı. Bu kararlılık saltanat hayatının tek misali olarak gösterilir.

Padişahın kaçmadığını gören ordu, savaş kaybedilmek üzereyken aşçılar, saray çalışanları, seyis, badene, karakullukçu, deveci ve katırcı gibi geri hizmettekiler savaşa katıldı. Ummadığı bir direnişle karşılaşan Haçlılar şaşırıldı. Dağılan ordu da bu arada yeniden toparlanarak savaşın mağlûbiyetten zafere dönmesini sağladı. Zaferin ardından yeni veziriazam Cigalazade Sinan

Paşa'nın orduda yoklama yaptırarak kaçakları ilân etmesi ve bu kaçakların mallarına el konulması için vilayetlere emirnameler göndermesi Anadolu'da Celâli isyanlarının çıkmasına yol açtı. Bu isyanlar Sultan III. Mehmed döneminde Anadolu'da asayiş bozdu ve devleti zor durumda bıraktı.

Sonraki yıllarda Avusturya kuvvetleri, Yanıkkale ve Estergon'u ele geçirdi. (1598) Cephelerden birbiri ardınca gelen acı haberlere çok üzülen padişah aynı günlerde on dört yaşındaki oğlu Selim'i de kaybetti. Avusturya'ya kaybedilen yerlerin geri alınması için Osmanlı ordusu tekrar sefere çıkarak Avrupa'nın en mühim kalelerinden olan Kaniye'yi fethetti. (1600) Kale komutanlığına Tiryaki Hasan Paşa getirilerek ordu İstanbul'a döndü. Avusturya önderliğindeki yeni bir Haçlı kuvveti, Kaniye Kalesi'ni geri almak için kuşattı. Tiryaki Hasan Paşa'nın kahramanca müdafaası ve zekice taktikleri karşısında tutunamayan Haçlı ordusu geri çekildi. (1601)

Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile savaş hâlinde bulunması ve Anadolu'da Celâli isyanlarından dolayı kargaşanın sürmesini fırsat bilen İran Şahı I. Abbas, Ferhat Paşa Antlaşması ile kaybettiği toprakları geri almak için harekete geçti. Destek bulmak için papa ve Avrupa devletleri nezdinde çalışmalar sürdürdü. Tebriz Beylerbeyi Ali Paşa'nın şehirde bulunmadığı bir dönemde Tebriz ve Nahcivan'ı ele geçirdi. Batı'da Avusturya, Doğu'da İran savaşlarının sürdüğü bir dönemde Sultan III. Mehmed'in rahatsızlığı da arttı. 27 Ekim 1603'de saraya giderken bir derviş padişaha yaklaşıp elli altı gün sonra büyük bir hâdise olacağını, gafil bulunmaması gerektiğini söyledi, ardından da 18 Aralık'ta hastalığı iyice artan padişah 20 Aralık'ta vefat etti. (1603)

Kargaşanın yoğun olarak yaşandığı bir dönem olan Sultan III. Mehmed devrinde gerek İstanbul'da yeniçerilerin gerekse Anadolu'da Celalilerin çıkarttığı isyanlar güvenliği tehdit etmiştir. Ekonomik sıkıntıların baş göstermeye başlaması, enflasyonun yükselmesi, paşalar arasındaki çekişmeler; İstanbul'da 1598'de görülen büyük yangın ve sonrasında veba salgını devleti zor durumda bırakmıştır. Padişahın, annesinin etkisinde fazla kalması ve Safiye Sultan'ın doğrudan devlet yönetimine, devlet adamlarının tayinine karışması pek çok sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Sultan III. Murad, sancaktan gelen son şehzade olarak sancak beyliğinde kazandığı idarî tecrübeyi, padişahlığına tam manasıyla yansıtamamıştır.

Sultan'ın sakin, içine kapanık, kararsız, hâdiseler karşısında soğukkanlılığını koruyamayan ve çok çabuk ikna olan bir yapısı vardır. Bunun dışında farklı dinden insanlara karşı hoşgörölü ve dindar bir padişaktır, kaynaklarda namazlarına gösterdiği hassasiyetten ve Hz. Peygamber'in adı anıldığında her seferinde ayağa kalkmasından bahsedilir. Babasının bazı menfi davranışlarını terk ederek, halkla doğrudan temas etmeye çalışmış ve yıllar sonra sefere çıkmıştır. Saltanatı kısa sürmesine rağmen ilerde çıkacak pek çok kargaşanın habercisi gibidir.

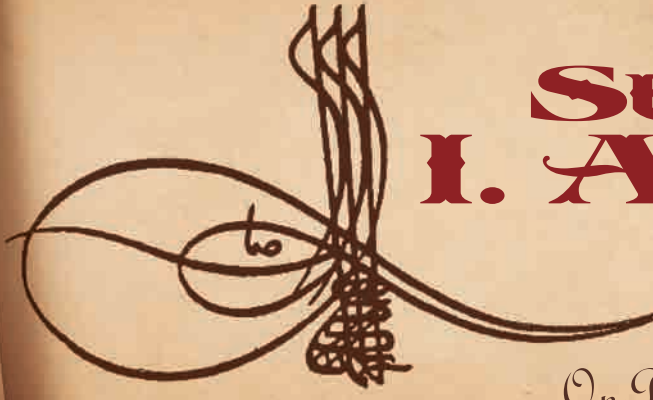

Ignatius Mouradzea d'Ohsson'un *Tableau Générale de L'Empire Othoman* (Paris 1790) isimli eserinde yer alan ve Sultan III. Mehmed Köşkü önünde padişah huzurunda yapılan surre merasimini gösteren gravür.

Bu köşk günümüze ulaşamamış olup yerinde İstanbul Arkeoloji Müzesi bulunmaktadır.

SULTAN I. AHMED

1574-1595

On Dördüncü Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan I. Ahmed, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

B abası III. Mehmed'in vefatı üzerine 14 yaşında tahta çıkan I. Ahmed, Celali isyanlarından dolayı sancak tecrübesi yaşamadan hükümdar olan ilk padişahıdır.

Tahta geçtiği sırada, devlet Batı'da Avusturya, Doğu'da Safevilerle savaş hâlindeydi.

Osmanlı ordusu Cigalazâde Sinan Paşa komutasında Kars yakınlarına geldi ve sefer yapmayarak kışı Van'da geçirdi. Safevilerin taarruzu üzerine Sinan Paşa, Erzurum'a geçti ancak asker arasında huzursuzluk çıkmasına ve bir sefer mevsiminin boşa geçirilmesine sebep oldu.

Ardından Tebriz'i geri almak üzere yürüdü. (1605) Ordu Safevileri mağlûp etti, ancak Erzurum Beylerbeyi Köse Sefer Paşa'nın Osmanlı ordusundan ayrı hareket ederek düşmanı takip etmesi ve esir düşmesi Sinan Paşa'yı zor durumda bıraktı. Şah Abbas, baskın düzenleyerek Osmanlı ordusunu mağlûp etti. Osmanlı kuvvetleri önce Van'a, ardından da Diyarbakır'a çekildi. Sinan Paşa'nın Diyarbakır'da anî vefatı üzerine Şah Abbas; Şirvan, Şemahi ve Gence'yi rahatlıkla ele geçirdi.

Osmanlı Devleti Avusturya ile devam eden savaş ve Anadolu'da bu dönemde artan iç isyanlarla uğraştığından kuvvetlerini İran'a ayırmak istemedi ve Sadrazam Nasuh Paşa'nın adıyla anılan bir antlaşma ile İran savaşlarına son verildi.

Sultan I. Ahmed döneminde en mühim mesele Anadolu'da patlak veren isyanlardır. Osmanlı-Avusturya savaşları sebebiyle devlete

Unvan ve Mahlâsları: Bahtî; Ahmed, Gazi

Baba Adı: III. Mehmed *Ana Adı:* Handan Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: Manisa - 28 Nisan 1590

Saltanat Yaşı: 14

Vefat Sebebi ve Tarihi: Tifüs, Mide Kanaması

22 Kasım 1617

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul,

Sultanahmet Camii yakınında

Erkek Çocukları: II. Osman, V. Murad, İbrahim,
Bayezid, Süleyman, Kasım, Mehmed, Hasan, Selim,
Hanzâde, Ubeyde,

Kız Çocukları: Gevherhan Sultan, Ayşe Sultan, Fatma Sultan,
Atike Sultan

karşı başlayan hoşnutsuzluk, savaşlar için halktan daha fazla vergi alınmasıyla artmış ve tımarlı sipahilerin zaafa uğraması da isyanların geniş alanlara yayılmasına sebep olmuştur. Bu dönemde Derviş Paşa'nın ardından sadrazamlığa getirilen (1606) Kuyucu Murad Paşa, isyancı liderlerine geçici olarak çeşitli devlet görevleri vermiş ardından da sert tedbirlerle etkisiz hâle getirmiştir. Zorla bastırılan isyanlar ilerde yeni isyanların başlamasına da sebep olacaktır. Ayrıca asayişsizlikten dolayı köyden şehre göç artmış çok sayıda köy boşalmış, ziraî üretimin düşmesiyle devletin vergi gelirleri ciddî miktarda düşmüştür.

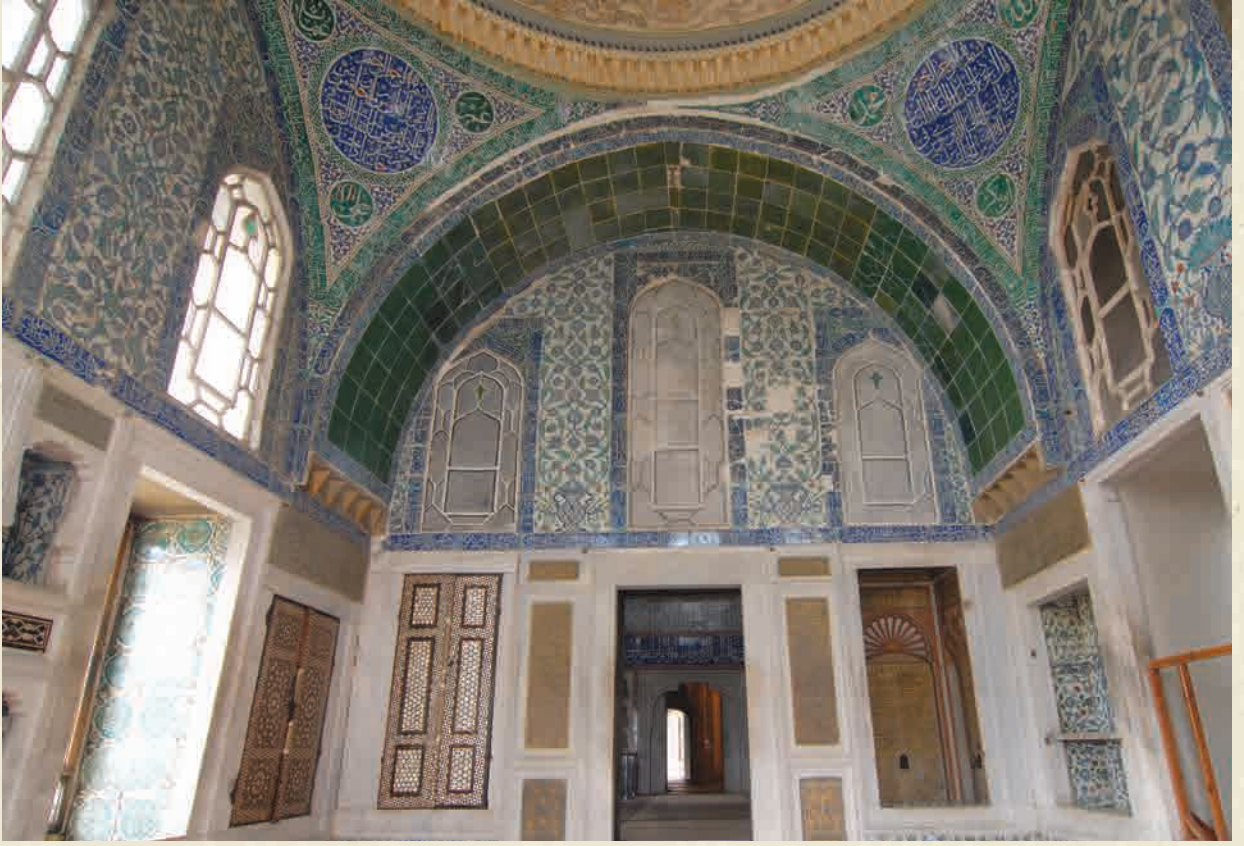
Sultan I. Ahmed tahta geçtiği sırada tıpkı babasının devrinde olduğu gibi Avusturya ile mücadele sürmekteydi. Kaybedilmesi "Estergon Kalesi subaşı durak/ Kemirir içimi bir sinsi firak" şeklinde türkülere konu olan Estergon'un ve Vişegrad kalelerinin Sultan I. Ahmed devrinde Avusturya'dan geri alınması, (1605) Eflâk, Boğdan ve Erdel beylerinin Osmanlı hâkimiyetini yeniden tanımasını sağlamıştır. Osmanlı karşısında yalnız kalan Avusturya'nın isteğiyle yapılan Zitvatoruk Antlaşması (1606) ile Eğri, Estergon ve Kaniye Kalelerinin Osmanlılarda kalması

sağlanmıştır. Ancak anlaşmanın diğer hükümleri arasında Osmanlı padişahı ile Avusturya imparatorunun birbirine eşit sayılması ve imparatorun "kral" olarak değil de "Roma Çarısı" adıyla anılacak olması kabul edilmiştir. Böylece iki hükümdar arasında eşitlik getirilmiş Kanunî devrinden itibaren süregelen Avrupa karşısındaki mutlak Türk üstünlüğü yitirilmiştir.

Zitvatoruk Antlaşması, ana hatlarıyla devletin lehine gözüксе de Osmanlı Devleti'nin büyümesinin durduğunun ilk işaretidir. Sonraki yıllarda da yenilenen anlaşmanın kabul edilmesinde Anadolu'da yıllardır süregelen Celâli isyanlarının büyük rolü vardır.

Sultan I. Ahmed kendinden önceki padişahların ticaret yapma izni verdiği İngiltere, Fransa ve Venedik'le antlaşmaları yenilemiş, Hollanda'nın ticaret yapması için ilk izni de kendisi vermiştir.

14 yaşında padişah olan 14 yıl hükümdarlık yapan 14. Osmanlı Sultanı olan I. Ahmed kaynaklara göre elli bir gün süren bir mide rahatsızlığı neticesinde yirmi sekiz yaşında vefat eder. (22 Kasım 1617) Dindar ve hayır sahibi bir padişah olan Sultan I. Ahmed, zevk ve eğlenceden

Sultan I. Ahmed'in Topkapı Sarayı'ndaki okuma salonu.

olabildiğince uzak durduğu için halkın güvenini ve sevgisini kazanmıştır. Devlet işlerinde ise sert tabiatlıdır, ihmal, ihanet gibi suçları ağır şekilde cezalandırır. Döneminde iç isyanların çıkması ve uzun süre bastırılmaması genç padişahı otoritesini kurmada sert olmak zorunda bırakmıştır.

Avcılığa meraklı bir padişah olan Sultan I. Ahmed iyi cirit oynar. Pek çok padişah gibi şairlik yönü bulunan sultan, şiirlerinde “Bahtî” mahlâsını kullanmıştır.

Döneminde devlet idaresinde en mühim değişiklik padişah belirleme usulünde olmuştur. Yıldırım Bayezid döneminde başlayıp Fatih Sultan Mehmed döneminde kanunlaşan kardeş katli uygulamasını kaldırmıştır. Yerine “ekberiyet” ve “erşediyet” (ailenin aklı başında olan en büyük üyesi) sistemini getirmiştir. Bu kanuna göre

veliaht, kardeşi Şehzade (I.) Mustafa olmuştur. Diğer şehzadelerin sancağa çıkma usulü de kaldırılmış ve şehzadeler Topkapı Sarayı'nda Çifte Kasırlar'da tutulmaya başlanmıştır.

Kardeş katlinin kaldırılması, beraberinde padişahların çok yaşlı olarak tahta çıkmalarına sebep olmuş, sancağa çıkma usulünün kaldırılmasıyla birlikte şehzadelerin devlet yönetiminde staj yapma imkânları kalkmıştır. Sultan I. Ahmed'den itibaren padişahlığın babadan oğla değil genellikle babadan kardeşe geçtiği görülür. Günümüzde de Osmanlı hanedanı arasında “Hanedan Reisi”nin belirlenmesinde ekberiyet devam etmektedir.

Ekber ve erşed sistemi sanılanın aksine saltanat mücadelesini sona erdirememiş bazı hazin hâdiselere mani olamamıştır. Ancak pek

Sultan I. Ahmed'in inşasında bizzat çalıştığı Sultanahmet Camii'nin dış görünüşü.

çok tarihçinin üzerinde fikir birliği ettiği mühim nokta, kardeş katli uygulamasının muhtemel tehlike endişesiyle özellikle Sultan III. Murad ve III. Mehmed devrinde yapıldığıdır. Diğerlerinde zaruretler söz konusudur. Her şeyi göze alarak iktidar mücadelesine giren hanedan üyesinin bu mücadele sonundaki muhtemel başarısızlığının hayatına mal olması kaçınılmazdır.

Sultan I. Ahmed, Ayasofya'nın karşısına Osmanlı estetiğinin bir şaheseri olarak Sultan Ahmed Camii'ni yaptırmıştır. Temel atılırken padişahın da bizzat altın bir kazma ile çalışmaya katıldığı cami, müstemilâtı ile birlikte bir külliye şeklindedir.

Mekke'de zemzem kuyusu içine, su yüzeyinden bir metre aşağıya demir bir ağ konulması ilk defa Sultan Ahmed'in emriyle yapılmıştır. Bu ağ bazı meczupların tasavvurlarınca fedaî

olarak ölmek için kendilerini kuyuya atmaları üzerine yapılmıştır.

Selden zarar gören Kâbe'nin tarihteki on birinci tamiri Sultan Ahmed'e nasip olmuş, bunun için İstanbul'dan ustalar gönderilmiş, Kâbe'nin üzerindeki altınoluk yenilenmiştir.

Döneminde Mescid-i Nebvî'nin eskiyen minberinin yerine İstanbul'dan beyaz mermerden bir minber de Medine'ye gönderilmiştir. Padişahın Üsküdar'da iki mescit daha yaptırdığı ancak günümüze kadar ulaşmadığı bilinir. Peygamber Efendimiz'in kademi şerifinden bir sorguç yaptıran padişah, Osmanlı'da peygamber sevgisinin en mühim misallerinden birini göstermiştir. Sorgucun içine "N'ola tacım gibi başımda götürsem daim..." dizeleriyle başlayan kendisinin yazdığı bir dörtlüğü naksettirmiştir.

Sultanahmet Camii iç görünüşü. Osmanlı padişahları yaşadıkları sarayların yahut köşklerin ihtişamı olmasına çalışmamış devir

lerine göre çok sade ve küçük mekânlarda yaşamışlardır. Saraylar karşısında camiler ise muhteşem büyüklük ve güzelliğe sahiptir.

SULTAN I. MUSTAFA

1617-1618

1622-1623

On Beşinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan I. Mustafa, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Sultan I. Mustafa, Osmanlı tarihinde tahtı babasından değil de ağabeyinden devralan ilk padişah olarak anılır.

Kendisinden iki yaş büyük olan ağabeyi Ahmed'in on dört yaşında padişah olması üzerine hanedanın geride kalan tek erkek üyesi olarak

kalmıştır. Mevcut padişahın henüz oğlu olmadığı için tek veliaht olarak Topkapı Sarayı'nda çok sıkı gözetim altında tutulması, babası döneminde amcalarının ortadan kaldırılması, kendisinde psikolojik olarak büyük baskı meydana getirmiş ve akli dengesinin bozulmasına sebep olmuştur.

Padişah olurken durumu bilinmekle birlikte ilerde düzeleceği ümit edilmiştir. Ancak üç aylık dönemde padişahın gösterdiği zafiyetten dolayı devlet adamları tarafından "şer'an padişahlık yapamayacağı" kararı alınıp tahttan indirilir. Kaynaklarda bu ilk saltanatına dair çok fazla bilgi bulunmaz.

Sultan I. Mustafa, yeniden gözlem altına alınır ve yerine Sultan I. Ahmed'in oğlu II. Osman padişah olur. (26 Şubat 1618) Genç padişah, amcasını herhangi bir fitneye sebebiyet vermemesi için ortadan kaldırılabilecekken, gözetim altında tutulmasını kâfi görmüştür. Ancak yenice ve sipahilerin bir saray baskını neticesinde I. Mustafa'yı tahta çıkarmayı kararlaştırmaları Genç Osman'ın hem tahtından hem de canından olmasına sebep olacaktır. I. Mustafa aklî durumu daha da kötüleşmiş hâlde yeniden padişah olur. Padişahın durumunu bilen isyancıların maksadı sultanın bu hâlimden faydalanarak her istediklerini yaptırabilmektir.

Baba Adı: III. Mehmed

Ana Adı: Handan Sultan (?)

Doğum Yeri ve Tarihi: Manisa 1592

Saltanat Yaşı: 30

Vefat Sebebi ve Tarihi: Bilinmiyor - 20 Ocak 1639

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- Ayasofya Camii haziresi

Erkek Çocukları: Çocuğu yoktur

Sultan I. Mustafa'nın ikinci saltanatı esnasında Sultan II. Osman'ın Yenigeriler tarafından feci şekilde katledilmesi Osmanlı toplumunda Yenigeri ve sipahilere karşı büyük bir nefretin doğmasına sebep olmuş ve pek çok isyan patlak vermiştir. Halk nazarında padişah da bu hâdiseden mesul görülmektedir.

Kaynaklarda Sultan I. Mustafa'nın Ramazan ayında bir köşeye çekilerek ağladığı, kimseye bir şey söyleyemediği ve rüyasında Osman'ı yüksek bir makamda gördüğü rivayet edilir.

Camilerde padişahın rahatsızlığının düzelmesi için cemaatten dua talep edilir. Yine bazı kaynaklarda da I. Mustafa'nın Topkapı Sarayı'nda oraya buraya koşup, kapıları çalıp "Osman!" diye haykırdığı ve kendisini saltanat yükünden kurtarması için feryad u figan ettiği yazılıdır.

İç karışıklığın had safhaya ulaştığı, askerlerin her ayaklanmasında para dağıtıldığı için hazinenin boşaldığı bir buçuk yılın ardından Sultan I. Mustafa'nın imametinin caiz olmadığı öne sürülerek tahttan indirilmesine karar verilir ve yerine diğer yeğeni IV. Murad padişah olur.

Hayat Tarih Mecmuası'ndan

Sultan I. Mustafa'nın kabrinin 1960'lı yıllarda görünüşü.

Döneminde yaşadığı baskı, sarayda sürekli müşahede altında tutulması, iki defasında da aniden tahta çıkartılışı ve yeğeni Genç Osman'ın başına gelenler ruhi durumunu daha da sarmıştır. On beş yıl kadar sarayda tutulan I. Mustafa sebebi bilinmeyen bir rahatsızlık neticesinde 20 Ocak 1639'da vefat eder, Ayasofya Camii haziresine defnedilir.

Sultanahmet Camii'nde hac dönüşü yapılan Mevlit Alayı'nı gösteren gravür.

Kubbealtı'nda Avrupalı elçilerin sadrazamla birlikte öğle yemeği yemesi. Jean Baptist Hilaire

SULTAN II. OSMAN

1618-1622

On Altıncı Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan II. Osman , Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Sultan II. Osman, Sultan I. Ahmed'in ilk oğlu olduğu için babasından Osmanlı Devleti'nin ilk hükümdarının adını aldı. Babasının vefatı üzerine saltanat usulünde yapılan köklü değişiklik gereği amcası I. Mustafa padişah olduysa da yeni padişahın aklı zafiyetinden

dolayı devlet adamlarının isteğiyle II. Osman 14 yaşında padişah yapıldı.

Şehzadelğinde iyi bir eğitimden geçirilen sultan, küçük yaşta padişah olmasına rağmen devlet işlerinde bilgili ve yenilik taraftarıydı. Tahta çıktığında otoritesini sağlamak için hem Sultan I. Mustafa'nın yandaşlarını hem de kendisini tahta çıkaran devlet adamlarını ve hocasını iktidardan uzaklaştırdı. Döneminde İran ve Lehistan ile savaşlar yapıldı.

Sultan II. Osman'ın tahta geçtiği dönemde Sadrazam Kayserili Halil Paşa, İran seferindeydi. Osmanlı ordusuna katılan Kırım hanının kuvvetlerini Serav Ovası'nda mağlûp eden (10 Eylül 1618) İran ordusundan intikam almak için Şah Abbas'ın bulunduğu Erdebil üzerine yürüdü. İran Şahı Abbas, Osmanlılardan barış istediği için yapılan Serav Antlaşması'na (1618) göre, daha evvel yapılan Nasuh Paşa Antlaşması şartlarına dayanılarak İran'ın ödemesi gereken ipek miktarı yarıya düşürülmüştür. Genç hükümdar antlaşmayı tasdik etmişse de bir tepki olarak Halil Paşa'yı sadrazamlıktan almış yerine Damad Kara Mehmed Paşa'yı tayin etmiştir.

Osmanlı Devleti'ne Sokullu Mehmed Paşa

Unvan ve Mahlâsları: Fâris; Genç; Şehit

Baba Adı: I. Ahmed *Ana Adı:* Mahfirûz Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 3 Kasım 1604

Saltanat Yaşı: 14

Vefat Sebebi ve Tarihi: Şehit

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul-Sultanahmet Camii
yakınındaki I. Ahmed Türbesi

Erkek Çocukları: Ömer, Mustafa

Kız çocuğu: Zeyneb Sultan

tarafından bağlanan Lehistan'ın Boğdan'ın iç işlerine karışması ve Osmanlı topraklarına saldıran Kazakların Lehistan tarafından korunması, Osmanlı Leh ilişkilerini gerginleştirmiş ve yeni sadrazam olan Güzelce Ali Paşa'nın teşvikleriyle Lehistan'a savaş açılmıştır. (1621) Avrupa'da Otuz Yıl Savaşlarının sürdüğü bir dönemde gerçekleştirilen seferin başında Sultan II. Osman bulunmaktadır. Devleti en parlak dönemlerdeki seviyeye getirme çabasında olan padişah ordunun başında sefere çıkmıştır.

Padişahın sefer öncesi yenigerileri tek tek saydırtması hoşnutsuzluk meydana getirmiş, Hotin Kalesi kuşatılmış lâkin düşürülememiştir. Kuvvetli tahkimat yapan Leh ve Kazak ordusuna karşı II. Osman'ın yönettiği pek çok akın neticesiz kalmıştır.

Padişahın yenigerilerin isteksizliğini göerek onlara olan güvenini kaybetmesi ve kışın da yaklaşması üzerine Lehistan'ın Osmanlı lehine olan barış teklifi kabul edilerek iki devlet arasında Hotin Antlaşması imzalanmıştır. (1621) Bu antlaşma ile Hotin Kalesi Osmanlılara bağlı olan Boğdan Voyvodalığına bırakılmıştır.

Padişah Edirne'de iken eşi Ayşe Sultan ve oğlu Ömer'i yanına getirtmiştir. Ne hazindir ki

Sultan II. Osman'ın hocası Aziz Mahmud Hüdayi'nin Üsküdar'daki türbesi ve camii

İstanbul'a dönünce Hotin Zaferi'nin kutlanmasını isteyen Ayşe Sultan'ın dileğini padişah geri çevirmemiş ve düzenlenen şenlikte, tüfeklerin birinden seken kurşun Şehzade Ömer'e isabet etmiş vefatına sebep olmuştur.

Genç Osman Osmanlı Devleti'ndeki duraklamaya mani olmak amacıyla reform yapmaya çalışan padişahlardan biridir. Gidişatın kötüye gitmesinin sebebi olarak adam kayırma, rüşvet ve idarî hataları tespit etmiş ve buna devşirme devlet adamlarının yol açtığını görmüştür. Gerçek Topkapı Sarayı'ndaki görevlileri gerekse Yeniçeri Ocağını Türkleştirmeyi ayrıca devletin

Sultan II. Osman'ın cülusunu gösteren bir minyatür.

başkentini İstanbul'dan Anadolu'ya taşımayı da düşünmüştür.

Genç Osman'ın Hotin Seferi esnasında yeniçerilerin serkeşliğini görüp ocağı kaldırmayı, yerine yeni bir ordu kurmayı düşündüğü söylentileri kısa sürede yayılır. Genç padişahın Lübnan'da çıkan bir ayaklanmayı bastırmak için Suriye taraflarına sefer edeceğini ardından da hacca gitmeyi istediğini açıklaması beraberinde büyük dedikodulara sebebiyet verir. Sultan'ın Anadolu'dan, Suriye'den ve Mısır'dan asker toplayarak isyancı yeniçerilerin üzerine yürüyeceği, söylentileri çıkar.

İsyandan evvelki Cuma namazı için Sultan Selim Camii'ne gitmesi de Yavuz Sultan Selim gibi Suriye ve Mısır taraflarına gideceğinin

işareti olarak kabul edilir. Çıkan dedikodular kısa zamanda yeniçerileri ayaklandırır, padişahın bazı davranışlarından rahatsızlık duyan ulema da isyana destek verir.

Yeniçeriler bazı devlet adamlarının kendilerine teslim edilmesini isteyince Sultan II. Osman şiddetle karşı çıkarak direnmeyi sürdürür. Asilerin Topkapı Sarayı'na girerek eski padişah I. Mustafa'yı tahta çıkartmaları üzerine Genç Osman'ın kayın pederi Şeyhülislâm Esad Efendi'nin isyanı bitirmek ve I. Mustafa'nın padişah yapılmasına engel olmak için gösterdiği çaba neticesiz kalır.

II. Osman'ın asilerin istediği devlet adamlarını teslim etmesi de durumu değiştirmez.

Şehzade Mektebi tavan süslemeleri

Yeniçeri Ağası Ali Paşa'ya sığınan ve yeniçerileri ikna etmesini isteyen Genç Osman, yeniçerilerin Ali Paşa'yı da katletmeleri üzerine çok zor durumda kalır. Asiler tarafından yakalanan padişah, perişan hâlde, aşağılanarak ve hakaretler edilerek I. Mustafa'nın huzuruna çıkarılır. (1622) Ardından da Yedikule Zindanlarına atılır ve burada öldürülür. Osmanlı tarihinde kendi askerleri tarafından öldürülen ilk padişah olarak tarihe geçmiştir.

Genç yaşta tahta çıkan padişahın tecrübesizliği, sert mizacı, hâdiselere serinkanlı yaklaşmaması en büyük noksanları olarak göze çarpar. Halkın içine çok karışması, sıradan elbiselerle dolaşması, meyhane baskınlarına katılması gibi davranışları ulemanın, askerin ve halkın

nazarında padişahın itibar kaybetmesine sebep olmuştur. Köklü ıslahatlar yaparak devleti, ataları Yavuz ve Kanunî devrindeki ihtişamına çıkartmaya çalışmıştır. Döneminde özellikle askerî alanda düzeni sağlamaya çabalayan Sultan II. Osman, tebdili kıyafetle askeri teftiş etmiş ve suçlu gördüğü askerleri şiddetle cezalandırmaktan çekinmemiştir.

Başarılı bir şair olan Genç Osman, Fârisî mahlâsıyla muhteşem şiirler yazmıştır. Sporecu bir padişah olup silah kullanmakta ve binicilikte ustadır.

SULTAN IV. MURAD

1623-1640

On Yedinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan IV. Murad, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Sultan II. Osman tahttan indirilince yeni-
geriler amcası I. Mustafa'yı yeniden tahta
çıkartır. (1622) Aklî zafiyeti bulunan, bir
buçuk yıllık saltanatı döneminde devlet yöneti-
minde çıkan kargaşayı halledemeyen Sultan I.

Mustafa, sadrazam ve diğer devlet ileri gelenleri tarafından padişahlık yapacak vaziyette olma-
dığı için tahttan indirilir ve yerine on bir ya-
şındaki IV. Murad padişah yapılır. (1623) Yeni
padişah Eyüp Sultan Türbesi'nde Aziz Mahmud
Hüdâyî'nin elinden kılıç kuşanır.

Devletin başına çocuk bir padişahın geç-
mesinden dolayı devlet idaresinde Valide Sultan
Mahpeyker Kösem ve Sadrazam Kemankeş Ali
Paşa ipleri ellerine almıştır. Bu dönemde ço-
cuk padişah, İstanbul'daki askerî zorbalığını,
askerî isyanları kendi menfaatleri için kullanan
devlet adamlarının faaliyetlerini ve eyalet isyan-
ları gibi meseleleri halledebilecek tecrübede
değildir. Genç padişah ara sıra kıyafet değiştirip
İstanbul'da dolaşarak hâdiselerin sebebini öğ-
renmeye çalışmış ve idareyi kendi eline almak
için hazırlıklar yapmıştır.

Saltanatının ilk dokuz senesi devlet yöne-
timine tam olarak hâkim olamadığı bir dönem-
dir. İsyancılara karşı ilk ciddî teşebbüsü yaptığı
Mayıs 1632'den itibaren idareyi ele almış saray
kadınlarının ve saray ağalarının devlet yöneti-
mindeki tesirini kırmıştır.

Unvan ve Mahlâsları: Bağdat Fatihi, Muradî, Gâzî, Sâhibkırân, Şah Murad

Baba Adı: Sultan I. Ahmed

Ana Adı: Mâhpeyker (Kösem) Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul 27 Temmuz 1612

Saltanat Yaşı: 11

Vefat Sebebi ve Tarihi: Nikris? 9 Şubat 1640

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul,

Sultanahmet Camii yakınındaki I. Ahmed Türbesi

Erkek Çocukları: Süleyman, Mehmed, Alâeddin, Ahmed

Kız Çocukları: Kaya İsmihan Sultan, Rukiye Sultan, Hafize Sultan

Erzurum Beylerbeyi Abaza Mehmed Paşa, Genç Osman'ın öldürülmesinin intikamını almak için isyan başlatmış ve neticede Erzurum ve civarını hâkimiyeti altına alarak bölgedeki yenigçileri katletmiştir. (1624) Sultan IV. Murad'ın gönderdiği kuvvetlere Kayseri civarında mağlûp olan Abaza Mehmed Paşa Erzurum'a çekildiyse de bir süre sonra yeniden ayaklanmış, nihayetinde Sadrazam Hüsrev Paşa, Abaza Mehmed Paşa'yı yakalayıp İstanbul'a getirmiştir. Padişahın huzuruna çıkarılan paşa, IV. Murad tarafından affedilerek Bosna Beylerbeyliğine atanmıştır.

İstanbul'daki en mühim ayaklanma ise 7 Şubat 1632'de görülür, daha evvel Hafız Ahmed Paşa'nın yerine sadrazam olan Hüsrev Paşa, Hamedan ve Bağdat seferinde Anadolu'daki halka zulmetmiş ve kuşatmada başarısız olmuştur. Bunun üzerine görevden alınan Hüsrev Paşa'nın yerine Hafız Ahmed Paşa yeniden sadrazam yapılmıştır. Hüsrev Paşa'nın taraftarı olan askerler, sadrazam olmak isteyen Kaymakam Topal Recep Paşa tarafından yeni sadrazama karşı kıskırtılarak büyük bir isyan çıkarmıştır.

Sultanahmet Meydanı'nda toplanan askerler, üst üste üç gün Topkapı Sarayı'na giderek

Sporcu bir padişah olan Sultan IV. Murad 'ın sarayın bahçesindeki spor müsabakalarını seyrettiği mermer tahtı.

Has Ahur. Sultan IV. Murad Topkapı Sarayı'nda Has Ahur'a en fazla ehemmiyet veren padişahtır.

Hüsrev Paşa yerine sadrazam olan Hafız Ahmed Paşa'nın, Şeyhülislâm Zekeriyâzâde Yahya Efendi'nin, Yeniçeri Ağası Hasan Halîfe'nin ve padişahın en yakın adamlarından on yedisinin başlarını ister. Sultan IV. Murad, bu isteğe şiddetle karşı çıkar, zorbalar sarayın ikinci anapapısını (Babü's- selam) da kırarak Divan Meydanı'na girer ve padişahı ister. İki defa ayak divanı yapılır; Padişah, tahttan indirme tehditleri ve Topal Receb Paşa'nın ısrarları neticesinde meselenin vahametinden dolayı asilerin isteklerini kabul etmek zorunda kalır.

Hafız Paşa'nın "Padişahım! Hezar (bin) Hafız kulun yoluna fedadır. Ancak ricam budur, beni sen öldürtme ko bunlar öldürsün şehid olayım." Diyerek asilerin üzerine yürümüş ve en azgınlarından birini bir Osmanlı tokadı ile yere sermişse

de gözü dönmüş zorbalar tarafından katledilerek şehid edilmiştir. Genç padişahın gözleri önünde cereyan eden bu hâdise üzerine sultan intikam almaya ahdedip ağlayarak dairesine çekilmiş ve ilerleyen dönemde asilere karşı çok sert bir tutum takip etmiştir. Asilerin daha sonra yine Sultanahmet Meydanı'na toplanarak saraya yürümeleri ve padişahla yaptıkları ayak divanında şehzadeleri görmek istemeleri üzerine şehzadelerden dolayı bir fitnenin çıkacağını anlayan sultan, Revan Seferi dönüşü Şehzade Bayezid ve Şehzade Süleyman'ı feda etmiştir.

İstanbul'da sonraki dönemde de Sadrazam Recep Paşa'nın kışkırtmalarıyla isyanlar görülmüş padişah İstanbul'daki isyanları bastırmak ve kendi otoritesini kurmak için işe evvela zorbalaşan devlet adamlarını bertaraf ederek başlamıştır.

Sultan IV. Murad tarafından yaptırılan Bağdat Köşkü'nün Mermer Sofa'dan görünüşü

İstanbul'daki ve Anadolu'daki bazı ayaklanmalarda parmağı olan Receb Paşa'yı ortadan kaldırması bundandır. Bu hareket isyancı sipahileri ve yandaşlarını şok eder. Çok sert tedbirlerle önce İstanbul'da sonra da Anadolu'da düzen sağlanır.

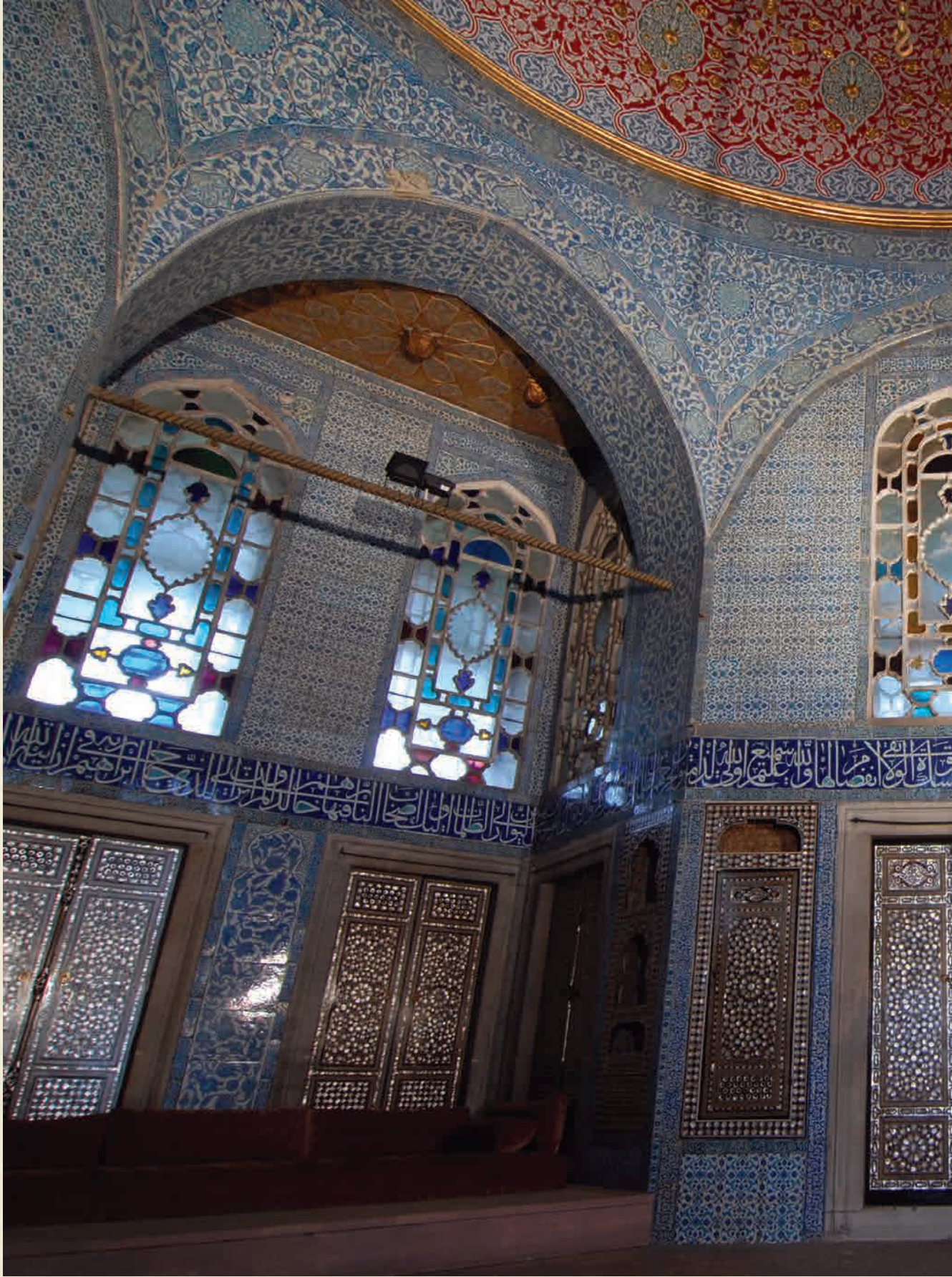
Bu dönemde Safeviler, Bağdat'ı ele geçirir. Hemedan ve Bağdat Seferine çıkan Hüsrev Paşa, bölgede Abaza'nın eski adamlarının da desteğiyle çeşitli başarılar kazanırsa da Bağdat'ı kuşattığı hâlde alamaz.

Sultan IV. Murad, İran üzerine iki sefer düzenler. İlk seferinde (28 Mart 1635) İzmit, Eskişehir, Konya, Kayseri, Sivas yoluyla ilerleyen padişah Erzurum - Kars üzerinden 200.000'i aşkın dev bir orduyla Revan'a ulaşır. Kale kuşatılarak fethedilir. Kale kumandanı Emirgüneoğlu, Halep beylerbeyi yapılır. Sünnî mezhebine girmesine

ve adı Yusuf Paşa'ya dönüştürülmesine rağmen eski adı Emirgüneoğlu ile anılan paşa sonradan İstanbul'a çağrılarak kendisine vezirlik makamı ve Boğaziçi'nde bir bahçe verilmiştir ki günümüzde İstanbul'un sayılı mesire yerlerinden olan Emirgân adını buradan alır. Revan Seferi'nin hatırasını yaşatmak için Topkapı Sarayı'nda Mermer Sofa'ya küçük bir köşk yaptırılarak adına Revan Köşkü denilmiştir.

Sultan IV. Murad'ın Revan'dan dönmesiyle Safeviler, Revan'ı tekrar ele geçirir, öte taraftan barış için de İstanbul'a elçi gönderir. Sultan Murad, saraya gelen İran elçisine "Namenin cevabını Bağdat'ta vereceklerini" söylenilmesini ister ve elçiyi huzuruna kabul etmeden gönderir.

Osmanlı ordusu Sultan IV. Murad'ın kumandasında Bağdat Seferi'ne çıkar. Sefer öncesinde

Sultan IV. Murad tarafından yaptırılan Bağdat Köşkü'nün iç görünüşü

çıkan dedikodular neticesinde Şehzade Kasım da feda edilir. Osmanlı klasik dönemlerindeki gibi ihtişamlı bir ordu kurulur. Bağdat Kalesi kuşatılır. Padişahın da bizzat bir asker gibi katıldığı kuşatma neticesinde Bağdat tekrar Osmanlı topraklarına katılır. (1638)

Sultan IV. Murad, Bağdat'ın fethinin ardından Bağdat kalesini, İmâm-ı Âzam Türbesi'ni ziyaret eder ve türbenin tamirini emreder, yine Abdülkâdir Geylânî Türbesi'ni tamir ettirir. Padişahın İran topraklarında daha fazla ilerlemeyerek İstanbul'a geri dönmesinin sebebi hastalığının ağırlaşmaya başlamasındandır. Padişah uzun ve meşakkatli bir yolculuk neticesinde İstanbul'a döndüğünde ayaklarından muzdariptir. Barış görüşmelerini sadrazam takip etmiş, Kasrışirin civarında Osmanlı-İran savaşlarına son verecek ve sonraki dönemlerde de esas alınacak olan Kasrışirin Antlaşması imzalanmıştır. (17 Mayıs 1639) Bu antlaşma Osmanlı ile İran arasında uzun sürecek bir barış dönemini başlatmıştır.

Osmanlı'nın İran ile savaştığı bir dönemde Lehistan'ın hem yıllık vergisini ödememesi hem de Rus Kazaklarını Osmanlı topraklarına saldırtması üzerine Sultan IV. Murad, Leh seferine çıkılmasını emretmiş ve bunun üzerine Lehistan barış isteyerek Osmanlı Devleti ve Kırım Hanlığı'na yıllık vergi vermeyi kabul etmiştir.

Osmanlı'nın Cezayir ve Tunus donanmasının kumandanı Ali Pıçinoğlu, İtalya'da seferde iken donanmasını Avlonya Limanı'nda demirler. Venedikliler bunu fırsat bilip büyük bir donanmayla Avlonya'yı abluka ederek Osmanlı gemilerini alıp götürürler. (1638) Haberin Sultan IV. Murad'a ulaşması padişahı son derece hiddetlendirmiştir. Sultan'ın, Venedik ile ticarî münasebetlerin kesilmesini ve Spalato Gümrüğü'nün kapatılmasını emretmesi üzerine Venedikliler

derhâl barış istemiş, eski ticarî münasebetleri koruyan ve Venediklilerin tazminat ödemesini ihtiva eden bir antlaşma imzalanmıştır. (16 Temmuz 1639)

Osmanlı'yı eski ihtişamlı günlerine döndürmek için çırpınan Sultan IV. Murad bozulan devlet düzenini yeniden sağlamış, Celâlî isyanlarını çok sert tedbirler alarak bastırmıştır. Tarihçi Koçi Bey'den Devlet-i Aliyye'nin düştüğü vaziyet hakkında rapor isteyen padişah, Koçi Bey'in risalesi doğrultusunda çeşitli ıslahat hareketlerine girişmiştir.

Bağdat Seferi dönüşünde rahatsızlığı iyice artan Sultan, 1640 yılı ramazan bayram tebriklerini kabul ettikten sonra bayramın ikinci günü fenalaşmış iki hafta sonra 8 Şubat 1640 Perşembe günü yatsıdan sonra vefat etmiştir.

Cenazesi, büyük bir merasimle Sultanahmet Camii yanındaki babası I. Ahmed'in türbesine defnedilmiştir.

Naima'nın naklettiğine göre Bağdat Seferi'nin hatırasına Bağdat Köşkü yapılırken cel'i hattı ile Hz. İbrahim'den bahseden "ve iz yerfeu'İbrahimü'l Kavaid" ifadesinin yazılı olduğu çiniler köşke işlenmektedir. Tam da İbrahim isminin yazıldığı esnada Sultan IV. Murad vefat etmiş yerine Sultan İbrahim tahta çıkmıştır. Bu ayet Bakara Suresi'nin 127. ayeti olup meali şu şekildedir: "İbrâhim ile İsmâil Beytullah'ın temellerini yükseltirken şöyle dua ediyorlardı. 'Ey bizim Kerîm Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul buyur bizden! Hakkıyla işiten ve bilen ancak Sen'sin'."

Sultan IV. Murad, iri yarı bir padişaktır ve fizikî gücü ile meşhurdur. Meşakkate dayanan bir yapısı vardır. Sporcu padişah, Topkapı Sarayı bahçelerinde Enderun talebelerinin yaptığı karışmalarını seyretmek için tek parça mermerden

bir taht yaptırmıştır. Kendisi de zaman zaman burada spor yapmıştır.

Mermer tahtın arkasındaki kitabede, Sultan IV. Murad'ın 1636 senesinin Ramazan ayında doludizgin giden atının üzerinden fırlattığı meşş lobudunu 115 zira' (yaklaşık 80 m.) uzağa düşürmeyi başardığı anlatılmaktadır. Padişahın oruç olduğu hâlde dörtlüğe giden bir atın üzerinden yaptığı bu atış onun gücüne güzel bir misaldir. Yine şişmanca bir adam olan Silahtar Musa Paşa'yı kuşağından tutup kaldırarak Has Oda'yı birkaç defa dolaşmış, devrin meşhur pehlivanlarıyla güreşmekten çekinmemiş, 200 okkalık güzü rahatlıkla kaldırmıştır.

Pek çok silahı ustalıkla kullanan padişah binicilikte de mahirdir. Atlara çok düşkün olan Sultan IV. Murad, Has Ahur'a çok ehemmiyet vermiştir. Şair Nef'i'nin meşhur Kaside-i Rahşiyeye'sinde anlattığı Sultan'ın atları, Dağlar Delisi, Ağa Alacası ve Tayyar bu ahırlarda yetiştirilmiştir. Sultan IV. Murad'ın vefatı üzerine eski bir Türk geleneği olarak Has Ahur'dan sultanın üç atı cenazenin önünde eyerleri ters bağlanmış olarak Topkapı Sarayı'ndan Sultanahmet Camii'ne kadar yürütülmüştür.

Topkapı Sarayı'ndaki bir demir kapıyı okla deldiği ve Bağdat Seferi için Musul'da bulunduğu esnada Bâbü'r Hükümdarı Şah Cihan'ın gönderdiği okun ve kurşunun işlemediği söylenen gergedan derisi kaplı kalkanı elçinin gözü önünde, önce mızrak ve sonra da ok atarak, iki yerden deldiği rivayet edilir. Attığı okların tüfek mermisinden uzağa düştüğü anlatılan genç padişah için "Ciridinin delemeyeceği madde yoktu." denilmektedir. Eski Saray'dan attığı ciridi Beyazıt Camii minaresinin altına, Halep Kalesi'nden attığını da şehrin Saraçhane civarına düşürdüğü,

kemankeşliğindeki maharetini de çeşitli vesilelerle ispat ettiği bilinmektedir.

Sultan IV. Murad, farklı karakterli sıra dışı bir padişah'tır. Devletin pek çok alanda yerinde saymaya başladığı bir dönemde devlet işleriyle yakından ilgilenmiş, tebdil kıyafetle gezerek her şeyi yakından görüp anlamaya çalışmış, böylece devletin kargaşadan kurtulmasını sağlayabilmiştir. Batılı kaynaklar iç istihbarat kurdurduğunu yazar.

Arapça ve Farsça bilen Sultan IV. Murad, “Muradî” Mahlâsıyla şiirler kaleme almış; mehter marşları bestelemiştir. “Uyan ey gözlerim gafletten uyan” dizeleriyle başlayan meşhur ilâhî ona aittir. Talik hatla güzel yazılar yazmıştır.

Dindar bir padişah'tır, âlimlere ve din büyüklerine çok saygılı davranmıştır. Döneminde Osmanlı tarihinin meşhur pek çok âlim, tarihçi, şair, hattat ve musikişinası yetişmiştir. Evliya Çelebi, Kâtib Çelebi, Nef'î, Şeyhülislâm Yahya, Veysî, Koçi Bey, Azmîzâde dönemin önde gelen âlim ve edipleri olarak dikkat çeker.

1630 Nisan'ında Mekke'ye aşırı derecede yağmur yağması neticesinde Mescid-i Harâm'da iki kulaç derinliğinde su birikmiş ve oluşan selden Kâbe zarar görmüştür. Haber İstanbul'a ulaşınca padişah derhâl harekete geçerek evvela şeyhülislâmdan Kâbe'nin tamirinin nasıl yapılacağına dair fetva almış ardından da Kadı Mehmed Efendi ile Mimar Rıdvan Ağa'yı tamir için görevlendirmiş ve Kâbe temellerine kadar inilecek esaslı bir surette tamir edilmiştir.

Kâbe'nin düşen ve kullanılamaz hâle gelen taşları daha evvel hangi dağlardan alındı ise yine o dağlardan alınarak tamiratta kullanılmıştır.

On altı yılı aşan bir süre padişahlık yapan IV. Murad'ın asıl hükümdarlık zamanı sekiz yıl

Sultan IV. Murad'ın silahları. Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

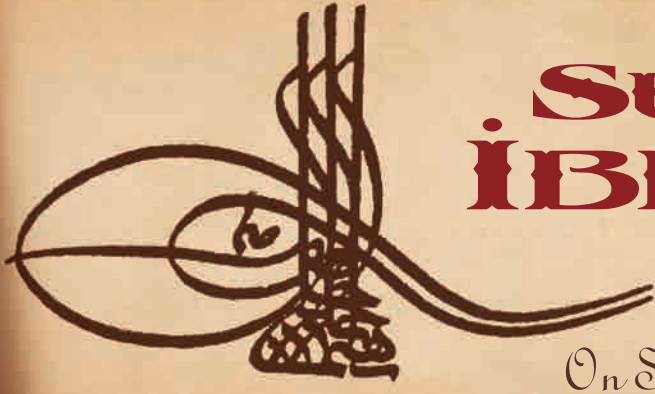
Yüksek Hazine Arşivi

kadar bir zamandır. İlk yıllarda idare kendisinde değil annesindedir. Karakter bakımından büyük dedelerinden Yavuz Sultan Selim'e benzeyen Sultan IV. Murad'ın çocuk yaşta padişah olması ve Yavuz'un etrafındaki gibi çok kabiliyetli devlet adamlarına sahip olmayışı en büyük iki talihsizliğidir. Yoksa Osmanlı tarihine çok daha farklı bir yön vereceği muhakkaktır. Yirmi sekiz yaşında vefat etmesi devlet için büyük bir kayıp olmuştur. Kaderin garip bir cilvesi olsa gerek Osmanlı tarihinin en erken yaşta vefat eden padişahları Sultan II. Osman (18) ve Sultan IV. Murad'dır (28) ve babaları Sultan I. Ahmed de yine yirmi sekiz yaşında vefat etmiştir.

Avrupa üzerine sefere çıkmamasına karşın varlığı büyük korku meydana getirmiş, vefat haberi Avrupa ülkelerinde büyük sevinçle karşılanmıştır. Yerine kardeşi İbrahim geçmiştir.

SULTAN İBRAHİM

1640-1648

On Sekizinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan İbrahim, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Sultan Ahmed'in padişah olan üçüncü oğludur. Şehzadelik yılları Topkapı Sarayı'nda ve devlet içinde kargaşanın hâkim olduğu bir döneme rastlar.

Babasını iki yaşındayken kaybeden Sultan İbrahim, çocukluğunda amcası Sultan I.

Mustafa'nın aklî zafiyetinden kaynaklanan pek çok meseleye ve bunalım yıllarına şahit olur. Büyük ağabeyi Sultan II. Osman'ın aniden tahttan indirilmesi ve genç yaşta kendi askerlerince katledilmesi ona derinden tesir eder. Sonrasında küçük ağabeyi Sultan IV. Murad'ın saltanatının ilk dokuz yılında devlet idaresini ele alamayışı, Topkapı Sarayı kapılarını kıran isyancılarla yapılan ayak divanları, Sultan IV. Murad'ın çok sert ve kanlı tedbirleri, diğer şehzadeler Bayezid, Süleyman ve son olarak da ana baba bir ağabeyi Kasım'ın katledilmesiyle sıranın kendine geldiğini düşünmesi, sürekli olarak öldürüleceği günü beklemesi hassas karakterli olan Şehzade İbrahim'i psikolojik olarak derinden sarsmıştır.

Ağabeyinin sağlığında bütün oğullarının vefat etmesi üzerine Şehzade İbrahim tahtın tek varisi olarak kalmıştır. Sultan IV. Murad'ın vefat haberinin gelmesi üzerine kendisini öldürmek için bir tertip kurulduğunu düşünen İbrahim ağabeyine bağlı olduğunu bildirerek odasından çıkmak istememiş ve Kösem Sultan tarafından ikna edilerek ve ağabeyinin cenazesi gösterilerek padişah olduğuna inandırılmıştır.

Sultan İbrahim'in sekiz yıllık saltanatının ilk dört yılı devlet işlerinde Kemankeş Kara Mustafa

Baba Adı: Sultan I. Ahmed **Ana Adı:** Mâhpeyker (Kösem) Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul 4 Kasım 1615

Saltanat Yaşı: 25

Vefat Sebebi ve Tarihi: Boğduruldu. 18 Ağustos 1648

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul, Ayasofya Camii yanında

I. Mustafa Türbesi'nde

Erkek Çocukları: IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed, Murad, Orhan, Bayezid, Cihangir, Selim ve Murad

Kız Çocukları: Ümmü Gülsüm Sultan, Peykan Sultan, Atike Sultan, Ayşe Sultan, Gevherhan Sultan.

Topkapı Sarayı'nda
Sultan İbrahim'in
yaptırdığı İftariye
Kameriyesi

Paşa gibi iyi ve güvenilir bir sadrazam olduğundan dolayı düzenli işledi. Sultan IV. Murad'ın sıkı idaresi yanında daha serbest bir yönetim sergilendi ve huzur sağlandı. Sadrazama gönderdiği talimatlar genç padişahın devlet ve halkın işlerine olan alâkasını ortaya koyuyordu. Tebdil kıyafetle şehirde dolaşan Sultan İbrahim gördüğü aksaklıkları da sadrazama bildirerek devlet idaresine işlerlik kazandırmaya çalıştı.

Dört yıl sonra ise, çeşitli sebeplerden dolayı Kemankuş Kara Mustafa Paşa'yı idam ettirmesi devlet işlerinde düzeni bozacaktır. Koçi Bey, Sultan IV. Murad'a olduğu gibi Sultan İbrahim'e de risale yazmış, risalesinde devlet işleyişini, kurumların vazifelerini ve yaşanan sıkıntıları anlatmıştır.

Sultan İbrahim, ağabeyi IV. Murad gibi doğrudan doğruya idareyi kendi eline almak istese de ruhî bunalımları, yaşadığı derin depresyonlar buna mani olmuştur. Yaşadığı ruhî sıkıntıları sadrazamına yazdığı hatlarda dile getirir.

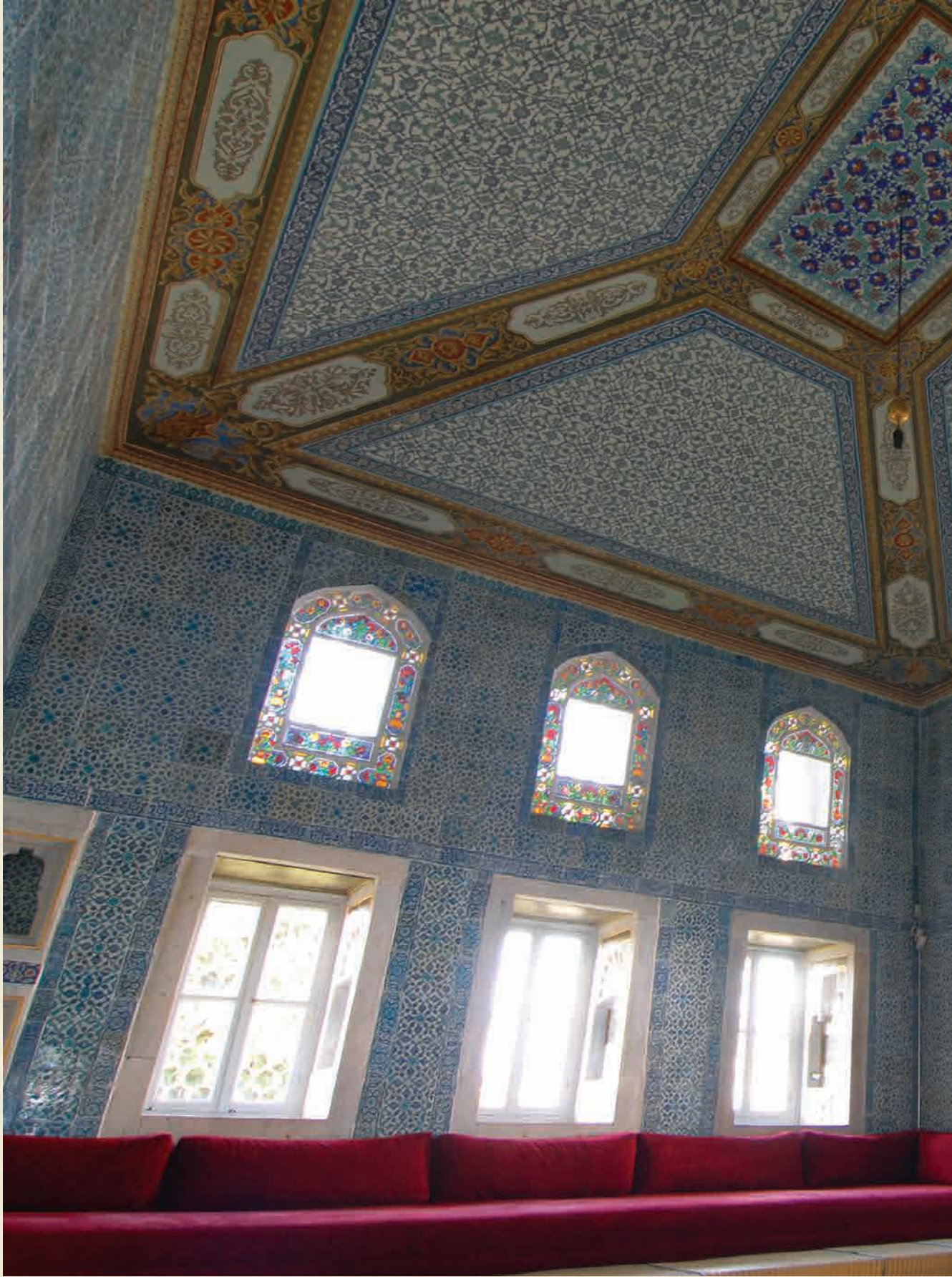
Revan Kuşatması sırasında kaleyi Osmanlılara teslim ederek ağabeyinin dostluğunu kazanan ve vezirliğe kadar yükselen eski Revan hâkimi Emirgüneoğlu'nun Sultan Murad'ın vefatının ardından bölücü çalışmalara girişmesi, son olarak da İran'a dönmek istemesi kendisini daha

önce defalarca ihtar eden padişahı kızdırmış ve Emirgüneoğlu'nun idamını emretmiştir.

Don Kazaklarının işgal ettiği Azak'a sefer yapılmış, Osmanlıların geldiğini duyunca kaçan Kazakların tahrip ettiği şehir yeniden imar edilmiştir.

Kalabalık bir ekiple hacca giden Kızlarağası Sümbül Ağa'nın Girit yakınlarında, Malta korsanlarının baskınına uğraması, mallarının yağmalanması ve pek çoğunun öldürülmesi padişahı hiddetlendirmiş ve Malta'ya karşı bir deniz seferi için hazırlık yapılmasını emretmiştir. Padişah hedef olarak Malta'yı göstererek Akdeniz'in en mühim adalarından Girit'e sefer yapılacağını İstanbul'daki yabancı devletlerin elçilerinden ustalıkla saklamış böylece onların tedbir almasına ve birleşmesine mani olmuştur.

Girit, stratejik olarak mühim bir yere sahip olduğu için Osmanlı idaresince hedef seçilmiştir. Öncelikle Hanya muhasarasına başlanmış ve iki ay içinde Hanya'nın teslim olmasıyla Sultan İbrahim, İstanbul'da üç gün üç gece süren şenlikler yaptırmıştır. (1645) Hanya muhafızlığına getirilen Deli Hüseyin Paşa, harekâtı sürdürerek Resmo Kalesi'ni ele geçirmiştir, ancak Girit'in tamamını fethetmek, tahmin edilemeyecek derecede külfetli, zor olacak ve yıllar sürecektir.

Sultan İbrahim'in eserlerinden Topkapı'daki Sünnet Odası.

Sünnet Odası'nda mekâna su sesi vermesi için yapılan pencere geçmesi.

Girit'te adanın merkezi Kandiye kuşatılmış, öte yandan başkent İstanbul Venedik ablukasından dolayı sıkıntıya düşmüştür. İstanbul'da ve Anadolu'da yeni karışıklıklar çıkmaya başlamışken Sadrazam Kemankuş Kara Mustafa Paşa'nın idamıyla (1645) başlayan saray içi gelişmelerinin son noktasını Sultan İbrahim'in tertipli bir harekât sonrası tahttan indirilmesi teşkil etmiştir. (8 Ağustos 1648)

Sarayda Sadrazam Kemankuş Kara Mustafa Paşa'yla, okuduğu duaların padişaha iyi geldiğini iddia eden Cinci Hüseyin Hoca ve Yusuf Paşa arasındaki rekabete perde arkasından Kösem Sultan da katılmıştır.

Kara Mustafa Paşa'nın idamından sonra devlet yönetimindeki istikrar yerini kargaşaya bırakmış sadrazam olan Sultanzâde Mehmed Paşa, Salih Paşa ve bilhassa Hezarpâre Ahmed Paşa dönemlerinde bazı dikkatsiz ve adaletsiz davranışlar asayiş ve düzeni iyice bozmuştur. Çeşitli entrikalarla devlet işlerinden menfaat temin etme söz konusu olmuş, böyle bir ortamda padişah devlet işlerinden uzaklaşmış, kendisini eğlenceye vermiş, tutarsız ve dengesiz davranışlar sergilemiştir. Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı sırasında padişahın garip hareketleri artmaya başlamış, paşa, padişahın kürk merakını iyice körükleyerek samur vergisi koymuş, padişahı oyalayarak ve devlet işlerinden uzak tutarak kendi makamını korumak istemiştir.

Padişahın devlet işlerinden uzak tutularak harem hayatına teşvik edilmesi ile birlikte merkezde ve taşrada huzursuzluk giderek artmıştır. Kösem Sultan, oğlunu ihtar etmeye kalkışsa da ceza olarak bir süre saraydan çıkartılarak İskender Bahçesi'nde kalmaya mecbur edilmiştir. Bir taraftan eyalet ve sancak beylerinin sürekli değiştirilmesi, Venediklilerin İstanbul'daki ablukasını, yeni felâketlerin habercisidir. Sivas Beylerbeyi Varvar Ali Paşa'nın isyanı da bu dönemde gerçekleşmiş ve güçlükle bastırılmıştır. Sadrazam Ahmed Paşa'nın sadece makamının derdinde olması çeşitli yıpratıcı dedikodulara sebebiyet vermiş, sadrazamın artık tahammül kabul etmez tutumu neticesinde büyük bir isyan patlak vermiştir.

Ahmed Paşa aleyhine olarak başlayan isyan, Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesine kadar varmış ve tahta yedi yaşındaki oğlu Dördüncü Mehmed çıkartılmıştır. İsyancılar Ahmed Paşa'yı yakalayarak idam etmiş ardından da Sultanahmet Meydanı'nda cenazesi paramparça edildiği için

öldükten sonra “Hezarpare-bin parça” lâkabı verilmiştir. Sultan İbrahim, Topkapı Sarayı’nda Çifte Kasırlar’a hapsedilmiştir.

Sultan, oğlu IV. Mehmed’in cülûsundan sonra kapatıldığı Çifte Kasırlar’da on gün, gece gündüz “feryâd ü figân” etmiş eski sultanın sesleri Harem’de yankılanmış ve saray halkı bu durumdan çok müteessir olmuştur. Sultan İbrahim’in yaşamasının yeni fitnelere sebebiyet vereceği öne sürülerek idamıyla ilgili ferman alınmış, annesi Kösem Sultan da bu işin içinde yer almıştır. İdamından evvel dairesine gelen devlet adamlarıyla karşılıklı konuşmaları pek çok kaynakta zikredilir ve padişah kendisine atfedilen suçlamalara karşı mantıklı cevaplar verir ancak bu neticeyi değiştirmez. (18 Ağustos 1648) Cenazesi Ayasofya Camii kapısı yanında bulunan I. Mustafa Türbesi’ne defnedilir.

Osmanlı hanedanı Sultan İbrahim’in neslin-den sürer. Üç Oğlu (IV. Mehmed, II. Süleyman ve II. Ahmed) padişah olmuş diğerleri ise küçük yaşta vefat etmiştir. Sultan İbrahim için “deli” lâkabını II. Meşrutiyet döneminin bazı tarihçileri ortaya atmıştır. Oysa padişah amcası Sultan I. Mustafa gibi değildir. Çocukluğunda yaşadığı sarsıntıların etkisinde kalıp ruhî bunalımlar yaşamış ve psikolojik rahatsızlıklar içinde kalmıştır. Kendisi de bu durumundan memnun değildir ve yazdığı hatlarında mizacının bozuk olduğundan, başının çok ağrıdığından, başına duman gibi bir şeyin çıktığından, baygınlık geçirdiğinden ve içinin daraldığından bahseder. Ruhî sıkıntılarına rağmen devlet işleriyle ilgilenmeye çalışır, divan toplantılarını takip eder, kararlarını inceler, Osmanlı sınırlarındaki hâdiselerden haberdar edilmek ister. Sultan İbrahim’in, saltanatının ilk dönemlerindeki hassasiyeti; karşılaştığı meselelerin ağırlaşması, devlet adamlarının kendi menfaatleri için

Sünnet Odası’ndaki çeşmelerden bir diğeri

çalışması, valide sultan başta olmak üzere Harem halkının idareye karışması ve kendi rahatsızlıkları sebebiyle giderek kaybolmuştur. Rivayete göre bir gün tebdîl-i kıyâfetle gezerken bir ekmek fırınının önünde uzun kuyruklar oluştuğunu görmüş ve saraya döndüğünde sadrazama yazdığı hattında bu tür kuyruklarda halkın bekletilmemesi için tedbir almasını gayet sert bir üslûpla istemiştir.

Cömert bir padişah olan Sultan İbrahim’in saltanatının ilk yıllarında maliye düzelmiş ekonomik refah sağlanmıştır. Padişahın, çocukluğunda sarayda yaşanan pek çok acı hâdiseye şahit olmayıp sancak beyliği yapsa çok daha farklı bir portre ile tarihe yön vereceği muhakkaktır.

SULTAN IV. MEHMED

1648-1687

On Dokuzuncu Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan IV. Mehmed, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Babası Sultan İbrahim'in psikolojik rahatsızlıklarından dolayı tahttan indirilmesinin ardından başta büyükannesi Kösem Sultan olmak üzere devlet adamlarının ve yeniçerilerin desteğiyle yedi yaşında padişah

oldu. (8 Ağustos 1648) Osmanlı tarihinin en erken yaşta tahta çıkan bu çocuk padişahının devleti yönetemeyeceği ve idarenin onu tahta çıkaranlarda kalacağı malûmdur. Saltanatının ilk sekiz yılı babaannesi, annesi ve onların taraftarlarının iktidar kavgasına sahne oldu.

Saltanatının onuncu gününde IV. Mehmed'i tahta çıkaranlar babasının tekrar padişah yapılacağından kuşkulananak hapsedildiği yerde Sultan İbrahim'i öldürdü.

Saltanatının ilk yıllarında ülke karışıklıklar içinde kaldı. Babası Sultan İbrahim'in katli, Babaannesi Kösem Sultan ile Sadrazam Sofu Mehmed Paşa arasındaki rekabet, sipahi ulûfelerinin vaktinde ödenememesi, Yeniçerilerin nüfuzunun gittikçe artması neticesinde yeni dönemin ilk ayaklanması olan "Sultanahmet Camii Vakası" patlak verdi. (25 Ekim 1648) Yeniçeri ağalarının çabasıyla bastırılan ayaklanma, ağaların devlet işlerinde nüfuz sahibi olmalarına sebep oldu.

İstanbul'da ve Anadolu'da isyanlar sürerken, Venediklilerin Çanakkale Boğazı'nı ablukası devam ediyor, başkentte yeniçerilerin estirdiği huzursuzluk yayılıyordu, Yeniçeri ağalarının sağlam parayı kendilerine ayırıp ayarı bozuk akçeyi

Unvan ve Mahlâsları: Avcı

Baba Adı: Sultan İbrahim *Ana Adı:* Hadice Turhan Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul 2 Ocak 1642

Saltanat Yaşı: 7

Vefat Sebebi ve Tarihi: Nikris-Depresyon-zehir (?)

Vefat Yeri ve Türbesi: Edirne, İstanbul- Yeniceami, Hadice Turhan Sultan Türbesi'nde.

Erkek Çocukları: III. Ahmed II. Mustafa, Bâyezid, İbrahim, Süleyman

Kız Çocukları: Hadice Sultan, Fatma Sultan, Ümmî Sultan

askere ulûfe olarak dağıtmasıyla büyük ölçüde enflasyon ortaya çıkıyordu, bütün bunlar olurken çocuk padişah Enderun ağalarının gözetiminde şimdiki Gülhane Parkı'nda ve Kâğıthane'de ava çıkartılıyordu. Bu av merakı padişahta ileride büyük bir tutku hâline gelecek ve lâkabı "avcı" olacaktı.

Büyük Valide Kösem Sultan'ın kendi adamlarını devlet idaresine getirmesiyle beraberinde gelen karışıklıklar neticesinde Osmanlı Sarayı'nda bu sefer gelin kaynana mücadelesi görüldü. Küçük Valide Turhan Sultan, saray ağalarının desteğini alarak Kösem Sultan'ı ortadan kaldırdı. Böylece Şehzade Süleyman'ın annesini daha saf gördüğü için Sultan IV. Mehmed yerine II. Süleyman'ı padişah yapmaya çabalayan Kösem Sultan, son icraatını gerçekleştiremedi. Bundan sonra beş yıl Hadice Turhan Sultan'ın devlet idaresinde etkili hâle geldiği görülür. Bu dönemde yapılan icraatlardan biri Tarhuncu Ahmed Paşa'nın malî kararlara kimsenin karışmaması şartıyla sadrazamlığa tayinidir. (1652) Ahmed Paşa gelir ve giderleri denetleyerek malî açıkları kapatmaya çalışır. Ancak bütçe açığını kapatmak için devlet memurlarına vergi

koyması, saray harcamalarının kısılmasını istemesi tepki çeker, Ahmed Paşa gözden düşer ve görevden alınır.

Sürekli değişen sadrazamların ardından asker ulûfesinin ayarı düşük akçe ve borç alınarak karşılamaya kalkışılması neticesinde Sultanahmet Meydanı'nda (At Meydanı) toplanan asiler, padişahı Alay Köşkü'nde ayak divanına çağırıp otuz saray ağasının kendilerine teslim edilmesini talep etmiştir. Genç padişah bu talebi önce reddettiysen de yapılan aşırı baskı neticesinde çaresiz kalarak asilerin istediği saray ağalarını öldürtmüştür. (4 Mart 1656) Cenazeler Sultanahmet Meydanı'ndaki bir çınara asılmış ve tarihe Çınar Vakası (Vak'a-yı Vakvakiye) olarak geçmiştir.

Sultan IV. Mehmed'in en büyük talihinin başında 1656'daki sadrazam değişikliği gelir. Bu değişim devlet işlerinde de köklü yenilikler getirmiştir. Sadrazam olmak için sunduğu şartlar, Valide Turhan Sultan tarafından kabul edilen Köprülü Mehmed Paşa, ilerlemiş yaşına rağmen sadrazam olmuş, böylece Osmanlı tarihinin bir devrine adını verecek Köprülüler devri başlamıştır. Genç yaşından dolayı devlet işlerine vâkıf olamayan padişahın eksikliklerini gideren

Köprülü Mehmed Paşa, bir isyan girişimini bastırdıktan sonra içeride ve dışarıda devleti eski gücüne tekrar kavuşturmaya çaba göstermiştir.

Venediklileri mağlûp ederek Çanakkale Boğazı'nı açar, isyanları bastırır. Vefatının ardından da tavsiyesiyle oğlu Fâzıl Ahmed Paşa sadrazamlığa getirilir. Böylece sadrazamlık da babadan oğula geçmiştir. Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı, Osmanlı Devleti'nin yükseliş devrini hatırlatan başarılarla doludur. Denizlerde Venedik'e ve Fransa'ya karşı elde edilen mühim başarıları, Orta Avrupa'da Lehistan'a ve Avusturya'ya karşı kazanılan zaferler takip eder. Avusturya'nın elindeki Uyvar fethedilir. (1664) Avusturya ile Vasvar Antlaşması imzalanır. Bu antlaşma ile Uyvar ve Neograd Kalelerinin Osmanlılara ait olduğu, Erdel'in Osmanlı'ya bağlı kalacağı ve Avusturya'nın savaş tazminatı ödeyeceği kararlaştırılmıştır.

Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın bir diğer mühim başarısı da yirmi beş yıldır süren Girit kuşatmasına 1669'da Kandiye'yi alarak son vermesidir.

Fâzıl Ahmed Paşa'nın Kandiye'yi kuşattığı esnada Sultan IV. Mehmed Mora'da beklemiş, muhteşem bir törenle Lehistan üzerine Kamanice seferine çıkmıştır. (1672) Şiddetli yağışlardan dolayı meşakkatli geçen kuşatma esnasında padişah Osmanlı tarihinde ender görülen bir uygulamaya imza atmış savaş sırasında tebdili kıyafetle askerlerle birlikte fiilen muhasaraya katılmıştır. Genç padişah ve genç sadrazamın birlikte katıldıkları fetihten sonra Bucuş Antlaşması imzalanmıştır. (1672) Devletin topraklarına yeni topraklar kattığı son antlaşma olan Bucuş ile Podolya toprakları Osmanlı sınırlarına katılmıştır. Padişah gayet sıkıntılı bir yolculuktan sonra Edirne'ye dönmüştür.

Üç yıl sonra Leh Kralı Jan Sobieski'nin Osmanlılara savaş açması üzerine Sultan IV. Mehmed yeniden sefere çıkmışsa da kışın yaklaşması sebebiyle savaş yapılmadan geri dönmüş, ertesi sene Osmanlı kuvvetleri Lehlileri yenerek Bucuş Antlaşması'nı yenilemiştir. Sefer sırasında hastalanarak geri dönen Fâzıl Ahmed Paşa'nın vefatı büyük üzüntüyle karşılanmış, Sultan IV. Mehmed onun yerine yine Köprülülerden Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'yı sadrazamlığa getirmiştir.

Ukrayna kazaklarından dolayı bu dönemde ilk Osmanlı Rus savaşı görülmüştür. Padişahın da katıldığı iki sefer sonunda Ruslarla yirmi yıllık bir antlaşma yapılmıştır. Merzifonlunun Osmanlı dış politikasındaki sert tavrını sultan desteklemiştir.

Bu dönemde Trablusgarp'tan dolayı Fransızlarla ters düşen Merzifonlu, Fransızların Sakız adasını topa tutması üzerine büyük tepki göstererek Fransızları tazminat ödemeye zorlayacak kadar sert davranmıştır.

Katolik Avusturyalılar, Osmanlılara bağlı Protestan Macarlara dinî ve siyâsî baskı yapar. Daha evvel Erdel beyinin yardım isteğini Fazıl Ahmet Paşa, Vasvar Antlaşması'ndan dolayı kabul etmemiştir. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Macarların yardım isteğini kabul ederek bazı devlet adamlarının karşı çıkmasına rağmen padişahı ikna eder, Avusturya'ya karşı sefere çıkılmasını sağlar. Sefere Sultan IV. Mehmed de katılır ve Belgrat'a kadar gelir. (1682) Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Viyana'yı kuşatır. Osmanlılar Kanunî'den sonra ikinci defa Viyana önlerindedir. (1683)

Erdel, Eflâk, Boğdan ve Kırım birliklerinin de bulunduğu Osmanlı Ordusu, Viyana'yı başarılı bir şekilde kuşatmış, şehrin düşmesi

Eminönü Yeni Cami

Yeni Cami ve Eminönü. Fotoğraf: Sebah Joaillier

beklenirken Avusturya imparatoru, Haçlıları yardıma çağırmıştır. Papa'nın teşvikiyle Alman, Fransız ve Lehler Viyana'yı kurtarmaya gelir.

İki ay süren kuşatma esnasında artık Viyana'nın düşmesi an meselesi iken Kırım Hanı Murad Giray'ın, Jean Sobieski komutasındaki Leh ordusunun Tuna'yı geçerek Viyana üzerine yürütmesine mani olmaması kuşatma hâlindeki Osmanlı ordusu Lehliler tarafından kuşatılır. Ordu iki ateş arasında kalmıştır. Beklenmeyen bu gelişme üzerine orduyu fazla kayıp vermeden Belgrat'a çekmeyi başaran Mustafa Paşa, yeni bir saldırı planlar.

Sadrazamlıkta gözü olanların ve Merzifonlunun kazandığı itibardan rahatsız olarak kendi menfaatlerini düşünen bazı devlet adamlarının Sultan IV. Mehmed'e verdikleri asılsız ihbarlar ve kışkırtmalar neticesinde Merzifonlu'ya idam fermanı yollar ve Osmanlı paşası başkentten yüzlerce kilometre ötede büyük bir ordunun başında olmasına rağmen iki rekât namaz kılarak emrin yerine getirilmesini ister. Viyana kuşatmasındaki başarısızlık bir dönüm noktası olacak bundan sonra yenilgi üstüne yenilginin görüleceği bir dönem başlayacaktır. Belki de Merzifonlu'ya bir şans daha verilse tarihin seyri tamamen değişecektir. Padişahın yaptığı sonraki yıllarda eleştirilecektir.

Viyana'da Osmanlı ordusunu mağlûp etmeleri Haçlılara, Osmanlıları Avrupa'dan atabileceklerine dair umut vermişti. Başta Papa'nın kışkırtmasıyla Avusturya, Lehistan, Rusya, Venedik ve Malta Osmanlı Devleti'ne karşı "kutsal ittifak" kurdu. Osmanlı ordusu ilk aşamada Lehlileri mağlûp ettiyse de Avusturya ordusu, Tuna boyunca ilerleyip Erdel ve Macaristan topraklarına saldırdı. Estergon, Belgrat kaybedildi,

Budin düştü ve şehirdeki Müslümanlara karşı büyük bir katliam yapıldı. Lehliler, Podolya'yı geri aldıktan sonra Boğdan'a girdi. Venedikliler ise İtalyan, İspanyol ve Maltalıların desteğiyle Osmanlılara ait olan Mora ve Dalmaçya kıyılarına saldırdı. Önce Mora Yarımadası kaybedildi ardından da Atina Venedik'in eline geçti.

Mağlûbiyetler Osmanlı toplumunda infial meydana getirdi. Padişahın "avlanmaktan devlet işleriyle ilgilenmediği" dedikoduları yayıldı. Mohaç'ta mağlûp olan ordu, sadrazama isyan edip, ulûfelerinin ödenmediğini bahane ederek İstanbul'a doğru ilerlemeye başladı. Maksatları Sultan IV. Mehmed'i tahttan indirmektir. Osmanlı ordusu kendi başkentine yürüyedursun bu arada Avusturyalılar yıllarca büyük mücadeleler neticesinde elde edilen toprakları rahatça ele geçirdi.

Sultan IV. Mehmed İstanbul'a gelen askere sadrazamın değiştiğini gösterip ava tövbe ettiğini söylese de bir değişiklik olmadı. Av merakından dolayı devlet işlerini aksattığı için hâl fetvası verilerek yerine kardeşi II. Süleyman tahta çıkarıldı (1687)

Bir süre Topkapı Sarayı'nda Şimşirlik'te tutulan eski padişah, Sultan II. Süleyman'ın Macar seferine çıktığı dönemde çok sevdiği Edirne'ye götürüldü. Diğer kardeşi II. Ahmed'in de saltanatına şahit olan IV. Mehmed, Edirne'de vefat etti. Kanunî Sultan Süleyman'dan sonra İstanbul dışında vefat eden ilk padişah oldu.

Sultan IV. Mehmed'in çok küçük yaşta padişah yapılması iyi bir eğitim almasına mani olmuş genç şehzade bir padişah olarak değil âdeti bir avcı olarak yetiştirilmiştir. Osmanlı tahtında iktidar mücadelesi yapanlar onun sarayın dar çevresi dışına çıkmasına müsaade etmez. Saltanatı esnasında Köprülü ailesinden başarılı devlet

adamlarını sadrazam yapması devletin eski gücüne kısmen kavuşmasını sağlar. Annesi Turhan Sultan'ın ölümü ve Köprülü ailesinin devlet işlerinden el çektilmesi üzerine padişahın devlet işlerindeki tecrübesizliği görülür. Oğulları doğmasına rağmen kardeşlerini katletmemiş ve kendinden sonra iki kardeşinin de padişah olmasının yolunu açmıştır.

Tarihe meraklı bir padişah olan Sultan IV. Mehmed devrinde Evliya Çelebi meşhur Seyahatnamesini kaleme almıştır.

İyi kalpli, cömert bir insan olan IV. Mehmed düzenli bir hayat yaşamış, sadeliği sevmiştir. Bestelediği tekbir günümüzde de hâlâ okunan Buhurîzade Mustafa İtrî bu dönemde yaşamıştır.

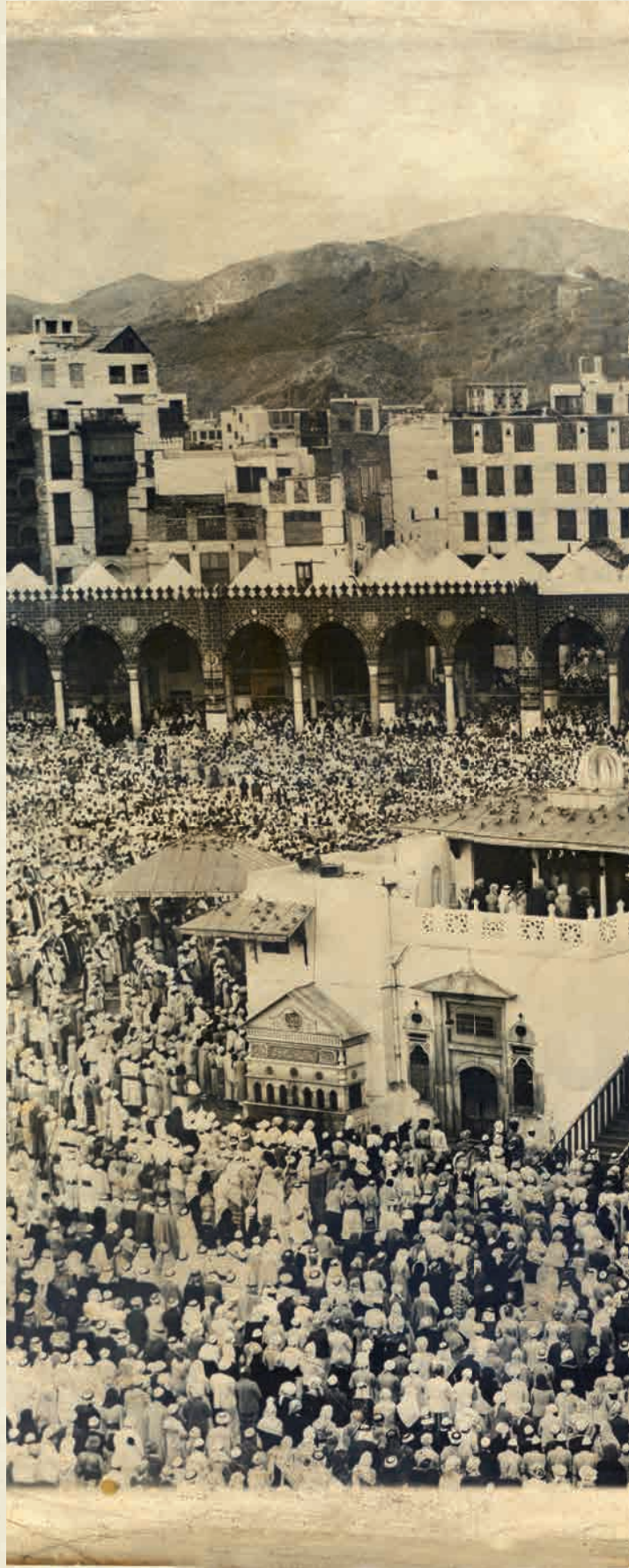
Sultan, Mekke ve Arafat su yollarını ciddî bir tamir ve bakımdan geçirterek hacıları rahat ettirmeye çalışmıştır.

Ouamin, Turquie Paris 1853

Yeni Cami Valide Hadice Turhan Sultan Türbesi'nde Sultan IV. Mehmed, Sultan II. Mustafa, Sultan III. Ahmed, Sultan I. Mahmud ve Sultan III. Osman'ın kabirleri. Buranın en mühim hususiyeti en fazla padişah kabrine sahip türbe olmasıdır. Türbede yatanlar Sultan IV. Mehmed'in annesi, oğulları ve torunlarıdır.

Yüksek Hazine Arşivi

Mekke-i Mükەرreme (Yaklaşık 1910)

SULTAN II. SÜLEYMAN

1687-1691

Yirminci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan II Süleyman, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Kendinden bir yaş büyük ağabeyi Sultan IV. Mehmed'in yeniçeri ayaklanması neticesinde tahttan indirilmesiyle padişah oldu. (1687) Ağabeyi'nin otuz dokuz sene süren saltanatında şimşirlikte bekletildi. Dairenden çıkartılırken padişah olduğuna zor ikna edildi. Şehzadelik

dönemini ağabeyinin kendisini öldürteceği korkusuyla geçirdi. Padişah olunca bu sefer aynı korkuyu ağabeyi yaşadı ve kardeşi yerine oğlu Mustafa'nın padişah olmasını istedi. Ancak herhangi bir nahoş hadise yaşanmadı

Tahta çıktığı ilk günlerde Et Meydanı'nda (Aksaray Meydanı) ve At Meydanı'nda (Sultanahmet Meydanı) isyanlar görüldü. Askere cülûs bahşisi vermek için saraydaki gümüşler dahi eritilerek para denkleştirilmeye çalışıldı. Devrinde İstanbul'da yeniçerilerin estirdiği terör hâkimdi.

Sultan II. Süleyman devrinde Lehistan, Venedik ve Avusturya ile savaşlar sürüyordu. Bu dönemde Rusya ile de savaşlar başladı. Ordunun başında sefere çıkmanın asker ve halk üzerinde tesir meydana getireceğini düşünen sultan hasta hasta Macar Seferi'ne çıkarak Sofya'ya kadar gelmişse de daha ileri gidememiştir. Ordunun mağlûbiyet haberinin gelmesi üzerine Edirne'ye geri dönmüştür.

Ağabeyi zamanında yapılan II. Viyana kuşatmasının başarısızlıkla neticelenmesinin ardından Avusturyalılar; Estergon, Budin ve Belgrat Kalelerini ele geçirmişti. Bu kayıplarda ihmali bulunan Sadrazam Bekir Mustafa Paşa, Sultan II. Süleyman tarafından görevden alınarak yerine Köprülü ailesinden Fazıl Mustafa Paşa getirildi. (1689)

Baba Adı: Sultan İbrahim

Ana Adı: Saliha Dilâşub Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul 15 Nisan 1642

Saltanat Yaşı: 45

Vefat Sebebi ve Tarihi: İstiska (ödem) 22 Haziran 1691

Vefat Yeri ve Türbesi: Edirne – İstanbul Kanunî

Sultan Süleyman Türbesi Çocuğu yoktur.

Fazıl Mustafa Paşa, babası ve ağabeyinin sadrazamlık geleneğini başarıyla sürdürerek devlet işlerini düzene koyduğu gibi maliyeyi düzelterek orduyu güçlendirdi. Sultan II Süleyman, başarılı sadrazamı Avusturya Seferi'ne gönderdi. (1690) Önce Niş Kalesi, daha sonra sırasıyla Vidin, Semendire ve Belgrat Kalelerini Avusturya'dan geri alan paşayı Sultan II. Süleyman Davutpaşa'da sevincinden ağlayarak karşıladı. Bizzat kendi hırkasını çıkarıp ona giydirdi, hançerini hediye etti.

Ertesi sene Edirne'de sefere çıkan Sadrazam Köprülü Fazıl Mustafa Paşa'yı hastalığı ağırlaşmış bir hâlde uğurladı. İstiska rahatsızlığı çeken Sultan II. Süleyman vücudunun şişmesi sonucu vefat etti. Adını taşıdığı dedesi Kanunî'nin türbesine defnedildi.

Dindar bir padişah olan II. Süleyman'ın in-saflı, yumuşak huylu ve sakin bir tabiatı vardı. Çok uzun süre kafes hayatı yaşadığı için bünyesi zayıftı. İyi bir hattat olan padişahın devrinde Meşhur Hattat Hafız Osman Efendi yaşamıştır.

Haremeyn hizmetine ehemmiyet veren Sultan II. Süleyman, Haremeyn hizmetlerine ayrılan ve yaklaşık bütçenin binde 12'sine tekabül eden miktarı arttırmış ve devlet bütçesinin % 2'sini Haremeyn'e tahsis etmiş, Halifelğin getirdiği sorumluluğu bu şekilde yerine getirmiştir.

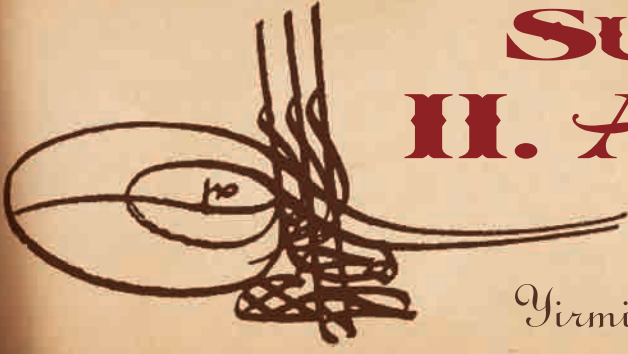

Sultan II. Süleyman'a ait 1688 tarihli, tımar dağıtımı ile alakalı bir ferman.

Ayasofya Camii'nin 1890'lı yıllarda görünüşü. Fotoğraf: Sebah & Joaillier.

SULTAN II. AHMED

1691-1695

Yirmi Birinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan II. Ahmed, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

II. Ahmed'in, ağabeyinin yerine padişah olduğu esnada Köprülü Fazıl Mustafa Paşa, Osmanlı ordusunun başında Avusturya Seferi'ndeydi. Yeni padişah eski sadrazamı görevinde bıraktı. Köprülü Fazıl Mustafa Paşa,

Salankamen'de Avusturya ordusunu dağıtmak üzere iken savaş meydanında şehid düştü. Sadrazamın şehadeti ordunun dağılmasına ve bozguna uğramasına sebep oldu. (1691)

Salankamen'deki mağlûbiyetin ardından Avusturya, Temeşvar hariç Osmanlıların Macaristan topraklarını ele geçirdi. (1693) Venedik ise Mora'yı almasının ardından Girit'in Hanya şehrini kuşattı ancak Osmanlı kuvvetleri şehri başarıyla müdafaa etti.

Avusturya-Leh seferleri dolayısıyla askere ihtiyaç çoğaldığından, Girit dışındaki bazı adaların muhafız kuvvetleri azaltılmıştı.

Hanya'da başarılı olamayan Venedikliler ile Papalık ve Malta, yeterli koruması olmayan Sakız adasını işgal etti. (1694) Sakız'ın düştüğü duruma çok üzülen Sultan II. Ahmed, adanın alınması için ne gerekiyorsa yapılmasını istedi. Lehistan ise Varat Kalesi'ni aldı. Kamanice'yi basan Leh kuvvetleri ise geri püskürtüldü.

Sultan II. Süleyman, 6 Şubat 1695'te üç sene, sekiz ay, yirmi beş günlük bir saltanatın ardından elli iki yaşında iken ağabeyi Sultan II. Süleyman gibi istiskadan (ödem) dolayı

Baba Adı: Sultan İbrahim

Ana Adı: Muazzez Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul 25 Şubat 1643

Saltanat Yaşı: 49

Vefat Sebebi ve Tarihi: İstiska (ödem) 6 Şubat 1695

Vefat Yeri ve Türbesi: Edirne – İstanbul Kanunî Sultan Süleyman Türbesi

Erkek Çocukları: İbrahim, Selim.

Kız Çocukları: Atike Sultan, Hadice Sultan, Asiye Sultan.

Edirne’de vefat etti. Naaşı İstanbul’a getirilerek kılınan cenaze namazının ardından ağabeyi Sultan II. Süleyman gibi büyük dedesi Kanunî Sultan Süleyman’ın türbesine defnedildi.

Hissi yapılı ve sert mizaçlı olan Sultan II. Ahmed; şiir ve mûsikiye meraklı, hattat bir padişah’tı. Aldığı kararlarda reayanın haklarını her zaman ön planda tutardı.

Saltanatı sırasında Divan’ın toplantı sayısını Kanunî Sultan Süleyman devrindeki gibi haftada iki günden dört güne çıkartmış, divan müzakerelerini bizzat takip etmeyi âdet hâline getirmiştir. Hastalığının ağırlaştığı zamanlarda dahi bu âdeti terk etmemesiyle meşhurdur. Reayayı korumak ve hazinenin vergi kayıplarına mani olmak için çaba sarf etmiştir. Kısa saltanatı esnasında İstanbul’da görülen büyük yangınlar şehrin mühim bir kısmını kullanılamaz hâle getirmiştir.

Zamanında Mekke ve Medine’de tamiratlar yaptırmış Arafat’taki su yollarının ve havuzların bakımını sağlamıştır.

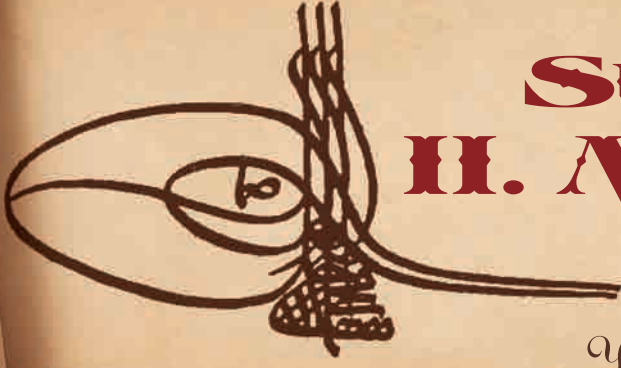

Sakız adasında inşa olunan liman dairesi

Yitik Hazine Arşivi

Topkapı Sarayı’nın müze olarak kullanıldığı II. Abdülhamid devrinde padişah kıyafetlerinin sergilenmesi. Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

SULTAN II. MUSTAFA

1695-1701

Yirmi İkinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan II. Mustafa, Levni, Kebir Musavver Silsilenâme,

Amcası Sultan II. Ahmed'in vefatının ardından padişah olan Sultan II. Mustafa, 1683'te Viyana Kuşatması'yla başlayan Haçlı taarruzlarının çeşitli cephelerde bütün hızıyla sürdüğü bir ortamda tahta çıktı. Pek çok farklı odağın iktidar mücadelesine sahne olan devletin

kontrolünü kendi eline almaya çabaladı. En üst makamlardaki devlet adamlarını değiştirerek güvendiği kişileri bu makamlara getiren padişah, kendine iyi bir ekip kurmaya ve şehzadeliğinde düşündüğü hedefleri yerine getirmeye çalıştı.

Amcası II. Ahmed zamanında Venediklilerin işgal ettiği Sakız adası; Papalık ve Mora kuvvetlerinin de desteğini alan Venedik donanması mağlûp edilerek geri alındı. Yeni padişahın tahta yeni çıktığı dönemde yaşanan bu gelişme istikbaldeki seferler için iyi haber sayıldı, şenlikler düzenlendi, cülûs bahşişleri dağıtıldı. Osmanlılar adına savaşan Kırım Tatarlarından Şahbaz Giray'ın Lehistan topraklarında başarılı faaliyetleri de padişahın maneviyatını kuvvetlendirdi.

Eski padişahlar gibi ordunun başında bizzat sefere çıkmak istedi. "Allah'ın kendisine hilâfet nasip ettiğini, bundan dolayı kendisine zevk ve rahatı haram kıldığını" bildirdi. Sultan, yenilgilerin sebebi olarak padişahların zevk ve eğlenceye düşkün olmalarını ve devlet işlerini ihmal etmelerini görüyordu. Bu yüzden düşmanın İslâm ülkelerini ele geçirdiğini ancak kendisinin Allah'ın yardımıyla bizzat gaza ve cihada niyet ettiğini böylece toprakları geri alabileceklerini söylüyordu.

Unvan ve Mahlâsları: Gazi, İkbâli, Meftunî

Baba Adı: Sultan IV. Mehmed *Ana Adı:* Rabia Gülnuş Emetullah Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: Edirne- 2 Haziran 1664

Saltanat Yaşı: 31

Vefat Sebebi ve Tarihi: İstiska (ödem) 29 Aralık 1703

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul, Yeniceami Hadice Turhan Valide Sultan Türbesinde

Erkek Çocukları: I. Mahmud, III. Osman, Mahmud Mehmed, Selim, Murad, Hasan, Hüseyin, Süleyman, Ahmed

Kız Çocukları: Ayşe Sultan, Emine Sultan, Safiye Sultan ve Emetullah Sultan

Kanunî Sultan Süleyman hayranı olan Sultan II. Mustafa, sefere çıkıp ordunun başında gitme düşüncesini devlet adamlarına açtı. Başta sadrazam olmak üzere devlet adamları teklife karşı çıkarak padişahın katılacağı bir seferin hazineye büyük masraflar getireceğini bu yüzden kendisinin Edirne’de beklemesi gerektiğini söylediler. Sultan II. Mustafa ise kendisi için masraf yapılmamasını, bir asker gibi yiyip içeceğini belirtti ve tahta çıkışından beş ay sonra zırhını giymiş, silahlarını kuşanmış hâlde, ihtişamlı atıyla aske-
rin önünde birinci Avusturya seferine çıktı. (30 Haziran 1695) Belgrat ve Temeşvar’da toplanan ordu öncelikle Lipa’yı fethetti. Buldur denilen ormanlık alanda Avusturya ordusuyla yapılan savaşı bizzat padişah yönetti. Askeri şevke getiren padişah Kırım kuvvetlerinin de desteğiyle Avusturya ordusunu bozguna uğrattı. Bu zafer sonunda Anadolu ve Rumeli Beylerbeyileri Şahin Mehmed ve Mahmud Paşalar şehid olunca padişah mahzun olur ve “Buldur cengine muvaffak oldum, lâkin Şahin’imle Mahmud’umdan ayrıldım.” dediği rivayet edilir.

Karadeniz’e inmek isteyen Rusya’nın “Kutsal İttifak” a katılarak Azak Kalesi’ni kuşatması

üzerine bu dönemde Osmanlı kuvvetleri ile Rus kuvvetleri arasında şiddetli çatışmalar yaşanır. Çar I. Petro’nun, kaleyi hem nehirden hem de karadan muhasara etmesi karşısında daha fazla dayanamayan Azak, teslim olur. (6 Ağustos 1696) Azak’ın düşmesi haberi halkta ve sarayda büyük üzüntüye sebep olmuş, Padişah kalenin geri alınması için gereken talimatları vermiştir. Kaptanıderya Mezemorta Hüseyin Paşa’nın Ege ve Mora’da Venediklilere karşı zaferleri moralleri bir nebze olsun düzeltmiştir.

Sultan II. Mustafa, Edirne’den İstanbul’a dönünce derhâl ikinci seferin hazırlıklarını başlatır, hatta pek rastlanmayan bir şekilde varlıklı devlet adamlarından asker hazırlamalarını ve bu askerlerin de bütün masraflarını karşılamalarını ister. Osmanlı tarihinde ilk defa bostancılara sefer emri verilir. 1696 Ramazanında İkinci Avusturya seferine çıkan padişah, Belgrat’ta sefer esnasında yanında götürdüğü, anahtarı sadece kendisinde bulunan Hırka-ı Saadet Muhafazası’nı açar. Rivayete göre muhafazanın yanında, savaş meclisinin önünde gözyaşları içinde Allah’tan, kendisine Kanunî Sultan Süleyman’ın Mohaç Zaferi gibi bir muvaffakiyet ihsan etmesi için dua eder.

Topkapı Sarayı Adalet Kulesi'nden Harem'in ve Boğaz'ın görünüşü.

Avusturyalıların Temeşvar'ı kuşatmaları üzerine seferin yönü değiştirilir ve Avusturyalılarla yapılan meydan savaşında zafer kazanılır, padişahın duası kabul görmüştür. (27 Ağustos 1696) Aynı yıl içinde Venediklilerle yapılan savaşlar da başarıyla neticelenmiştir.

Hem Osmanlılar hem de Fransızlarla savaşmak zorunda kalan Avusturya çok sıkışır ve Osmanlılara barış teklifinde bulunur. Avusturya'ya karşı iki zafer kazanan Sultan II. Mustafa, bundan sonra da yeni zaferler kazanabileceğini umduğu ve çok daha iyi şartlarda barış yapmayı planladığı için barış teklifini reddeder. Ertesi sene Avusturya üzerine üçüncü ve son seferine çıkan padişah Belgrat'ta yine savaş meclisini toplamış seferin hangi yöne yapılacağı hususunu istişare etmiştir. Mecliste seferin hedefi konusunda iki fikir ortaya çıkmış Amcazade Hüseyin Paşa, Varadin üzerine diğer devlet adamları ise Temeşvar tarafına gidilmesini savunmuş, padişah da çoğunluğun kararına uyarak Temeşvar üzerine gidilmesini kararlaştırmıştır.

Temeşvar kararı ilerde pek çok felâketin sebebi olacaktır. Yakındaki Varadin yerine Belgrat'a hayli uzak olan, yol üzerinde birçok nehir ve bataklık bulunan Temeşvar'a varmak için pek çok köprü yapılması gerekecektir. Ordu, Zenta'ya geldiğinde buradaki Usa Nehri üzerine köprü kurularak asker karşı tarafa geçirilmeye başlanır. Osmanlı ordusunun harekâtından haberdar olan Avusturya kuvvetleri henüz karşıya geçmemiş olan Osmanlı kuvvetlerine ansızın saldırır, karşıya geçen kuvvetlerden de yardım gelmeyince panikleyen ordu dağılır. Savaşta Veziriazam Elmas Mehmed Paşa da şehid düşer. Bu bozguna çok üzülen Sultan II. Mustafa ordunun kalan kısmını Temeşvar'a çeker. Zenta Savaşı'ndan

sonra Avusturya kuvvetleri, Saraybosna'ya kadar ilerleyerek geçtikleri yerlerde büyük yıkımlar yapar.

Zenta Mağlûbiyeti Sultan II. Mustafa'ya derinden tesir etmiştir, padişah barışa ihtiyaç duyulduğunun farkındadır, fakat kendisinin barış teklifi yapmasının Osmanlı şerefiyle bağdaşmayacağını düşünmektedir. Bu yüzden de savaşı sürdürmek ister. Ancak başta Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa olmak üzere devlet adamları birçok cephede birçok düşmanla aynı anda yapılan uzun ve yıpratıcı savaşları sona erdirme taraftarıdır.

Avusturya, Lehistan, Venedik ve Rusya'ya karşı yapılan savaşların çoğu artık Osmanlılar aleyhine neticelenmektedir. Savaşları bitirmek için İngiltere ve Felemenk elçileri aracı olur ve Belgrat yakınlarındaki Karlofça'da imzalanan Karlofça Antlaşması (1699) ile on altı yıldır süren savaşlar bitirilir. Osmanlı Devleti için sonun başlangıcı olan bu antlaşmayla Temeşvar hariçinde Macaristan toprakları Avusturyalılara bırakılmış, Mora Yarımadası Venediklilere, Ukrayna ve Podolya Lehistan'a terk edilmiştir. Ertesi sene Rusya ile yapılan İstanbul Antlaşması (1700) ile de Azak Kalesi kaybedilmiştir.

Yıllarca pek çok cephede süren savaşlar Osmanlı Devleti'nin içtimaî ve ekonomik yapısını bozmuş, savaş masrafları için yeni vergiler konulmuş, eski vergilerin miktarları arttırılmıştır. Sultan varlıklı kimselerin mallarını müsadere ederek veya gelecek yıllara ait vergileri peşin tahsil ederek savaşlara malî kaynak bulmaya çalışmıştır. Kapıkulu ve tımarlı sipahi sistemleri bozulduğu için halktan asker alınmış bu askerler savaşlar bitince memleketlerine dönerek ciddî asayiş problemlerinin çıkmasına sebep olmuştur.

Anadolu ve Rumeli'de yaygınlaşan eşkıyalık hareketlerine karşı Sultan II. Mustafa yeni valiler tayin etmiş, öte yandan sarıca ve sekban teşkilâtı kaldırılmıştır. Merkeze uzak eyaletlerdeki isyanlar da kuvvetler gönderilerek veya çeşitli tavizler verilerek bastırılmıştır.

Bu dönemde Sultan, askerî, idarî ve malî alanda düzenlemeler yapılması, yeniçerilerin ve tımarlı sipahilerin ıslah edilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmasını istemiş, ancak istenen netice alınamamıştır.

Tüccarların avarı düzgün olan İstanbul altınını piyasadan toplayıp Mısır'a götürmeleriyle Osmanlı tarihinde ilk defa üzeri tuğralı altın para Sultan II. Mustafa zamanında bastırılmıştır.

Karlofça'dan sonra yaşanan barış döneminde devlet bütçesi istikrar bulmaya başlamış, sıra dışı vergiler kaldırılmış, taşraya halktan yeni vergi talebinde bulunulmaması için emirler gönderilmiş, askerî, malî tedbirler alınmıştır. Karlofça Antlaşması'ndan sonra Sultan II. Mustafa içine kapanmış, devlet işlerinden soğumuş ve sürekli Edirne'de oturmaya, babası IV. Mehmed gibi avcılık yapmaya başlamıştır. Bu durum halk, asker ve ulemânın tepkisini çekmiş padişahın babası gibi davranmaya başladığı dedikoduları yayılmıştır. Barış dönemi yaşanmasına rağmen kaybedilen savaşlar ve yitirilen topraklardan dolayı oluşan tepkiler Edirne Vak'ası ile patlak vermiştir. İsyan her ne kadar, padişahın hocası Şeyhülislâm Seyyid Feyzullah Efendi'yi hedef alsa da kısa sürede büyür ve padişaha yönelik bir mahiyet kazanır. İstanbul'a hâkim olan âsiler, Edirne'ye doğru yürüyüp saltanat değişikliği yapmak ister. Fetva alarak Şehzade Ahmed'in tahta çıkmasını sağlarlar. Edirne'deki ordu ile İstanbul'dan gelen ordunun çarpışmasını ikinci

Topkapı Sarayı'nın müze olarak kullanıldığı ilk yıllarda Has Ahur'da açılmış bir hat sergisi.

Karlofça (1699) ve İstanbul (1700) Antlaşmaları ile kaybedilen topraklar

Yeşil atlas üzerine kırmızı zeminli ayetler ve Aşere-i Mübeşşere'nin isimleri işlenmiş Sancak-ı Şerif. Osmanlı tarihinde Sancak-ı Şerif'le sefere çıkan son padişah Sultan II. Mahmud'dur.

vezir Hasan Paşa ile Ahmed Paşa'nın gayretleri mani oldu.

Edirne'deki askerlerinin İstanbul'dan gelene katılmasıyla yalnız kalan II. Mustafa, kardeşi III. Ahmed'in yanına giderek "Birader, kul seni padişah istemişler." diyerek kendi rızasıyla tahtı bırakır, kardeşine kendisini serbest bırakmasını ve âsilerin bir gün onu da tahtından edebileceklerini, bu yüzden onları mutlaka cezalandırması gerektiğini söyler. Mecburî ikametgâha tabi tutulan padişahın istiska rahatsızlığı aşırı üzüntüyle daha da şiddetlenir ve tahtı bırakmasından dört ay sonra vefat eder. (29 Aralık 1703)

Sultan II. Mustafa Osmanlı tarihinde ordunun başında sefere çıkan son Osmanlı padişahı olarak yer edinir. Tahta çıkışının üçüncü gününde "Zevk, sefa ve rahatı kendimize haram eylemişizdir." diyen padişah Zenta yenilgisine kadar (1697) savaş fikrinde olmuştur. Bu mağlûbiyet padişahı âdetâ yıkmış, ardından her şeyden soğumuş ve babası gibi avcılıkla uğraşmaya başlamıştır. Sefer yolunda bulunduğu için günlerinin çoğunu Edirne'de geçirmiştir.

"İkbâli" ve "Meftûnî" mahlâslarıyla şiirler ve ilâhîler yazan padişahın bazı şiir ve ilâhîleri bestelenmiştir. Hattat olan padişahın hat hocası meşhur Hafız Osman ve Hocaîade Mehmed Enverî'dir.

Okçulukta ve cirit oynamakta maharetli olan padişah devrin kaynaklarında karakter bakımından önceki padişahlardan daha sağlam, olgun ve dengeli olarak bildirilir.

Sultan II. Mustafa zamanında Avusturya ile savaşlar sürmesine rağmen Haremeyn'in güvenliği ihmal edilmemiş ve bölgeye asker ve para sevkiyatı sürmüştür. Zamanında Mekke ve Medine'de bir hayli tamiratta bulunulmuş,

Ok ve Yay

Hacerü'l-esved'in mahfazası ve Kâbe'nin tavânını tutan direkler yenilenmiştir. Harem-i Şerif'te Kur'an-ı Kerim cüzleri ve Delail-i şerife okunması için maaşlı görevliler tayin edilmiştir. Mebrekü'n-nâka üzerine dört direkli bir kubbe inşa edilmiştir. Peygamber Efendimiz'in Ravza'sına 400 kıratlık bir zümrüt göndermiştir. Döneminde hac yolunda ve hac esnasında yaşanan su sıkıntılarını gidermek için Şam'dan Medine'ye kadar bütün su kuyularını bentleri ve su havuzlarını tamir ettirmiş, yeni kuyular açtırmış, Mekke'deki su kuyularını tamir ettirmiştir. Halifenin aldığı bu tedbirlerle su sıkıntısı ciddî manada giderilmiştir.

Döneminin siyasî ve askerî olaylarını Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa bizzat padişahın emri ve isimlendirmesiyle Nusretnâme'de anlatmıştır. Padişahın oğullarının çoğu babaları hayatta iken vefat etmiş, I. Mahmud ve III. Osman ise padişah olmuştur.

S. Ullio
Anno 1843

SULTAN III. AHMED

1703-1730

YirmiÜçüncü Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Levni 'nin Sultan III. Ahmed Minyatürü'nden detay.

Amcası Sultan II. Süleyman'ın saltanatı esnasında; babası IV. Mehmed, ağabeyi II. Mustafa ile birlikte Topkapı Sarayı'nda tutulan III. Ahmed, daha sonra Edirne'ye nakledildi. Edirne Vak'ası sonrasında ağabeyi II. Mustafa tahttan indirilerek kendisi padişah yapıldı. (17 Ağustos 1703) Kendisini tahta çıkartan asi devlet adamlarına geçici olarak çeşitli makamlar verse de ağabeyinin nasihatini yerine getirerek onları bir bir görevden uzaklaştırdı ve tahakkümlerinden kurtuldu.

Sultan III. Ahmed, Avrupa'da Lehistan Kralığı meselesinden dolayı İsveç ile Rusya arasında çıkan savaşlarda tarafsız kaldı. Ancak Rus Çarı Deli Petro'ya mağlûp olan İsveç Kralı 12. Şarl'ın (Demirbaş Şarl) padişahı habersiz, Sadrazam Çorlulu Ali Paşa aracılığıyla Osmanlı'ya sığınması, Osmanlı-Rus ilişkilerini germiştir. Çar Petro'nun Osmanlı topraklarına saldırması üzerine İstanbul Antlaşması (1700) hükümlerine riayet etmediği için Sultan III. Ahmed, Rusya'ya savaş ilân etti. Sadrazam Baltacı Mehmed Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu Kırım kuvvetleriyle birleşerek Prut Nehri yakınlarında Çar

Unvan ve Mahlâsları: Necib

Baba Adı: Sultan IV. Mehmed **Ana Adı:** Rabia Gülnuş

Emetullah Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: Hacıoğlupazarı-(Dobruca)- 31 Aralık 1673

Saltanat Yaşı: 30 Vefat Sebebi ve Tarihi: ?- 24 Haziran 1736

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- Yenicami,

Valide Hadice Turhan Sultan Türbesi

Erkek Çocukları: I. Abdülhamid, III. Mustafa, Süleyman, Bayezid, Mehmed, İbrahim, Numan, Selim, Ali, İsa, Murad, Seyfeddin, Abdülmecid, Abdülmelik

Kız Çocukları: Emine, Rabia, Habibe, Zeyneb, Zübeyde, Esmâ, Hatice, Rukiye, Saliha, Atike, Reyhan, Esime, Ferdane, Nazife, Naile, Ayşe, Fatma, Emetullah, Ümmüselma, Emine, Rukiye, Zeyneb, Sabiha

Petro'nun kumandasındaki Rus ordusunu bozguna uğrattı. Prut bataklıklarına sıkışan Ruslar barış teklifinde bulundular, Baltacı Mehmed Paşa, Ruslara yeni bir saldırı yapmak konusunda yenigerilere güvenemediği için teklifi kabul etti. Prut Antlaşması (1711) imzalandı. Oysa Ruslarla çok daha iyi şartlarda bir antlaşma yapılabilirdi.

Prut Zaferi mağlûbiyetlerden bunalan Osmanlı halkı için yeni bir ümit olmuştur. Ancak Rusların daha sonraki dönemde antlaşma şartlarına uymamaları Baltacı Mehmed Paşa'nın sadaretten uzaklaştırılmasına ve III. Ahmed'in yeni bir Rus seferi için ordu ile birlikte Edirne'ye kadar gitmesine sebep olmuş, İngiliz ve Hollanda elçilerinin aracılığı ile anlaşmanın bazı maddeleri uygulamaya konulduğu için Rus seferinden vazgeçilmiştir. Prut Anlaşmasıyla daha önce yapılan İstanbul Antlaşması ile Rusya'ya verilen Azak ve çevresi geri alınmıştır.

Prut başarısının ardından Karlofça Antlaşması ile kaybedilen yerlerin geri kazanılabileceği düşüncesi oluşmuştur ki bu düşünce Osmanlı'nın tarih sahnesinden çekilişine kadar sürecek ve her toprak kaybının ardından girilen savaşlar yeni kayıplara sebep olacaktır.

1699 Karlofça Antlaşması'yla Venedik'e bırakılan Mora Yarımadası'nı da geri alma fikri doğmuş ve Venedik'e savaş açmak için bahane kollanmaya başlanmıştı. Karadağlıların, Venedik tahriki ile isyan etmesi ve Venediklilerin Enişte Hasan Paşa'ya Akdeniz'de saldırımları üzerine, Sultan III. Ahmed, Sadrazam Ali Paşa'yı Mora ve Akdeniz'deki Venedik adalarının fethiyle görevlendirdi, kendisi de Edirne'ye kadar giderek orduyu uğurladı.

Kısa sürede Mora'nın fethedildiği haberinin gelmesi sevinçle karşılandı. Ancak Mora'nın Osmanlıların eline geçmesi Avusturya'yı rahatsız etti. Korfu Kuşatması yapılırken Avusturya da savaşa dâhil oldu. Sadrazam Damat Ali Paşa'nın Petervaradin'de yapılan savaşta şehid düşmesi orduyu çok zor durumda bıraktı ve ordu dağıldı, sultan da Korfu Kuşatması'nı kaldırdı. Avusturyalılar karşısında askerî başarı kazanılamadı. Hatta Erdel Kralı François'e Avusturya'ya karşı Macaristan'da bir iç isyan çıkartılması da bir işe yaramadı. Padişah seferler esnasında Edirne'ye, Sofya'ya kadar gitse de beklenen başarı bir türlü gelmedi. Avusturya kuvvetlerinin Niş'e kadar inmeleri üzerine Sadrazam Nevşehirli Damad

Sultan III. Ahmed tarafından Topkapı'da yaptırılan kendi adını taşıyan kütüphane.

İbrahim Paşa'nın da isteğiyle Pasarofça Antlaşması imzalandı. (1718) Bu antlaşma ile Belgrat dâhil Eflak'ın batısı Avusturya'ya verilmesine rağmen, Mora geri alınmış ve Akdeniz'deki Venedik tehlikesi giderilmiştir. Pasarofça, Osmanlı Devleti'nin Sırbistan'da daha fazla toprak kaybetmesinin önüne geçmiştir. Uzun süre barış ortamı sağlayan bu antlaşma ile Avrupa'nın söz sahibi artık Osmanlılar değil Avusturyalılar olmuş, Osmanlı bu antlaşmadan sonra fetih siyaseti yerine eldeki toprakları koruma siyasetine dönmüştür.

Sultan III. Ahmed'in saltanatının son senelerinin en mühim hâdiseleri Doğu'da yaşanır. Afganlıların İran'a ait olan İsfahan'ı alması, Rusya'nın İran üzerinden Basra Körfezi'ne inmek isteği ve Şirvan ve Dağıstan Müslümanlarına zulmetmesi ve bölge Müslümanlarının Rus baskısı karşısında İslâm Halifesi III. Ahmed'den himaye talebinde bulunmaları sultanın İran

üzerine yoğunlaşmasını sağladı. İran'da mezhep farklılıkları sebebiyle iç karışıklıklar yaşanması, padişahın devletin doğu sınırında emniyeti sağlama isteğiyle Osmanlı orduları üç koldan İran'a girdi. Ordu, Batı İran şehirlerini ele geçirdi. Rusların da Derbent ve Bakû'yü ele geçirmeleri üzerine Osmanlı ile Rusya Kafkaslar'ın doğusunda karşı karşıya geldi. İki ülke arasında savaş çıkmasına Fransızların arabuluculuğunda yapılan İstanbul Antlaşması (1724) (İran Mukâsemenâmesi) mani oldu.

Antlaşma ile İran şehirlerinden bazıları Osmanlılarla Ruslar arasında paylaşıldı. Osmanlı ordusuna yenilen Şah II. Tahmasb, İstanbul Antlaşması'nın şartlarını kabul etti. Ancak II. Tahmasb'ın tahttan indirilmesiyle İran'ın yeni hâkimi Eşref Han şartları reddetti. Nihavent civarında Osmanlı ordusu ile İran-Afgan ortak

kuvvetleri karşı karşıya geldiler, savaşta Osmanlılar ağır bir mağlûbiyete uğradı. Bu mağlûbiyet, Sultan III. Ahmed'in saltanatının kırılma noktası oldu. Yapılan antlaşmada Osmanlılar lehine maddeler olsa da padişahın memnuniyetsizlik ortaya çıktı.

Sonraki dönemde Afganlı lider Nadir Şah'ın Osmanlı kontrolündeki İran şehirlerini geri alması, Osmanlı askerlerini öldürmesi, İran seferleri için yeni vergiler konulması, taşrada çıkan ayaklanmalardan dolayı İstanbul'a iç göç yaşanması gibi sıkıntılara bir de çeşitli ekonomik ve içtimaî sebeplerin eklenmesi, toplumun idareye tepkisini artırdı. Vaziyet bu hâldeyken İstanbul'un bazı köşelerinin lâle çiçekleriyle donatılmasından dolayı Lâle Devri (1718-1730) olarak adlandırılan dönem yaşanmakta padişah ve devlet adamları mesirelerde eğlenmekteydi. Bu eğlenceler, halkın; sadrazam ve şeyhülislâmın yakınlarını yüksek makamlara getirmeleri de devlet erkânının ve ilmiyenin tepkisine çekti. İran'da kaybedilen toprakları geri almak için yeni bir sefer düzenlenmemesi neticesinde Patrona Halil İsyanı (1730) patlak verdi. Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa isyan neticesinde öldürüldü, bu da asileri sakinleştirmede ve padişah tahtından feragat ettirildi. Yerine yeğeni I. Mahmud padişah yapıldı.

Padişah ve şehzadeleri Şimşirlik'e kapatıldı. Yeğeni I. Mahmud'a tahtı bırakırken devlet idaresini bizzat eline almasını ve kimseye güvenmemesini öğütleyen III. Ahmed, altı yıl daha yaşayarak, burada vefat etti. (24 Haziran 1736) Cenazesi Yenice cami yanındaki babaannesi Valide Hadice Turhan Sultan'ın türbesine defnedildi.

Sultan III. Ahmed devri Osmanlı'da ilk Batılı yenilik çalışmalarının başladığı dönem olarak

Sultan III. Ahmed Çeşmesi. Detay

Sultan III. Ahmed Kütüphane'sinin önündeki çeşme.

bilinir. Padişahın yirmi yedi yıllık saltanatı esnasında yapılan yenilikler Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin Paris elçisi olması ve sunduğu raporlarla daha farklı bir mahiyet kazanmış ve İstanbul'da hayat tarzı değişmeye başlamıştır. İstanbul'da yeni çiçek bahçelerinin Sâdâbâd'da (Kâğıthane) yeni yeni köşkler yaptırılması bu dönemde olmuştur.

III. Ahmed Çeşmesi'nin Osmanlı dönemindeki görünüşü. Çeşme önünde oturan Osmanlı çocuklar

Sultan III. Ahmed'tarafından yazılan Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Dairesi girişindeki Kelime-i Tevhid levhası.

Sultan III. Ahmed, bahçeyi ve çiçeği seven bir padişah olduğu için Osmanlı'da çiçekçilik (şükûfecilik) onun zamanında bir meslek hâlini almış, bir devre adını verecek olan lâle çok kıymetli bir çiçek olarak ana vatanında hiç görmediği alâkaya kavuşmuştur. Bu dönemde gemilerle yolculuk edenlerin hastalık yaymaması için karantina uygulanmış, İstanbul yangınlarına bir nebze olsun çözüm olması için Tulumbacı Ocağı kurulmuştur. (1722)

Kültürel manada en mühim çalışma ilk defa Türkçe kitaplar basan bir matbaanın açılmasıdır. Osmanlı coğrafyasında İstanbul'da, İzmir'de, Selanik'te, Halep'te gayrimüslimlere ait matbalar bulunmasına rağmen Türkçe kitap basılmamaktadır. Macar asıllı İbrahim Müteferrika, Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin oğlu Said Efendi ile birlikte III. Ahmed'in müsaadesiyle, ilk defa Türkçe kitap basan bir matbaa kurmuştur. (1727) Yalova'da kâğıt, İstanbul'da Tekfur Sarayı'nda çini fabrikası ve yine İstanbul'da kumaş fabrikası açılmıştır.

Hattat bir padişah olan III. Ahmed devrin meşhur hattatı Hafız Osman'dan ders almıştır. İnşa ettirdiği çeşmelerin kitabeleri ile Topkapı Sarayı'ndaki pek çok levha Sultan III. Ahmed'in eseridir. İyi bir atıcı olan III. Ahmed'in seksen

beş adımdan tek atışta bir altın dinarı tüfekte vurduğu bilinir.

Döneminde başta Nedîm olmak üzere birçok şair himaye edilmiş, padişahın kendisi de “Necîb” mahlâsı ile şiirler yazmıştır. Osmanlı'da ilk defa Fransızca bazı eserler Türkçeye çevrilmiş Türkçeden Fransızcaya tercümeler yapılmıştır. Çiçek hastalığının tedavisi Avrupa'dan çok önce yapılmıştır ki bu hastalığa yakalanan padişahı, Osmanlı doktorları tedavi etmiştir.

Topkapı Sarayı'nda kendi adıyla kütüphane, Sarayın ilk kapısı olan Bab-ı Hümayun'un yanında, Üsküdar İskeleyi'nde ve Kâğıthane'de Çağlayan önünde anıt çeşmeler yaptırdı. Annesi Râbia Emetullah Gülnüş Sultan için Üsküdar'da Yeni Valide Camii ile yanına çeşme, İstanbul'da Valide Turhan Hadice Sultan Türbesi yanında ikinci bir kütüphane yaptırdı. Galata Sarayı'nın dışında ve Bebek'te camiler yaptırdı.

Kanunî Sultan Süleyman zamanından itibaren Kâbe'nin dış örtüsü Mısır'da, iç örtüsü İstanbul'da hazırlanmaktaydı. Sultan III. Ahmed döneminden itibaren kumaşların tamamı İstanbul'da dokunmaya başlandı. Ağabeyi Sultan II. Mustafa gibi Mescid-i Nebevî'de tamir ve yenileme çalışmaları yaptırtan padişah, ayrıca Mukaddes Beldelelere hediyeler göndermeyi de severdi.

Sultan III. Ahmed'i şenlikleri izlerken gösteren bir minyatür. Levni. Surname-i Vehbi

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan III. Ahmed ve maiyetini gösteren bir minyatür. Levni. Surname-i Vehbi

SULTAN I. MAHMUD

1730-1754

Yirmi Dördüncü Osmanlı Padişahı

Sultan I. Mahmud,

Edirne Vakası ile babası II. Mustafa'nın tahttan indirilmesinin ardından diğer şehzadelerle birlikte Edirne'den İstanbul'a getirilen I. Mahmud, şehzadeliğinde kuyumculukla uğraştı. Patrona Halil İsyanı neticesinde amcası III. Ahmed'in tahttan zorla

feragat ettirilmesi üzerine tahta çıktı. (2 Ekim 1730)

Saltanatının ilk zamanlarında asilerin taleplerini yerine getirmeye özen gösterdi. Lâle Devri'nin köşkleri yıkıldı, yeni vergiler kaldırıldı, asilerin istediği devlet adamları istenilen makamlara getirildi. Devlet idaresinin Patrona Halil'in kontrolüne girmesinden rahatsız olan Sultan I. Mahmud öncelikle Patrona Halil'den ve adamlarından kurtulmanın yollarını aradı. Evvelâ askerin ileri gelenlerini kendi yanına çeken padişah, asilere karşı askeri güç sahibi oldu. Sonrasında çıkılması planlanan İran Seferi hakkında görüşlerini almak bahanesiyle saraya toplantıya çağırılan Patrona Halil ve adamlarını ortadan kaldırdı, yandaşı olan Arnavutlar ve Yeniçeriler İstanbul'dan uzaklaştırıldı. İstanbul'da sıkıyönetim uygulayan padişah, ahlâksızlığın önlenmesi, esnafların teftişi, narh meseleleri gibi hususlarla bizzat ilgilendi.

Patrona Halil ve adamlarının ortadan kaldırılması üzerine dış meselelerle ilgilenen Sultan I. Mahmud, İran'a bir sefer düzenletti. (1731) İran'a giren Osmanlı kuvvetleri, Tebriz ve Hemedan'ı geri aldı. Ancak II. Tahmasb'ın barış istemesi üzerine Şark seraskerliğine getirilen Bağdat

Unvan ve Mahlâsları: Gazi, Kambur, Sebkatî
Baba Adı: II. Mustafa *Ana Adı:* Saliha Valide Sultan
Doğum Yeri ve Tarihi: Edirne - 2 Ağustos 1696
Saltanat Yaşı: 34
Vefat Sebebi ve Tarihi: 13 Aralık 1754
Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul Yenıcamı,
Valide Hadice Turhan Sultan Türbesi'nde
Çocukları: Çocuğu olmamıştır.

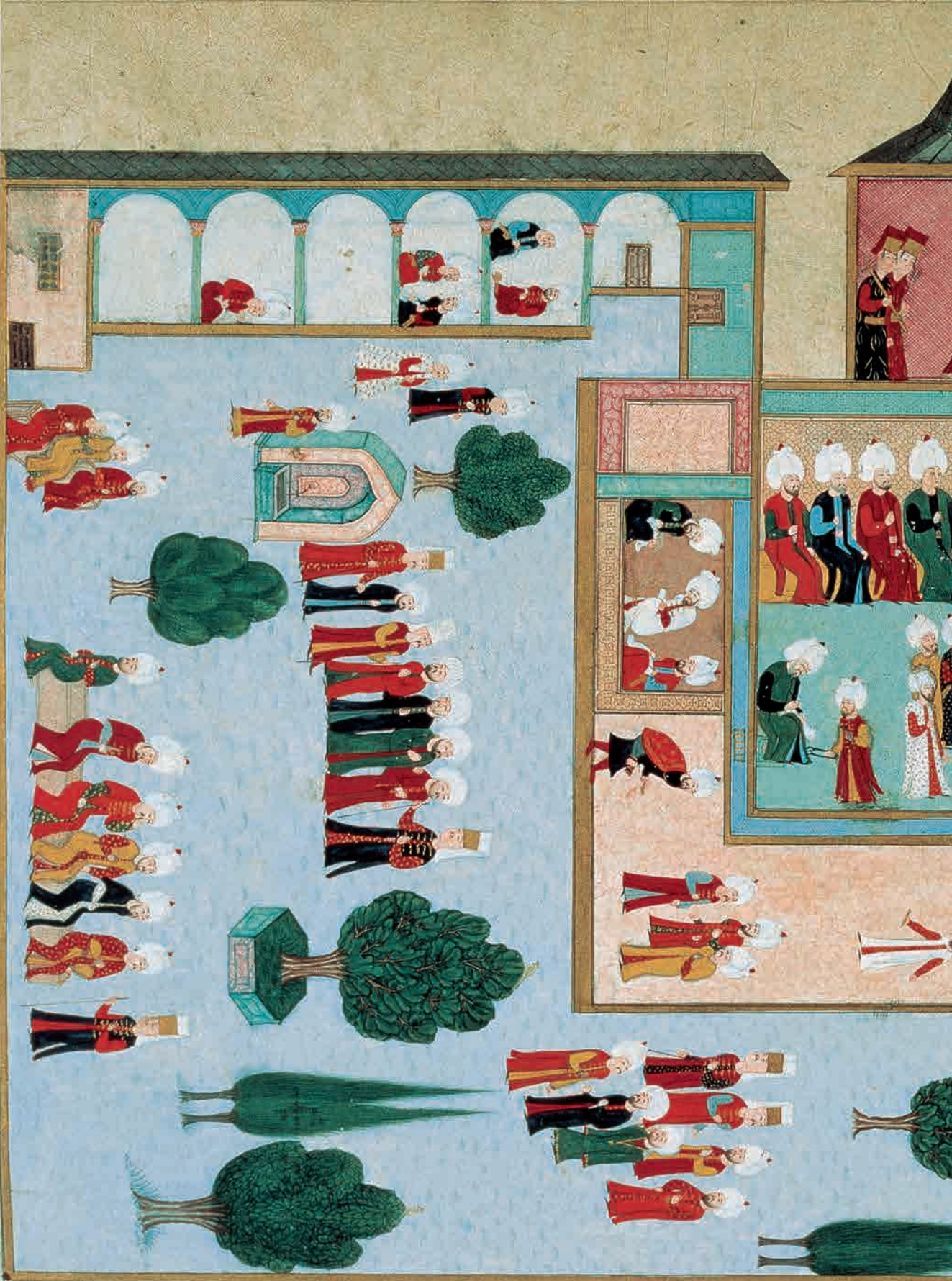
Valisi Ahmed Paşa kendi adıyla anılan antlaşmayı imzaladı. (1732) Bu antlaşmaya göre Gence, Tiflis, Revan ve Dağıstan; Osmanlılarda kalacak, ancak Tebriz, Hemedan, Kirmanşah ve Luristan İran'a bırakılacaktı. Sultan I. Mahmud, Tebriz'in İran'a bırakılmasına karşı çıktı, başkentte barış taraftarı olan üst seviye devlet adamlarını değiştirdi ve İran'a savaş ilân edildi. Avşar Türklerinin lideri Nadir Han da Şah Tahmasb'ı tahttan indirerek yerine küçük yaştaki III. Abbas'ı geçirdi. Kendisi de vekil olarak idareyi ele aldı. (1732) Antlaşmayı da kabul etmeyip Bağdat'ı kuşattıysa da mağlûp oldu. Ardından Tebriz geri alındı ve Sultan I. Mahmud'a "Gazi" unvanı verildi, fakat şehir uzun süre elde tutulamadı. İran seraskerliğine getirilen Abdullah Paşa'nın Revan civarında yapılan Arpaçayı Savaşı'nda yenilmesi (1735) ve Ruslarla savaş hâlinin ortaya çıkması üzerine, Sultan I. Mahmud, İran ile Kasr-ı Şirin Antlaşması esas alınarak bir antlaşma imzaladı. (1736) Bu antlaşma ile Nadir Şah'ın isteği olan Caferîliğin beşinci mezhep olarak kabulü reddedilmiş, ancak Nadir'in İran şahı olduğu ve İran'da Sünnîliğin resmen ilânı kabul edilmiştir.

Bu dönemde Avusturya ile müttefik olan

Rusya, İran savaşlarında Osmanlı'ya destek olacak Kırım kuvvetlerinin Kafkasya'daki Kabartay bölgesinden geçmesine karşı çıktı. Ruslar, Azak Kalesi'ne ve Kırım üzerine saldırdı. (Mart 1736) Saldırıları karşısında Osmanlı divanı Rusya'ya karşı savaş kararı aldı. Bu arada Avusturya; Rusya'nın yanında savaşa katılarak üç koldan Osmanlı topraklarına saldırdı. (1737) Rusya; Azak, Kılburun ve Özi kalelerini; Avusturya ise Niş ve Bükreş'i ele geçirdi. Toprak kayıplarına çok üzölen Sultan I. Mahmud, hem Avusturya'ya hem de Rusya'ya karşı savaşmak zorunda kaldı. Ordunun bir kısmını Ruslarla bir kısmını da Avusturya ile savaşdırmak için ayırdı.

Köprölüzâde Hafız Ahmed Paşa'yı Rumeli beylerbeyi olarak Niş'i geri almakla vazifelendirdi, diğer bütün hazırlıklarını Belgrat'ın geri alınması üzerine yaptırdı. Niş geri alındı. Temeşvar tarafından saldırıya geçen Avusturyalılarla şiddetli çarpışmalar yapıldı. Osmanlı ordusu, Tuna'yı geçti, Temeşvar'a akınlar düzenledi. Ardından Adakale alındı. (1738) Daha sonra Niş'e gelen Yeğen Mehmed Paşa buradan Belgrat'a akınlarda bulundu.

Rus Cephesi'nde Dinyester Nehri'ni geçmeye

Kubbealtı'nda Divan-ı Hümayun'un toplanması ve toplantının padişah tarafından takip edilmesini, ayrıca Divan Meydanı'nda yapılan hazırlıkları gösteren minyatür.

Peygamber Efendimiz'in
Na'l-i Saadet'i şeklinde
yapılmış sancak alemleri.
Topkapı Sarayı Müzesi

çalışan Ruslar, geri püskürtüldü; Azak'tan Karadeniz'e çıkmaya çalışan Rus donanması, Kaptanıderyâ Süleyman Paşa kumandasındaki filo tarafından yakıldı.

Sultan I. Mahmud, bu dönemde yeniden sadrazam değişikliği yaptı ve yeni sadrazam İvaz Mehmed Paşa oldu. Yeni sadrazamın hedefi Belgrat'tı ve çok çetin mücadeleler sonunda Osmanlı ordusu Avusturya ordusunu yenerek Belgrat'ı geri aldı. Avusturya derhâl barış talebinde bulundu. Yapılan antlaşma neticesinde Avusturyalılar Pasarofça Antlaşması ile aldıkları yerleri (Banat hariç) iade ederek Tuna'nın kuzeyine çekildi (28 Eylül 1739)

Ruslar ise Besarabya taraflarından saldırı planı yapıyordu. İsveç'in Fransa ile anlaşması, Fransa donanmasının Baltık Denizi'ne girmesi, Osmanlı ile Prusya arasında yakınlaşma başlaması, son olarak da Osmanlı'nın İsveç'le bir ticaret antlaşması yapması neticesinde Ruslar paniğe kapıldı. Müttefikleri Avusturya'nın da savaş dışı kalması ile barış yapmak zorunda kaldılar. (1739) Yapılan anlaşma ile Azak Kalesi yıkılması şartıyla Ruslarda kalacak, Ruslar Karadeniz'de donanma bulunduramayacak, Kabartay bölgesi tarafsız olacaktı.

Antlaşmada ara buluculuk yapan Fransa'nın kapitülasyon hakları genişletildi. (1740) Aynı sene İsveç'le savunma, İspanya ile de ticaret antlaşması imzalandı. Bu antlaşmalar ile Osmanlı kendisiyle Avrupa arasında denge kurdu. Belgrat Antlaşması otuz yıl sürecek bir barış dönemini başlattı.

Sultan I. Mahmud'un askerî ıslahatları neticesini vermiş ve Belgrat Antlaşması Osmanlı'nın son zamanlarının en kârlı antlaşması olmuştur.

Batı ile sağlanan barış döneminde Sultan I. Mahmud ilginç bir faaliyete de imza atmış, İstanbul'da çıkan küçük çaplı bir isyanın ardından işsiz güçsüz insanları İstanbul'dan çıkartarak memleketlerine geri göndermiştir.

Doğu'da ise Nâdir Şah'ın Bağdat'ın kendisine teslimini isteyerek kuşatması, (1743) Kerkük'ü alması İran'la yeni savaşların başlamasına yol açtı, ilk olarak Kars önlerinde yapılan savaştan netice alınamadı. Şark Seraskeri olan Yeğen Mehmed Paşa'nın İran ordusunu Revan'da mağlûp edecek iken çarpışmalar esnasında şehid olması ile ordu dağıldı

Sehven Şah İsmail'e ait olduğu ileri sürülen bu taht aslında Nadir Şah tarafından I. Mahmud'a hediye olarak gönderilmiştir. Lâkin I. Mahmud taht gelinceye kadar vefat etmiştir. Taht yıllar sonra Sultan III. Mustafa zamanında İstanbul'a ulaşmıştır.

ve Kars düştü. Hemedan'a yönelik Osmanlı akınlardan bunalan Nadir Şah, haber göndererek barış teklifinde bulundu. Kasr-ı Şirin Antlaşması (1639) esas alınarak Kerden (2. Kasr-ı Şirin) Antlaşması (1746) imzalandı. İranlıların sahabelere hürmet göstermesi, hac yolcularının güvenliğinin sağlanması bu anlaşma ile hükme bağlandı. Nadir Şah günümüzde Topkapı Sarayı'nda bulunan altın tahtı (Taht-ı Tâvus) dostluk nişanesi olarak padişaha gönderdi. Gariptir ki bu taht Nadir Şah'ın suikastle öldürülmesi üzerine uzun müddet Bağdat'ta kalmış ve Sultan I. Mahmud tarafından görülememiş, ancak Sultan III. Mustafa zamanında İstanbul'a getirilebilmiştir.

Sözünde sadık ve barışçı bir lider olan Sultan I. Mahmud Avrupa'da çıkan veraset savaşlarından yararlanmaya çalışmadığı gibi Nâdir Şah'ın öldürülmesiyle İran'da çıkan karışıklıklar

sırasında İran'a da sefer düzenlememiştir.

Saltanatı boyunca iç meselelerle de uğraşan padişah, Osmanlı ordusunu güçlendirmek ve modernize etmek için gayret etmiştir. Her ne kadar Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmaya teşebbüs etmese de maaşlarını düzenli almalarını sağlamış ve ocağın kendi kontrolünde olmasına çalışmıştır. Padişahın savaşlarda mağlûbiyetin sebeplerini ve alınabilecek tedbirleri sorduğu İbrahim Müteferrika "Usulü'l Hikem fi Nizam'ül Umem" kitabını yazmıştır. Bu tavsiyeler ışığında Fransız asıllı Humbaracı Ahmed Paşa'ya (Comte de Bonneval), Humbaracı Ocağı'nı ıslah ettirme vazifesi vermiştir. Diğer yandan da Üsküdar'da Hendesehâne (Humbarahâne) kışlası ve mektebi açılmıştır. Bu mektep ilerde kurulacak mühendisanelerin temeli olmuştur.

Taşrada çıkan âyanların belirli bir güç hâlini

Göksu Kasrı'nın Boğaz'dan görüntüsü.

aldığı Sultan I. Mahmud döneminde sultan bir adâletnâme yayınlarak halkı âyanların baskı ve zulmünden korumak istemiştir. Malî açıdan devlet gelir giderlerini dengelemek için hicrî takvime göre yapılan ödemelerin güneş takvimine göre yapılmasını sağlamıştır.

18. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne en son parlak dönemini yaşatan Sultan I. Mahmud, izlediği başarılı dış politika ve yaptığı başarılı antlaşmalarla kendinden sonra gelecek padişahlara Doğu'da ve Batı'da yıllarca sürececek bir barış dönemi bıraktı. Sultan, cumâ namazı dönüşü Topkapı Sarayı'nda atı üzerinde vefat etti. (13 Aralık 1754)

Ülke meseleleriyle yakından ilgilenen padişah, Divan'ı takip ederek halkın dertlerini dinledi. Cirit ve at yarışlarını severdi. Hz. Peygamber'i hatırlattığı için boğazda mehtap seyrine çıkması mühim âdetlerindendi.

Dindar, yumuşak huylu, zeki, barışçı, âdil ve vakur bir padişah olan Sultan I. Mahmud, Türkçe ve Arapça şiirler yazmış, besteler yapmıştır. Padişahın çiçeklere ve satranç oyununa meraklı olduğu da bilinir.

İstanbul'un imarına ehemmiyet veren padişah, Nuruosmaniye Külliyesi'nin inşaatını başlatmış, ancak inşaat Sultan III. Osman zamanında bitirildiği için onun adıyla hatırlanmıştır.

Günümüzde Topkapı Sarayı adını verdiğiimiz Saray-ı Cedit'in sahilinde Topkapusu Sahil Sarayı'nı inşa ettiren I. Mahmud bir yangında yok olacak olan bu küçük sarayın adının büyük saraya verileceğini sanırsız tahmin bile etmemiştir.

Devrinde pek çok mescidin ve caminin tamirini yaptıran padişah Rumelihisarı'nda Hacı Kemâleddin, Beşiktaş'ta Arap İskeleyi, Üsküdar'da Sultan Mahmud ve Kandilli camilerini de bizzat inşa ettirmiştir. Bugün Yeraltı Camii olarak bilinen Kurşunlu Mahzen'i mabet hâline getirmiş ve buradaki sahabilerin kabirlerini caminin içine aldırılmıştır. Şehre su dağıtımı için de çalışmalar yaptıran padişah yaptırdığı su bentlerinde toplanan suları pek çok çeşmeye dağıtmıştır.

Rivayete göre Sultan I. Mahmud'un annesi Valide Saliha Sultan küçük bir kız iken elindeki su testisini düşürerek kırar ve ağlamaya

başlar, oradan geçmekte olan bir saraylı kadın, ağlayan kızı teselli eder ve ailesinin müsaadesiyle onu saraya aldırır. Saliha Sultan burada çok iyi bir eğitim alır, yükselir sonra da Sultan II. Mustafa'nın eşi olur. Oğlunun padişah olması ile valide sultan makamına erişir ve testiyi kıldığı Azapkapı'daki yere kendi adını taşıyan Saliha Sultan Çeşmesi'ni yaptırır ki devrin en mühim çeşmelerindendir. Çeşmelere su salınması merasimine bizzat katılan Valide Saliha Sultan, ilk su salma işini yapmıştır. Sultan I. Mahmud'un yaptırdığı su makseminden dolayı "Taksim" adı verilen bölge o devirden günümüze kadar aynı isimle anılmaya devam etmektedir.

Sultan I. Mahmud döneminde de Topkapı Sarayı Revan Köşkü'nde has odahların kullanımı için son derece zengin ve genelde tarih kitaplarının ağırlıklı olduğu bir vakıf kitaplık (Darü'l Kütüb) meydana getirmiştir. Padişaha sunulan ve başka nüshası olmayan kitapların konulduğu Revan Köşkü'nde son derece kıymetli bir kütüphane kurulmuştur. Ayrıca padişah İstanbul'daki selâtin camilere ve Belgrat ile Vidin'e vakıf kütüphaneler yaptırarak taşradan toplattığı değerli kitapları buralara nakletmiştir. Fatih Camii yanında dershane açtırmış ve burada hususen Sahîh-i Buhari okutulmasını istemiştir.

Hayırsever padişah, Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler Dairesi'nde bulunan Peygamber Efendimiz'in kadem-i şerifini Eyüp Sultan Türbesi'nin kible tarafında mermerden yaptırdığı bir kemer içine koydurarak halkın ziyaretine açmıştır.

Harem-i Şerif'e paha biçilmez avize ve şamdanlar gönderen Sultan I. Mahmud, ayrıca Medine surlarını da tamir ettirmiştir.

Kong. Küt. Arşivi

Azapkapı'da Sultan I. Mahmud'un annesi Valide Saliha Sultan'ın yaptırdığı çeşme. Fotoğraf: Sebah Joaillier (Yaklaşık 1890)

SULTAN III. OSMAN

1754-1757

Yirmi Beşinci Osmanlı Padişahı

Sultan III. Osman

Elli üç sene şehzade olarak bekleyen Sultan III. Osman, Osmanlı tarihinde Şimşirlik Dairesi'nde en uzun süre kalan şehzadedir. Çok uzun süren şehzadelik yıllarında marangozluk yaptığı bilinir.

Sultan I. Mahmud'un vefatı üzerine elli altı

yaşında tahta çıkan Sultan III. Osman, Osmanlı padişahları arasında o zamana kadar tahta çıkan en yaşlı padişaktır.

Saltanatı boyunca çalışacağı devlet adamlarını seçmede titiz davranan padişah sık sık sadrazam değiştirdi. Bu durum devlet işlerinde aksamalara sebebiyet verdi. Sadrazamların padişahların önünde yer almasından ve sadaretin neredeyse padişahlık gibi algılanmasından dolayı bu tür bir tavır sergilemiş olması ihtimal dâhilindedir.

Sultan III. Osman'ın, dindarlığı ile meşhur annesi Şehsüvar Valide Sultan, oğlunun padişahlığının ikinci yılında vefat etti. Sekiz ay sonra da veliaht Şehzade Mehmed hastalanarak vefat etti.

Osmanlı tarihinin son elli yılında olduğu gibi III. Osman devrinde de bütçe fazla verdi. Bu dönemde bastırılan "sikke-i cedîd" de de darp yeri olarak "İslâmbol" adı kullanıldı.

Herhangi bir savaşın yaşanmadığı Sultan III. Osman zamanında İstanbul'da meydana gelen iki küçük deprem, bir sel dışında Haliç'i bile donduracak şekilde geçen şiddetli kış (1755) ve dört büyük yangın dikkati çeker. Padişah da

Baba Adı: II. Mustafa

Ana Adı: Şehsuvar Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: Edirne 2 Ocak 1699

Saltanat Yaşı: 56

Vefat Sebebi ve Tarihi: Kanser (?) - 30 Ekim 1757

*Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul-Yenicami,
Valide Hadice Turhan Sultan türbesinde*

Çocukları: Çocuğu olmamıştır.

bizzat olay mahalline giderek afetlerin derecesini görmüştür.

İstanbul'un büyük bir kısmını etkileyen yangınlardan sonra zarar tespiti yapılmış ve bizzat Sultan III. Osman, yangınların zararlarının karşılanması ve yangınlara tedbirler alınması ile ilgilenmiştir.

Sultan, bu dönemde Anadolu'da ve Rumeli'deki eşkıyalık hareketlerine, Doğu'da İran'daki kargaşa sebebiyle Ermenilere karşı tedbirler almıştır. Hac yolculuğu yapanlara saldırımlarla vakıf mallarından yolsuzluk yapanlara karşı Padişah III. Osman'ın aldığı tedbirler son derece serttir. Mekke ve Medine'de yaşanan karışıklıklar ve hacıların durumu ile de padişah bizzat ilgilenmiştir.

Sultan III. Osman zamanında en dikkat çekici yasak İstanbul'a göçün önlenmesiyle alakalıdır. İstanbul'da işi olanların bu işlerine karşılık sadece bir iki kişi olarak şehre girişlerine izin verildi.

Kadınların İslâmî anlayışa uymayan kıyafetlerle sokağa çıkmalarına yasak getirildiği gibi sadece işleri olduğu zaman çarşı pazara çıkmaları ve padişahın cuma selâmlığına çıktığında

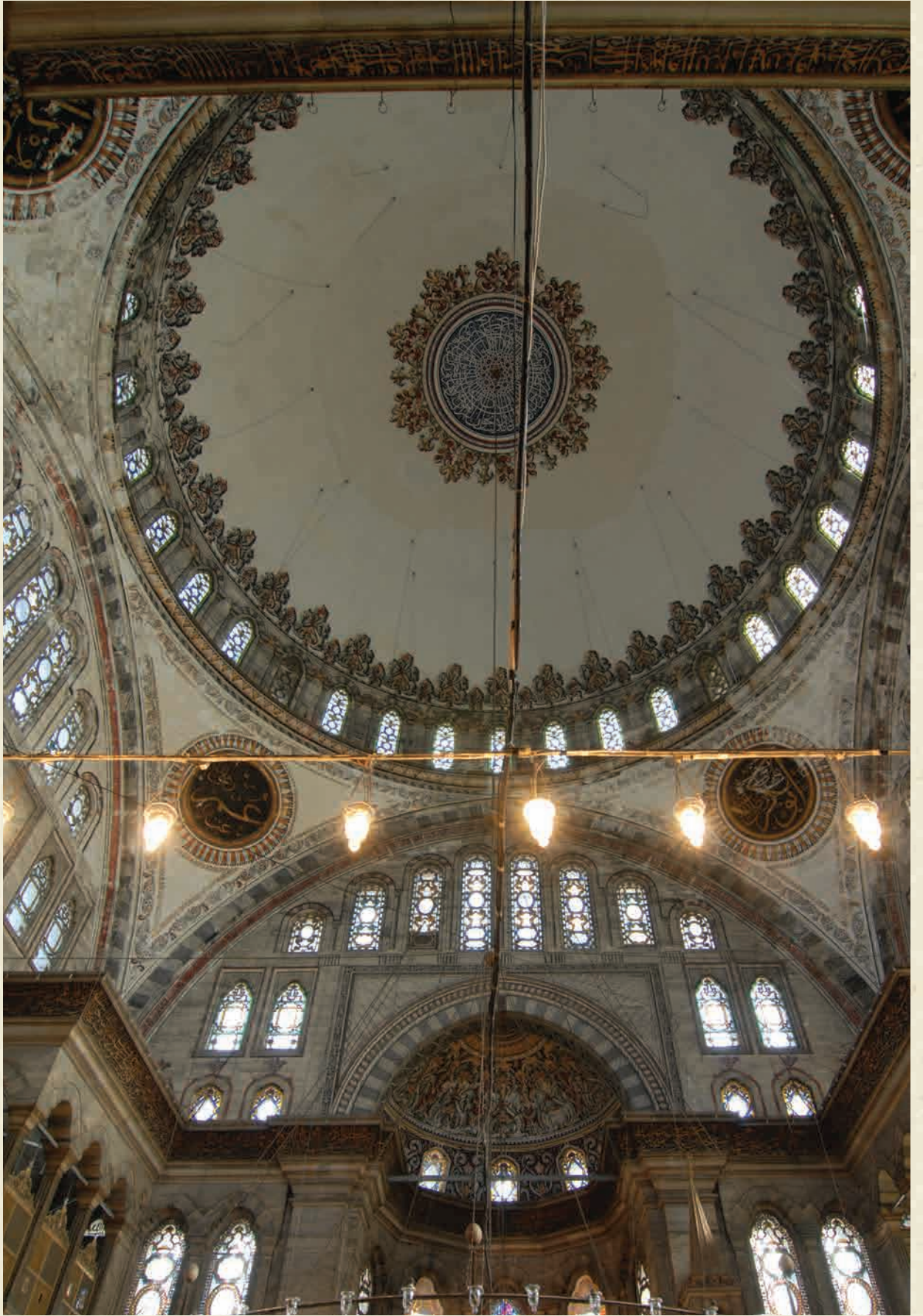
ortalıkta görünmemeleri istendi. Aynı uygulama saraydaki Harem'de de uygulandı, hünkârın girişinde izinli olan bir iki hizmetli cariye dışında kimse karşısına çıkamazdı. Bunun için padişahın Harem Dairesi'nde ökçeleri gümüş çivili ayakkabılarla dolaştığı ve bu ayakkabıların sesini duyanların padişahın karşısına çıkmamak için tedbir aldıkları rivayet edilir.

Sık Sık tebdil kıyafetle halkın içine karışan padişah mevcut sıkıntıları yakinen gördüğü gibi devlet adamları hakkında halkın ne düşündüğünü de öğrenmiştir. Sokakta elinde tütün çubuğu ile gezmeyi yasaklayan Sultan III. Osman devrinde gözden uzakta ve edebiyatla tütün içenlere ise karışılmamıştır.

Devrinde Osmanlı tarihinde ilk ve tek olarak Danimarka Krallığı ile dostluk ve ticaret antlaşması imzalanmıştır.

Sultan III. Osman cuma selâmlığına katılmak için hazırlanırken fenalaşmış ve iki gün sonra da vefat etmiştir. Bazı kaynaklarda kanser olduğu yazılıdır.

Cenazesi Eminönü Yeni Cami'nin yanındaki Valide Hadice Turhan Sultan Türbesi'ne defnedilmiştir. Beş padişah kabrinin bulunduğu bu

Sultan III. Osman tarafından tamamlanan Nuruosmaniye Camii'nin kubbesi.

türbeye en son defnedilen padişah Sultan III. Osman'dır.

Dindar bir annenin oğlu olan padişah da dindardır. Özellikle israf, rüşvet ve yalandan nefret eder, çok çabuk karar verir bazen de aldığı karardan pişmanlık duyar. Uzun süre Şimşirlik'te beklediği için asabî bir yapısı vardır.

Sultan III. Osman'ın tebdil kıyafetle gezmeleri meşhur olup bu gezilerinde kendini "Edirneli Osman Ağa" olarak tanıtır. Halkın içinde olması, onların ihtiyaçlarını yakından görmesini sağlar ve bu sıkıntıları karşılamaya çalışır.

Hattat bir padişah olan Sultan III. Osman'ın Topkapı Sarayı'nda halen mevcut tabloları bulunmaktadır. Sarayda sayıları artmış olan müzisyen ve rakkase cariyeleri kovmuştur.

Sultan I. Mahmud tarafından temeli atılan Nuruosmaniye Camii ve külliyesi Sultan III. Osman tarafından tamamlanmıştır. Bir süre Osmaniye adıyla anılan camiye sonradan Nuruosmaniye denilmiştir.

Sultan III. Osman, Üsküdar'da İhsaniye adıyla yeni bir mahalle inşa ettirmiş, burada günümüze kadar ulaşan İhsaniye Camii'ni ve mahalle mescidlerini yaptırmıştır. Yanık Minare Mescidi'ni yeniden inşa ettirmiştir.

Gece bir geminin karaya oturması sebebiyle Ahırkapı'da ilk defa fener inşasını başlatmıştır. Sultan III. Osman, Peygamber Efendimizin kadem-i şerifinin resmini yaptırıp Eyüp Sultan Türbesi'ne hediye etmiştir. Topkapı Sarayı'nda kendi adıyla anılan III. Osman Köşkü'nü yaptırmış ve ömrünün tamamına yakını geçirdiği Şimşirlik Dairesi'ni köklü tamirattan geçirmiş yeni ilâveler yaptırmıştır.

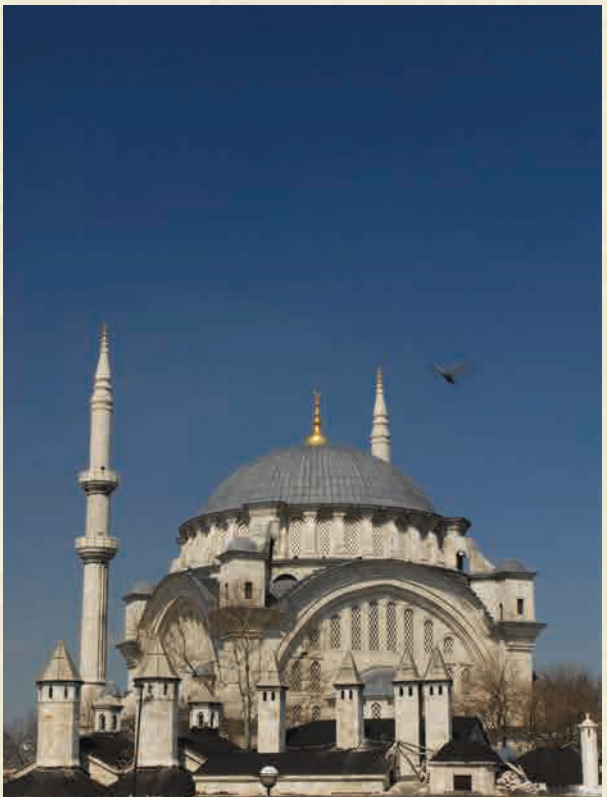
III. Osman'ın da çocuğu olmamıştır.

Topkapı Sarayı'nda Sultan III. Osman tarafından tamamlanan III. Osman Köşkü'nün taşlık tarafından görünüşü.

Beyazıt Yangın Kulesi'nden Nuruosmaniye ve Sultanahmet Camileri ile karşıda Kadıköy'ün görünüşü. (Yaklaşık 1910)

Nuruosmaniye Camii'nin günümüzdeki hâli.

Topkapı Sarayı'nda Sultan III. Osman tarafından tamamlanan ve kendi adını taşıyan köşkün içten görünüşü

SULTAN III. MUSTAFA

1757-1774

Yirmi Altıncı Osmanlı Padişahı

Rafael'in çizimiyle Sultan III. Mustafa.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Amcasının oğlu III. Osman'ın vefatı üzerine tahta çıkan Sultan III. Mustafa'nın en büyük talihi devrinde Koca Ragıp Paşa gibi bir veziriazamın olmasıdır. Döneminde barış devri devam etmiş, padişah da barışın sürmesi yönünde bir dış politika izlemiştir. Aynı dönemde Avrupa devletlerinin kendi aralarında

Yedi Yıl Savaşları yapması Osmanlı'ya saldırımlarına mani olmuştur.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Belgrat Antlaşması'yla (1739) sağlanan barış dönemi yaklaşık otuz yıl sürdükten sonra Rusların Osmanlı toprakları üzerindeki emelleri dolayısıyla 1768'de bozulmuştur.

Rus Çariçesi II. Katerina'nın, Kırım'ı ve Kafkasya'yı topraklarına katmak, Karadeniz'de donanma bulundurmak, Boğazlardan serbestçe geçebilmek ve Balkanlar'da etkili olmak isteğiyle ilk olarak Prut Antlaşması'na aykırı olarak Lehistan'ın iç işlerine karışması barış döneminin sonunu getirmiştir.

Ölen Lehistan kralı yerine Rusların kendi adaylarını kral seçtirmeleri üzerine Lehler Osmanlı'dan yardım istemiş, Kırım hanının ve Fransa'nın teşvikleriyle Rusya'ya savaş ilân edilmiştir. (1768) Savaşın başlarında Rusların Hotin'i kuşatması karşısında Osmanlı kuvvetleri bazı başarılar kazanmış (1769) bunun üzerine padişaha "gazi" unvanı verilmiş, ancak sonraki dönemde meydana gelen mağlûbiyetler "gazi" unvanıyla anılan padişaha tepki gösterilmesine sebep olmuştur.

Unvan ve Mahlâsları: Cihangir, Gazi

Baba Adı: III. Ahmed

Ana Adı: Mihrişah Emine Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: Edirne 28 Ocak 1717

Saltanat Yaşı: 40

Vefat Sebebi ve Tarihi: Ödem, Şiddetli üzüntü -
21 Ocak 1774

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul-İstanbul,

Lâleli Camii'ndeki türbesinde

Erkek Çocukları: III. Selim, Mehmed.

Kız Çocukları: Şah Sultan, Fatma Sultan,
Bekhan Sultan, Hibetullah Sultan.

Rus ordusu, Osmanlı'nın savaş ilânı üzerine harekete geçerek Eflâk Boğdan'a girip Kili ve Akkerman'ı ele geçirmiş; Rus donanması ise İngilizlerin yardımıyla Baltık Denizi'nden çıkarak Osmanlı'nın tahmin edemeyeceği bir şekilde Cebelî Tarık Boğazı'nı geçip Akdeniz'e girmiştir.

Akdeniz'e inen Ruslar, Mora'yı Osmanlı'ya karşı ayaklandırmış ve bu ayaklanmanın bastırılması üzerine Çeşme Limanı'nda demirli Osmanlı donanmasını yakmıştır. Hâdiseler ileride yaşanacak felâketlerin âdeta habercisi gibidir. (1770)

Kaptanıderya Cezayirli Hasan Paşa'nın Rusları Akdeniz'den çıkartması hâdisenin daha farklı bir coğrafyaya kaymasına sebep olur ve Ruslar-Müslüman bir toprağı- Kırım'ı işgal eder. Rusları Kırım'dan çıkaramayan Osmanlı Devleti, barış istemek zorunda kalır.

Rusya'nın başarıları, Eflâk ve Boğdan üzerinde gözü olan Avusturya'yı da endişelendirir. Rusya ile Osmanlı Devleti arasında yapılan Bükreş Görüşmeleri'nde belirlenen şartları padişahın reddetmesi ve netice alınamaması üzerine savaş yeniden başlar. Ruslar, Silistre ve Rusçuk'u ele geçirir, savaşın son yılında gelen kötü haberler ve kayıp üstüne kayıplar

Laleli Camii'nin 1900'lü yıllarda görünüşü.
Fotoğraf: Abdullah Biraderler

padişahın sağlığını iyice bozar.

21 Ocak 1774 Cuma günü Ayasofya'da Cuma namazı için okunan ezan esnasında Sultan III. Mustafa vefat eder.

Kaynaklarda samimî, iyi kalpli, merhametli, hayırsever ve cömert bir padişah olarak anlatılan Sultan III. Mustafa, dindar tabiatlıdır, sabah

Sultan III. Mustafa eserlerinden Üsküdar Ayazma Camii.

namazlarının çoğunu tebdil kıyafetle cemaatin içinde Ayasofya Camii'nde kılmak gibi bir âdeti vardır.

Halkın iyiliğine ehemmiyet veren padişah tahta çıkar çıkmaz vergilerde düzenlemelere giderek rahatlama meydana getirmiştir. Düzenli ve tutumludur, saray harcamalarına kadar her alanda giderleri denetleterek devlet hazinesinin dolu olmasına çalışmıştır.

Saltanatının ilk dönemlerinde vergilerde halkı hoşnut edecek düzenlemelere gitmiştir. Özellikle Hac yolunun emniyetini sağlamak için sert tedbirler almış, Haremeyn Evkafı'nı düzenlemiş, malî alanda tutumlu bir siyaset izleyerek ve yolsuzlukları en aza indirerek devletin gelirlerini artırmıştır. Defterdarlık onun döneminde ehemmiyetli bir kurum hâlini alır.

İyi bir hatip ve iyi bir hattattır. Devlet işlerinde en ufak ayrıntılara kadar vâkıf olmaya çalışır. Astronomiye meraklı bir padişah olan Sultan III. Mustafa için kaynaklarda eşref saatsiz iş görmediği belirtilir.

Kendinden evvelki padişahların (I. Mahmud ve III. Osman) çocuğu olmadığı için Sultan III. Mustafa'nın ilk çocuğu olan kızı Hibetullah (1759) ve oğlu Selim'in (1761) doğması büyük sevinç meydana getirmiştir. Hanedanda kırk yıldan beri sultan ve şehzade doğmamış olduğundan günlerce şenlik yapılmıştır.

Sultan III. Mustafa, huzur derslerinin de ilk başlatıcısı olarak kabul edilmiş ve babası III. Ahmed devrinde başlayan bu geleneği yaygınlaştırmıştır.

Ramazan'da padişahın huzurunda yapılan bu Kur'an-ı Kerim dersleri Devlet-i Aliyye'nin yıkılışına kadar sürmüştür.

Rus Harbi esnasında da tebdil kıyafetle halk arasında dolaşan padişah halkın düşüncelerine, isteklerine ve ihtiyaçlarına önem vermiştir.

22 Mayıs 1766'da Kurban Bayramı'nın son günü İstanbul'da yaşanan büyük depremde devletin bütün imkânlarını seferber ederek şehrin yeniden imar edilmesi için çalışmıştır. Yapılan harcamanın yirmi iki bin kese gibi dev bir rakama ulaştığı bilinir.

Fatih Camii, Eyüp Sultan Camii, Kapalı Çarşı, surlar, Kızkulesi gibi pek çok binanın büyük ölçüde tahrip olduğu bu deprem neticesinde padişahın bütün eserleri yeniden yaptırmasında saltanatının başından beri disiplinli harcamalar yapması ile dolu bir hazineye sahip olmasının büyük faydası olmuştur.

Devlet adamlarının ve halkın muhalefeti sebebiyle sonuçsuz kalan Sapanca Gölü ile Karadeniz'i birleştirme ve Süveyş'e bir kanal açma projeleri de vardır. Yaptırdığı büyük camilere adını vermeyen padişah küçük camilere adının verilmesine karşı çıkmamıştır. Devrinde yapılan Lâleli Külliyesi, vefat eden annesi ve büyük kardeşi Süleyman'ın ruhları için yaptırdığı Mihrişah diye anılan Üsküdar Ayazma Camii buna güzel örneklerdir.

Şiire de meraklı olan padişah "Cihangir" mahlâsıyla şiirler kaleme almıştır ki en meşhur dördlüğü şu şekildedir:

"Yıkılıpdur bu cihan sanmaki bizde düzele,
Devlet-i çarh-ı deni verdi kâmu müptezele.
Şimdi ebvâb-ı saadetle gezen hep hezele,
İşimiz kaldı heman merhamet-i Lem Yezel'e."

Sultan III. Mustafa'nın
Topkapı Sarayı'nda
bulunan zirhi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَبَارَكَ الَّذِي بَارَأَ الْبَشَرِ مِنْ نَارٍ
وَسَيْطَرْنَا بِهِ عَلَى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
وَمَنْ يَشَاءُ اللَّهُ لَا يَخْلُفُ عَهْدُهُ

Bin yüz yetmiş altı (1762) senesinde Sultan III. Mustafa'yı Topkapı Sarayı birinci avlusunda Babü's-selam önünde gösteren gravür.

بِأَنَّهُ يُقَسِّرُ الْبَنَاتِ وَالْحَيَاتِ أَرِيكَ بِشَيْءٍ سَاطِعٍ أَوَّلَ سَاطِعٍ

SULTAN I. ABDÜLHAMİD

1774-1789

Yirmi Yedinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Rafael'in çizimiyle Sultan I. Abdülhamid (Yaklaşık 1770)

Osmanlı'nın en buhranlı zamanında ağabeyinin vefatıyla tahta çıkan Sultan I. Abdülhamid padişah olduğunda 49 yaşındadır. Devletin kritik bir döneminde, hiçbir idarî tecrübesi olmayan bir padişahın saltanatta olması gerek kendisi gerekse Osmanlı Devleti

için talihsizlik olacaktır.

Tahta çıktığında karşılaştığı en mühim mesele, ağabeyi III. Mustafa devrinde başlayan ve beş senedir süregelen Osmanlı-Rus savaşı idi. Savaşı bir neticeye bağlamak, Ruslarla iyi şartlarda bir barış yapmak için Eflak ve Boğdan'ı işgalden kurtarmayı hedefledi. Ancak Osmanlı ordusunun Kozluca ve Şumnu'da bozguna uğraması, padişahı daha saltanatının altıncı ayında Rusların barış teklifini kabul etmeye mecbur bıraktı. Osmanlı tarihinin en ağır anlaşmalarından biri olan Küçük Kaynarca Antlaşması imzalandı. (21 Temmuz 1774) Bu antlaşma ile Osmanlılar Kırım'ın sözde bağımsızlığını kabul etmek zorunda kaldı. Böylece Müslüman bir toprak ilk defa kaybedilmiş oluyordu. Başta Azak olmak üzere, Kabartay bölgeleri kaybedildi. Ayrıca Ruslar, Osmanlı tebaası olan Ortodoks Hristiyanlarının koruyuculuğunu kazandı. Bu hak Osmanlı içişlerine karışabilmeleri fırsatını doğurdu. Ruslara, Boğazlardan serbest geçiş hakkı ile birlikte Fransa ve İngiltere'ye tanınan ticarî imtiyazlar da tanındı.

Sultan I. Abdülhamid'in bu antlaşma ile 1.500 yıldır Türk yurdu olan Kırım'ı kaybetmesi

Unvan ve Mahlâsları: Gazi, Veli

Baba Adı: III. Ahmed *Ana Adı:* Rabia Şermi Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul -20 Mart 1725

Saltanat Yaşı: 49

Vefat Sebebi ve Tarihi: Şiddetli üzüntü -7 Nisan 1789

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul-İstanbul,

Bahçekapı'daki türbesinde

Erkek Çocukları: IV. Mustafa, II. Mahmud, Murad, Nusret, Mehmed, Ahmed, Süleyman.

Kız Çocukları: Esmâ, Emine, Rabia, Saliha, Alimşah, Dürrüşehvar, Fatma, Melikşah, Hibetullah Zekiye.

gerek kendisinde gerekse Osmanlı halkında matem havası yaşattı. Padişah, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın ardından Kaptanıderya Gazi Hasan Paşa ve Cezzâr Ahmed Paşa'nın yardımlarıyla Suriye'de, Akdeniz'de, Mora'da, Mısır'da çıkan çeşitli iç isyanları bastırdığı gibi Anadolu'da leventlerin çıkardığı huzursuzluklara da son verdi. Bu dönemde Arap Yarımadası'nda Vehhâbîlik hareketi yayıldı ve Necid Emîri Abdülazîz b. Suûd Orta Arabistan'a hâkim oldu.

Kırım, Küçük Kaynarca Antlaşması'yla sözde bağımsız olacağı hükmüyle Osmanlı topraklarından kopmuştu. Rusya, Kırım'ı bir şekilde kendi topraklarına katmak için fırsat kolluyordu. Yarımada da yaşanan karışıklıktan faydalanan Ruslar II. Katerina'nın bir dönem yaverliğini de yapmış olan Şahin Giray'ı Kırım hanı yapmaya çalışınca Kırım halkı dinî yönden bağlı oldukları Osmanlı halifesinden yardım istedi. Padişah, Rusların Kırım'ı işgal etmek için bahane aradıklarını anlamıştı. İstanbul'da, Kırım'a muhtemel bir Rus müdahalesini önlemek için askerî hazırlıklar yapılmaya başlandı. Tepkileri gören Şahin Giray kendi yerine III. Selim Giray'ı Kırım hanı yapmak istedi. Osmanlı ile Rusya arasında

Padişahların Kubbealtı'nda yapılan Divan-ı Hümayun toplantılarını takip ettikleri kafesli pencerenin içten görünüşü. Pencere Adalet Kulesi içindedir ve Harem'den çıkılır.

Sultan I. Abdülhamid eserlerinden Beylerbeyi Hamid-i evvel Camii.

gelişen hâdiselerin yeni bir savaşa dönüşeceği sırada, Fransa'nın araya girmesiyle İstanbul'da Aynalıkavak Kasrı'nda, Aynalıkavak Tenkihnâmesi imzalandı. (1779) Aynalıkavak Tenkihnâmesi ile Kırım bağımsız kalacak, Ruslar Kırım'daki askerlerini geri çekecekti. Osmanlı Devleti ise Şahin Giray'ın Kırım hanı olduğunu kabul edecekti. Ayrıca Osmanlı topraklarında yaşayan Hristiyanlara çeşitli haklar tanınacaktı.

Aynalıkavak ile Ruslar, yalnız Kırım'da değil Balkanlar'daki bütün Ortodokslar üzerinde koruyucu rollerini daha da kuvvetlendirdi. Rusların Kırım siyasetine karşı Sultan I. Abdülhamid, Güney Kafkasya'da etkili olmaya çalıştı. Soğucak ve Anapa Kaleleri güçlendirildi ve Soğucak Muhafızı Ali Paşa vasıtasıyla Çerkez kabileleri ile ilişkiler kuruldu. Dağıstan halkına yakınlık gösterildi. Sultan I. Abdülhamid, Buhara Hâkimi Ebulgazi Seyyid Muhammed Bahadır Han'la irtibata geçerek yazdığı mektuplarla Kırım'ın kurtarılması için Rusya üzerine yapılacak sefere yardımını istedi.

Öte yandan Kırım Hanı olan Şahin Giray'ın Rus desteğiyle Kırım'da yapmaya çalıştığı Avrupaî reformlar Kırım halkını isyan ettirdi. Şahin Giray Kırım'ı terk etmek mecburiyetinde kaldı.

Harem'de I. Abdülhamid Has Odası

Adalet Kulesi'nden Harem'in ve Boğaz'ın görünüşü (Yaklaşık 1905) Abdullah Biraderler.

Mevcut vaziyet üzerine Rus Mareşali Potemkin, Kırım'a gönderildi. General burada bir insanlık ayıbına imza attı ve yaklaşık otuz bin Müslüman'ı acımasızca katlettikten sonra Şahin Giray'ı tekrar Kırım hanlığına getirdi. Kırım'daki Müslümanların çoğu Kırım'ı terk etti ve yerlerine Rus göçmenler yerleştirildi. Bu hâdiseden sonra Kırım camilerinde cuma hutbelerinde halifenin ismi okunmaz oldu. (1783) Bir müddet sonra yeniden Kırım'a giren Potemkin, Kırım'ı tamamen Rusya'ya ilhak etti. (9 Ocak 1784) Osmanlı Devleti savaşacak durumda olmadığı için sonucu kabullenmek zorunda kaldı.

Savaşı geçiren birkaç yılın ardından Rusya ve Avusturya Petersburg'da Osmanlı topraklarını paylaşmak için görüşme yaptı. Ardından

Rusların İskenderiye'deki Çerkez Kölemen beylerini Osmanlı'ya karşı isyana teşvik etmeleri üzerine Rusya'ya ultimatı verildi hemen ardından da savaş açıldı. Savaşın bir maksadı da kaybedilen Kırım'ı yeniden vatana bağlamaktı. Mücadele bir yandan Rusya ile diğer yandan da müttefikleri Avusturya ile sürdü, Avusturya'ya karşı başarı elde edilmişse de Rusya'ya karşı mağlûbiyetler yaşandı. Savaşın sürdüğü dönemde sağlığı daha da bozulan padişah, Özi Kalesi'nin Rusların eline düştüğünün bildirilmesi üzerine felç geçirdi ve 7 Nisan 1789'da Topkapı Sarayı'nda kendi adını taşıyan has odada vefat etti.

Kaynaklarda iyi huylu, iyi niyetli, merhametli bir padişah olduğu vurgulanan sultan, saltanatı boyunca bitmek bilmeyen iç ve dış

Adalet Kulesi'nden Harem'in ve Boğaz'ın günümüzde görünüşü.

hâdiselerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Devrinde askerî ıslahat çalışmaları yapılmıştır. Islahatlarda humbaracı ocağı, topçu ocağı, yeniçeri ocağı ve donanmanın ıslah edilmesine ve eğitilmelerine ehemmiyet verilmiştir. Sultan I. Abdülhamid, Özbek Hanlığı ile Fas ve Hindistan'daki Müslüman devletlerle münasebet kurmuştur.

Padişah Sirkeci'de bir imarethane ve yanına da sıbyan mektebi, medrese ve kütüphane yaptırmıştır. Devrinden kalan kitaplar günümüze kadar ulaşmış ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Padişah Beylerbeyi sahilinde annesi Rabia Sultan adına bir cami inşa ettirmiş, Beylerbeyi ve Çamlıca başta olmak üzere şehrin pek çok köşesine çeşmeler yaptırmıştır. Topkapı Sarayı'nda kendi adını taşıyan bir has oda ve

Mabeyn Dairesi yaptırmıştır.

Padişah, Mekke'de Harem-i Şerif içindeki Zemzem kuyularının bakımlarını yaptırmış, ayrıca Şafi Makamı'nı ve Hz. İbrahim Makamı'nı mükemmel surette tamir ettirmiş, Kâbe'nin etrafındaki eskiyen iki minareyi yeni baştan inşa ettirmiştir. İlim işlerine ehemmiyet veren padişah Medine'de kütüphane yaptırarak 1669 adet el yazması kitabı İstanbul'dan bizzat kendisi göndermiştir. Mekke'yi dış saldırılardan korumak için mevcut surlara ilâve olarak Ecyâd Kalesi'ni yaptırmıştır. (Bu kale 2001 'de yıkılmıştır.)

SULTAN III. SELİM

1789-1807

Yirmi Sekizinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Andrea Appiani'nin fırçasından Sultan III.Selim.

Osmanlı hanedanında 1725'den itibaren şehzade dünyaya gelmediği için doğumu büyük şenliklerle kutlanan Sultan III. Selim, babasının vefatında 13 yaşındaydı. Amcası I. Abdülhamid tarafından serbest yetiştirmesine imkân sağlanan şehzade, iyi derecede

eğitim aldı, dünyadaki gelişmeleri bilen ve yenilikçi bir düşünce yapısına sahiptir. Son dönemde yaşlı padişahların tahta çıkmasından dolayı genç ve olgun bir yaşta sultan olması devletin talihi olmuştur.

Tahta çıktığı ilk dönemlerde Avusturya ve Rusya ile savaşlar sürmekteydi. Padişah iki cephede savaşan ordunun ihtiyaçları için kendisinin de bizzat katıldığı yardım kampanyaları tertip etti. İsveç, Osmanlı Devleti ile ittifak yaparak Rusya'ya savaş açmıştı, ancak cephelerden gelen haberler hep toprak kayıplarından bahsetmekteydi. Bender, Kili ve Akkirman, Rusya'nın; Bükreş ve Belgrat, Avusturya'nın eline geçti.

Kayıplara çok üzülen padişah, Eyüp Sultan Türbesi'ni ziyaret ederek uzun uzun dua etti. Bu dönemde Prusya da Osmanlı ile ittifak yaparak Avusturya sınırına asker gönderdi. Avusturya, Fransız İhtilali'nin yaydığı fikirlerin ülkesinde yayılmasından endişe ederek, Rusya ile olan ittifakını bozup Osmanlı ile Zıştovi adı verilen bir antlaşma imzaladı. (1791) Antlaşma Avusturya'nın savaş sırasında aldığı yerleri iade etmesini sağladı.

Ruslar bir müddet daha mücadeleye devam etti. Ancak beklenmedik bir gelişme oldu ve

Unvan ve Mahlâsları: Cihandâr, Gazi, Hâlim, İlhamî

Baba Adı: III. Mustafa

Ana Adı: Mihrişah Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul -24 Aralık 1761

Saltanat Yaşı: 28

Vefat Sebebi ve Tarihi: Suikast- 28 Temmuz 1808

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul-İstanbul, Laleli'deki

III. Mustafa Türbesi

Çocukları: Çocuğu olmamıştır.

Osmanlı tarihinde ilk defa bir savaşta kumandanlar, padişaha dilekçe (mahzar) yazarak savaşın bitirilmesini istedi. Bu durum ordunun ne kadar bozulduğunun ve çok kötü yönetildiğinin de ispatıydı. Fransız İhtilali'nin zor durumda bıraktığı, İsveç'le müttefik olduğu bir dönemde ordunun iyi yönetilmesiyle bir zaferin kazanılması mümkün iken Ruslarla Yaş Antlaşması (1792) imzalanarak bir miktar daha toprak kaybedildi. Dinyester nehri iki ülke arasında sınır oldu. Ancak en mühim netice artık Kırım'ı almanın mümkün olmadığına görülmesiydi. Kırım'ı geri almak için yapılan savaşlar Kırım'ı kurtarmaya yetmediği gibi yeni toprak kayıplarına da sebep oldu. Padişah dört yıldır savaşta olan ordusunu Davutpaşa'da karşıladı.

Bu dönemde görünen başlıca iki mesele Anadolu'da yaşanan asayişsizlik ve İstanbul'a olan göçtür. Eşraf baskısından dolayı köylülerin topraklarını terk ederek başkente gelmeleriyle şehirde asayişsizlik, enflasyon ve gıda sıkıntıları artmıştır. Göç, padişahı payitaht için sert tedbirler almaya sevk etmiştir.

Başkentin türlü meseleleriyle bizzat ilgilenen padişah gidişatı kötü görerek çeşitli yenilik hareketlerine başlamıştır. Osmanlıların artık

Harem'de Sultan III. Selim Dairesi.

Avrupa'nın gerisinde kaldığını fark eden sultan yaptığı ıslahatlar öncesinde devlet adamlarından raporlar almış, hususen Paris Elçisi Ebubekir Ratıp Efendi, Fransız Bertranaud ve İsveçli D'Ohsson'un da içinde bulunduğu bir komisyon tarafından yapılacak ıslahatlar için çoğu başkentteki meselelerin çözümünü ihtiva eden 72 maddelik bir rapor hazırlanmıştır.

Ordunun mağlûbiyet üzerine mağlûbiyet aldığını gören sultan, Nizam-ı Cedit adı verilen yeni bir ocak kurmuş, (1793) askerlerin giderleri için de İrad-ı Cedit Hazinesi oluşturulmuş, Batı'daki orduların uniformalarına benzer uniformalar giydirmiştir.

Nizam-ı Cedit, Sultan III. Selim devrinde

yapılan ıslahatların genel adı olmuştur. Avrupa'dan askerî uzmanlar getirilerek topçu, humbaracı, lağımcı sınıfları modernize edilmiş, Kara Mühendishanesi (Mühendishane-i Berri Hümayun) isminde yeni bir askerî okul açılmış, yıllarca düzgün çalışmayan tersaneye düzen getirilmiş ve yeni modern gemiler inşa etmesi sağlanmıştır. Aynı yıl, Avrupa'daki gelişmeleri daha yakinen takip edebilmek için Londra, Paris, Viyana ve Berlin'e daimi elçilikler açılmıştır.

İstanbul'da yaşanan yangınlara tedbir olması için binaların konumları, yükseklikleri konusunda nizamnameler yayınlanmıştır.

Yıllarca Avrupa'daki siyasî varlıklarını Osmanlı himayesinde sürdüren ve verilen kapitülasyonlarla ekonomik açıdan zenginleşen Fransızların Napolyon Bonapart kumandasında Mısır'ı işgal etmesi (1798) Sultan III. Selim zamanının bir diğer sürpriz gelişmesi oldu. İşgal, Osmanlı idaresinde büyük bir şaşkınlıkla karşılandı. İngilizlerin Akdeniz'de Fransız nüfuzundan rahatsız olarak Ebukır limanında demirli Fransız donanmasını ateşe vermeleri, Osmanlı ile İngiltere arasında yakınlaşma meydana getirdi, ardından da Sultan III. Selim hem İngiltere'nin hem de Rusya'nın desteğini alarak kadim dost (!) Fransa'ya savaş ilan etti.

Napolyon'un yanan donanmasını yeniden yapmak ve Osmanlı'yı barışa zorlamak için Suriye tarafına yürümesi üzerine Fransız usulünde kurulan Nizam-ı Cedit ordusu ilk ciddî imtihanında Fransız ordusunu mağlûp etti. Fransızların meşhur komutanı büyük bir yenilgi almış ve el-Ariş'te yapılan antlaşma ile Mısır'ı boşaltmıştır. (1801)

Mısır'ın işgali esnasında Osmanlı ile müttefik olan Ruslar, çok geçmeden Balkanlar'da karışıklık çıkartmaya başladı. Osmanlıların Rus

yanlısı Eflak ve Boğdan beylerini görevden alması ve Boğazları Rus gemilerine kapatması üzerine beylerin yerlerine geri iade edilmesini isteyen Rusya, Eflak ve Boğdan'ı işgal etti. Sultan III. Selim'in Fransızların Mısır'ı işgalinin ardından yaşadığı ikinci şaşkınlık yeni ittifak yapılan bir devletin Osmanlı topraklarını işgal etmesi oldu. Rusya'ya padişahın tahttan indirilmesinden sonra da sürecek olan yeni bir savaş açıldı. (1806)

Padişahın Nizam-ı Cedit ile gerçekleştirmeye çalıştığı yenileşme hareketleri halk, ulema, esnaf, azınlıklar ve yeniçeriler tarafından benimsenmedi. 1805'de yaşanan tâbii afetler hayra yorulmadı, padişahın yenilikleri Rumeli'de yapmak istemesi büyük bir tepkiyle karşılandı. Hâdiseler kısa sürede büyüdü ve Rumelikavağı'ndaki Boğaz yakmaklarından Kabakçı Mustafa'nın başlattığı isyan neticesinde İstanbul'da büyük bir terör yaşandı.

Padişah elinin altında Napolyon Bonapart'ı yenecek güçte, uzun emekler ve muazzam masraflarla meydana getirilmiş ve bu isyanı kolayca bastırabilecek eğitimli kuvvetleri olmasına rağmen bu birlikleri kullanmayarak daha fazla kan dökülmesine mani olmuştur. Ancak devletin düştüğü durum vahimdir. Sultan III. Selim mahzun bir şekilde yeğeni Şehzade Mustafa'yı çağırarak tahttan indiğini onun padişahlığının hayırlı olmasını dilediğini bildirir. Bu şekilde onca emek ve para ile yapılan ıslahatlardan da bir çırpıda vazgeçmiş olmaktadır ki bu tercih Osmanlıların tarih sahnesinden daha erken çekilmesine sebep olacaktır.

Öldürülünceye kadar geçen bir yılı aşkın zamanda Harem'deki dairesine çekilip Kur'an-ı Kerim okuyarak, ney çalarak günlerini geçiren III. Selim, tekrar padişah olmak için hiçbir girişimde bulunmadı. Ancak kendi yandaşlarından Rusçuk Âyanı Alemdar Mustafa Paşa'nın

Kostantin Kapıdağlı fırçasından Sultan III. Selim'in yağlı boya tablosu 1803

Sultan III. Selim tarafından Selimiye Kışlası'nda kalan askerler için kışlamanın hemen yanına yaptırılan Selimiye Camii. Fotoğraf: Ali Rıza Bey.

Sultan III. Selim tarafından yaptırılan Selimiye Kışlası.
(Yaklaşık 1900) Abdullah Biraderler.

kuvvetleriyle İstanbul'a gelmesi asileri ortadan kaldırması ve Topkapı Sarayı'nı kuşatması üzerine Sultan IV. Mustafa, eski padişahın ve Veli-aht Şehzade Mahmud'un idamını emretti. Sultan III. Selim odasının dışına çağrılarak öldürüldü ve cenazesi Arz Odası'nın önüne atıldı. Padişahı

kurtamak için saraya giren Alemdar Mustafa Paşa sâbık padişahın kanlar içindeki cenazesini görüp ağlamıştır. Paşa derhâl harekete geçmiş ve Cevri Kalfa'nın da yardımlarıyla Veli-aht Şehzade Mahmud'u kurtarmayı başarmıştır.

Devleti toparlamak için ıslahatlara son derece ehemmiyet veren Sultan III. Selim'in halk arasında Humbaracı kıyafetiyle dolaşması da meşhurdur. Bu gezintilerinde halkın yaşadığı sıkıntıları daha yakından görmüştür. Yerli malının kullanılması, lükse ve israfa girilmemesi, kadınların edeple dolaşması, gıda noksanlığından dolayı fırınlar önünde kuyruk oluşturan halkın ihtiyaçlarının karşılanması gibi çok çeşitli konularda koyduğu kurallar bizzat şahit olduğu sıkıntıları çözmek içindir. Özellikle İstanbul'da ve

Sultan III. Selim'i at üzerinde tasvir eden Hippolite Bertaux imzalı yağlı boya tablo.

Ankara'da dokunan kumaşlardan kıyafetler giymiş, İran'dan ve Hint'ten gelen kumaşları giyenleri kınamıştır.

Başarılı bir müzisyen olan padişah Klasik Türk musikisinin en büyük üstadlarından biridir. Yaptığı besteler günümüzde de çalınmaktadır. Aynı zamanda usta bir hattat ve şairdir.

Bugün de hâlen yapılış maksadı istikametinde kullanılan Selimiye Kışlası, Üsküdar Selimiye Camii, onun devrinde yapılmıştır. Depremde büyük hasar gören Eyüp Sultan Camii, yeniden inşa edilmiştir. Topkapı Sarayı'nda kendi adını taşıyan bir oda ve annesine bir daire yaptırmıştır. Mekke ve Medine'de Peygamberimize, Peygamber ailesine ve diğer sahabilere ait hatıraların yaşatıldığı makamların ve kabirlerin her birine Sultan III. Selim'in çok kıymetli örtüler gönderdiği bilinir.

Sultan III. Selim'in Nizam-ı Cedid için yaptırdığı Levent Kışlası'nda uzak bir mesafeden tüfekte yaptığı atışla bir yumurtayı vurması hatırasına Topkapı'ya dikilen nişan taşı

18. Yüzyılda başlarında Osmanlı Devleti

SULTAN IV. MUSTAFA

1807-1808

Yirmi Dokuzuncu Osmanlı Padişahı

Sultan IV. Mustafa'nın guvaş bir tablosu. Anonim

Amcası III. Selim'in Kabakçı İsyanı neticesinde tahtı bırakması ile padişah olan Sultan IV. Mustafa, şehzadelikliğini rahat geçirmiş, kardeşi II. Mahmud'la birlikte tebdil kıyafetlerle İstanbul'da dolaşarak saray dışını tanımaya çalışmış, çocuğu olmayan amcası III. Selim'den şefkat görmüştür.

İsyanın ardından padişah olan IV. Mustafa, asilerin, yenîçerilerin artık devlet işlerine karışmayacağına teminat vermeleri üzerine, kendisi de isyancılardan hesap sorulmayacağına teminat verdi. Ancak Osmanlı padişahını değiştirecek güce sahip olanların devlet işlerine karışmayacak olması düşünülemezdi. Asilerin devlet işlerinde her istediklerini yaptırması yüzünden çıkan kargaşa, asayişsizlik ve ıslahat taraftarlarıyla karşıtları arasındaki mücadeleler Sultan IV. Mustafa'nın saltanatı boyunca devam etti. Sultan III. Selim'in tahttan indirilmesinden ve IV. Mustafa'nın padişah yapılmasından pişmanlık duyulmaya başlandı.

Kargaşa, III. Selim zamanında başlayan Rus savaşında çarpışan ordu içerisinde de yayıldı ve orduda büyük bir zafiyet meydana getirdi.

İstanbul'da Kabakçı Mustafa İsyanı'nın mimarlarından Sadaret Kaymakamı Musa Paşa ve Şeyhülislâm Atâullah Mehmed Efendi, düzeni sağlamaktan uzaktı.

Alemdar Mustafa Paşa'nın ordusuyla birlikte Rusçuk'tan İstanbul'a gelmesi ile birlikte şehre de asayiş gelmiş oldu. Kabakçı Mustafa öldürüldü, Atâullah Mehmed Efendi azledildi. Mustafa Paşa'nın çevresinde toplananlar, III. Selim'i

Baba Adı: I. Abdülhamid

Ana Adı: Ayşe Sinepver Valid Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul- 8 Eylül 1779

Saltanat Yaşı: 28

Vefat Sebebi ve Tarihi: Boğduruldu- 17 Kasım 1808

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul-İstanbul,

Bahçekapı Hamidiye türbesinde.

Erkek Çocukları: Erkek çocuğu olmamıştır.

Kız Çocukları: Emine Sultan

yeniden padişah yapmanın, IV. Mustafa'nın adamları ise eski padişahı ortadan kaldırmanın yollarını arıyordu. Hâdiselerin III. Selim'in hayatını tehlikeye düşürmesi üzerine Alemdar Mustafa Paşa Babiâli'yi bastı, sadrazamı tutuklattı ve eski padişahı yeniden padişah yapmak maksadıyla saraya yöneldi. Alemdar'ın Sultan IV. Mustafa'dan III. Selim'in yeniden tahta çıkarılmasını istemesi üzerine IV. Mustafa, saray kapılarını kapattırdı ve kargaşanın hüküm sürdüğü günlerde daha fazla fitne çıkmaması için III. Selim ve Şehzade Mahmud'un katledilmelerini emretti. Zorla saraya giren Alemdar Mustafa Paşa, eski padişahın cesedini gördü ve Şehzade Mahmud'u yaralı olarak kurtarmayı başardı. Sultan IV. Mustafa tahttan indirildi ve yerine hanedanın hayatta kalan son şehzadesi II. Mahmud çıkarıldı. (1808) Alemdar Mustafa Paşa da sadarete getirildi.

Osmanlı tarihinin en kısa saltanatlarından birini yaşayan IV. Mustafa, tahttan indirildikten sonra saraydaki dairesine kapatılsa da tekrar padişah olmak için çaba harcadı ve dışarıdaki adamlarına haber gönderdi. Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa'nın kısa bir süre sonra bir baskın neticesi öldürülmesi ve isyancıların saraya yürümek istemesi üzerine daha evvel kendisinin kardeşi için

verdiği emir bu sefer kendisine uygulandı.

IV. Mustafa'nın daha şehzadelik yıllarından beri gerek amcası III. Selim'e karşı yürütülen muhalefet içinde yer aldığı, hatta kız kardeşi Esmâ Sultan'ın da bu faaliyetlere katıldığı rivayet edilir.

Sultan IV. Mustafa, pek çok kaynakta ağır itham ve sıfatlarla aşağılanır. Ancak tahta kaldığı bir yıl iki aylık dönemde dışarıda Rus savaşının, içerde Kabakçı Mustafa İsyanı'nın izlerinin ve Alemdar Mustafa Paşa'nın faaliyetlerinin sürdüğü dikkate alınırsa padişahın amcasının ıslahatlarını devam ettirmek için zamanının olmadığı anlaşılmaktadır.

Padişah, şehirde huzursuzluk çıkaran, ahlâksızlık yapanları yeniçeri dahi olsa şiddetle cezalandırmaktan çekinmez. Amcasının dönemindeki bazı devlet adamlarının sağ olmaları hâlinde birini hemen sadarete getirebileceğini, çünkü çevresinde işe yarayabilecek adam yokluğunun sıkıntısını çektiğini belirtmesi, Taksim'deki Topçu Kışlası'nda eğitilmiş asker yetiştirmeyi planlaması ve mühendishanenin durumuyla yakından ilgilenmesi padişahın amcasının ıslahatlarını devam ettirme niyetinde olduğunu gösterir.

SULTAN II. MAHMUD

1808-1839

Otuzuncu Osmanlı Padişahı

Sultan II. Mahmud'un suluboya bir tablosu. Anonim

Sultan II. Mahmud önce amcası III. Selim'in tahttan indirilmesini, (1807) ardından ağabeyi IV. Mustafa'nın tahta çıkışını, III. Selim'in katlini, Alemdar Mustafa Paşa'nın ağabeyini tahttan indirme çabalarını ve kendi hayatına kastetmek isteyenleri gördü.

Yaralı olarak kurtularak tahta çıktı. (28 Temmuz 1808) Darbelere ve bu darbelere karşı yapılan darbelere şahit olarak başlayan saltanatı, büyük mücadelelerle sürdü Osmanlı tarihinde pek çok ilki gerçekleştirerek sona erdi. Kendinden sonra iki oğlu ve dört torunu padişah olmuş ve günümüze kadar gelen hanedan da ondan devam etmiştir. Bunun için Osman Gazi ve Sultan İbrahim'den sonra hanedanın üçüncü ve son atası sayılır.

Yeniçerilerin bitmek tükenmek bilmeyen isyanları, taşrada halka zulmeden zorba idareci ve âyanlar, Balkanlar'da Sırp ve Yunan ayaklanmaları, Mısır'da Mehmed Ali Paşa'nın isyanı, İran ve Rusya ile yapılan savaşlar, Sultan II. Mahmud'un karşılaştığı en mühim sıkıntılardır. Türlü meseleler içinde de olsa devlet yapısında mühim ıslahatlar yapılması, bunların sürdürülmesi saltanat döneminin belirgin özelliğini oluşturur.

Başkentte asayişsizliğin temel sebebi hâline gelen, asker olmalarına rağmen siyasete doğrudan müdahale eden, en iyi bildikleri şey ihtilâl yapmak olan ve pek çok padişahı ihtilâl ile tahttan indiren Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak (Vakayı Hayriye 1826) son devir padişahlarının çabalarına karşı çıkan bir zümreyi temizledi ve

Unvan ve Mahlâsları: Adlî, Büyük

Baba Adı: I. Abdülhamid *Ana Adı:* Nakşidil Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul- 20 Temmuz 1785

Saltanat Yaşı: 23

Vefat Sebebi ve Tarihi: Verem - 28 Haziran 1839

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- İstanbul, Divan Yolu'ndaki II. Mahmud Türbesi.

Erkek Çocukları: Abdülmecid, Abdülaziz

Kız Çocukları: Sâliha Sultan, Atiyye Sultan, Hadice Sultan, Âdile Sultan

padîşah otoritesini sağladı. Yeniçerileri ortadan kaldırmaya kadar geçen zaman, kendi menfaatlerinden dolayı ıslahatlara karşı çıkan askerî ve ilmiye sınıfı ile taşradaki âyanların baskısı altında geçti.

Alemdar Mustafa Paşa'nın sadrazam olduğu kısa sürede âyanlarla yapılan Sened-i İttifak, her ne kadar devletin taşradaki otoritesini kuvvetlendirse de âyanların gücünün padişah tarafından tanınması manasına geliyordu ki bu ülkede hoşnutsuzluk meydana getirdi. Alemdar'ın Sekban-ı Cedit isminde bir ordu kurmaya çalışması da hem kendi canına mal oldu hem de yeni orduyu kaldıracak iki yeniçeri isyanının çıkmasına sebep oldu. Sultan II. Mahmud, Sened-i İttifak'ın ardından âyanlarla amansız bir mücadeleye girerek Tepedelenli Ali Paşa gibi güçlü âyanları ortadan kaldırdı. Yeniçeri ve âyan tehditlerini sona erdirmesinin ardından ağırlık verdiği ıslahatların başında yeni bir ordunun kurulması gelir. Ordu giderleri için vakıf gelirleri kontrol altında tutulmaya çalışıldı ve bu maksatla Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti kuruldu. (1826)

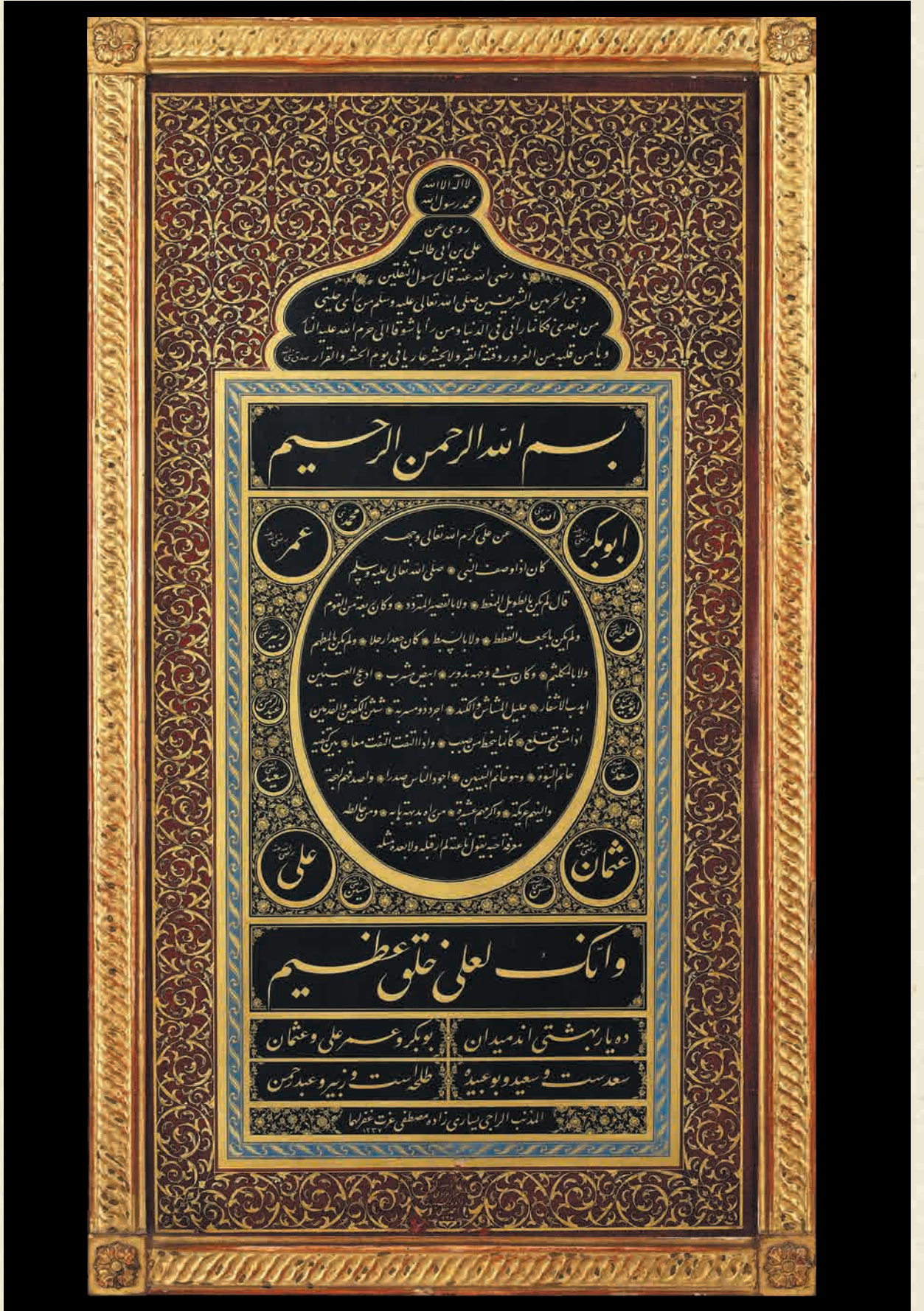
Sultan II. Mahmud, evvelki ıslahçı padişahlardan farklı olarak kamuoyu desteğini sağlamaya

Sultan II. Mahmud'u kıyafet inkılabından sonra gösteren fildişi üzerine yağlı boya ile yapılmış madalyon.

ehemmiyet verdi ve bu konuda basından istifade etti. Devrin Takvîm-i Vekâyî gazetesinde ıslahatlara geniş yer veren haberler yayınlattı. Yeniçerilerin ortadan kaldırılmasının haklılığı üzerine eserler yazdırdı.

Tahta çıktığında amcası zamanında başlayan (1806) Rusya savaşı sürmekteydi. İngiltere ile savaş durumu vardı. Kale-i Sultaniye

Hilye-i Şerif, Yesarîzâde Mustafa İzzet Ketebe 1237 (1822) tarihli dir.

Antlaşması'yla (1809) Boğazlardan savaş gemisi geçişine müsaade edilmeyeceği kararlaştırıldı ve İngiltere ile savaş sona erdi. Osmanlı karşıtı politikalar izleyen Fransa'nın bu sefer Rusya'ya saldırması ve Rus ordusunu mağlûp etmesi üzerine de Rus savaşı Bükreş Antlaşması'yla son buldu. (1812) Antlaşma Baserabya'nın kaybedilmesini, Prut Nehri'nin sınır olmasını, Eflak Boğdan'ın Osmanlılara geri verilmesini kararlaştırıyordu, ancak maddeler arasında yer alan Sırlara özerklik verilmesi 1817'den sonra uygulanmış ve azınlıkların Osmanlı'dan kopmasının ilk adımı atılmıştır.

Yunan İsyanı, Osmanlılarda azınlıkların çıkarttığı ilk büyük isyandır. (1821) Osmanlı Devleti'nin bu isyanı bastırmakta zorlanması isyanın kısa sürede uluslararası bir mesele hâline gelmesine yol açtı. Osmanlı'nın, isyanı Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'dan yardım alarak bastırması Avrupa'da hoş karşılanmadı ve Navarin'de demir atmış olan Osmanlı-Mısır donanması anî bir baskınla yakıldı. (1827) Padişah kendi ülkesindeki bir isyanı bastıran donanmasının yakılmasını kabul edemeyeceklerini bildirerek yakılan donanmanın karşılığında tazminat istedi. Bunun üzerine İngilizler ve Fransızlar Osmanlı ile ilişkilerini kesti, Ruslar ise isyanı bahane ederek Osmanlı'ya savaş açtı ve Edirne'ye kadar geldi. Osmanlı ordularının hem Tuna'da hem de Kafkaslarda mağlûp olması üzerine yapılan Edirne Barışı neticesinde (14 Ağustos 1829) merkezi Atina olan Mora ve bazı adaları içine alan küçük bir Yunan devletinin kurulmasının yolu açıldı.

Sırbistan'ın özerk, Yunanistan'ın özgür devlet olması Balkanlar'daki diğer Hristiyanların da ayaklanmasına misal teşkil etti. Avrupa'da

Sultan II. Mahmud'u kıyafet inkılabından evvel silahtar ağa ve darüssade ağasıyla gösteren bir gravür

Sultan II. Mahmud'un veliahtlığı esnasında asilerin saraya girmesi üzerine Cevri Kalfa bu merdivenden şehzadeyi kaçırması ve öldürülme-ten kurtarmıştır.

Hristiyanlık vurgusu ile destek gören bu isyanlar beraberinde Müslüman - Türk düşmanlığına sebep olmuş, büyük devletlerin müdahalesiyle Hristiyan Osmanlı tebasının bağımsızlığa erişmesini sağlamıştır.

“Kadim dost” (!) Fransızlar Mısır’dan sonra bu sefer Cezayir’i işgal etti. (1830) Bu işgal sömürgecilerin Osmanlı’nın dağılmasını ve parçalanmasını nasıl gerçekleştireceklerini de ortaya koyuyordu. Bu parçalanmanın Müslüman halk içinde nasıl olacağının misali de Mehmed Ali Paşa İsyanı’nda görüldü.

Sıradan bir askerken Mısır’daki hâdiseleri bastırmasının ardından Mısır valisi olan ve ülkesinde gerçekleştirdiği Fransız modeli ıslahatlarla güç hâline gelen Mehmed Ali Paşa’nın Osmanlılara isyan etmesi kısa sürdü. Yunan isyanındaki yardımları karşılığında kendisine verilmesi vaat edilen Mora’nın kaybı üzerine paşa, Suriye valiliğini istedi. Red cevabını alınca oğlu İbrahim Paşa’yı Suriye üzerine sevk etti, Osmanlılara karşı zafer üstüne zafer kazanan İbrahim Paşa Konya’ya kadar gelerek, burada yapılan savaşta Sadrazam Reşid Mehmed Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusunu yenmiş (1832) Osmanlı sadrazamını da esir almış bir hâlde Kütahya’ya kadar geldi.

Sultan II. Mahmud, bir isyandan ziyade Osmanlı hanedanını dahi değiştirebilecek bir tehlikeyle karşı karşıya kaldı. Padişah son çare olarak Rusya’dan yardım isteyince Rus kara ve deniz kuvvetleri Beykoz’a geldi. İngiltere ve Fransa’nın da araya girmesi ile bir iç isyan yine uluslararası bir mesele hâline geldi. Neticede Kütahya’da varılan uzlaşmayla II. Mahmud, Yavuz Sultan Selim zamanında elde edilmiş toprakları Mehmed Ali Paşa’ya bırakmak zorunda kaldı. Rusya ile

de Hünkâr İskelesi’nde sekiz yıllık bir ittifak antlaşması imzaladı. Böylece Rusya, Boğazlar üzerinde mühim haklar elde etmiş oldu. Mısır İsyanı’nın ilk safhası böylece kapanırken Boğazların Rus hâkimiyetinde olması Avrupa’da paniğe yol açtı.

Kütahya Antlaşması’nın memnun etmediği Osmanlı ve Mısır tarafları uzun hazırlıklardan sonra bu sefer Nizip’te karşılaşmış (1839) savaşta Osmanlı ordusu yeniden mağlûp olmuş ve Anadolu’da Mısır tehlikesi yeniden başlamıştır. Sultan II. Mahmud mağlûbiyet haberini almadan o günlerde vefat etmiştir. (28 Haziran 1839)

Sultan II. Mahmud, yaptığı köklü ıslahatlarla tanınan bir padişahdır. Merkezî otorite kurmanın ehemmiyetinin farkında olan padişah bunun için gerek yenîçerileri gerekse zorba idarecileri ve âyanları ortadan kaldırmıştır. Belki ortadan kaldıramadığı tek zorba Mehmed Ali Paşa’dır. Islahatları otoritesini kurduktan sonra gerçekleştirmiştir. Amcasının zamanında yaşananlardan gerekli dersleri çıkarmış, bilhassa asker ve ulemanın bir olup karşısına çıkmasına mani olmuştur. Ulemanın önde gelenlerini ıslahatların lüzumuna inandırmış böylece hem desteklerini almış hem de fitne çıkarmalarına mani olmuştur. Yenîçeri ocağını kaldırma zamanını çok iyi belirlemiş ve Yunan isyanı sırasında yıllarca bir isyanı bastıramadıklarını oysa Mısır’ın düzenli askerlerinin kısa zamanda başarılı olduklarını halka göstererek yenîçerilerin bir işe yaramadığını ispatlamıştır. Başarısız Sekban-ı Cedit ordusu kurma girişimine rağmen Eşkinici Ocağı isminde ordu kurmaya çalışması da yenîçerilerin isyan etmesini sağlanmak için yapılmış bir teriptir. Bu isyanın ardından da yenîçeriler ortadan kaldırılmıştır.

Sultan II. Mahmud'un yaptırdığı Kubbetü'l Hadra'nın 120 sene evvelki görünüşü

Hattını Sultan II. Mahmud'un yazdığı Kelime-i Tevhid levhası.

Sultan II. Mahmud devrinde erkeklerin kılık kıyafetleriyle ilgili düzenlemeler de yapılmış, bıyıkların uzunluğunun kaş uzunluklarından fazla olmaması, sakalların iki parmak uzunluğunda olması memurların ceket, pantolon ve fes giymesi kabul edilmiştir. Yeniçerileri hatırlattığı ve ordu da artık ihtiyaç kalmadığı sebebiyle mehterhane de kapatılmıştır. Mehter marşlarının yeniden çalınması II. Meşrutiyet döneminde olmuştur.

Gündelik hayatında sade ve gösterişten uzak olmayı seven Sultan II. Mahmud bu yüzden Topkapı Sarayı'nı sevmemiş günlerini Beşiktaş'taki ahşap sahil sarayında geçirmiş ve teşrifatta ki pek çok hususu kaldırmıştır. Huzuruna çıkan Batılı elçiler, Avrupalı sıradan bir tüccarın malikânesinin bile II. Mahmud'un kaldığı sahil sarayından daha gösterişli olduğunu söylerler.

Döneminde hükûmet işlerinin yeniden düzenlenmesi için yeni kurumlar ihdas edilmiş, Divan-ı Hümayun kaldırılarak yerine nazırlıklar (bakanlıklar) kurulmuştur. Nazırlardan birinin

başvekil unvanıyla hükûmet işlerini organize etmesiyle sadrazamlık da kaldırılmıştır. (1838)

Eğitilmiş insana duyulan ihtiyaç padişahı yeni okullar açmaya teşvik etmiş bu dönemde Müslümanların da yabancı dil öğrenmesi teşvik edilerek yıllarca Fenerli tercümanların elinde olan bu imtiyaz alınmak istenmiştir.

Sultan II. Mahmud, Müslüman ve gayrimüslim ayırt etmeden bütün Osmanlı halkını kucaklayacak faaliyetler içinde bulunmuştur. Halkın hoşnutsuzluğunun giderilmesi için gayret göstermiş hususen gayrimüslimleri devlete yakın tutmaya çalışmış, çok sayıda kiliseyi tamir ettirmiştir. İmkânlar ölçüsünde cami ve tekkelerin tamir ve imarlarını gerçekleştirmiştir.

Musiki ve hat sanatına meraklı olan padişah en küçük ayrıntıya kadar devlet işlerini bizzat takip etmesiyle dikkati çeker. Bazı mühim resmî belgeleri bizzat kendisi kaleme alır. Rusların Edirne'ye kadar ilerledikleri (1828 -1829) savaşlarda albay rütbeli askerî üniformasıyla bir

Topkapı Hırka-i Saadet Dairesi'nin duvarına Sultan II. Mahmud tarafından yaptırılan Hırka-i Saadet Çeşmesi. Padişah cenazeleri burada gasledilirdi.

Sultan II. Mahmud'un eserlerinden Topkapı Sarayı Sofa Mescidi. Mescidin yerinde daha evvel Silahdar Köşkü bulunmaktadır, Kabakçı Mustafa İsyanı'ndan sonra bu köşkte toplanan devlet adamları Sultan III. Selim'in halline karar verir. Bu karar padişahın sarayda öldürülmesine kadar sürececek hadiselerin fitilini ateşler. Sultan II. Mahmud tahta çıkınca amcasının başına gelen bu acı hatırayı hatırlattığı için köşkü yıktırır ve yerine bu mescidi yaptırır. Günümüzde de hâlen mescit olarak kullanılmaya devam edilmektedir.

yıldan fazla Rami Kışlası'nda yatıp kalkmıştır.

Soğukkanlı bir yapısı olan II. Mahmud şahsı kızgınlıklarının affedecek kadar âlicenaptır, ancak devlete karşı işlenen suçlarda serttir.

“Gâile-i saltanattan usandım.” diyecek kadar içte ve dışta mücadeleyle geçen hükümdarlığı padişahın sağlığını da bozmuş, 28 Haziran 1839'da hava değişikliği için çıkartıldığı Çamlıca'da vefat etmiştir. Vefatıyla yeniçerilerin isyan edebilecekleri ihtimalinden dolayı cenazesi iki gün bekletilmiş gerekli askerî tedbirler alındıktan sonra Müslüman ve gayrimüslimlerin katıldığı büyük bir cenaze merasimiyle defnedilmiştir.

Sultan II. Mahmud, Haremeyn'e büyük ehemmiyet veren bir padişaktır. Kendisine Mekke ve Medine'deki mescit ve türbelerin harap vaziyette bulunduğu, Haremeyn'in ciddî bir tamire muhtaç olduğu bildirilince derhâl harekete geçerek öncelikle Cennetül'l Mualla ve Cennetü'l Baki'deki türbe ve kabirler ile Mekke'deki makamları acilen tamir ettirmiştir. Halife 1837'de de Kâbe'nin etrafındaki eskiyen kırılan mermerleri ve sütunları yenileterek yerlerine Anadolu'dan mermer sütunlar göndermiştir.

Mina'da, Müzdelife'de, Arafat'ta bulunan mescitler ciddî tamirden geçirilmiş, Arafat'ta Peygamberimizin vakfeye durdukları yerdeki Sahra Mescidi de yeni baştan inşa edilmiştir. Mekke'de Peygamber Efendimizin, dört halifenin, sahabilerin evleri tamir ettirilmiştir.

Medine'de “Mahmudiye” adını taşıyan bir medrese yaptırdığı gibi, kütüphane, sebiller ve ibtidaiye mektebi yaptırmıştır. Padişahın Haremeyn'e gönderdiği kıymetli şamdanlar ve seksenden fazla altın kandil Haremeyn muhabbetinin birer tecellisi ve halifeliğin yüklediği sorumluluğun gerekleridir.

Sultan II. Mahmud'un Babü's-saade üzerinde bulunan tuğrası

Mescid-i Nebevî'de tamirat, düzenleme yapılması için İstanbul'dan mühendis ve ustalar, Mısır'dan usta ve işçiler göndermiş ve tamiratta kullanılacak malzemelerin çoğu Anadolu'dan yollanmıştır. Yıllarca süren çalışmanın ardından Mescid-i Nebevî'nin etrafına yeni sütunlar ilâve edilmiş, boya, nakış ve hat işleri yapılmış en mühimi de Peygamber Efendimizin Memlûk Sultanı Kayıtbay tarafından yaptırılan ve eskiyen kubbesi yerine taştan yeni bir kubbe yapılarak kurşunla kaplanıp yeşile boyanmıştır.

Bugün de Medine'nin ve Mescid-i Nebevî'nin simgesi olan bu Yeşil Kubbe renginden dolayı “Kubbetü'l-hadrâ” adıyla anılmış ve Sultan II. Mahmud'un Peygamber sevgisinin bir timsali olarak kalmıştır. Padişahın Topkapı'da Mukaddes Emanetler Dairesi'nin dışına yaptırdığı çeşmenin kitabesinde de Kubbetü'l Hadra hizmetinden bahsedilir. Bu çeşmenin en mühim hususiyeti vefat eden padişahların cenazelerinin burada gasledilmesidir.

Padişahın naaşı zülüflü baltacılar tarafından Mabeyn Kapısı'ndan geçirilerek çeşmeye getirilir, gasilden evvel etrafa çadırlar çekilir ve cenazeyi umumiyetle darüssaadeağasının yazıcısı tarafından yıkanır.

Sultan Abdülmecid'in yağlıboya tablosu. Rupen Manas 1850 .

SULTAN ABDÜLMECİD

1839-1861

Otuz Birinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Josef Manas'ın fırçasından Sultan Abdülmecid.1888

Babası II. Mahmud'un vefatı üzerine çok genç yaşta padişah olan Sultan Abdülmecid, bu kadar küçük yaşta tahta çıkan son Osmanlı padişahıydı. Şehzadelğinde Batılı bir eğitim aldı, iyi derecede Fransızca öğrendi. Devlet yönetiminde tecrübesiz oluşu ve devletin

içte ve dışta çeşitli meselelerle boğuşması dolayısıyla, yetersizliğini görerek devlet ileri gelenlerine nasihatlerini dinleyeceği hususunda güvence verdi.

Babası zamanında patlak veren Mısır Meselesi'ni Mehmed Ali Paşa'yı affederek çözme-yi düşündü, lâkin ordunun Nizip'te mağlûp olduğu haberinin başkente gelmesi bütün planlarını bozdu. Donanma komutanı Kaptanıderya Ahmed Fevzi Paşa ise rakibi olan Hüsrev Paşa'nın zorla başvekilliğe (sadrazamlık) gelmiş olmasından dolayı donanmayı İskenderiye'ye götürüp Mehmed Ali Paşa'ya teslim etti. (3 Temmuz 1839) Devletin bir anda ordusuz ve donanmasız kalması ile birlikte Mısır Meselesi'nin tek hâl çaresi olarak Avrupa'nın desteği kaldı.

Mehmed Ali Paşa, yeni padişahla anlaşmaya yanaşmadı; İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya ise Mısır meselesine fiilen katıldı.

Avrupa başkentlerinde yapılacak ıslahat hazırlıkları ve getireceği faydalar konusunda temaslarda bulunan Hariciye Nazırı Mustafa Resid Paşa, Mısır meselesinde Avrupa'nın desteğini sağlamak için onları memnun edecek köklü bir ıslahat paketi hazırlamak gerektiğine genç padişahı ikna etti.

Unvan ve Mahlâsları: Gazi, Safveti

Baba Adı: I. Abdülhamid *Ana Adı:* Bezmialem Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul- 25 Nisan 1823

Saltanat Yaşı: 16

Vefat Sebebi ve Tarihi: Verem - 25 Haziran 1861

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- Yavuz Sultan Selim Camii
haziresindeki türbesinde

Erkek Çocukları: V. Murad, II. Abdülhamid,
V. Mehmed Reşad, Ahmed Kemaleddin, Mehmed Burhaneddin,
Ahmed Nureddin, Selim Süleyman, VI. Mehmed Vahdeddin
Kız Çocukları: Fatma Sultan, Refia Sultan, Cemile Sultan,
Münire Sultan, Seniha Sultan, Mediha Sultan, Naile Sultan,
Behice Sultan,

Tarihe “Gülhane Hatt-ı Hümayunu” veya “Tanzimat Fermanı” adı ile geçen bu ıslahat programı padişahın ve yabancı elçilerin de bizzat takip ettiği bir toplantıyla Gülhane’de halka ilân edildi. (3 Kasım 1839) Osmanlı’da Tanzimat dönemini başlatan bu belge ile birlikte hukuk, vergi, askerlik, eğitim ve kültür gibi pek çok alanda halkın bir kısım haklarının korunması kabul edilerek fertlerin devlet ile ilişkilerinde her iki tarafın da haklarını koruyacak kanunların çıkartılacağı, keyfî idareye son verileceği vaat ediliyordu.

Tanzimat Fermanı uluslararası hâle gelen Mısır Meselesi’nin çözümünü kolaylaştırdı. İngiltere’nin başını çektiği Londra Konferansı’nda, Mısır’ı destekleyen Fransa’nın dışında dört büyük Avrupa devleti (İngiltere, Rusya, Avusturya ve Prusya) arasında bir antlaşma imzalandı. (15 Temmuz 1840) Mısır Meselesi, valiliğin veraset yoluyla Mehmed Ali Paşa ailesine bırakılması, Mısır’ın işgal ettiği toprakları terk etmesi ve Osmanlı padişahına bağlı kalarak topladığı verginin dörtte birini İstanbul’a göndermesi kararlarıyla çözülmüş oldu.

Mehmed Ali Paşa, antlaşma hükümlerini kabul etmek istemese de İngiltere ve Avusturya’nın Beyrut’a asker çıkarması karşısında çaresiz kaldı.

Ertesi sene aynı devletler sekiz yıllık Hünkâr İs-kelesi Antlaşması’nın geçerliliğini yitirmesi üzerine Londra’da imzaladıkları Boğazlar Sözleşmesi ile Boğazların hâkimiyetinin Osmanlı Devleti’nde olduğunu ve savaş gemilerinin Boğazlardan geçmeyeceğini kabul ettiler.

Avrupa’daki 1848 ihtilâlleri esnasında Avusturya’ya karşı bağımsızlık mücadelesi veren Macarların Avusturya ve Rus kuvvetleri karşısında başarısız olmaları ve Osmanlı’ya sığınmaları üzerine Avusturya ve Rusya ile Osmanlı arasında ilişkiler gerildi. İki devletin bütün savaş tehditleri ve diplomatik baskılarına rağmen Sultan Abdülmecid, ülkesine sığınanları iade etmeyeceğini bildirdi. Gösterilen tavır Avrupa’da ilk defa bir Osmanlı padişahına sempati beslenilmesini sağladı. Bu durum ilerde Kırım Savaşı’nda Osmanlı’nın müttefik bulmasını kolaylaştıracaktı.

İhtilalin kısa zamanda Eflak-Boğdan’a (Memleketeyn) yayılması üzerine Ruslarla yapılan Baltalimanı Antlaşması (1849) ile mesele geçici bir neticeye bağlandı. Hemen ardından ortaya çıkan dış mesele ise “Mukaddes Yerler Meselesi” oldu. Fransızların Kudüs’teki Katolikleri himaye etme müracaatı üzerine Ruslar da

Dünyanın ilk savaş fotoğrafları Kırım Savaşı esnasında çekilmiştir. Fotoğrafta Osmanlı kuvvetlerinin komutanı İsmail Paşa ve maiyeti görülmektedir.

Babıâli'ye (Osmanlı Hükûmeti'ne) bir nota vererek Ortodoks Osmanlı tebaasına geniş haklar tanınması ve himayelerinin de kendilerine bırakılmasını istedi. Osmanlı Hükûmeti'nin kabulü mümkün olmayan bu teklifi reddetmesi neticesinde Ruslar Eflak-Boğdan'ı işgal etti. Sultan Abdülmecid de Rusya'ya savaş ilân etti. (1853)

Tarihe Kırım Harbi olarak geçen bu Osmanlı Rus savaşında Ruslar, Osmanlı donanmasını Sinop'ta yaktı. Osmanlı topraklarında ilerlemeye başladılar. İngiltere, Fransa ve Piyemonte'nin Osmanlı Devleti'nin yanında yer alması Avusturya ve Prusya'nın tarafsız kalması Rusları yalnız bıraktı ve bir süre sonra mağlûp olmalarını sağladı.

Kırım Savaşı'nın ardından yapılacak Paris Konferansı öncesinde Osmanlı'ya yardım eden müttefikler Sultan Abdülmecid'den Tanzimat Fermanı'nda verilen hakları teyit eden ve genişleten bir ferman yayınlamasını isteyince sadrazam, şeyhülislâm ile Fransa ve İngiltere'nin elçilerinin birlikte hazırladıkları Islahat Fermanı, kongre başlamadan ilan edildi. (18 Şubat 1856) Ferman, Tanzimat'la verilen hakları genişlettiği gibi Osmanlı tebaası olan gayrimüslimlere, Rusların istediğinden daha fazla haklar vererek Batılıların ıslahatları bahane ederek Osmanlı iç işlerine karışmalarına fırsat verdi. Kırım Savaşı neticesinde imzalanan Paris Antlaşması'nda (1856) fermandan bahsedildi. Antlaşma hükümlerine göre Osmanlı Devleti'nin, Avrupa devleti sayılması toprak bütünlüğünün Avrupalı devletlerce teminat altına alınması kararlaştırıldı. Antlaşmada Osmanlı Devleti galip taraf olmasına rağmen Karadeniz'den çıkartılmasına dair hüküm bulunması kazanılan başarıya büyük gölge düşürdü.

Sultan Abdülmecid, yayınladığı fermanlarla bütün tebaasını eşitlik içinde ve din farkı

gözetmeksizin Osmanlı halkı olmaya vurgu yapan "Osmanlıcılık" fikri etrafında birleştirmeye çaba gösterdi. Ancak günden güne yayılan milliyetçi hareketler, gayrimüslimlere verilen yeni imtiyazlarla daha da arttı. Batılıların da tahrikleriyle Osmanlı halkını bir arada tutma çabası imkânsız hâle geldi.

Avrupalıların Islahat Fermanı ile Osmanlı iç işlerine karışmalarına fırsat doğduğu için fermana vaat edilen ıslahatların yapılmadığını iddia eden İngiltere, Fransa, Avusturya, Prusya ve Rusya Osmanlı hükûmetine bir nota verdi. (1859) Fransa ve İngiltere'nin tahrikleriyle Lübnan'da Dürzî Mârûnî çatışması yeniden çıktı. Karışıklıklar Şam'a da sıçradı. Avrupa'nın padişaha ve hükûmete baskısı sürdü. Fransa'nın Beyrut'a asker çıkartmasıyla hâdiselerin seyri değişti. Avrupalılarla yapılan müzakereler sonunda Lübnan'da Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığı kuruldu ve bölge Hristiyan bir mutasarrıfın idaresine bırakıldı. (1861)

Babası gibi verem hastalığına yakalanan Sultan Abdülmecid, İhlamur Köşkü'nde 39 yaşında iken vefat etti. (25 Haziran 1861)

Sultan Abdülmecid de selefi olan Osmanlı padişahları gibi kendi üstünde şeriat kuvvetini tanımış ve yaptığı icraatlarda, ıslahatlarda İslâm şeriatını esas almıştır. Demiryolları başta olmak üzere Batı'da bulunan medeniyeti Osmanlı topraklarına getirmeyi kendine dert edinmiştir.

Halkın ihtiyaçlarını yerinde görmek için memleket seyahatlerine çıkan padişah, elçi kabul usullerini değiştirerek elçilerle doğrudan görüşmeye başlamıştır. Fransız elçiliğini bizzat ziyaret etmiş ve elçiliğin verdiği baloya katılmıştır. Osmanlı padişahlarınca yabancılara çeşitli nişanlar verilir ancak onlardan nişan alınmazken Sultan

Sultan Abdülmecid'in eserlerinden Ortaköy Mecidiye Camii.

Abdülmecid bu geleneği bozarak Fransız İmparatoru III. Napolyon'un nişanını kabul etmiştir.

Babası zamanında kurulan başvekilliği kaldırarak sadrazamlığı yeniden getirmiş, yine babası devrinde kurulan meclis ve nazırlıklara yerlerini eklemiştir.

Tanzimat'tan sonra başlayan süreçte padişah

zaman zaman eşlerinin, çocuklarının, damatlarının telkinleriyle karar almıştır. İşin en acı tarafı İngiliz ve Fransız büyükelçilerinin de padişaha akıl hocalığı yapma kavgası içinde olmalarıdır. Osmanlı devlet adamları da İngiliz ve Fransız taraftarı olarak ikiye ayrılmıştır.

Eğitim alanında mühim adımların atıldığı bu dönemde ilköğretim mecburî hâle getirildi. Sultan Abdülmecid devrinde İngiliz asıllı bir vatandaşın çıkardığı ilk özel gazete olan "Cerîde-i Havadis" yayımlanmaya başlandı. Osmanlı tarihinde ilk defa "kâime" adında kâğıt para basıldı. Kırım Harbi'nin getirdiği ağır masrafları karşılamak üzere ilk defa dışarıdan (İngiltere'den) borç alındı. Borçlanma saltanatı boyunca dört defa yapıldı ve karşılığında Osmanlı ülkesinin mühim gelir kaynakları ipotek edildi.

Maliyenin düştüğü zor durum yanında gayrimüslimlere verilen geniş haklar Osmanlı toplumunda memnuniyetsizlik meydana getirmiş ve içte çeşitli hâdiselerin çıkmasına sebep olmuştur. Avrupalıların menfaatleri doğrultusunda bu hâdiselere müdahale etmesi Osmanlı devlet adamlarının Batılıların her isteğini yerine getirmesine sebebiyet vermiştir ki Sultan Abdülmecid bu durumu engelleyememiştir.

Padişahın ömrünün son yıllarında ağır şartlarla alınan dış borçlar hazineye büyük yük getirmiş, Beyoğlu'nun gayrimüslim sarraflarından alınan borçlar ciddî yekûn tutmuştur. Sarraflara rehin verilen mücevher ve senetler geri alınamaz olmuştur.

Büyük malî bunalımların yaşandığı, dış borç alındığı Sultan Abdülmecid devrinde Dolmabahçe Sarayı'nın, Beykoz ve Küçüksu Kasrı'nın, Topkapı Sarayı içinde Mecidiye Köşkü'nün yapılmış olması ilginçtir.

Dolmabahçe Sarayı'nı gösteren bir kartpostal.

Mecidiye ve Teşvikiye Camileri ve Galata Köprüsü de Sultan Abdülmecid döneminde yapılmıştır.

Osmanlılar döneminde, Peygamber hatırası Mescid-i Nebevî'de en büyük imar faaliyetini de Sultan Abdülmecid yaptırır. Medine Şeyhi Dâvud Paşa'nın padişaha mektup yazarak Mescid-i Nebevî'nin yaklaşık dört asırdır tam bir imardan geçmediğini bildirmesi üzerine Sultan bizzat kendisi konuyla ilgilenir. Önce mevcut durum hakkında bir rapor alan padişah, mescitte çok köklü bir yenilemeye ve inşaaata karar vererek işin başına Mimar Abdulhalim Efendi'yi getirir.

Sarayda hat yarışması yapar ve birinci olan Abdullah Zühdi Efendi'yi Mescid-i Nebevî'nin yazılarını yazmakla görevlendirir. Abdülhalim Efendi ekibinin başında Medine'ye gider. Aynı

yıl hac için Mekke'ye gidince orada vefat eder. Padişah onun yerine Mehmed Râif Paşa'yı tayin eder. On yıl süren çalışmalar neticesinde Mescid-i Nebevî muhteşem bir hâl almıştır. (1861) Medine'ye giden İranlı seyyah Seyfü'd-Devle sefernamesinde "Tamirat, hakikaten de padişahlara yaraşır bir tarzda olmuş." derken Eminü'd-Devle ismindeki başka bir seyyah ise "Hakikaten, Sultan Abdülmecid Han, son yaptırdığı tamiratta Müslümanların üzerine çok büyük bir minnet koymuştur. Allah'ın şiarlarına tazime riayet olunan bu Mescid-i Mukaddese'deki ruh, hiçbir ibadetgâhta böylesine anlamlı değildir." demektedir.

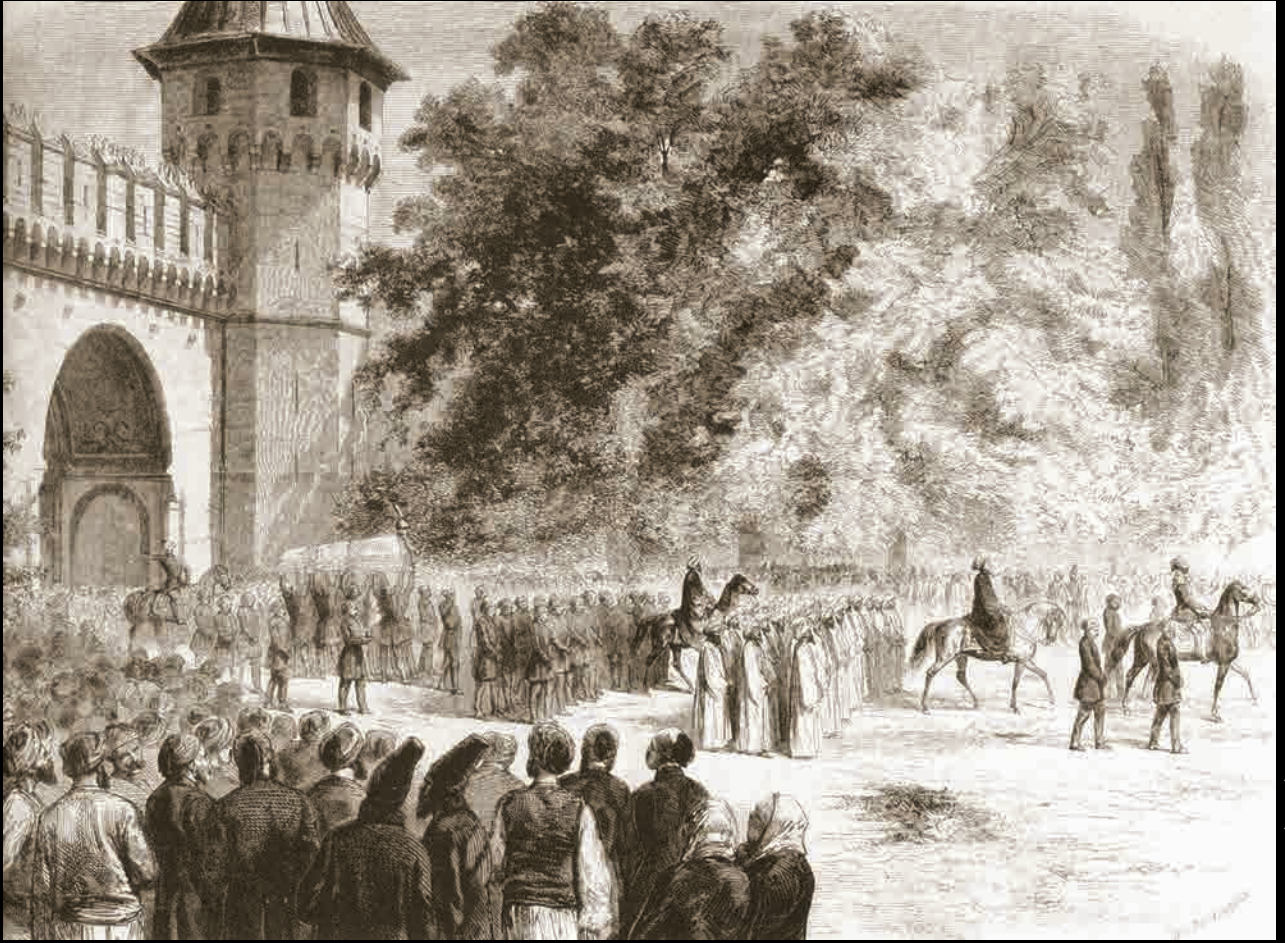
Mekke'de Kâbe'nin yanı başında bir de kütüphane yaptıran padişah ayrıca yine Mekke'de fakir hacılar için bir imarethane açtırır.

Sultan Abdülmecid'in yaptırdığı Dolmabahçe Sarayı'nda Kırmızı Oda. Bu oda elçi kabullerinde kullanılırdı.

Dolmabahçe Sarayı'nda Merdiven Salonu'nun bir asır evvelki görünüşü.

Montani, 1861, L'Illustration

Sultan Abdülmecid'in cenazesi Topkapı'daki Babü's-selam'dan çıkıyor.

SULTAN ABDÜLAZİZ

1861-1876

Otuz İkinci Osmanlı Padişahı

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Sultan Abdülaziz'in tablosu. Pierre Désiré Guillemet, 1873.

Sultan Abdülaziz, ağabeyi Abdülmecid'in saltanatı boyunca serbest bir hayat yaşadı. İyi bir eğitim aldı. Şehzadelğinde göstermiş olduğu ağırbaşlı duruşu, iri ve gösterişli yapısı ile Abdülmecid'in neredeyse körü körüne Batı'yı taklit etmeye dönüşen yenilik

düşkünlüğünden huzursuz olan halk için umut oldu. Geleceğin Yavuz'u olarak görülen Sultan Abdülaziz, ağabeyinin vefatı üzerine geçtiği padişahlık vazifesinde zor durumda olan bir devlet, borç içinde yüzen bir maliye ve parçalanmaya hazır bir Osmanlı coğrafyası buldu.

Devletin malî buhranlar içinde olmasından dolayı tasarruf tedbirleri alacağını bildirerek bol maaş aldığı hâlde bir iş yapmayan saraydaki ve diğer dairelerdeki gereksiz devlet memurlarını vazifeden uzaklaştırdı. Sarayda değerli madenlerden yapılmış eşyaların kullanımını yasakladı. Kendi gelirinin üçte birinden vazgeçti. Sarayda kendisi için yapılacak masrafları kısıtı. Aldığı tedbirler maliyenin büyük bunalımını çözemese de kısmî bir düzelmeye sağladı.

Padişah, Mısır'a Yavuz Sultan Selim'den sonra giden ikinci padişah oldu. (3 Nisan 1863) Mısır'da büyük sevgi gösterileriyle karşılandı; geziyle adı hep isyanlarla anılan bu toprakların devlete bağlılığını pekiştirmeye çalıştı. Ziyaretten istifade eden Mısır Valisi İsmail Paşa ise Mısır valilerinin "hidiv" unvanıyla anılmasını sağladı.

Sultan Abdülaziz'i malî krizden sonra en çok uğraştıran mesele dış müdahalelerle gerçekleşen iç

Baba Adı: II. Mahmud

Ana Adı: Pertevniyal Valide Sultan

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul- 8 Şubat 1830

Saltanat Yaşı: 31

Vefat Sebebi ve Tarihi: Suikast – 4 Haziran 1876

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- İstanbul, Divanyolu,

II. Mahmud türbesinde.

Erkek Çocukları: Yusuf İzzeddin, Mahmud Celaleddin, Mehmed Selim, Mehmed Şevket, Abdülmecid (son halife), Seyfeddin

Kız Çocukları: Saliha Sultan, Nazime Sultan Esmâ Sultan, Emine Sultan

ayaklanmalar oldu. Ayaklanmaların görünürdeki sebebi gayrimüslimlerin fermanlarla kendilerine tanınan haklardan memnun olmamasıydı. Bu memnuniyetsizlik Avrupa'nın büyük devletleri tarafından Osmanlı iç işlerine karışmak için iyi birer fırsat olarak kullanılıyordu.

Sultan Abdülaziz, Fransa İmparatoru III. Napolyon'un daveti ile Fransa'ya giderek yurt dışına cihad için değil de ziyaret için giden ilk padişah ve Hristiyan dünyasına ziyarete giden ilk halife oldu. İngiliz Kraliçesi'nin davetiyle Paris'ten Londra'ya geçen padişahın 21 Haziran 1867 tarihinde başlayan seyahati Belçika, Prusya ve Avusturya'nın da gezilmesiyle 7 Ağustos 1867'de sona erdi. Bu gezi Avrupa ile olan ilişkilerin kısmen düzelmesini sağlamışsa da geziden sonra padişahın eski iktisatlı yaşayışı ve israfa karşı olan tutumu değişmeye başladı.

Bu dönemde Giritli Rumların Yunanistan'a katılmak için çıkarttığı isyandan sonra Avrupalıların baskısı ile adada özel bir idare kurulmasını sağlayan nizamname yayınlandı. (1867)

Rusya'nın Ortodoks Slavları kendi egemenliği altına alma çabası olan Panislavizm, Balkanlar'da çeşitli hâdiselerin çıkmasına sebep olmuştu.

Sultan Abdülaziz'in Babü's-selam üzerindeki tuğrası

Rusya'nın büyük paralar harcayarak çıkarttığı isyanların ilki Bosna Hersek'te patlak verdi onu Bulgar İsyanı izledi. Devlet-i Aliyye'nin bu isyanlarla uğraştığı bir dönemde Rusların kışkırtmasıyla Sırp ve Karadağlılar da isyan etti, ancak isyanlar kısa sürede bastırıldı. İşin ilginç tarafı Osmanlı'nın kendi topraklarında bastırdığı isyanların Avrupa'ya "İşgal yapıldığı ve Hristiyanlara katliam uygulandığı" şeklinde yansıtılmasıydı.

Sultan Abdülaziz'i hem devlet hem de kendileri için zararlı gören görevden alınmış olan Midhat Paşa ile Serasker Hüseyin Avni Paşa, padişahı tahttan indirmenin yollarını aradı. Bu iş

Sultan Abdülaziz, çalışma masası başında.

için ilk adım İstanbul medreselerindeki talebelerin isyan ettirilmesi idi.

İkinci aşamada da Mütercim Rüşdü, Midhat ve Hüseyin Avni Paşalar Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesini planladı. Padişah'ın "mülk ve milleti tahrip ve Müslüman hazinesini israf ettiği" bahane edilerek şeyhülislâmdan hâl fetvası alındı. Süleyman Paşa'nın komutasındaki Harbiye Mektebi'nin talebeleri karadan, padişahın büyük paralarla kurduğu donanmanın gemileri de denizden Dolmabahçe Sarayı'nı kuşattı.

Serasker Hüseyin Avni Paşa, Şehzade Murad'ı Bab-ı Seraskeriye'ye getirerek tahta çıkma merasimi yaptırdı. Sultan Abdülaziz ve ailesi, yıllardır kullanılmadığı için harap hâlde bulunan Topkapı Sarayı'na götürüldü. Yağmur altında, padişah onuruna yakışmayacak şekilde yapılan bu taşınmadan sonra kendi isteğiyle Fer'ie Sarayı'na nakledildi. Burada geçen iki gün boyunca öldürüleceğine dair endişeler taşıyan padişah, vaktini sürekli Kur'an okuyarak geçiriyordu. Yanında taşıdığı palasının alınması eski padişahı daha da endişelendirdi. 4 Haziran 1876 günü Fer'ie Sarayı'ndaki odasında iki bileğinin de damarları kesilmiş bir vaziyette bulundu. Önündeki masada Yusuf Suresi'nin açık olduğu bir Kur'an-ı Kerim vardı. İlk olarak yapılan sathî muayenenin ardından Hüseyin Avni Paşa doktorların teferruatlı muayene yapmalarına müsaade etmedi ve odada

Beylerbeyi Sarayı

bulunan makas gösterilerek ölümün intihar olduğuna dair doktor raporu tutuldu.

Padişahın ölümünden on bir gün sonra sultanın eşlerinden Neş'erek Kadın'ın kardeşi Binbaşı Çerkez Hasan, eniştesini öldürdüğüne emin olduğu Hüseyin Avni Paşa ile Hariciye Nazırı Raşid Paşa'yı öldürmüştür. Sultan II. Abdülhamid devrinde konu yeniden gündeme gelmiş ve yapılan Yıldız Mahkemeleri'nde eski padişahın öldürüldüğü anlaşılmış ve sorumlular cezalandırılmıştır.

Sultan Abdülaziz devri iş başındaki sadrazamlara göre iki dönemde değerlendirilebilir. Yönetimde Âlî ve Fuad Paşaların olduğu dönem ile Mahmud Nedim ve Midhat Paşaların sadrazam olduğu dönem arasında ciddî farklılıklar söz konusudur ve padişahın ilk dönemi ikinci dönemde göre gerek ıslahatlar gerekse dış politika bakımından daha başarılı geçmiştir.

Malî sıkıntılar olmasına rağmen askerî alanda ciddî paralar harcanarak yeni askerî okullar açıldığı gibi denizciliğe de ehemmiyet verilerek dünyanın üçüncü büyük donanması kurulmuştur.

Demiryolu hattı 452 km'den 1344 km'ye çıkartılmıştır. İstanbul- Paris hattı inşa edilmeye başlanmış ve demiryolu hattının Topkapı Sarayı'nın bahçesinden geçmesi gündeme gelince Sultan Abdülaziz, "Demiryolu geçsin de isterse sırtımdan geçsin" diyerek demiryolu konusuna verdiği ehemmiyeti göstermiştir.

Devrin en mühim haberleşme aracı olan telgraflar saltanatında kazalara varıncaya kadar bütün devlet içinde yaygınlaştırılmıştır. Eğitim alanında ilköğretimin mecburi hâle getirilmesinin yanı sıra kız ve erkek talebeler için gerek millî eğitim gerekse sanat okulları açılmıştır.

Abdülaziz devrinde yapılan diğer bir yenilik

Sultan Abdülaziz saltanatının son yıllarında. Fotoğraf: Abdullah Biraderler

Dolmabahçe Sarayı Mescidi

de Batılı devletlerin ısrarlı baskıları neticesinde yabancılara mülk edinme hakkının tanınmasıdır. Yabancılar, Hicaz bölgesi hariç, Osmanlı ülkesinde mülk edinme hakkına sahip olmuştur.

Çırağan ve Beylerbeyi Sarayları Sultan Abdülaziz devrinde yapılmıştır. Bu pahalı saraylar tepki çekmiştir. Padişahın annesi Pertevniyal Valide Sultan tarafından İstanbul Aksaray'da Valide Camii yaptırılmış Kasımpaşa'da yanan Câmî-i Kebîr de padişah tarafından yeniden inşa ettirilmiştir.

Türk musikisine vâkıf başarılı bir bestekâr ve neyzen olan Sultan Abdülaziz'in günümüze kadar ulaşan besteleri bulunmaktadır. Usta bir hattattır. Güreşe meraklı bir padişah olarak karakucak güreşleri devrinde büyük rağbet görmüştür.

Alafrangalığı dinsizlik sayan Sultan Abdülaziz'in her sabah Kur'ân-ı Kerim okuma alışkanlığı vardır. Halkın içinde olmayı seven padişahın bir kır kahvesine oturup gelen geçenin selâmını

alması gibi hareketleri halk tarafından sevilmesini sağlamıştır.

Mescid-i Nebevî'nin günümüzde bulunmayan Osmanlı minarelerinden beşincisi onun devrinde tamamlandığı için "Aziziye Minaresi" adıyla anılmıştır. Nur Dağı'nda bir mescid yaptırmış Haremeyn'deki su sıkıntılarına karşı muvazzaf bir mühendis ve bir maaşlı su nazırı ve kassam tayin etmiştir.

Mekke ve Medine'deki gureba hastanelerinde ciddî tamiratlar yaptıran Sultan Abdülaziz bu hastanelere ek binalar ilave ettirmiştir. Muvazzaf tabip, eczacı, cerrah gibi tıp personelinin hastanede görev alması için gerekli masraflar padişahın validesi Pertevniyal Valide Sultan tarafından karşılanmıştır. Medine'deki hükûmet konağı, kale ve şehir surlarının tamiri bu dönemde yaptırılmış iki gülhane ve bir kışla inşa edilmiştir. Taif'teki kale de yeni baştan yapılmıştır.

SULTAN V. MURAD

1876

Otuz Üçüncü Osmanlı Padişahı

Osman Osmanoglu koleksiyonu.

Sultan V. Murad'ı sakallı gösteren bir tablosu.

Asıl adı Mehmed Murad olan Osmanlı tarihinin en kısa süreli padişahı, şehzadeliğinde babası tarafından ihtimam gördü. Müstakbel padişah olduğu için merasimlerde ön planda tutuldu, iyi bir eğitim verildi. Amcasıyla birlikte Mısır ve Avrupa gezilerine

katıldı, meşrutiyeti savunan Yeni Osmanlılarla irtibat hâlinde bulundu. Şinâsi, Nâmık Kemal ve Ziya (Paşa) ile görüştü. Onların açıktan desteğini aldı. “Vatan Yahut Silistre” tiyatrosundan çıkan Yeni Osmanlıların Nâmık Kemal’in evinin önüne gelmeleri ve “Muradınız nedir? Muradımız budur. Allah muradımızı versin!” sloganları ile gösteriler yapmaları, V. Murad’ın nasıl benimsediğini göstermektedir.

Sultan Abdülaziz zamanında Selanik’te yaşanan ve iki konsolosun ölümü ile neticeleşen hâdiseler esnasında Avrupalılar, Osmanlı Devleti’ne müdahaleye hazırlanmış, sultanın muhalifleri ise padişahı tahttan indirip V. Murad’ı tahta çıkarmıştır. Yeni padişah için ne Topkapı Sarayı’nda cülûs merasimi ne de Eyüp Sultan’da kılıç alayı düzenlenmiştir.

Sağanak yağmurlarında apartopar Beyazıt’taki Serasker Kapısı’na (Şimdiki İstanbul Üniversitesi kapısı) getirilen padişaha devlet ileri gelenleri tarafından biat merasimi düzenlenmiş, merasim Dolmabahçe Sarayı’nda tekrarlanmıştır.

Sultan V. Murad’ı padişah yapanlar arasında kısa sürede anlaşmazlık çıkmış ve Midhat Paşa’nın hürriyetçi fikirleri diğerlerinde ilgi görmemiştir.

Unvan ve Mahlâsları:

Baba Adı: Abdülmecid *Ana Adı:* Şevkefzâ Kadınefendi

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul- 22 Eylül 1840

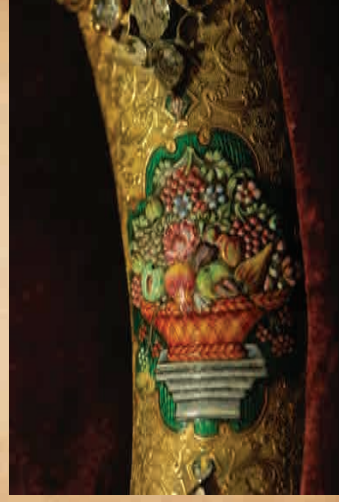
Saltanat Yaşı: 36

Vefat Sebebi ve Tarihi: Şeker hastalığı- 29 Ağustos 1904

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- İstanbul Yenicami'deki türbesinde

Erkek Çocukları: Süleyman Efendi, Seyfeddin Efendi, Mehmed Selahaddin Efendi

Kız Çocukları: Hadice Sultan, Fehime Sultan, Fatma Sultan, Aliye Sultan

Sultan V. Murad'ın tahta çıkmasını sağlayanlardan Serasker Hüseyin Avni Paşa ise padişahla görüşecek kişileri kendisinin belirleyeceğini dikte ettirmiştir.

Tahta çıkışından beş gün sonra Sultan Abdülaziz'in Fer'ie Sarayı'ndaki odasında ölü bulunduğu dair haberi kahvaltı sofrasında alan Sultan V. Murad şok geçirerek bayılmıştır. Aradan on bir gün geçtikten sonra eski padişahın kayınbiraderi Kolağası Çerkez Hasan Bey, eniştesinin ölümünden mesul gördüğü Hüseyin Avni Paşa'yı Meclis-i Vükelâ toplantısı esnasında baskın düzenleyerek öldürmüştür.

Önceden de rahatsız olan Sultan V. Murad, çok kısa süre içinde art arda yaşanan hâdiselerden çok etkilenmiş ve sinirleri iyice bozulmuştur. Padişah kendisini tebrike gelen kardeşlerine hâlinin pek fena olduğundan ve şiddetli baş ağrısından şikâyet etmektedir.

Çıktığı ilk Cuma selâmlığında yaptıkları şuurunu kaybettiğini göstermektedir. Doktorların tavsiyesiyle Yıldız Sarayı'na nakledilse de

Sultan V. Murad'ın piyanosu.

Osman Osmanoglu koleksiyonu.

cinnet geçirerek kendini havuza atmış, ikinci cuma selâmlığında aklî dengesinin tamamen bozulduğu anlaşılmış, Cuma selâmlığına çıkarılmamış ve kimseyle görüştürülmemiştir.

Hükûmet, padişahın rahatsızlığını saklamaya çalışarak bütün merasimleri iptal etse de sultanın hasta olduğu kulaktan kulağa yayılmış ve Sadrazam Mütercim Rüşdî Paşa'nın Osmanlı ülkesini padişahsız idare etmeye çalışması şiddetle eleştirilmiştir.

Halk arasında padişahın çıldırdığı dedikoduları yayılmış, selâmlık dönüşünün ertesi günü

Sultan V. Murad. Fotoğraf: Abdullah Biraderler

sarayın camlarını kırarak kendini öldürmek istemesi üzerine saraya çağrılan doktorlara muayene ettirilmiştir. Doktorların padişahın iyileşme ihtimalinin çok az olduğunu belirtmesi üzerine Midhat Paşa, Veliaht Abdülhamid’le görüşmüş Kanunî Esasî’yi ilan etmesi şartıyla padişah yapılabileceğini bildirmiştir.

Şeyhülislâmın hâl fetvası vermesinin ardından 30 Ağustos 1876’da toplanan Vükelâ Meclisi yaptığı toplantıda Sultan V. Murad’ın tahttan indirilmesine ve Veliaht Şehzade Abdülhamid’in padişah olmasına karar vermiştir. Bir oldubittiyle başlayan saltanat doksan üç gün sonra alelâcele sona ermiştir.

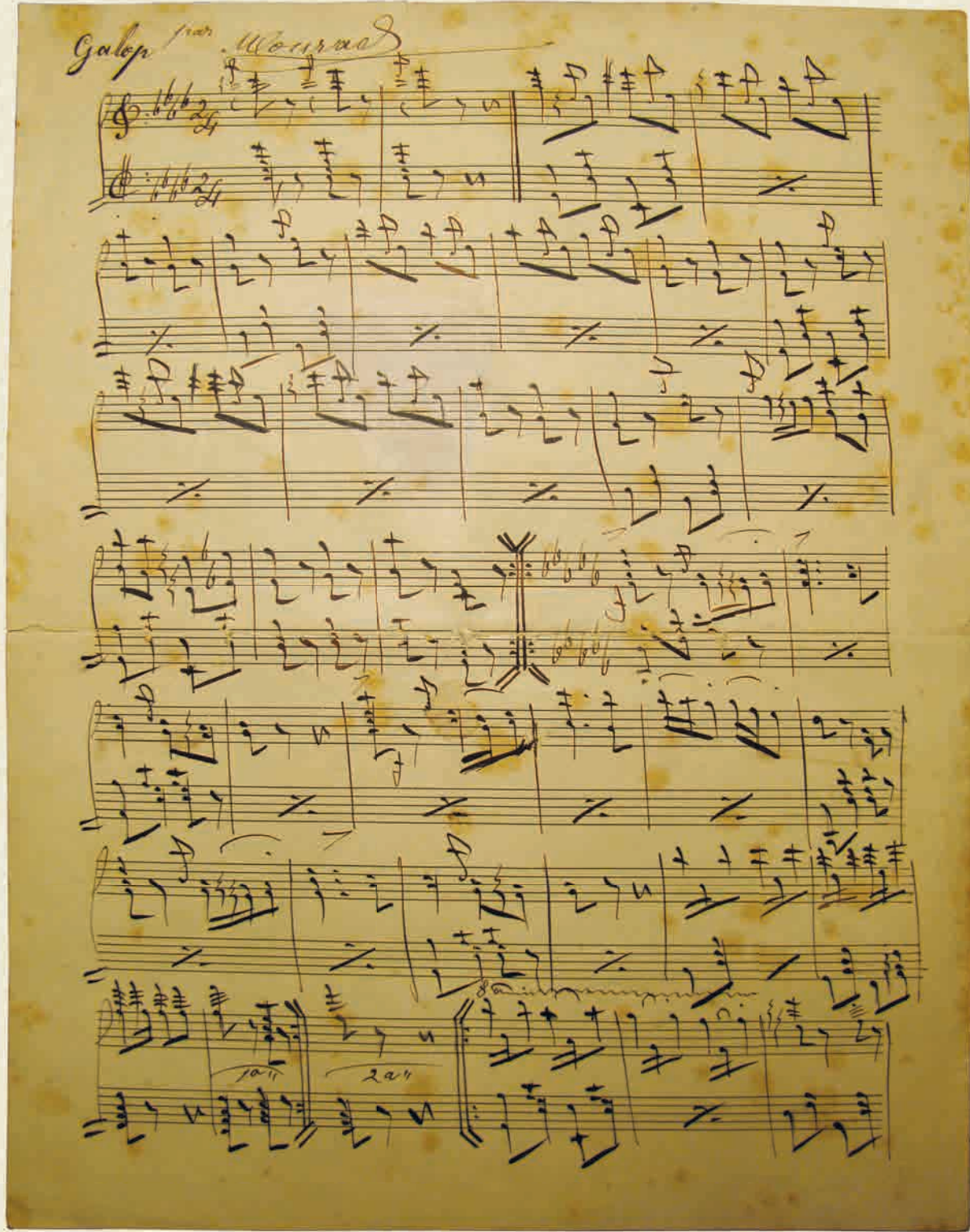
Sultan II. Abdülhamid’in saltanatı esnasında ailesiyle birlikte Çırağan Sarayı’na yerleştirilen V. Murad’ın tedavisine burada devam edilmiştir.

Mason çevreleri başta olmak üzere bazı muhalif grupların eski padişahın sağlığının yerinde olduğu ve haksızlığa maruz kaldığı yönündeki propagandalarına karşı Sultan II. Abdülhamid, ağabeyini yerli ve yabancı doktorlardan müteşekkil bir heyete muayene ettirmiş; heyet, eski padişahın rahatsızlığının sürdüğünü ve tedavisinin mümkün olmadığını bir raporla bildirmiştir.

Eski padişahı kaçırmak için aralarında masonların da bulunduğu gruplar üç defa girişimde bulunmuşsa da her seferinde yakalanarak cezalandırılmışlardır. Bu girişimler en fazla Sultan V. Murad’ı ve ailesini rahatsız etmiş, eski padişah çok sıkı bir şekilde korunarak yirmi sekiz sene boyunca âdeta mahpus hayatı yaşamak zorunda kalmıştır.

Osmanlı tahtının bu en kısa süreli misafiri; resim, marangozluk ve mimarlığa meraklıdır. Dâhi bir bestekârdır. Kendisine ait 550’den fazla alafranga bestesi vardır. Beste yapmakta kullandığı piyanosu halen mevcuttur. Şehzadeliğinden beri alafranga bir hayatı benimsemesiyle kardeşlerinden çok farklı bir portre ortaya koymuştur.

Devlet siyasetine faydası olacağını düşünerek Mason teşkilâtına üye olmuştur. Ancak padişah, Masonluğun hedefleri ve çalışmalarını tam olarak bilmemekte bu teşkilatı bir kulüp olarak görmektedir.

Osman Osmanoglu koleksiyonu.

Sultan V. Murad'ın bir bestesi.

SULTAN II. ABDÜLHAMİD

1876-1909

Otuz Dördüncü Osmanlı Padişahı

Sultan II. Abdülhamid'in bir tablosu. Anonim

Amcası Sultan Abdülaziz'in hâl edilmesi, ağabeyi V. Murad'ın rahatsızlığından dolayı aniden tahttan indirilmesiyle sultan olma ihtimali çok zayıf olan II. Abdülhamid, Osmanlı tahtının otuz dördüncü misafiri oldu.

On bir yaşında annesini kaybetmesi ruhunda derin izler bıraktı. Babası Sultan Abdülmecid'in kendisinden ziyade ağabeyi V. Murad'a yakınlık göstermesi ile çocuk yaşta yalnızlıkla mücadele etmeyi öğrendi. Kimse padişah olacağına ihtimal vermediği için sarayda itibar görmedi. Ne kendisi saray hayatını sevdi ne de saraydakiler içine kapalı şehzadeyi.

Babası öldüğünde on dokuz yaşındaydı. Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca eğitimi aldı. Amcası Sultan Abdülaziz, genç şehzadenin zekâsını ve idarî kabiliyetlerini ilk fark eden kişi oldu. Serbest bir ortamda yetişmesine imkân verdi. Yurt dışı seyahatlerine götürdü. Ağabeyi V. Murad'ın Avrupa eğlencelerinde çok rahat tavırları yanında genç şehzade bir köşede durdu. İngiltere'de iken gördüğü demiryolları kendisinde yeni ufuklar açtı. Sarayda yaşamayı sevmeyi, Maslak çiftliğinde toprakla uğraştı, koyun besledi, üstübeç madenleri işletti, borsa faaliyetlerine katıldı, bono ticareti yaptı. Padişah olmasa çalışmayla elde ettiği 100.000 altını aşan serveti onu zengin bir insan olarak yaşatmaya yeterdi.

Tahta çıktıktan sonra şahsî servetini orduya bağışladı. Şehzadelğinde saraydan uzakta,

Unvan ve Mahlâsları:

Baba Adı: Abdülmecid *Ana Adı:* Tîrimüjgân Kadınefendi

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul- 21 Eylül 1842

Saltanat Yaşı: 34

Vefat Sebebi ve Tarihi: Kalp Yetmezliği- 10 Şubat 1918

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- İstanbul, Divanyolu'ndaki

II. Mahmud türbesinde

Erkek Çocukları: Mehmed Selim, Ahmed Nuri, Mehmed Abdülkadir,

Mehmed Burhaneddin, Abdurrahim Hayri, Ahmed Nuredin, Mehmed Abid

Kız Çocukları: Zekiye Sultan, Naime Sultan, Naile Sultan, Şadiye Sultan, Ayşe Sultan, Refia Sultan

halkın ve ekonominin içinde bulunması âdeta eski padişahların şehzadeliklerinde sancak valiliği yaparak tecrübe kazanmaları gibi sultanın yetişmesini sağladı.

Midhat Paşa ve arkadaşları V. Murad zamanında gerçekleştiremedikleri meşrutî idare kurma düşüncelerini II. Abdülhamid devrinde hayata geçirmek istediler, şehzadenin buna garanti vermesi üzerine de padişah yaptılar. (31 Ağustos 1876)

Devlet-i Aliyye'nin buhranlı günlerinde tahta çıkan padişah, Balkanlar'ın isyanlarla sarıldığına, Rusya'nın bitmek bilmeyen emelleri için "Şark Meselesi"ni halletmeye çalıştığına, Avrupa'nın artık borç vermez olduğuna şahit oldu. Malî imkânsızlıklar isyanların bastırılmasına mani oluyordu.

Sultan II. Abdülhamid'in, kışlalardaki askerleri ve tersanedeki bahriyelileri ziyaret edip onlarla yemek yemesi, Ramazan'da ulemaya, kumandanlara ve askerlere iftar vermesi, camileri ziyaret etmesi, halkın içinde namaz kılması, Balkanlar'daki mücadelelerde yaralanan askerleri hastanede ziyaret etmesi, ayağını kaybedenlere kendi yaptığı bastonlardan hediye etmesi gibi

o zamana kadar yapılmamış küçük jestler kısa sürede ordunun ve halkın yeni padişahı sevmesini sağladı. Ordunun morali yükselmiş, halkın umudu artmıştı.

Balkanlar'da Sırlara karşı başarılı savaşlar yapılsa da Rusya'nın araya girerek ateşkes için baskı yapması üzerine Sırbistan ile üç aylık ateşkes imzalandı. İngiltere'nin öncülüğünde Balkan hâdiselerini yatıştırmak Osmanlı- Rus ilişkilerini düzeltmek için İstanbul'da bir konferans düzenlenmesini kararlaştırdı.

Bu arada Sırlarla barışa karşı olan bir grubun Midhat Paşa'yı ve adamlarını öldürmek, padişahı tahttan indirmek üzere yaptıkları plan ortaya çıkartıldı, suçlular yakalandı.

Türk tarihinde ilk defa yapılacak Anayasa için Müslüman ve gayrimüslimlerden müteşekkil komisyon kuruldu. Sadrazamlıktan istifa eden Rüştü Paşa'nın yerine sadarete Midhat Paşa getirildi.

İngiltere'nin öncülüğünde Balkanlar'daki vaziyet için devletlerin bir araya geldiği İstanbul Konferansı'nın ilk gününde, ilk anayasa olan Kanûn-ı Esâsi ilân edildi. (23 Aralık 1876) Böylece I. Meşrutiyet başlamış oluyordu.

Anayasa, İstanbul Konferansı'nda Batılı devletlerin aşırı isteklerde bulunmaması için alelâcele hazırlanarak ilan edilmişti, ancak konferansta bu durum ciddiye alınmadı. Avrupalıların, Rus elçiliğinde hazırladıkları Bosna ve Bulgaristan'a bağımsızlık verilmesi, Sırbistan ve Karadağ'dan Osmanlı askerlerinin çıkartılması, Balkanlar'da ıslahat yapılması istekleri padişahın emriyle toplanan Meclis-i Umûmî'de görüşüldü. Hükümler Osmanlı iç işlerine müdahale sayılarak oy birliğiyle reddedildi. İngiltere Londra'da bir konferans toplanması için tekrar faaliyete başladı. Londra'da alınan kararlar da Osmanlı egemenliğine aykırı hükümler ihtiva ettiği için meclis tarafından reddedildi. (12 Nisan 1877)

Midhat Paşa, Sultan II. Abdülhamid'i tahta çıkarttığı için padişahın üzerinde sürekli baskı unsuru oluyordu. Savaş taraftarlığı, kendine ait "Millet Askeri" isminde bir ordu kurmaya çalışması, Bosna Hersek'te Türk bayrağının üzerine haç ilâve ettirerek aynı bayrakla İstanbul'da Müslüman ve Hristiyanlardan oluşan bir orduya resmigeçit yaptırması ve Osmanlı hanedanlığını kaldırarak Midhat Hanedanlığı kuracağını içki sofralarında dillendirmesi tepki çekti. Bazı suçluların sürgüne gönderilmesine dair bir kanun çıkartmayı başaran Midhat Paşa, gariptir ki bu kanuna dayanarak sürgüne gönderilen ilk kişi oldu.

Osmanlı Hükümeti'nin Londra Konferansı kararlarını kabul etmeyeceğini bildirmesinden hemen sonra fırsat bekleyen Rusya, Osmanlı Devleti'ne resmen savaş ilân etti. (24 Nisan 1877) Romen, Sırp, Karadağlı ve Bulgarlar, Rusya'nın tarafında yer aldı. Malî ve askerî vaziyeti son derece kötü durumda bulunan Osmanlı

Surre Alayı'nın başında gidecek olan Mahmil-i Şerif Hacı yolculuğuna

i.Ü. Yıldız Alb. 779-23/14

başlamadan önce İstanbul'da dolaştırılırdı. Fotoğrafta İstanbul'u dolaşacak mahmilin Yıldız Sarayı'ndan çıkışı görülmektedir.

Sultan II. Abdülhamid'in en büyük eseri olarak gördüğü Hicaz Demiryolu'nda bir lokomotif ve makinisti.

Devleti dışarıdan da yardım alamadı. Plevne'de Gazi Osman Paşa, Erzurum'da Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın destansı direnişleri neticeyi değiştiremedi. Dış yardım alamayan Osmanlı orduları hem Doğu'da hem de Batı'da çaresizce geri çekildi. Savaşın ardından bir dram da kaybedilen topraklardaki on binlerce Müslüman arasında yaşandı. Bu insanlar muhacir olarak başta İstanbul olmak üzere Anadolu'ya akın etti.

Bir büyük savaşın ağır neticeleri altında kalan devletin zor günler geçirdiği esnada, karar organı olan mecliste ise farklı etnik gruplardan gelen mebuslar arasında farklı mücadeleler sergileniyordu. Meclisin 93 Harbi'ne dair kararlar almak yerine gayrimüslim unsurların hürriyet mücadelesine, Türkçe dışındaki dillerin resmî dil yapılması

kavgasına sahne olması padişahı üzdü.

Ruslarla Edirne'de mütareke imzalandı, yapılacak barış konusunu görüşmek üzere sarayda yapılan toplantıda bir mebus (Astarçılar Kethüdası Ahmed Efendi) hâdiselerden meclisin değil padişahın sorumlu olduğunu söyledi. Hiç alışılmamış bir üslûpla gelen bu eleştiriye karşı Sultan II. Abdülhamid, bu savaştan kendisinin sorumlu olmadığını, bu konuda vazifesini yaptığını belirtti. Aynı mebusun hükümdarı suçlama cüretine devam etmesi karşısında sultan, ölünceye kadar Ruslarla tek başına dövüşmeye hazır olduğunu, bu mebusun saygısızlığının cezasını da meclise havale ettiğini belirtti.

“Ben artık Sultan Mahmud'un izinden gitmeye mecbur olacağım.” demesi olacakların habercisi gibiydi ve dedesi Sultan II. Mahmud'un

Hicaz Demiryolu'nun son durağı Medine Tren İstasyonu.

faydadan çok zarar getiren Yeniçeri Ocağı'nı kaldırması gibi kendisi de faydadan çok zararı dokunan meclisi, anayasanın kendisine verdiği yetkiye dayanarak kapattı. (13 Şubat 1878)

İdarenin, menfaatleri peşinde koşan devlet adamlarında değil kendinde olmasına çalıştı. 93 Harbi'nin ardından Rusya ile Yeşilköy (Ayastefanos) Antlaşması imzalandı. Osmanlı'yı yıkarak Avrupa devletleri arasında paylaşma politikasının (Şark Meselesi) sadece Rusya tarafından gerçekleştirilecek olması İngiltere başta olmak üzere diğer devletlerin itirazına sebep oldu. Berlin'de yapılacak bir konferansla meselenin halledilmesi kararlaştırıldı. Bu arada İngiltere, bir yandan Rusya ile gizlice anlaşırken diğer yandan konferansta Osmanlı'ya yardım edeceği vaadi ile

Kıbrıs'ın yönetiminin kendisine bırakılmasını sağladı. (4 Haziran 1878) Sultan II. Abdülhamid, İngilizlerin bir oldubitti ile hükûmete imzalatıkları bu antlaşmayı tasdik etmek istemese de askerî tehditler karşısında çaresiz kaldı.

Osmanlı Hükümeti, İngiltere'nin Berlin Konferansı'nda kendisine destek vereceği umuyla Kıbrıs'ı elden çıkarıyordu; lâkin İngiltere, Berlin'de Osmanlı'ya destek olmadı. Sultan Abdülhamid konferansın Osmanlı'yı taksim etmek için toplandığının farkındaydı. Berlin Antlaşması (13 Temmuz 1878) Sırbistan, Romanya ve Karadağ'a bağımsızlık veriyor, Rusya'ya ağır tazminat ödenmesini, Kars, Ardahan, Batum'un Rusya'ya bırakılmasını, Bulgaristan'ın üçe bölünmesini, Bosna- Hersek'in hukukî olarak

Abdullah Freres 696

Hamidiye Camii'nde Cuma Selamlığı. Abdullah Biraderler.

Avusturya'ya bağlanmasını ihtiva ediyordu.

Bir süre sonra Fransa, Tunus'u (1881); İngiltere, Mısır'ı (1882); Bulgarlar da Doğu Rumeli'yi (1885) işgal etti.

Padişah tahta çıktıktan birkaç ay sonra devleti savaşın içinde bulmuş ardından diğer kayıplar gelmişti. Bu kayıplar padişahın öncelikle dış politikaya eğilmesine sebep oldu. Bilgili ve tutarlı bir hariciye politikası izlemeye çalıştı. İstanbul'da toplanan Tersane Konferansı'nda ve Berlin Antlaşması'nın imzalanması için toplanan konferansta devletin hakaretlere maruz kalması izlenecek dış politikanın haysiyetli olması lüzumunu da doğurdu.

Sultan II. Abdülhamid Osmanlı tarihinde ilk defa çok aktif bir dış politika izleyerek devletler arasındaki çıkar çatışmalarından istifade etti ve her zaman dengeleri koruyan politikayla kurtlar sofrasına dönen dünyada kendi devletini korudu.

Sarayda kurduğu bir nevi dış politika merkezi ile devlet hakkında yurt dışında yapılan yayınları, elçilerden gelen raporları toplattı. Yerli ve yabancı bilim adamlarıyla dış politika üzerine müzakerelerde bulundu. Uyguladığı siyasetin mantığı, devletlerin karşılıklı çıkar çatışmalarından faydalanmak şeklinde görünüşte basitti, lâkin uygulaması çok karışık ve bir o kadar da zor oluyordu. Bu politika da padişahın hiçbir zaman güvenmediği ve nefret ettiği İngilizler başroldeydi. Onlara karşı Ruslarla yakınlık kurmayı tercih etti. Mısır'ı işgal ettiklerinde de bu defa Fransa ile yakınlık kurdu. Hiçbir devletle uzun süreli ittifak ve anlaşma yapmadı. Kuzey Afrika'da Fransa ile İtalya'nın karşı karşıya gelmesini sağladı.

Balkanlar'da da Berlin Antlaşması'ndan sonra kurulan devletleri birbirine düşürerek

Osmanlı'ya karşı ittifak kurmalarına mani oldu. Gelen elçileri halifeliğin yetkileri ile korkutmadan, devletin durumunun iyi olduğunu gönderdiği fotoğraf albümleriyle büyük devletlere göstermeye kadar dış politikada dâhice uygulamalara imza attı.

Yabancı elçiliklerden emir almaya alışmış devlet adamlarını idareden uzaklaştırdı, hükûmete güvenmediği için Gazi Osman Paşa, Cevdet Paşa gibi itimat ettiği adamlarını yanına aldı. Amcası ve ağabeyinin tahttan indirilmelelerinin kendi başına da gelebileceğini düşündüğü için her zaman tedbirli davrandı.

Rahatsız olan ağabeyi V. Murad'ı tahta çıkararak kendi menfaatlerini temin etmeye çalışan grupların defalarca Çırağan Sarayı'ndaki kaçırma teşebbüsleri, ülke içinde geçmişte defalarca yaşanan darbe girişimleri, isyan teşebbüsleri, yabancı devletlerin çıkartmaya çalıştıkları bir takım hâdiseler padişahı istihbarat için bir hafife teşkilâtı kurmak zorunda bıraktı. Avrupa'da yapılan bölücü yayınların ülkede fitne çıkartması için sıkı sansür uyguladı.

Sultan II. Abdülhamid'e göre ağır yaralı hâldeki devletin toparlanabilmesi için zamana ihtiyacı vardı. Bunun için devleti savaşlardan uzak tutmaya çalıştı.

Savaş yanlısı olmayan padişahın bizzat kendi isteğiyle girdiği tek savaş Girit Rumlarıyla yapıldı. Girit İsyanı'nın bütün çözüm yolları kapanıp Yunanistan'ın Girit'i ilhak ettiğini ilan etmesi üzerine padişah da savaş ilan etti (18 Nisan 1897) Osmanlı orduları gerek Yenişehir'de gerekse Dömeke Meydan Savaşı'nda Yunan ordularını bozguna uğrattı. Bu başarılar Abdülhamid'in ilk askerî zaferleriydi. Yunanlılar barış istemek zorunda kaldı. Girit'te on sene kadar daha Osmanlı sancağı

Haydarpaşa Tren İstasyonu. Fotoğraf: Abdullah Biraderler.

dalgalandı. II. Meşrutiyetin ilan edildiği karışık dönemde Girit Yunanistan'a katılacaktı.

Dış borçlardan dolayı devletin Batı'daki itibarını kaybettiğini, 1854 -1874 yılları arasında alınan dış borçların yıllık borç ve faiz ödemelerinin devletin yıllık gelirinin yarısını geçtiğini gören padişah, alacaklı devletlerle Muharrem Kararnamesi adı verilen bir anlaşma yaptı. Bu anlaşma ile kurulan Düyûn-ı Umumîye, devlet gelirlerinin yabancı ülkelerce toplanmasına imkân tanıyordu. Düyûn-ı Umumîye, Osmanlı ekonomisinin kontrolünü bir manada yabancı devletlere veriyordu. Bu dönemde de az miktarda da olsa dış borç alındı, ancak alınandan çok daha fazlası ödenerek dış borçlar mühim ölçüde hafifletildi.

Osmanlı sultanları içinde en sade giyineniydi, hayatında da sadelikten yana oldu. Sarayın masraflarını, yemek çeşitlerini, saray halkının sayısını azalttı. Yabancıların Osmanlı toprakları üzerinde ekonomik mücadelesi de bu devirde başladı. Söz konusu mücadelenin demiryolu ayağını Almanlar kazandı. Haydarpaşa-İzmit hattının Ankara'ya ulaştırılması ve Bağdat Demiryolu hattının inşası Almanlara verildi.

Halifelğin gücünü Osmanlı padişahları arasında en çok kullanmaya çalışan Sultan II. Abdülhamid, Müslüman halklara her zaman öncelik tanıdı. İngilizlerin İslâm topraklarında oynadıkları hilâfetin Osmanlılarda olamayacağına dair fitne çalışmalarına karşı İslâm âlimlerinin görüşlerini aldı. Mütefekkirler, dinî ve tarihî

Sultan II. Abdülhamid'in eserlerinden Yafa Saat Kulesi.

açından halifeliğin belli bir ırka ait olamayacağını ispat ettiler.

İngiliz ajanlarının bu defa da Mısır hidivini halife yaparak padişahın gücünü kırmak istemelerine karşı padişah “Panislâmizm” kozunu ortaya attı. Müslümanların yabancıların attıkları ayrılık tohumlarıyla birbirinden ayrılmaması için tarikat şeyhlerinden kabile reislerinden nasihatçiler gönderdi. En güvendiği tecrübeli yöneticileri, Müslümanların yaşadığı vilâyetlere sevk etti. Güney Afrika ve Japonya gibi Osmanlı'ya oldukça uzak ülkelere dahi din âlimleri gönderek İslâmiyet'in yayılması için çalıştı. Padişahın Çin'deki tesiri çok büyük oldu. Pekin'de adına kapısında Osmanlı bayrağının dalgalandığı bir İslâm üniversitesi açıldı.

1900 yılının Ekim ayında “en büyük eserim” dediği Şam ile Mekke arasında Hicaz demiryolu hattının inşasını başlattı ve 1 Eylül 1908'de Batılıların her türlü engellemelerine, bedevî saldırılarına, türlü imkânsızlık ve iklim zorluklarına rağmen hat Medine'ye kadar ulaştı.

Bütün bu faaliyetlerden endişe duyan başını İngiltere ve Fransa'nın çektiği Batılı devletler, Osmanlı ülkesindeki gayrimüslimlere haksızlık yapıldığı iddialarıyla Osmanlı üzerindeki baskılarını arttırdı.

Baskılar bazı hususlarda Sultan II. Abdülhamid'e geri adım attırdıysa da Ermeni Meselesi'nde sonuna kadar direndi ve Berlin Antlaşması'na göre Ermenilerin yaşadığı yerlerde ıslahat yapılması baskısına karşı çıktı. Bu faaliyetlerden maksadın Ermenilere özerklik verileceği olduğunu bilen padişah, Batılıların bütün tehditlerine rağmen tavrından kesinlikle taviz vermedi.

Hiçbir vilayette Ermenilerin Müslümanlardan fazla olmadığını bu yüzden de Ermeniler

için ıslahat yapılmasının mümkün olmadığını ileri sürdü. Ermenilerce “Kızıl Sultan” lâkabı takıldı. Hatta Ermeni komitacıları iyice pervasızlaşarak Osmanlı tarihinde ilk defa bir padişaha bombalı suikast teşebbüsünde bulundu. (21 Temmuz 1905)

100 kg ağırlığındaki saatli bomba Cuma namazı çıkışında patlatılacak padişah ve devlet erkânı öldürülecek ardından İstanbul’un çeşitli kritik noktaları bombalanarak terör havası estirilecekti. Hamidiye Camii çıkışında alışık olunmadık şekilde şeyhülislâmın padişaha bir şeyler arz etmesi ile padişahın camiden birkaç dakika geç çıkması hayatını kurtardı. Korkunç patlamada 26 kişi öldü, 58 kişi yaralandı, 20 at telef oldu. Panik ortamında tek sakin kişi sultan- dı ve hiçbir şey olmamış gibi faytonuna binerek dizginleri eline aldı ve atları saraya sürdü. Suikastı tertip edenler yakalanınca onları affettiğini açıkladı. Tertipçilerin Osmanlı için çalışmasını sağladı.

Siyonistler, Filistin’de “vaat edilmiş topraklar- da” bir Yahudi devleti kurmak için uzun zamandır uğraş veriyordu. Osmanlı maliyesinin dış borçla- rını bir kalemde sileceklerini ancak Filistin’de bir devlet kurulması için Abdülhamid’in izin verme- sini istediler. Padişah bu para tekliflerini kabul et- mediği gibi, Yahudilerin Filistin’e gelip yerleşme- lerine karşı tedbirler de aldı.

Malî zorluklardan dolayı saltanatının son yirmi yılında dış politikada tarafsızlık siyase- tinden ayrıldı ancak uzun süreli ittifaklarda da bulunmadı. Almanya ile iktisadî iş birliğine razı oldu. Almanya’yı tercih etmesinde pek çok se- bep vardı. O zamana kadar İslâm ülkelerini iş- gal etmeyen, Ermeni Meselesi’nde Osmanlı’nın yanında olan, çalışma disiplinlerini sevdiği

Sultan II. Abdülhamid’in eserlerinden İzmir Saat Kulesi.

Sultan II. Abdülhamid'in eserlerinden Mustafa Kemal'in de 1896-1898 yıllarında eğitim gördüğü Manastır Askeri İdadisi. (Makedonya)

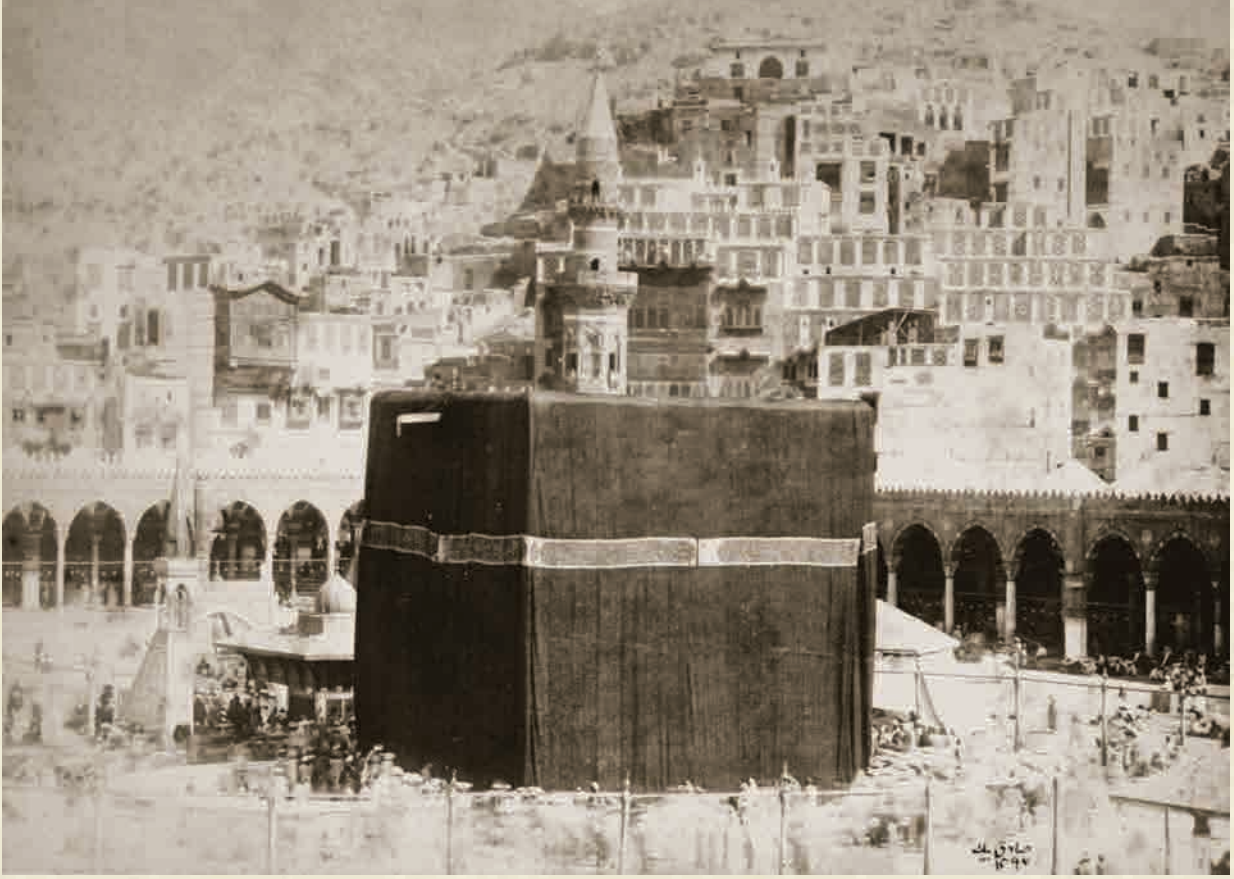
Almanya ile ekonomik iş birliği yaptı.

Padişah Avrupa'nın büyük güçleri arasında ki rekabetten faydalanarak Osmanlı bağımsızlığının uzun süreli sürdürülebileceğine inanmıyordu, maksadı zaman kazanarak devleti belirli bir güce ulaştırmaktı. Ancak Tanzimat'ın dış borçları, Düyun-u Umumîye İdaresi'nin ekonomiye hâkim oluşu, biriktirilen paraların iç isyanlarda harcanması, II. Abdülhamid Han'ın istediği ıslahatları tam manasıyla yapmasına mani oldu. Buna rağmen eğitim alanında mühim gelişmeler görüldü.

Devlet adamı ve komutan yetiştirecek okullara ehemmiyet gösterdi. Kız çocukları için de okullar açtı. İlk ve orta öğretime ağırlık verdi. Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran başta Mustafa Kemal olmak üzere pek çok kumandan ve siyasetçi Sultan II. Abdülhamid'in açtığı okullarda yetişti.

Bazı yayınlara sansür uygulamakla birlikte yayıncılığın gelişmesini sağladı. Devrinde basılan pek çok kitap, dergi ve gazete büyük oranda günümüze ulaşmıştır.

Padişahın bir diğer merakı da fotoğrafçılıktır. Devletin türlü sıkıntıları içinde olduğu bir zamanda yapılan işleri padişahın bizzat yerinde takip etmesine imkân olmadığı için Osmanlı Coğrafyası'nı fotoğraflatmıştır. Yapılan okullar, demiryolları, köprüler, askerî okullardaki talimler, çiftliklerde yetiştirilen hayvanlar, devlet memurları, talebeler, Mukaddes Beldeler gibi binlerce konuyla ilgili 911 albümde toplanmış 36.000 civarında fotoğraf bulunmaktadır ki bu fotoğraflardan Haremeyn'e ait olanlar yayınevimiz tarafından yayınlanmıştır. (Bknz:II. Abdülhamid Yıldız Albümleri Mekke- Medine- Hazırlayan: Mehmet Bahadır Dördüncü İst. 2006).

Sultan II. Abdülhamid Yıldız Albümleri'nde yer alan Kâbe'nin ilk fotoğraflarından biri. Fotoğraf: Albay Sadık Bey

Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız Albümleri, dünyanın en büyük tarihî fotoğraf koleksiyonlarından biridir.

Kendi parasıyla çocuklar için Şişli Etfal Hastahanesi'ni ihtiyar ve düşkünler için Darülaceze'yi yaptırdı.

Demiryollarına büyük ehemmiyet verdi. Anadolu ve Rumeli Demiryollarını, Bağdat Demiryolu'nu ve Hicaz Demiryolu'nu tamamladı. Bugün Türkiye demiryolu hattının yaklaşık yarısı Sultan II. Abdülhamid devrinden kalmadır ve ülkemizde II. Abdülhamid devrinde yapılan hatların alt yapısı hâlen kullanılmaktadır. Demiryolu hatlarıyla birlikte telgraf şebekesi de döşeterek haberleşmede büyük bir hamle yaptı.

Türklük düşüncesine ehemmiyet verdi. Orta Asya Türkleriyle Buharalı Şeyh Süleyman

Efendi aracılığıyla irtibat kurdu. Peşte'de toplanan Turan Kongresi'nde de padişahı yine aynı kişi temsil etti.

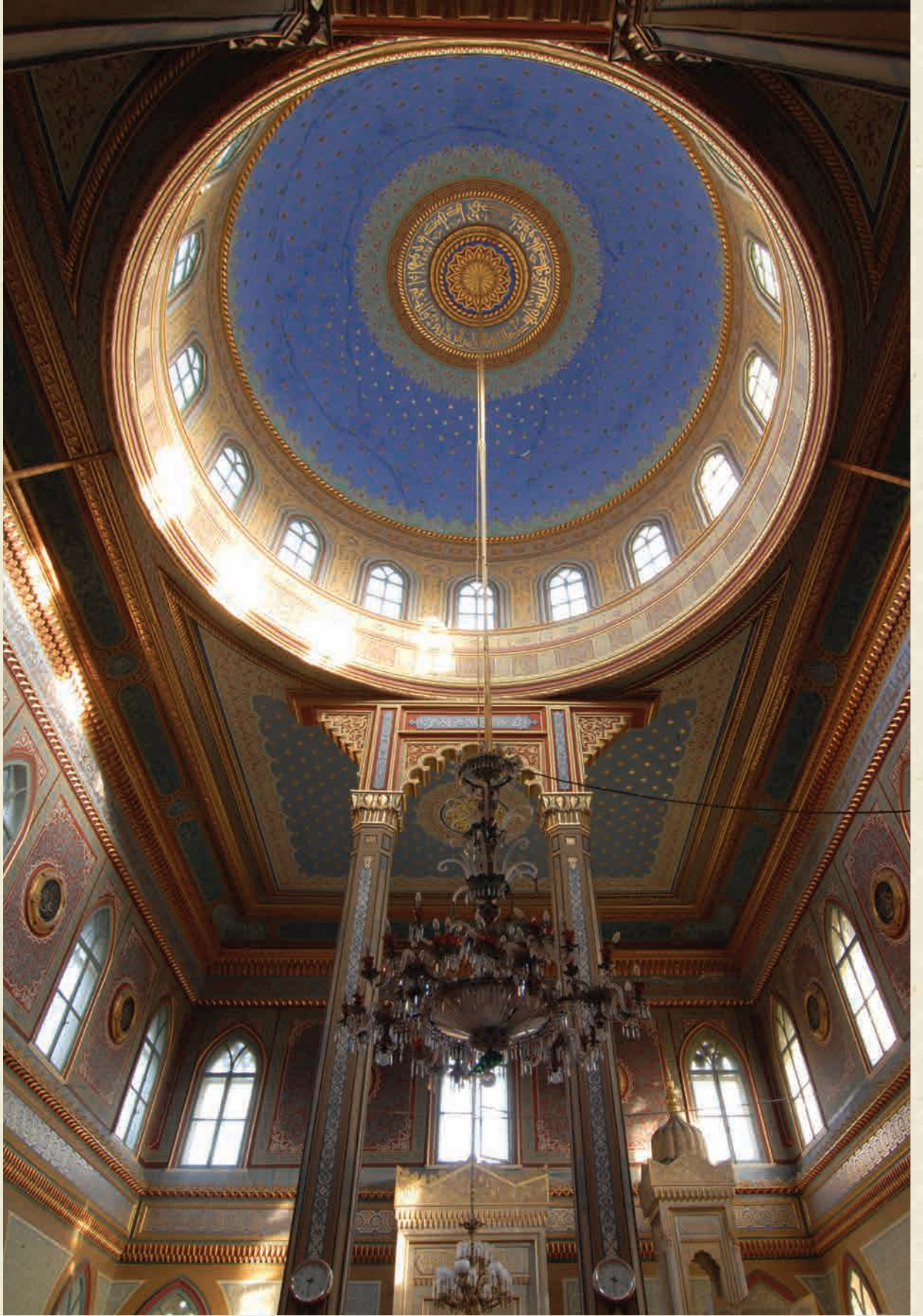
Döneminde padişaha karşı bir muhalefet grubu da oluştu. İçte ve dışta yaşanan türlü hâdiselerin meşrutiyetin ilanı ile son bulacağına inanan İttihat ve Terakki Komitesi'nin başı çektiği bu grup, gayrimüslim komitacıların da desteğini alarak Rumeli'de ayaklandı, padişah Kanûn-ı Esâsî'yi yeniden ilân etmek zorunda kaldı. (23 Temmuz 1908) II. Meşrutiyet dönemi böylece başlamış oldu. Ancak meşrutî idare devletin dağılmasını önlemek bir yana çöküşü hızlandırdı. Avusturya-Macaristan yeni meclise üye göndermemesi için Bosna-Hersek'i işgal etti. (5 Ekim 1908) Bulgaristan bağımsızlığını ilân etti. Girit, Yunanistan ile birleştiğini açıkladı.

Kong. Küt. Arsivi

Sultan Abdülhamid döneminde askerî okul talebe ve muallimleri. Levhada "Padişahım çok yaşa" yazılıdır.

Sultan II. Abdülhamid'in eserlerinden Hamidiye Camii'nin iç görüntüsü.

Yapılan seçimlerin ardından oluşan mecliste garip bir şekilde Türkler azınlıkta kaldı. Padişahın korktuğu başına geliyordu.

İttihatçı hükûmetin sorumsuz icraatları iç huzursuzluğu artırmış, ordu içinde bölünmeler yaşanmıştı. Bu arada karşı bir muhalefet grubu oluştu. İttihâd-ı Muhammedî Cemiyeti etrafında toplanan muhaliflerin iki gazetesi Volkan ve Mizan'ın kışkırtıcı yayınları, şiddet yanlısı tutumları ve meclisin tatilini istemeleri sonunda gerilen ortam İstanbul'da büyük bir ayaklanmayla neticelendi. Tarihe Otuz Bir Mart Vak'ası olarak geçen (13 Nisan 1909) hâdisede kan döküldü.

Bu arada Ermeniler Adana'da büyük bir ayaklanma çıkartarak pek çok Müslüman'ı katlettiler. (14 Nisan 1909) İstanbul'daki hâdiseler ise İttihat ve Terakki'nin merkezi Selanik'ten gelen Hareket Ordusu, Yeşilköy yakınlarına gelince sona erdi. Bu arada bazı milletvekilleri Hareket Ordusu'nu ziyaret etti.

Öte yandan isyanın çıkmasında padişahın rolü olduğu ve Abdülhamid'in tahttan indirilmesi gerektiği söylentileri yayıldı. Padişah ise Sadrazam Tevfik Paşa'ya saltanatı bırakabileceğini, lâkin ayaklanmada dahlinin olup olmadığının ortaya çıkarılmasını istedi. Bunu duyan Said Paşa, "Eğer temize çıkarsa bizim hâlimiz ne olur." diyerek araştırmaya karşı çıktı.

Sultan II. Abdülhamid, padişaha sonuna kadar bağlı olduğunu bildiği Birinci Ordu'nun Hareket Ordusu'na karşı koymak için emir beklediğini duyunca Müslümanların halifesi olduğunu, Müslüman'ı Müslüman'a kırdıramayacağını söyledi ve kumandandan Hareket Ordusu'na karşı silah kullanmayacağına dair yemin aldı.

İstanbul'a giren Mahmud Şevket Paşa kumandasındaki Hareket Ordusu şehre hâkim

oldu. Derhâl divanıharp oluşturuldu ve darağaçları kuruldu, isyanda rolü olan olmayan pek çok kişi idam edildi. İttihat ve Terakki, şehirde şiddet havası estirmeye başladı. Birinci Ordu, Rumeli tarafına sürüldü. Basına olmadık bir sansür uygulandı ve görünüşte meclisin olduğu ancak idarenin meşrutiyetten ziyade mutlakiyete benzediği bir idare oluşturuldu.

Meclis üyeleri tarafından Sultan II. Abdülhamid'in idaresi ve karakteri ile bağdaşmayan asılsız iddialarla bir fetva hazırlandı. Padişah Otuz bir Mart Vakası'na sebep olmak, dinî kitapları tahrif ettirmek ve yakmak, hazineyi israf etmekle suçlanıyordu.

Meclis Başkanı Said Paşa, yedi defa sadrazamlığını yaptığı ve çok iyiliğini gördüğü padişaha cephe almıştı. Meclisten de II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi kararını oy çokluğuyla çıkarttı.

Meclisin kararını padişaha tebliğ etmek üzere Ermeni Aram, Bahriye Feriği Gürcü Arif Hikmet (padişahın eski yaverlerindendir), Selanik Mebusu Yahudi Emanuel Karasu ve Arnavut Esad Toptani'den oluşan heyet saraya geldi. Sultan II. Abdülhamid Han, gelenleri görünce "Bir Türk padişahına ve İslâm halifesine hal' kararını bildirmek için bir Yahudi, bir Ermeni, bir Arnavut ve bir nankörden başkasını bulamadılar mı?" dediği ve heyettekilerin bu söz karşısında hiçbir şey diyemedikleri rivayet edilir.

Padişah tahttan indirilince Çırağan Sarayı'nda oturmak ister, lâkin Hareket Ordusu'nun diktatörce davranan kumandanı Mahmud Şevket Paşa, padişahı ve ailesini demiryoluyla apar topar Selanik'e gönderir. Böylece Osmanlı tarihinde ilk defa tahttan indirilen bir padişah İstanbul dışına çıkartılmıştır.

Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Sultan II. Abdülhamid'in beyannamesinin okunması

Sultan II. Abdülhamid'in Ortaköy Mecidiye Camii'nde bir Cuma Selamlığı. Karşıda Beylerbeyi Sarayı, Küplüce ve Çamlıca Tepesi görülüyor.

Selanik'te marangozluk ve demircilikle vakit geçiren padişah, Balkanlar'da kurduğu ince dengelerin acemice bozulduğundan haberdar değildi. İttihat ve Terakki'nin çıkardığı bir kanun Balkan halklarının aralarındaki ihtilâfları kaldırmıştı ve Balkanlar Osmanlı'ya karşı derhâl birleşerek Balkan Savaşlarını başlattı.

Selanik tehlikeye düştüğü için şehri terk etmek gerekiyordu. Padişah gerekirse silah alıp savaşabileceğini ama Selanik'i terk etmek istemediğini söyledi. Savaş tehlikesinin artması üzerine de İstanbul'a getirilerek Beylerbeyi Sarayı'na yerleştirildi. (1 Kasım 1912)

Hayatının son yıllarını devletin düştüğü en büyük badireyi uzaktan seyrederek geçirdi. I. Dünya Savaşı'nın neticesini görmeden belki de daha büyük acılar çekmeden 10 Şubat 1918'de Beylerbeyi Sarayı'nda vefat etti. Dedesi II. Mahmud'un Divanyolu'ndaki türbesine defnedildi.

Devletin düştüğü çaresiz dönemlerde Sultan

II. Abdülhamid'in kıymeti daha da iyi anlaşılmış ve yokluğu çok fazla hissedilmiştir. Saltanatı esnasında ona sert eleştiriler getirenler padişahın kıymetini çok geç anlamıştır. Sultan II. Abdülhamid uluslararası bir tertiple tahttan indirilmemiş olsa muhtemeldir ki Balkan Savaşları çıkmayacak ve padişah I. Dünya Savaşı'na girmekten halkını koruyacaktır. Böylece belki de bugünkü Türkiye Cumhuriyeti çok daha geniş sınırlara hâkim ve çok daha büyük olabilecektir.

Osmanlı tarihinin en sıra dışı padişahlarından olan Sultan II. Abdülhamid soğukkanlı, fakat şüpheli bir yapıya sahiptir. Karşısındakilere gösterdiği nezaket, sevmediği kimselere bile güler yüz göstermesi dikkat çekici özelliklerindendir. Son derece zekidir ve karşısındakinin hareketlerinden, mimiklerinden duygu ve düşüncelerini sezer. Bir kere gördüğü kimseyi asla unutmaz.

Her türlü sefahatten uzak durmuş, sade sofralarda yemeğini yemiş, sade giyinmiş ve sade

bir hayat yaşamıştır. Spora meraklıdır, iyi kılıç kullanır, tabancayla usta atışlar yapar. Devletin en zor yıllarında zihnini dağıtmak için Batı müziği dinler, tiyatro seyreder, ama en mühimi marangozluk yapardı. Marangozlukta deha denilecek bir seviyede ustaydı. Padişahın ustaca yaptığı pek çok eser günümüzde de hâlen kullanılmaktadır.

Sultan Abdülhamid halifelik makamına yakışır bir vakar sahibiydi. Dindar bir padişah olan II. Abdülhamid, hayır yapmasını severdi. Halifeliği sadece siyasî bir güç olarak görmemiş ve bu vazifenin hakkını verebilmek için özellikle Haremeyn’de yetmiş yedi başlıkta toplanacak faaliyetlerde bulunmuştur.

Türbe tamirlerinden, Mescid-i Nebvî’nin yenilenmesine; hükûmet konağı, karakolhane yaptırmaktan, Mekke’nin muhafazası için tabya inşa ettirmeye; su yolları inşasından, fakir hacılar için devasa misafirhane yaptırmaya; telgraf hatlarından, kışlalara kadar onlarca hizmete imza atarak ecdadı gibi Hâdimü’l Haremeyn olduğunu ispatlamıştır.

Eski kaynaklarda Hulefa-i Raşidin ve Ömer bin Abdülaziz müstesna tutulacak olursa Haremeyn’e Osmanlı kadar hizmet eden başka bir devlet olmadığı belirtilir. Mekke ve Medine’nin Albay Sadık Bey tarafından çekilen ilk fotoğrafları da Sultan II. Abdülhamid’in albümlerinde yerini almıştır.

Sultan II. Abdülhamid barışsever bir hükümdardır; savaştan, kan dökülmesinden hoşlanmaz, lâkin Yunan Harbi’nde olduğu gibi gerektiği zaman da savaşı göze alır zaten bizzat kendi isteğiyle girilen bu savaş da zaferle neticelenmişti. Yurt dışına sürgüne gönderilen muhaliflerine maaş bağlatacak kadar kadirşinas bir insandır.

Sultan II. Abdülhamid devri eserlerinden Bursa Gureba Hastanesi.

Sultan II. Abdülhamid devrinde gerçekleştirilen Hamidiye Hicaz Demiryolu sayesinde hacı adayları çok ucuz, rahat ve güvenli bir şekilde hacca gidebilmiş, Arap Yarımadası’na veya Yemen’e asker sevkiyatı çok daha kolaylaşmıştır. Hicaz Demiryolu çok kısa bir ömre sahip olsa da hilâfetin gücünün bütün dünyaya gösterildiği bir hâdisedir. İslâm tarihinde ilk defa dünyanın hemen hemen her köşesindeki Müslümanların para himmet ederek destek oldukları bu dev proje başarıyla hayata geçirilmiştir.

Hindistan’dan Amerika’ya, İran’dan Ceza-yir’e, Sudan’dan Rusya’ya kadar her yerdeki Müslümanlar, türlü engellemelere, kısıtlamalara ve maddi sıkıntılara rağmen para bulup göndermiştir. Batılıların padişahla alay ettikleri, bitirilmesini imkânsız gördükleri, gerçekleşmeye başlayınca da her türlü engellemeyi yaptıkları 1.400 kilometrelik demiryolu bitirilerek İslâm’ın izzetine söz getirilmemiştir. İlk defa bütün dünya Müslümanlarını bir gayede toplamak da Sultan II. Abdülhamid’e nasip olmuştur.

SULTAN V. MEHMED REŞAD

1909-1918

Otuz Beşinci Osmanlı Padişahı

Sultan Mehmed Reşad. Ressam Antranik

Ağabeyleri gibi bir darbe neticesinde tahta çıkan Sultan Reşad Osmanlı tarihinin tahta en yaşlı çıkan padişahı oldu. V. Mehmed en yaşlı padişah iken gariptir ki büyük dedelerinden Sultan IV. Mehmed 7 yaş ile en genç padişah idi.

Otuz Bir Mart Vakası'nın ardından İttihat ve Terakki'nin kontrolündeki meclis tarafından II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesine ve Veliaht Reşad Efendi'nin padişah olmasına karar verilmişti. Selanik'ten gelerek 31 Mart İsyanı'nı bastıran Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girişi İttihat ve Terakki tarafından şehrin ikinci fethi sayıldı ve yeni padişaha Beşinci Mehmed unvanının verilmesi kararlaştırıldı. Ancak halk yeni padişahı Sultan Reşad olarak bildi.

Çok ileri bir yaşta tahta çıktı. Belki de kendine bıraksalar padişah olmayı değil bir köşede ibadetiyle meşgul olmayı tercih ederdi.

Buhranlı yıllar, yaşlı ancak devlet tecrübesi olmayan padişahı daha da yordu. Meşrutî yönetim olduğu için icranın başı sadrazamdı. Padişahın sadrazamı tayin yetkisi vardı ancak icradan sorumlu değildi. Bu yüzden padişahın idaredeki etkisi iyice azalmış, yönetim İttihat ve Terakki, sadrazam ve hükûmetin kontrolüne geçmişti.

Ağabeyi Sultan II. Abdülhamid'in Hareket Ordusu'nun diktatör kumandanı Mahmud Şevket Paşa tarafından Selanik'e gönderildiğini birkaç gün sonra öğrendi.

Anadolu'da geziler yaparak Osmanlı ülkesini tanımaya çalıştı. Meşrutiyeti ilân ettiren

Unvan ve Mahlâsları: Gazi

Baba Adı: Abdülmecid *Ana Adı:* Gülcemal Kadın Efendi

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul- 2 Kasım 1844

Saltanat Yaşı: 65

Vefat Sebebi ve Tarihi: Kalp Yetmezliği- 4 Temmuz 1918

Vefat Yeri ve Türbesi: İstanbul- İstanbul,

Eyüp'teki kendi türbesinde

Erkek Çocukları: Mehmed Ziyaeddin Efendi,

Mahmud Necmeddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi

Kız Çocukları: Kız çocuğu yoktur.

ve ülke idaresinde etkili olan İttihat ve Terakki Partisi'nin devleti yönetmek hususunda hiçbir hazırlığı ve tecrübesi yoktu. Parti içinde Meşrutiyet'in arkasına saklanarak kendi menfaatlerini temin edenler vardı. Bunların iktidarla yakın ilişkileri istikrarsız ve adaletsiz günlerin habercisiydi.

İttihat ve Terakki'nin devletin her kademesinden kendi partisinden olmayanları uzaklaştırıp kendi adamlarını getirmesi devlet yönetiminin acemi, bilgisiz ve tecrübesiz kişilere kalmasına sebep oldu.

İttihatçıların garip ve tutarsız icraatları yüzünden devlet içinde pek çok ayaklanma çıktı. Arnavutluk isyanının şiddet kullanılarak bastırılması huzursuzluğu daha da arttırdı. Balkan devletlerinin "kilise meselesi" devam ediyordu. İttihatçılar, II. Abdülhamid'in Balkan devletlerinin Osmanlı'ya karşı müttefik olmalarına mani olmak için kullandığı bu meseleyi bir kanunla çözdü. Fener Rum patriğinin ihtarlarını dikkate almayan tecrübesiz padişah da kanunu onayladı.

Balkan devletlerinin Osmanlı'ya karşı birleşmeleri uzun sürmedi. Padişahın Rumeli gezisi de Rumeli'deki karışıklıkları durduramadı.

Sultan II. Abdülhamid'in İtalyan emellerine

karşı Trablusgarp ve Bingazi'de konuşlandığı askerler hükûmet başkanı olan Roma eski büyükelçisi Hakkı Paşa tarafından başka bölgelere sevk ettirildi. Bunun üzerine İtalya harekete geçti. Trablusgarp'ın teslimini isteyen İtalya, Osmanlı'ya savaş ilân etti. (29 Eylül 1911)

Bu arada İttihat ve Terakki'ye karşı Hürriyet ve İtilaf isminde bir muhalefet partisi kuruldu. Çetin parti mücadeleleri yaşandı. Meclis-i Âyân'ın da rızasıyla Meclis-i Meb'ûsan feshedildi. (18 Ocak 1912) İttihat ve Terakki'nin kontrolünde geçen seçimlerde Hürriyet ve İtilâf Fırkası meclisten tasfiye edilmiş oldu. Yeni meclisin on beş mebusu dışında tamamı İttihatçılardan oluştu.

İstanbul'da seçim, meclis, anayasa değişiklikleri yapıldıysun öte tarafta İtalya ile Trablusgarp Savaşı sürüyor, İtalya On İki Ada'yı işgal ediyor, Çanakkale'yi bombalıyor ve artık İstanbul'u tehdit ediyordu. Bazı İttihatçı subaylar Trablusgarp'a gidip yerli halkı örgütleyerek direniş başlattı. Direniş, İtalyan ilerlemesini kıyı şeridinde tuttuysa da İtalyanları bölgeden uzaklaştırmaya yeterli olmadı.

Rumeli'de ise yeni kurulan küçük Balkan devletleri Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa

Sultan Mehmed Reşad'ın cihad ilanının Fatih Camii'nde okunması.

Çanakkale savaşları esnasında Osmanlı siperleri

hazırlanmaktaydı.

Bu arada Balkanlar'da ilginç bir gelişme yaşandı. Arnavut İsyanı'nı bastırmak için bölgede bulunan ordunun bazı subaylar isyan çıkardı. Kendilerine “Halaskârân” veya “Halâskâr Zâbitân” diyen grup bir vakit İttihatçıların yaptığını bu defa İttihatçılara karşı yapıyordu. Hükmümete bir muhtıra veren grubun istediği oldu ve Said Paşa'nın istifasıyla İttihat ve Terakki iktidarını kaybetti.

Sultan Reşad, askerlerin siyasetle uğraşmasının ihanet olacağını bildirdi ve asker üzerindeki etkisi bilinen, 93 Harbi'nin Doğu'daki kahramanı

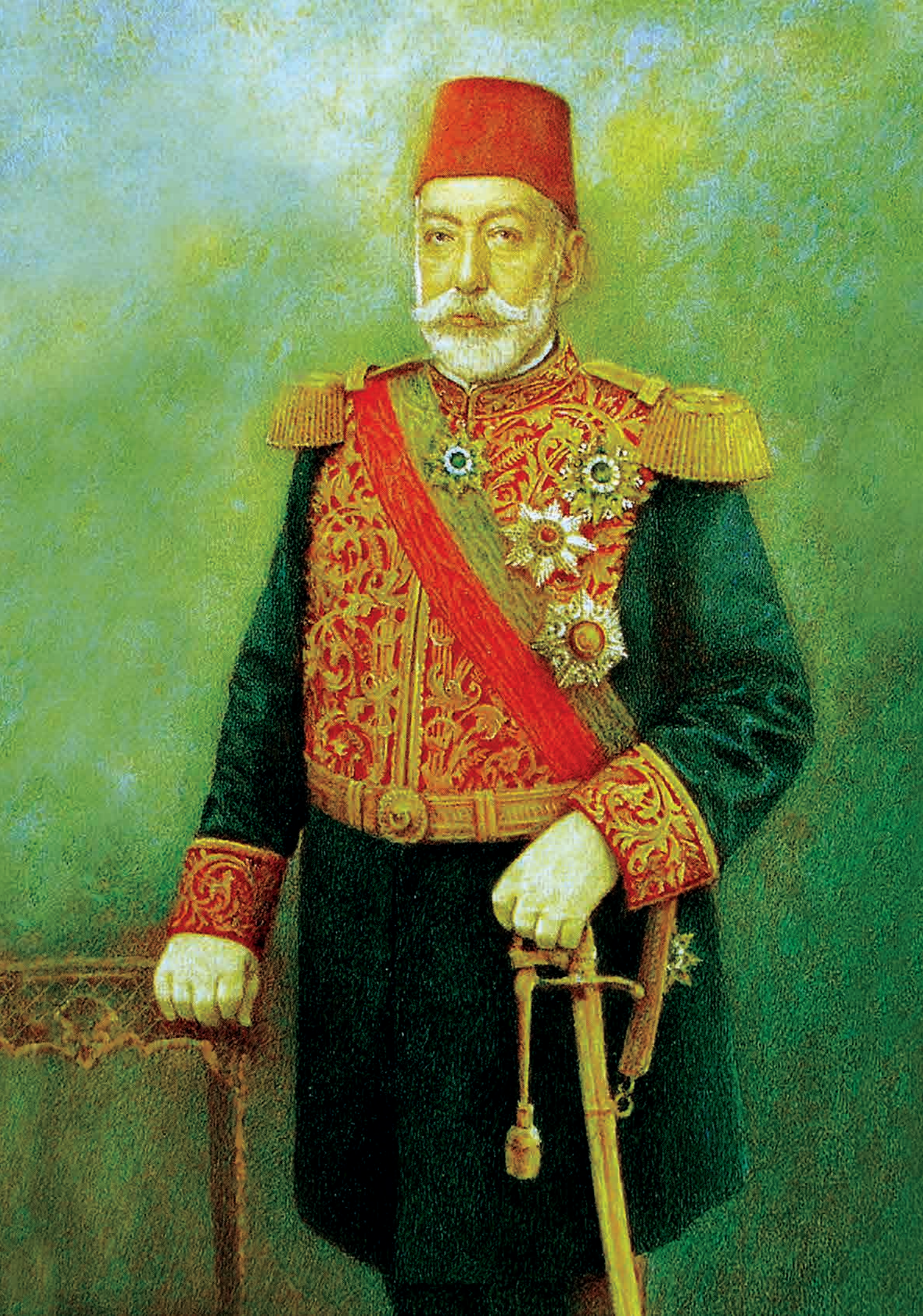
Gazi Ahmed Muhtar Paşa'yı sadrazam tayin etti. (22 Temmuz 1912)

Osmanlı hükûmetinde çok garip bir yapı oluşmuştu; tarafsız nazırlardan oluşan kabineye meclisin neredeyse tamamını oluşturan İttihat ve Terakki'nin muhalif konumda olması dengeleri bozdu. Yeni sadrazamın isteğiyle Sultan V. Mehmed Reşad, Meclis-i Meb'ûsan'ı feshetti.

Balkanlar'da ise Rusların el altından çalışmaları netice vermiş ve Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ birlik olmuş, Karadağ'ın Osmanlı'ya savaş açmasıyla birlikte I. Balkan Harbi başlamıştı. (8 Ekim 1912) Balkan Savaşı yüzünden Trablusgarp Savaşı'nı sürdürmek mümkün olmadı. Çok daha iyi şartlarda bir antlaşma imzalanabilecekken Balkan meselesi İtalya ile derhâl anlaşma yapmayı mecbur kıldığı için Uşi Antlaşması (18 Ekim 1912) imzalanarak Trablusgarp-Bingazi İtalya'ya bırakıldı. On İki Ada geçici olarak İtalya'ya verildiyse de bir daha alınamadı.

Sonuna kadar siyasete bulaşmış olan orduda particilik ve alaylı-mektepli kavgası bütün hiyerarşik yapıyı bozdu ve Osmanlı Devleti asırlarca kendi hâkimiyetinde yaşamış Balkan halklarından ağır yenilgi aldı.

Osmanlı, bütün Balkan topraklarını kaybetmişti. Sadrazam Gazi Ahmed Muhtar Paşa istifa etti yerine Kıbrıslı Kâmil Paşa getirildi. Balkanlar'da yitirilen topraklardaki Müslümanlar Anadolu'ya doğru göç etmeye başladı. Yeni sadrazamın maksadı Balkan Harbi'nin zararlarını en aza indirmektir. İttihat ve Terakki'nin genç liderlerinden Enver Bey öncülüğündeki bir grup, sadrazamın Edirne'yi Bulgarlara teslim edeceği şayiasını yayarak Babıâli'ye yürüdü. Kendilerine karşı gelen pek çok kişiyi öldürerek askerî darbe yaptılar ve Sadrazam Kamil Paşa'dan istifa

ettiğine dair bir kâğıt aldılar. (23 Ocak 1913) Sultan Reşad'ın Mahmud Şevket Paşa'yı sadrazam yapmasını sağladılar. "Babiâli Baskını" şimdiye kadar hep padişahlara karşı yapılan darbelerin ilk defa sadrazama ve hükûmete karşı yapılanı oldu.

Edirne'nin kaybedilmesini bahane ederek darbe yapan İttihatçılar, iktidara gelince Londra Antlaşması'nı imzalayıp (30 Mayıs 1913) Edirne dâhil bütün Rumeli'yi terk ettiler. Rumeli'deki ata yadigarı toprakların kaybı halkta infial meydana getirdi. Kargaşa Mahmud Şevket Paşa'nın bir suikast neticesinde öldürülmesine kadar vardı. Haraket Ordusu'nun diktatör komutanı, Sultan II. Abdülhamid'i sürgüne gönderen paşa, suikastle öldürülmüştü.

Mahmud Şevket Suikastı'nı bahane eden İttihatçılar, İstanbul'da terör estirdi. Birkaç gün içinde yüzlerce kişi tutuklandı ve yirmi dokuzu idam edildi. Padişahın yeğeni Münire Sultan'ın eşi Salih Paşa'da asılanlar arasındaydı ve padişah, İttihatçılardan çekindiği için af yetkisini kullanarak paşayı affedememişti.

I. Balkan Harbi neticesinde Bulgarların toprakların büyük kısmına sahip olmaları yüzünden Balkan devletleri bu sefer kendi aralarında birleşerek Bulgarlara savaş açtı. Bu II. Balkan Harbi'nden faydalanılarak Edirne geri alındı. (21 Temmuz 1913) İttihat ve Terakki'nin etkili isimlerinden Yarbay Enver, Harbiye nazırlığına; Cemal, Bahriye nazırlığına; Talat da Dâhiliye nazırlığına getirildi. Enver-Talat-Cemal üçlüsü hükûmetin ve padişahın tek muhatabı oldu.

Sadrazam Said Halim Paşa'nın gücü kalmamıştı. Bu üçlü muhtemel bir savaşla Balkanlar'da kaybedilen yerlerin geri alınabileceği ve böyle bir savaşı Almanların kazanacağını düşüncesiyle

Almanya ile gizli antlaşma yaptı. (2 Ağustos 1914) Meclis tatildayken yapılan anlaşmadan dört ay geçince Osmanlı Devleti kendini en son yapacağı savaşın ortasında buldu. (11 Kasım 1914)

Ne Almanya ile yapılan anlaşmadan ne de savaştan haberi olan Sultan Reşad, bir oldubitti ile girilen savaşı İtilâf devletlerine (İngiltere, Rusya ve Fransa) ilan etti. "Cihâd-ı ekber" i ilan ederek de bütün Müslümanların ordunun yanında savaşa katılmasını istedi.

Meclisin 1916 yılı açılışında Osmanlı'nın savaştığı Çanakkale ve Irak cephelerinden elde edilen zaferlerden mutlu olan padişah, umut dolu bir konuşma yapmıştı. Memnuniyetini devrin Harb Mecmuası'nda yayınlanan şiiriyle dile getirdi. Ancak sonrasındaki kayıplar dolayısıyla padişah artık zaferlerden söz etmiyordu. Bu arada Sultan Abdülaziz'in oğlu Veliâht Yusuf İzzettin Efendi, ölü bulundu. Şehzadenin intihar ettiği söylendi, lâkin babasının ölümü gibi bu ölüm de sis perdesi arkasında kaldı, aydınlatılamadı.

İttihatçılarla arası açılan Said Halim Paşa'nın istifası üzerine (3 Şubat 1917) Dahiliye Nazırı Talat sadrazamlığa getirildi.

I. Dünya Savaşı'nın ağır şartları altında kalan padişah, gelen mağlûbiyet haberlerinden bunalmış, sarayına kapanmıştı. Sadece İstanbul'a gelen Alman imparatoru ve Avusturya - Macaristan imparatorunu ağırlama merasimlerinde göründü.

Avusturya imparatoru için düzenlenen yoğun program, şeker hastası olan yaşlı padişahı çok yordu. Ramazan ayının on beşinci günü yapılan Hırka-i Saadet ziyaretini zorlukla tamamlayabildi. Yaşlı padişah bu ziyaretten on üç gün sonra Kadir Gecesi'nin sabahında vefat etti. (3 Temmuz 1918)

Ordunun mağlûbiyetlerini gören Sultan II. Abdülhamid ve Sultan Reşad, Mondros'un

Sultan Mehmed Reşad'ın cenaze alayı

imzalanarak devletin ne hâle düştüğünü görmeden aynı yıl içinde beş ay arayla vefat etti.

Sağlığındaiken türbesini Mimar Kemaleddin Bey'e Eyüp'te yaptıran Sultan Reşad, İstanbul'da türbesi sur dışında bulunan tek padişah'tır. Osmanlı padişahları içinde belki de tahta zorla çıkmış tek kişidir. Kendisine bırakılsa bir köşede ibadetle meşgul olmayı tercih edecek ve ömrünün son kısımlarını padişahlıkla geçirmek istemeyecektir. Kaynaklarda dindar, merhametli ve nazik bir hükümdar olarak yer bulmuştur.

Genç yaşta Mevlevîliğe intisap etmiş ve çok uzun süren şehzadelik döneminde Mesnevî'yi defalarca okumuştur. Osmanlı tarihini çok seven padişah ecdadından Fatih ve Yavuz'a hayran olup fırsat buldukça türbelerini ziyaret eder. Tasavvuf ve edebiyatla da alâkadardır. Konya Karapınar'da kendi adını taşıyan bir cami yaptırmıştır.

Meşrutiyeti padişahın devlet işlerine karışmaması olarak yorumlayan Sultan Reşad'ın saltanatı İttihat ve Terakki Partisi'nin kontrolünde geçmiştir. Padişah particiliği ve İttihatçıları sevmemektedir, lâkin elinden de bir şey gelmez. Halim selim şahsiyeti sert sürtüşmelerin yaşanmasını önleyerek belki ülkede çıkabilecek muhtemel iç savaşlara mani olmuştur. Çok tutumlu bir insandır. Ancak Harem-i Hümayun'a Mukaddes Beldelere para harcamaktan çekinmez.

Devrinde girilen I. Dünya Savaşı, Osmanlı için olmak veya ölmek gibi iki seçenek bırakmıştır ki ikincisi gerçekleşmiştir. Bu dönemde geniş alanlarda yapılan mühim reformlar Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını kolaylaştırmıştır.

Hırka-i Saadet Dairesi'nde, Has Oda'da ve Seferli Koğuşu'nda tadilatlar yaptırmıştır. Topkapı Sarayı'ndaki pek çok kitabede adı geçer.

SULTAN VI. MEHMED VAHDEDDİN

1918-1922

Otuz Altıncı Osmanlı Padişahı

Sultan Vahdeddin. Ressam Antranik

Asıl adı “dinin birliği” manasına gelen “Vahiduddin” olan ancak tarih kitaplarında söyleniş kolaylığından dolayı “Vahdeddin” denilen Osmanlı’nın son padişahı, üç ağabeyi gibi tahta sürpriz bir şekilde çıktı. Taht sırası Sultan Abdülaziz’in oğlu Yûsuf İzzeddin

Efendi’deydi. Onun anî ölümü üzerine (1 Şubat 1916) önce veliaht, ağabeyi Sultan Reşad’ın da vefatı üzerine de padişah oldu.

Babasını altı aylıkken annesini de dört yaşında iken kaybetti. Anasız babasız olmanın ruhî yapısındaki eksikliğini hissederek büyüdü. Kendinden on dokuz yaş büyük ağabeyi Sultan II. Abdülhamid tarafından himaye edildi. Ağabeyini baba gibi gördü.

Veliaht olarak bulunduğu yıllarda Birinci Dünya Savaşı çıkmış ve Devlet-i Aliyye bir oldu-bitti ile savaşa dâhil olmuştu. Vahdeddin Efendi savaş sırasında veliaht olarak Almanya’ya resmî bir gezi yapmış, (15 Aralık 1917- 4 Ocak 1918) bu seyahat esnasında ilerde Türkiye Cumhuriyeti’ni kuracak olan Mustafa Kemal de yaver olarak kendisine refakat etmiştir.

Sultan Vahdeddin’in padişahlığı her şeyin bittiği bir zamana denk geldi. Savaş ile ilgili gelen her haber, mağlûbiyetler ve kayıplardan bahsetmekteydi. Filistin ve Suriye kaybedilmiş, Anadolu dahi tehdit altına girmişti. Padişah “...hükûmetin basiretsizliği bizi bu badireye sürükledi ve felâketimize sebep oldu.” diyerek savaşa girmenin yanlışlığını anlatıyordu. Kendisinin girmedeği

Unvan ve Mahlâsları: Kara

Baba Adı: Abdülmecid *Ana Adı:* Gülistu Kadınefendi

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul- 4 Ocak 1861

Saltanat Yaşı: 57

Vefat Sebebi ve Tarihi: Felç- 16 Mayıs 1926

Vefat Yeri ve Mezarı: San Remo (İtalya)-

Şam Süleymaniye Camii haziresinde

Erkek Çocukları: Ertuğrul Mehmed Efendi

Kız Çocukları: Fatma Ulvîye Sultan, Rukiye Sabiha Sultan

bir savaşın faturasını ödemekse ona düşüyordu.

Bahriye Nazırı Rauf (Orbay) Bey'in başkanlığındaki Osmanlı heyeti Limni adasının Mondros limanında Mondros Ateşkes Anlaşması'nı imzalayarak savaştan çekildi. (30 Ekim 1918)

Padişah tahta çıkalı daha dört ay olmadan Mondros gibi devletin elini ayağını bağlayan, çok ciddî yaptırımlar getiren bir ateşkes imzalanmıştı. Padişah bir süre zaman kazanabilirse devletin ve ordunun toparlanabileceği inancındaydı. İngiltere ve Fransa'ya yakın olarak yapılacak barışın ağır şartlar getirmemesini planladı.

Bu arada İttihat ve Terakki Partisi'nin ileri gelenleri gizlice yurt dışına kaçtı. (2 -3 Kasım 1918) On gün sonra da altmış gemiden müteşekkil İtilâf Devletleri donanması İstanbul'a gelerek demir attı. (13 Kasım 1918)

Padişah, savaşın sorumluluğunun İttihat ve Terakki Partisi'nde olduğunu ve İngiltere ile dostluğun devamı için çalışacağını beyan etti. İttihatçıların yargılanması meselesinde hükûmet ile meclisin birbiriyle çatışması üzerine, uğraşacak yeterince mesele varken bir de meclisle uğraşamamak için anayasadan aldığı yetkiyle Meclis-i Mebusan'ı feshetti. (21 Aralık 1918)

İngilizlerin dostluğunu ve desteğini sağlayarak devletin devamını ve İstanbul'un elden çıkarmasını sağlamaya çalıştı.

İngiliz ve Fransızların İttihatçıların kendilerine teslimi yönündeki şiddetli baskıları karşısında Tefik Paşa istifa etti, padişah onun yerine Damad Ferid Paşa'yı sadrazamlığa getirdi. İttihatçılar tutuklanmaya ve cezalandırılmaya başlandı.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi (15 Mayıs 1919) halkta infial meydana getirdi. İşgal üzerine Damad Ferid istifa etti. Ancak padişah tarafından yeniden görevlendirildi.

Karadeniz'deki Pontus Rum İsyanı'nı araştırmak için padişah eski yaveri Mustafa Kemal Paşa'yı görevlendirdi. İngiliz belgelerince de doğrulanan bu vazifelendirme öncesi Mustafa Kemal'le görüşen padişah onun vatani kurtarabileceğini söyledi. Çok geniş yetkilerle donatılan Mustafa Kemal, askeri, mülkî ve idarî görevlilere de emir verme yetkisine sahip ve yetki sınırları bütün Anadolu'yu kapsayacak şekilde Samsun'a çıktı.

Padişahın sarayda topladığı saltanat şûrasında (26 Mayıs 1919) tam bağımsızlık düşüncesi

ve derhâl bir millet şûrasının kurularak milletin mukadderatında söz sahibi olması istendi. Bu faaliyetler İtilâf Devletlerinin tepkisini çekti.

Sultan Vahdeddin barış antlaşmalarının şeklinin belirleneceği Paris Barış Konferansı'nda Osmanlı'yı temsilen katılacak heyete Damad Ferid Paşa'ya çok güvenmediği için Tefvik Paşa'yı da dâhil etti.

Anadolu'nun pek çok köşesinde başta Yunan işgali olmak üzere bütün işgallere karşı büyük bir silâhlı direniş başlamıştı. İngilizler direnişlerde büyük etkisi olan Mustafa Kemal Paşa'nın geri getirilmesi için padişaha ve hükûmete baskı yapıyordu. Padişah bu baskılara karşı alâkasız durdu, hükûmet Mustafa Kemal'in azledildiği hususunda genelge yayınlasa da sessiz kalmayı tercih etti. Mustafa Kemal Paşa, padişaha hükûmetin tutumundan şikâyet eden telgraflar çekmiş, zorlanırsa görevinden istifa edeceğini milletin sinesinde mücadeleye devam edeceğini bildirmişti. Padişah cevabı ise paşanın İstanbul'a gelmesini de azlini de uygun görmediği şeklindeydi. İki ay izin alarak vaziyet belli oluncaya kadar dinlenmesini tavsiye ediyordu.

İngilizler Anadolu'daki direnişin arkasında padişahın ve hükûmetinin olduğunu ilan ederek Mustafa Kemal'in tutuklanıp İstanbul'a getirilmesini isteyen bir nota verdi. Padişah o günlerde Erzurum'a geçmiş olan Paşa'ya çektiği telgraflarda İngilizlerin kendisinin (Mustafa Kemal Paşa'nın) hemen İstanbul'a gelmesini istediklerini, görevinden azledildiğini ve İstanbul'a dönmesi gerektiğini bildirdi. (9 Temmuz 1919) Mustafa Kemal Paşa da Sultan Vahdeddin'i ve hükûmeti zor durumda bırakmamak için askerlikten istifa ettiğini, ferdi olarak millet ve padişah için çalışmaya devam edeceğini ilan etti.

Sultan VI. Mehmed, İngilizlere direnişle bir alâkasının olmadığını söyledi. Ayrıca Yunan mezaliminden şikâyetçi olarak orduları terhis edildiği için bu hâdiseleri durdurmasının mümkün olmadığını İngilizlerin Yunan taşkınlığını durdurmadıkları takdirde Anadolu halkını tutmanın mümkün olmayacağını bildirdi.

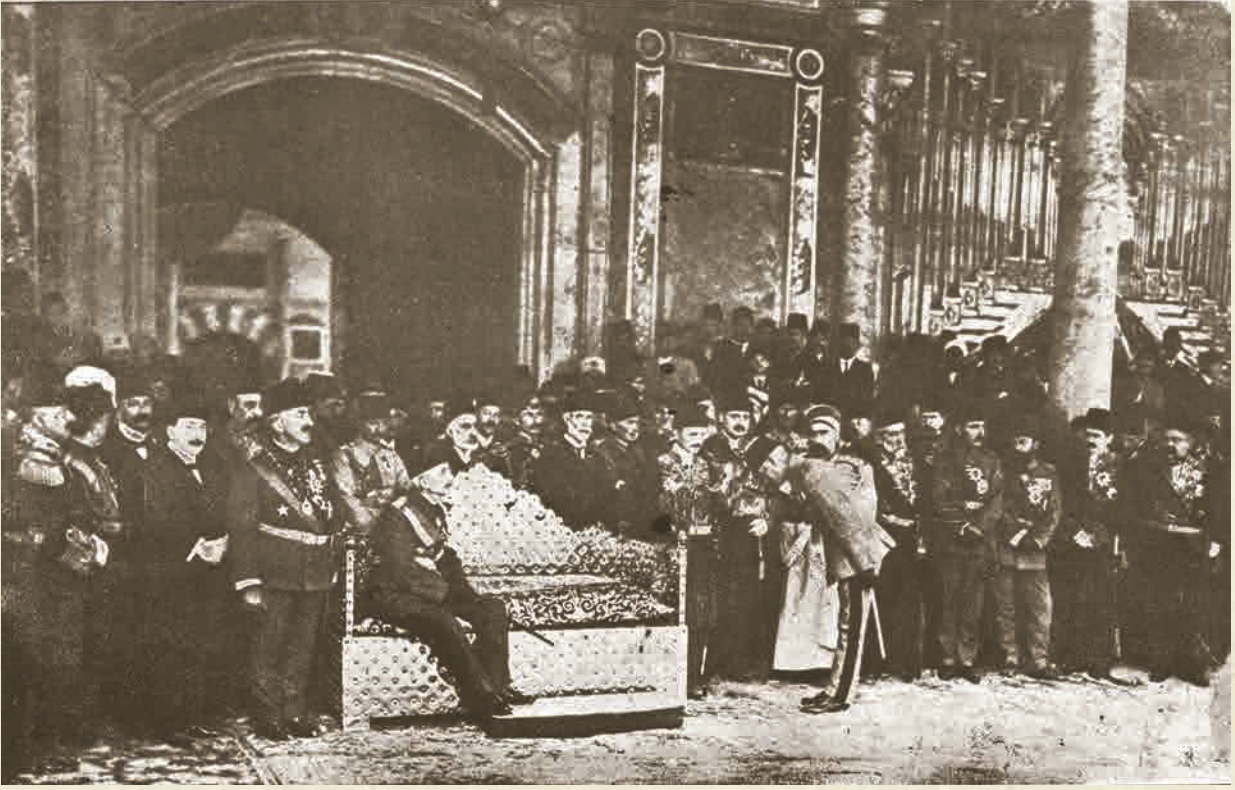
Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında toplanan Erzurum Kongresi (23 Temmuz 1919) çektiği telgraflarda padişaha bağlılığını bildiriyor hükûmete ise tepki gösteriyordu. İngilizler Mustafa Kemal'e isyancı muamelesi yapılmasını isteyince hükûmet, Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in tutuklanarak İstanbul'a gönderilmesini istedi.

Hükûmetin bu tutumunu eleştiren Millî Mücadele yanlısı bakanlar hükûmetten istifa ettiler. Sivas Kongresi (4 Eylül 1919) yapıldı. Hükûmet, Mustafa Kemal ile padişahın telgraf aracılığıyla görüşmesine mani oldu. Paşa, padişaha gönderdiği mektupta millî bir hükûmetin kurulmasını isteyince Sultan VI. Mehmed mevcut hükûmetin istifasını isteyerek Ali Rıza Paşa'yı sadrazamlığa getirdi.

Kuva-yı Milliye taraftarı olan yeni hükûmet, Amasya'da Mustafa Kemal'le yaptığı görüşme de her konuda anlaşma sağlayarak bir protokol imzaladı. (22 Ekim 1919)

Yapılan seçimlerin ardından İstanbul'da yeni bir meclis açıldı. (12 Ocak 1920) İngiliz istihbaratı padişahın, Mustafa Kemal'in temsilcisi Kara Vâsıf'la görüştüğünü, ardından meclisin açılmasını emrettiğini ve İngilizlerin kapatma ihtimalinden dolayı da açılışa katılmadığını rapor etti.

Padişah rahatsızlığından dolayı meclis açılışına katılamadığını bildirdi. Hakkında tutuklama kararı olduğu için İstanbul'a gelemeyen Mustafa Kemal Paşa da mecliste yer almadı. Paşa,

Harb Mecmuası

Sultan Vahdeddin'in cülûs merasimi. Bu merasim Osmanlı'daki son cülûs olarak tarihe geçer.

padişaha bir geçmiş olsun telgrafı çekti, padişah da teşekkür telgrafıyla cevap verdi.

Temsil Heyeti adına padişahla görüşen Mazhar Müfit (Kansu), padişahın Temsil Heyeti'ni saltanat tacının pırlantaları olarak gördüğünü Mustafa Kemal'i sorduğunu ve onunla konuşmaya hasret kaldığını söylediğini belirtir.

Meclisten bir heyeti de kabul eden padişah, İngilizlerin her şeyi yapabileceklerini bu yüzden mebusların konuşmalarına dikkat etmelerini tavsiye etti. Mebusların, milletin padişahına bağlı olduğunu ve İngilizlerin Anadolu'ya bir şey yapamayacaklarını söylemeleri üzerine İngilizlerin isterlerse yarın Ankara'ya bile gidebileceklerini ifade etti.

Anadolu'daki direniş haberlerinden endişeye kapılan İtilaf Devletleri, padişahı muhtemel bir darbeden korumak veya Anadolu'ya geçmesini önlemek için Yıldız Sarayı'nı gözaltında

tutmaya başladı.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi, Mîsâk-ı Millî'yi kabul etti. (17 Şubat 1919) Meclis aldığı bu kararla devletin sınırlarını, azınlık haklarını, Müslüman halklarının geleceğini, Boğazların durumunu bir karara bağlamıştı. Bu kararlara göre Mondros öncesindeki sınırlar devletin sınırları olarak kabul ediliyordu. Misak-ı Millî'ye İtilâf Devletleri'nin tepkisi sert oldu ve padişahı sıkıştırmak için İstanbul'u resmen işgal ederek bütün resmî kurumlara el koydular. (16 Mart 1920) Padişaha işgalin geçici olduğu, fakat Anadolu'da bir karışıklık çıkarsa durumun değişeceği tebliğ edildi. İstanbul'da pek çok vatansever tutuklanarak sürgüne gönderildi.

İstanbul'un işgali Anadolu ile İstanbul'un bağlarını tamamen kopardı. Yeniden sadrazam olan Damat Ferit, İngilizlerin baskısıyla milliyetçilerin "kâfir", öldürülmelerinin "farz" olduğunu

bildiren fetvalar yayımlattı. Bu kâğıtlar İngiliz uçaklarından atıldı. Sultan VI. Mehmed Vahdeddin meclisi yeniden kapattı.

İstanbul'daki meclisin dağıtılması üzerine Temsil Heyeti Ankara'da TBMM'yi açtı. Özellikle Cuma günü Cuma namazını müteakip açılan bu meclis, millî birliği sağlamaya, Millî Mücadele'yi yönetmeye başladı. (23 Nisan 1920) TBMM padişaha bir bağlılık telgrafı çekti, Millî Mücadele'nin esir hâlde bulunan padişahı kurtarmak için yapıldığını açıkladı.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti ile çok ağır şartlar taşıyan Sevr Antlaşması yapıldı. (10 Ağustos 1920), Antlaşma öncesinde padişah, söz konusu şartları “musibetler mecmuası” olarak görmekteydi. Toplanan saltanat şurası şartların kabul edilmemesi hâlinde Yunanlıların İstanbul'u işgal edeceğinden endişe etti ve oy çokluğuyla antlaşmayı onayladı. Ancak Padişah antlaşmayı tasdik etmedi ve sorumluluğu böylece hükûmete bıraktı. Sevr'in imzalanmasına TBMM'nin tepkisi çok sert oldu.

Direnış karşısında Sevr'in uygulanmasının zor olacağını fark eden İtilâf Devletleri, bu sefer padişahı Anadolu ile anlaşabilecek bir hükûmetin kurulmasını isteyince Sultan, Tevfik Paşa'yı yeniden sadrazamlığa getirdi. Yeni hükûmet Ankara'da görüşmelerde bulundu. Bu dönemde Yunanlılara karşı İnönü'de galip gelmesi (10 Ocak 1921) üzerine İtilaf Devletleri, Sevr'in hükümlerinin yeniden gözden geçirilmesi için İstanbul hükûmetini ve TBMM hükûmetini Londra Konferansı'na davet ettiler. Ancak konferansta bir neticeye varılamadı.

Millî Mücadele'nin başarılı olması ve Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasının ardından TBMM'yi temsilen İstanbul'a gelen Refet Paşa, Sultan Vahdeddin'le görüşerek,

yapılacak müstakbel barış anlaşması için toplanacak konferansa İstanbul hükûmetinin katılmamasını, bu hükûmetin dağıtılmasını ve padişahın bir bildiri yayımlayarak TBMM'yi tanıdığını ilân etmesini istedi. Refet Paşa'ya tahatın temsilcisinin Osmanlı Hükûmeti olduğunu söyleyen padişah, meşrutî hükümdar olduğunu ve hükûmeti dağıtamayacağını bildirerek yapılan teklifi reddetti.

İstanbul Hükûmeti'nin Lozan Konferansı'na katılacağını bildirmesi üzerine TBMM saltanatı kaldırdı. (1 Kasım 1922) Halifenin TBMM tarafından tayin edileceği ilân edildi. 2 Kasım gününün de bayram olarak kabul edilmesi kararlaştırıldı. Padişah, saltanatsız hilâfetin olamayacağını belirterek alınan karara tepki gösterdi. Hanedan da tepkilerini dile getirdi.

TBMM padişahın yargılanmasına karar verdi. Basında padişahın ihanetine dair haberler yayımlanıyor, padişah tel'in eden gösteriler yapıyordu. Tevfik Paşa, padişahın milletin önünde kendisini savunması gerektiğini bildirerek istifa etti. (4 Kasım 1922) Padişah sonraki yıllarda Tevfik Paşa'nın istifa ederek en zor gününde kendisini yalnız bıraktığını söyleyecektir.

Bu sırada Millî Mücadele'nin koyu muhaliflerinden eski dâhiliye nazırlarından, Gazeteci Ali Kemal'in yargılanmak üzere Ankara'ya götürülürken İzmit'te linç edilmesi İstanbul'da büyük şoka sebep oldu. Vize alabilenler şehirden kaçıyor, alamayanlar ise İngiliz askerlerine sığınmıyordu. Kaçacak para bulamayanların saraya gelerek padişahı para istemeleri sultanı bunalıtmıştı.

Saltanatın kaldırılmasından sonra padişah ilk defa cuma selâmlığında görüldü ve hutbede adı zikredilmedi. Sultan VI. Mehmed, Ali

Sultan VI. Mehmed Vahdeddin. Fotoğraf: Sébah and Joaillier

Kemal'in başına gelenlerden, daha evvel büyük merasimlerle yapılan Cuma selâmlığında şimdi yalnız bırakılmasından ve gazetelerde her gün aleyhinde yazılar yayınlanmasından artık hayatının da tehlikede olduğunu düşünerek İstanbul'u terk etmeye karar verdi. Fahrî yaveri Binbaşı Zeki Bey'i General Harington'a göndererek hürriyet ve hayatını tehlikede gördüğünü, saltanatı ve hilâfet üzerindeki meşru ve mukaddes haklarını muhafaza etmek şartıyla hayatının korunmasını İngiltere'den beklediğini bildirdi. Yazılı müracaatının altını padişah olarak değil "Müslümanların Halifesi Mehmed Vahdeddin" diye imzalamıştı.

Saraydan sadece şahsî eşyalarını alan padişah Mukaddes Emanetlerin götürülmesi teklifini onların Türk milletine ecdadının armağanı olduğunu söyleyerek reddetti. Yıldız Sarayı'ndan

alınan padişah, İngiliz taburu tarafından merasimle uğurlandı. İstanbul'dan kalkan gemi Malta'ya gitti.

İngiliz gazeteleri Sultan Vahdeddin'in son selâmlık merasiminde yalnız bırakılması ve aleyhinde gösteriler yapılmasına karşı vakur olduğunu ve korkmadan merasimi bitirdiğini ancak sonraki hafta yapılacak Cuma selâmlığında (17 Kasım 1922) suikasta uğrayacağı için kaçtığını yazdılar. TBMM'nin "İhanet-i Vataniye" kanunu ile padişahı yargılama kararı almış olması da kaçış sebebi olarak gösterildi.

Sultan VI. Mehmed hatıratında "Saltanatsız bir hilâfeti ret veya kabul etmek mecburiyetinde bırakıldığını, buna karşı koyma imkânının olmadığını, etrafının kör ve nankörlerle sarıldığını, vaziyetin açıklık kazanmasına kadar muvakkaten ayrılmaya karar verdiğini, kaçmadığını, hicret ettiğini, Mukaddes Topraklara gitmek için bir istasyon demek olan Malta'nın seçimini ehven-i şer saydığını, Peygamber'in yolundan gittiğini, ecdadından miras kalan saltanat hakkından ve hilâfetten hiçbir zaman feragat etmediğini" belirtecektir.

TBMM ise Sultan Abdülaziz'in oğlu Veliaht Abdülmecid Efendi'yi halife seçtiğini açıkladı. (19 Kasım 1922) Yeni halife, Vahdeddin'i vatana ihanet etmek ve hanedanın şerefini lekelemekle suçladı.

Şerif Hüseyin, eski padişahı Hicaz'a davet etti. İngilizlere, Şerif Hüseyin'in daveti üzerine değil vekili bulunduğu Peygamber'in daveti ve emsalsiz bir manevi müjde olduğuna inandığı için Hicaz'a gittiğini bildirdi.

Malta'dan Mekke'ye geçti. Mekke'den Kıbrıs veya Hayfa'ya gitmek istediğini bildirdiyse de Londra'dan Şerif Hüseyin'e gelen talimatta VI. Mehmed Vahdeddin'in Tâif'te oturması

isteniyordu. Tâif'e gitti. Orada yayınladığı beyanname, her ne kadar Şerif Hüseyin tarafından dağıtılması engellense de devrin basınında yer buldu. Eski padişah beyannamesinde vatanı terk edişinin izahını şöyle yaptı: "Saltanattan ayrılmam ve vatanı terk etmemin sebebi, özellikle savaş sonrasındakiler olmak üzere, umumî harpten sonra yaptıkları işten dolayı hesaba çekilmesi gerekenlerin önündeki mesuliyet korkusundan dolayı değil, fakat bilâkis hayatımı, kanun tanımayan, insafı olmayan ve hatta hakkın müdafaa olunmasını kabul kabiliyetinden dahi mahrum bulunan kimselerin eline teslimden sakınmak içindi." Hicaz'da fazla kalamayacağını anladığı için Filistin'e geçmek istediye de İngilizler karşı çıktı. Kıbrıs'a gitme isteği de reddedildi. İngilizler masrafları kendisine ait olmak üzere İsviçre'ye gitmesini istedilerse de Lozan Konferansı devam ettiği için eski padişahın İsviçre'de olmasını sakıncalı bularak İtalya'ya gitmesi gerektiğini bildirdiler.

San Remo'daki Villa Magnolia'ya yerleşen Mehmed Vahdeddin, Kıbrıs, Hayfa gibi bir Müslüman toprağına gitmek ümidiyle İngiltere'ye defalarca yaptığı müracaatlardan bir netice alamadı. İngilizler eski padişahın sürekli halife olduğunu vurgulamasının İslâm topraklarında kendileri için farklı sıkıntılar çıkarabileceğini düşündüklerinden müracaatları reddetti. Ayrıca eski padişahın kendisi ve beraberindeki 12 kişi için birer pasaport ve kimlik kartı verilmesi talebine bu tür belgelerin ancak İngiliz vatandaşları ve İngiliz koruması altındaki kişilere verilebileceğini belirterek kabul etmediler.

On altı ay boyunca yalnız yaşayan padişahın yanında ailesinden sadece Şehzade Mehmed Ertuğrul Efendi vardı. TBMM'nin 3 Mart 1924'te bütün

Yıldız Sarayı

Osmanlı Hanedanı'nın yurt dışına çıkartılmasını kararlaştırması üzerine son padişah ailesine kavuştu. Sınır dışı edilenlerin ekseriyetle San Remo'da toplanması maddî sıkıntı yaşayan Vahdeddin'in eldeki parasını da tüketmesine sebep oldu.

Halifeliğin kaldırılmasıyla (3 Mart 1924) Mısır'da bir hilâfet kongresinin toplanacağını haber alan Mehmed Vahdeddin, Ezher şeyhine bir mektup yazarak hayatta olduğunu, hilâfetten feragat etmediğini, halife seçimiyle vakit geçirmek yerine var olan halifeye Müslüman bir memlekette kalabileceği bir yer bulunmasını istedi. Hilâfet kongresine bir bildiri gönderip yapılan hazırlıkları protesto etti, hiçbir zaman saltanat ve hilâfet haklarından feragat etmediğini ve etmeyeceğini bildirdi. Kongre toplandığı günlerde son Osmanlı padişahı San Remo'da vefat etti. (16 Mayıs 1926)

İstanbul'dan 20.000 İngiliz lirasıyla çıkan padişaha bu para üç yıl kadar yetmiş özellikle ailesinin San Remo'ya gelmesinden sonra çok şiddetli para sıkıntısı çekmiştir. Para edecek nesi varsa satan Vahdeddin en son padişahlık nişanını da satışı çıkarmış, ancak madalyanın sahte olduğunu öğrenince daha tahta çıktığı günlerde kendisine bu oyunu oynayanları hatırlayarak üzülmüştür.

Sınırlarımız dışındaki tek padişah mezarı. Sultan Vahdeddin'in Şam Süleymaniye Camii haziresindeki kabri.

Öldüğünü duyan San Remo esnafı alacakları olan 200.000 frankı tahsil etmek için hacze başvurmuş ve gelen memurlar buldukları bütün eşya ile birlikte tahnit edilmiş cenazeyi de bir odaya kilitleyerek kapıyı mühürlemiştir. Borçların tamamı ödeninceye kadar cenazenin defnine izin vermeyen İtalyanlar, ancak bir ayda borçların kapatılmasıyla cenazeyi vermiştir.

Bu arada cenazenin defnedileceği Müslüman toprağı olarak Şam'daki Süleymaniye Camii Külliyesi kararlaştırılır. Naaş Şehzade Ömer Faruk Efendi nezaretinde gemiyle Beyrut'a, oradan trenle Şam'a ulaştırılıp vefatından 48 gün sonra defnedilir. (3 Temmuz 1926)

Osmanlı'nın son padişahının bütün saltanatı girilmesinin hata olduğunu söylediği bir savaşın acı neticelerine katlanmakla geçmiştir. Elinde işgal edilmiş ve parçalanmış bir ülke ve perişan olmuş bir millettten başka bir şey yoktur. I. Dünya Harbi'nin ağır neticeleri karşısında ülkede fakirliğin arttığı, iş gücünün tükenme noktasına geldiği, ordunun dağılmış halde olduğu ve hal-kın artık savaş istemediği bir dönemde padişah, İngiliz yanlısı siyasetle ülkeyi kurtarabileceğini düşünmüştür.

Sultan Vahdeddin, orta boylu, ince yapılı, açık tenli ve soluk yüzlü idi. Zekiydi, anlatılanları çok çabuk kavırdı. Davranışları tabii ve duygularında samimiydi. Çok nazik ve sabırlı bir yapısı vardı. Dedikodudan hoşlanmaz, yanında yapılmasını istemez, fazla konuşmaz, daha çok dinlemeyi severdi. Dışa yansıyan yüzü çatık kaşlı, sert ve her zaman ciddiydi.

Musiki âletlerinden piyano ve kanun çalmış, şarkı türünde eserler vermiştir. Eserlerinin tamamı sonraki yıllarda yayınlanmıştır.

SALTANATIN KALDIRILMASINDAN GÜNÜMÜZE KADAR GELEN OSMANLI HANEDAN REİSLERİ*

Sultan Mehmed Vahdeddin (Son Padişah):	03.03.1924 – 16.05.1926
Halife Abdülmecid Efendi (Son Halife):	16.05.1926 – 23.08.1944
Ahmed Nihad Efendi:	23.08.1944 – 04.06.1954
Osman Fuad Efendi:	04.06.1954 – 19.05.1975
Mehmed Abdülaziz Efendi:	19.05.1975 – 19.01.1977
Ali Vâsıb Efendi:	19.01.1977 – 09.12.1983
Mehmed Orhan Efendi:	09.12.1983 – 12.03.1994
Osman Ertuğrul Efendi:	12.03.1994 –

* Ali Vâsıb Efendi, Bir Şehzadenin Hâtıratı -Vatan ve Menfâda Gördüklerim ve İşittiklerim- Hazırlayan Osman Selaheddin Osmanoglu
İst.2003 s.416

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Şeref Efendi, Osmanlı Devleti Tarihi 1. İzmir 1995
- Aktepe, Münir; TDV İslâm Ansiklopedisi “III. Ahmed” Md. c.2 İst. 1989
- a.g.e. “I. Abdülhamid” Md. c.1 İst. 1988
- Aşıkpaşaoğlu, Aşıkpaşaoğlu Tarihi, (Haz. Nihal Atsız), Ankara 1985
- Bahriye Mirlivalarından Eyüb Sabri; Mirat-ül Haremeyn, Kostantiniyye, H. 1304,(m. 1887)
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri; Osmanlı Fermanları,Ankara 2003
- Beydilli, Kemal; TDV İslâm Ansiklopedisi “III. Mustafa” Md. c.31 İst. 2006
- a.g.e. ”IV. Mustafa” Md. c.31 İst.2006
- a.g.e. “Osmanlılar” Md. c.1 İst. 2007
- a.g.e. “II. Mahmud” Md. c.27 İst. 2003
- Çağlar Yusuf-Gülen Salih; Dersaadet’ten Haremeyn’e Surre-i Hümayun İst.2008
- Dördüncü, Mehmet Bahadır, II. Abdülhamid Yıldız Albümleri, Mekke Medine, İst., 2006
- II. Abdülhamid Devri Osmanlı Coğrafyası İst.,2007
- Dânişmend, İsmail Hâmi; İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,c1-6 İst.1972
- Eldem, Edhem;İstanbul’da Ölüm, İst. 2005
- Emecen, Feridun; TDV İslâm Ansiklopedisi “Osmanlılar” Md. c.1 İst. 2007
- a.g.e. “II. Osman” Md. c.33, İst.2007
- a.g.e. “III. Mehmed” Md. c.28, Ank.2003
- a.g.e. ”I. Mustafa” Md. c.31 İst.2006
- Es’ad Efendi, Teşrifât-ı Kadime, Osmanlılarda Töre ve Törenler, İst., 1979.
- Eyüp Sabri Paşa; Miratü’l Haremeyn c.I-V İst. 1306
- Hac Emiri İbrahim Rifat Paşa; Miratü’l Haremeyn (Arapça olan kitapta yayınevi, baskı yılı belirtilmemiş)
- Halaçoğlu Yusuf ;XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı, Ankara, 2003
- Harp Mecmuası, (Hazırlayan, A. Fuat Bilkan, Ömer Çakır), İst., 2005.
- Hoca Sadeddin Efendi, Tâcü’t-Tevârîh, I-V, (sad. İsmet Parmaksızozoğlu), Ankara 1992
- Hülagü, Metin; Panislamizm Osmanlının Son Umudu, İst.2006
- Osmanlı Yunan Harbi Abdülhamid’in Zaferi, İst.2008
- Bir Umudun İnşası Hicaz Demiryolu, İst. 2008
- Yurtsuz İmparator Vahdeddin, İst.2008
- İlgürel, Mücteba; TDV İslâm Ansiklopedisi “I. Ahmed” Md. c.2 İst. 1989
- a.g.e. “III. Ahmed” Md. c.2 İst. 1989
- İhsanoğlu, E. (Editör), Osmanlı Devleti Tarihi, İst., 1999
- İnalçık, Halil; TDV İslâm Ansiklopedisi “I. Bayezid” Md. c.5 İst. 1992
- a.g.e. ”I. Mehmed” Md. c.28 Ank.2003
- a.g.e.”II. Mehmed” Md. c.28 Ank.2003
- a.g.e. ”I. Murad” Md. c.28 İst.2006
- a.g.e. ”II. Murad” Md. c.28 İst.2006
- a.g.e. ”I. Osman” Md. c.33 İst.2007
- a.g.e. “Orhan” Md. c.33 İst.2007
- Fatih Devri Üzerine Tetkikler ve Vesikalar, Ank., 1987.
- Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ, İst. 2003
- (Günsel Renda ile birlikte) Osmanlı Uygarlığı, Ank. 2003

- (Mevlûd Oğuz'la birlikte), Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân, Ankara 1989
- Kafesoğlu, İbrahim; Türk Milli Kültürü, Boğaziçi, İst., 1991
- Kazancıgil Aykut; Osmanlılarda Bilim ve Teknoloji, 2000
- Kinross Lord; Osmanlı Tarihi, (Tarihsiz)
- Kurşun Zekerîya; Necid ve Ahsa'da Osmanlı Hâkimiyeti, Ankara 1998
- Küçük, Cevdet; TDV İslâm Ansiklopedisi "Abdülaziz" Md. c.1 İst. 1988
- a.g.e. "II. Abdülhamid" Md. c.1 İst. 1988
- a.g.e. "Abdülmeccid" Md. c.1 İst. 1988
- a.g.e. "V. Mehmed" Md. c.28 Ank.2003
- a.g.e. "VI. Mehmed" Md. c.28 Ank.2003
- Kütükoğlu, Bekir; TDV İslâm Ansiklopedisi "III. Murad" Md. c.31 İst. 2006
- Mustafa Nuri Paşa, Netayic ül-Vukuat (Sadeleştirilen N. Çağatay), Ank., 1979-1980.
- Neşrî, Kitab-ı Cihan-Nüma, I-II, (haz. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen), Ankara 1987,
- Ortaylı, İlber, İstanbul'dan Sayfalar, İst., 2003.
- Osmanlı İmparatorluğunda İktisadi ve Sosyal Değişim Makaleler I, Ank., 2000
- Osmanlı Sarayında Hayat, İst. 2008.
- Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı İst.2007
- Oruç Beğ Tarihi, Atsız, Tarihsiz
- Osmanoğlu, Osman Selaheddin; Ali Vâsıf Efendi Bir Şehzadenin Hâtırâtı, İst. 2005
- Osmanlı Hanedanı, İst. 1999
- Öke, M. Kemal; Hilafet Hareketleri, T.D.V. , Ankara, 1991
- Öz, Tahsin; İstanbul Camileri, Ankara 1997
- Özcan, Abdülkadir; TDV İslâm Ansiklopedisi "I. Mahmud" Md. c.27 Ank. 2003
- a.g.e. "IV. Mehmed" Md. c.28 Ank.2003
- a.g.e. "II. Mustafa" Md. c.31 İst.2006
- Özdemir, Hüseyin, Osmanlı Yönetiminin Dinî Temelleri Kılıç Kalem ve İlim, İst., 2006.
- Pakalın, M.Zeki; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Ank.1971
- Sakaoğlu, Necdet, Saray-ı Hümayûn Topkapı Sarayı, İst., 2002
- Bu Mülkün Sultanları, İst.2004
- Sarıcaoğlu, Fikret; TDV İslâm Ansiklopedisi "III. Osman" Md. c.33 İst. 2007
- Sarıyıldız Gülden; Hicaz Karantina Teşkilatı, Ankara 1996
- Silâhdar Mehmed Ağa, Silâhdar Tarihi XVII. Asır Saray Hayatı (Sadeleştirilen M. N. ÖZEN) Ank. (Tarihsiz)
- Sözen, Metin, Devletin Evi Saray, İst., 1990.
- Sülün, Murat, San'at Eserine Vurulan Kur'an Mührü, İst., 2006
- Turan, Osman; Türk Cihan Hakimiyeti Mefkûresi Tarihi, İst. 2003
- Turan, Şerafettin; TDV İslâm Ansiklopedisi "II. Bayezid" Md. c.5 İst. 1992
- Uluçay, Çağatay; Padişahların Kadınları ve Kızları Ankara 2001
- Harem II
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, I-V, Ankara 1988
- Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı, Ank., 1945.
- Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Ank., 1988.
- Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı, Ank. 1988
- Yılmaz, Ziya; TDV İslâm Ansiklopedisi "IV. Murad" Md. c.31 İst. 2006
- Yücel Yaşar; Kanuni İle 46 Yıl, Ankara 1991